This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

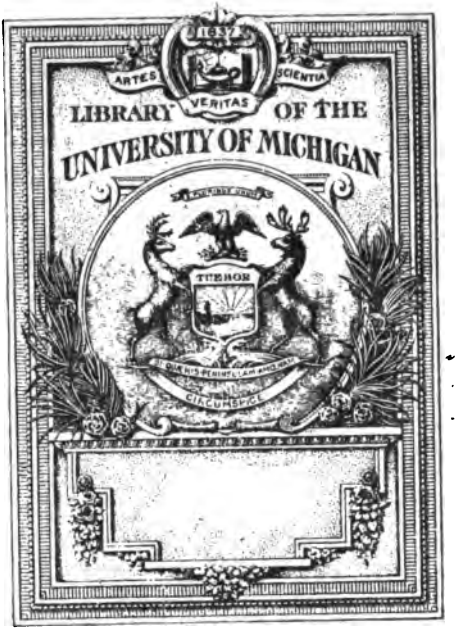
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

DJ
107
.W14
1788
v.33

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

DRIE EN DERTIGSTE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

ZINTS DEN AANVANG DER NOORD-AMERICAANSCHE ONLUSTEN, EN DEN DAAR UIT GEVOLGDEN OORLOG TUSSCHEN ENGELAND EN DEEZEN STAAT, TOT DEN TEGENWOORDIGEN TYD.

Uit de geloofwaardigſte Schryvers, en egte Gedenkſtukken, zamengeſteld.

Met Plaaten.

TEN VERVOLGE VAN WAGENAARS VADERLANDSCHE HISTORIE.

DRIE EN DERTIGSTE DEEL.

TE AMSTERDAM, BY

JOHANNES ALLART.

MDCCCIV.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VYF EN NEGENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Stoffe van dit Boek. Schikking daar in te houden, de Gewesten betreffende. Holland eerst beſchouwd en waarom. Verſlag van den ſtaat der Geldmiddelen in Holland. Beſluit tot het doen opbrengen van gemaakt Goud- en Zilverwerk in Holland. Aanmaaning aan de andere Gewesten om dit voorbeeld te volgen. Veele zyn daar toe ongereed, en omhelzen liever een ander Plan. Holland blyft 'er op ſtaan en aandringen. Publikatie wegens het opbrengen van gemaakt Goud en Zilver. Nadere aandrang van Holland by de andere Gewesten. Tydsverlenging. Zorgdraagingen tegen de ontduikingen in die opbrengst. Hoe weinig in een Kist te Amſterdam ter vrye Inzamelinge geſteld, werd opgebragt. Opbrengst van Gespen in 's Gravenhaage. Kist daar geplaatst. De toebrenging van het daar in geofferde. Hoe ontvangen. Veel Gouds en Zilvers opgebragt. De Burgereſſe C. J. XCV. BOEK.

XCV. BOEK.

STEENGRAFT *vergund, een Beker, den Admiraal* DE RUITER *weeker geſchonken, te mogen uitzonderen van de gevorderde opbrengst. De Weduwe van de Luitenant Admiraal* J. A. ZOUTMAN *vry verklaard van het opbrengen des Gouden Deegens haaren Man vereerd.* J. G. H. HAHN *verwerft een Getuigſchrift wegens een door hem opgebragt Zilveren Koelvat. De Burger* DENYS BOUWMAN *te Leyden verkrygt een dergelyk Getuigſchrift. Verzoek van* F. BOGAARTS *afgeſlaagen, zo hy de waarde niet betaald. De Regentesſen van het Weeshuis te Alkmaar tot de opbrengst van eenig Zilverwerk gemagtigd. Zo ook de Wed.* AMESHOFF. *Beleenbank in Holland opgericht: Loflyk gedrag van* J. J. A. GOGEL *by diens aanſtelling als Commisſaris. Maatregel ten opzigte van* GOGELS *voorſlag genomen. Misbruiken der Beleenbank tegengegaan. Eene vrywillige Geldheffing geopend. Voorſtel daar toe. De Betaaling der Intresſen by Holland toegezegd. Reden van dit agterblyven. Waakzaamheid tegen valſche Recepisſen. De Vrywillige Negotiatie heeft geen genoegzaamen opgang. Uitſchryving van de groote Geldheffing. Veeler traagheid in de Opbrenging. Het Tydperk der Betaalinge verlengd. Voorſtel der Urkenaaren ten dien opzigte. Beſluit daar op. Agterlykheid in de betaaling tegengegaan. Nog kragtiger middelen voorgeſlaagen. Nadere aandrang. In Friesland wordt de Geldheffing des voorleden Jaars voortgezet. Taal by de bekendmaaking hier van gevoerd. Uitzonderingen op de betaaling. Erkentenis*

der

der gemaakte ſchulden. Vermindering van het Hoofd- en Familie-geld. Belasting op zaaken van Weelde. Bevel tot de opgave van Goud- en Zilverwerk. Ten welken einde. Dit gaat niet door. Eene Belasting van vier ten honderd der Bezittingen. Proeve van Lyfrenten by Stad en Lande genomen. Losrenten beproefd. Geldheffing van vier ten honderd uitgeſchreeven. Onwilligheid van zommigen in de opbrengſte. Hoe daar in voorzien. Zeeland ſchryft de opbrengst van Goud en Zilver uit. Uitgeputheid der kaſſe. Eene vrywillige Geldleening uitgeſchreeven, doet weinig af. Andere Redmiddelen, en eene Belasting van zes ten honderd. De Wiſſelbank der Stad Middelburg herſteld. Geldheffingen in het Sticht. Overyſſels geldelooze ſtaat. Wat men tot herſtel deedt, onder veel tegenkantings. Een vyftigſte Penning geheeven. Gelderlands toeſtand ten opzigte van de Geldmiddelen. Bezuinigingen in het Kwartier van Nymegen. Vergelyking van den ſtaat des Kwartiers van Nymegen met andere Kwartieren. Voorſtellen daar op gegrond. Tot eene Geldheffing in het Kwartier van Nymegen beſlooten. De andere Kwartieren konden tot geen Provinciaale Geldligting verſtaan. Hoe zeer dat van Nymegen zich des beklaagt. Het Valkenhof te Nymegen verkogt.

XCV. BOEK.

Herinneringen en overwyzingen zonder tal, zouden den voet deezer bladzyde onzer *Vaderlandſche Historie* beſlaan, indien wy ophaalden en aanweezen, hoe in alle dee-

1705. Stoffe van dit Boek.

zev. BOEK. 1795.

deelen des Landbeſtuurs, en in alle Gewesten, Geldgebrek heerschte. De grootheid des gebreks, de buitengewoone middelen, aangewend om 't zelve te gemoet te komen en te vervullen, gepaard met veele byzondere omſtandigheden, maaken het noodig, de Naakomelingſchap te onderrigten van veele zaaken, die, hoe zeer ons en onze Tyd- en Lotgenooten, by grievende ervaarenisſe, bekend, in 's Lands Geſchiedenis verdienen bewaard te worden. Wy durven ons verzekerd houden, dat de Naaneef, ons Geſchiedblad leezende, verbaasd zal ſtaan, wegens de Vorderingen van geldigen onderſtand, over de Middelen daar toe aangewend, en de beantwoording daar aan door den Landzaat, die reeds, jaaren agter den anderen, zo veel in Koophandel, Zeevaard en Fabrieken geleden, en zo veel ſchats, meer dan gewoonlyk, hoe zwaar ook de algemeene Belastingen mogen weezen, in 's Lands ſtaag ledige ſchatkist geſtort hadt. Opofferingen, die te zwaarder vielen, en te drukkender waren, by eene meerendeels ſtilſtaanden, en alleszins belemmerden Koophandel, terwyl de anders winstgeevende Volkplantingen van den Staat, geen Voorraad opleverden, en deels onder vyandlyke overmagt moesten bukken, gelyk wy, eer dit Jaar der Omwentelinge ten einde liep, zullen moeten vermelden.

Schikking daar in te houden.

Schoon de nieuwe Inrichting van het Algemeene Landsbeſtuur, als mede der byzondere Gewesten, veel veranderings in een

een en ander, te wege gebragt hadt, bleef de onderſcheiding der Gewesten, wat de Geldmiddelen betreft, ten vollen ſtand houden, en zal, hoe zeer eene meerdere ondereenmenging, in andere opzigten, plaats grypende, ons aanleiding gave, om op een algemeener voet in onze Geſchiedenisſe voort te gaan, dit ſtuk vorderen, dat wy den Gewestlyken toedragt onderſcheiden vermelden. Iets, te meer noodig, om dat men op verre naa, hoe zeer ook werkzaam tot het bekomen van Geld, denzelfden weg niet inſloeg. XCV. BOEK. 1795.

Holland eerst beſchouwd en waarom.

Niemand verwondere zich, dat wy met *Holland* eenen aanvang maaken, dat Gewest, 't welk reeds zo lang en zo veel gedraagen hadt, en in het torsſchen van dien last voortvoer op eene wyze, die verwondering verwekte, naayver ontvonkte, en intusſchen, door eenen overweegenden invloed, welken het in de groote zaaken, thans in bewerking, volgens eeniger oordeel, te regt verkreeg, en naar anderer begrip zich aanmaatigde, by de eerstgemelden dank en by de laatstgenoemden ondank behaalde. Van wegen het wederſtreevend *Friesland* heeft onze Geſchiedenis reeds een en ander voorbeeld te boek geſlaagen (*). Dan laaten wy ter zaak treeden, en de onaangenaame taak der veelvuldige Belastingen, ten tegenwoordigen Jaare, afwerken.

Reeds

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXXI. D. bl. 271 en 366.

XCV. BOEK. 1795.

Reeds te meermaalen gewaagden wy, in byzondere gevallen, van de Geldbehoefte deezes Gewests; dan uit een algemeen tafereel deswegen voor 't oog des Volks opgehangen, moeten wy de hoofdbeelden neemen, die ontzetting zullen baaren; doch teffens dienen om de maatregelen vervolgens genomen, te verſchoonen, zo niet te billyken.

Verſlag van den ſtaat der Geldmiddelen in *Holland*.

De Vertegenwoordigers des Volks van *Holland* betuigden, hoe uit de plegtig erkende Regten van den Mensch en den Burger voortvloeide, dat het Volk regt hadt, om van zyne Vertegenwoordigers opening te eiſchen, wegens den ſtaat van 's Lands Finantien, mitsgaders rekenſchap van het gebruik der opgebragte Penningen, het Committé van 's Lands Financie hadt des een hoofdzaaklyk verſlag gedaan; zy deelden het den Ingezetenen mede.

Het bleek, dat zints 't Jaar MDCCLXXXVII, tot het tydſtip der jongſte Omwentelinge, door buitengewoone Heffingen van allerlei ſoort van ongehoorde ruineuſe Operatien, de een den ander onafgebrooken opvolgende, boven de Jaarlykſche Inkomſten, eene ſom van ruim *Tachtig Millioenen*, door de Ingezetenen in 's Lands Schatkist was opgebragt. Die ſchat, behalven verſcheide andere nieuwe Belastingen, hadt niet in ſtaat geweest, om de zaaken, naar behooren, gaande te houden, en eene geheele uitputting van 's Lands Kas te voorkomen.

„ Dan," dus luiden de eigene woorden,

„ hoe

„ hoe zeer deeze ſchrikbaarende toeſtand
„ van 's Lands vermogen natuurlyk de ge-
„ moederen van 's Lands voorige Regeer-
„ ders hadt behooren te neigen om op Vre-
„ de en Verzoening met de *Franſche* Natie
„ bedagt te zyn, was nogthans de drift,
„ om, onder het masker van gevaar voor
„ Godsdienſtige en Burgerlyke Vryheid,
„ de zaak der Koningen en der zoge-
„ naamde Grooten, te helpen volhouden,
„ zo ſterk en onverzettelyk geweest, dat,
„ byaldien het GOD niet hadt behaagd,
„ om de raadſlagen der Heerschzugt en
„ des Eigenbelangs te verydelen, in het
„ midden der *droevigſte tooneelen van al-*
„ gemeene verwoestinge, goed en bloed
„ by aanhoudenheid zou hebben moeten
„ worden opgeofferd, om de byzondere
„ inzigten van het Huis van *Oranje* en
„ der Hoven, welke met hetzelve zamen-
„ ſpanden, bevorderlyk te zyn; inzigten
„ waar van de bewyzen van agteren nog
„ zo veel duidelyker zyn geworden, naa
„ dat men te weeten is gekomen, dat
„ toen de nood aan de lippen was ge-
„ bragt, en de Godlyke Voorzienigheid
„ het onmogelyk gemaakt hadt om zich
„ langer ſtaande te houden, de Vrede
„ aan *Frankryk*, ſchoon met gereede op-
„ offering van onnoemelyke ſchatten, eg-
„ ter op geene andere voorwaarde door
„ hun is aangeboden geworden, dan met
„ behoud der voorige onbelemmerde uit-
„ oefening van het Stadhouderlyk Alver-
„ mogen, ten koste van den algemee-

XCV. BOEK. 1795.

XCV. BOEK. 1795.

„ nen welvaard en het heil van 't Vader-
„ land (*)."

Met onnoemelyke Schulden was, ingevolge van dit gedrag, het Land overlaaden geworden, en waren de Finantieele vermogens tot zulk eene laagte gebragt, dat men, in het laatst des Jaars MDCCXCIV, tot eene ſoort van Papieren geld de toevlugt hadt moeten neemen.

Zedert January des Jaars MDCCLXXXVIII was de ſtaat der Capitaalen van *Holland* agtereenvolgend met meer dan *zestig Millioenen* vermeerderd, en thans tot die verbaazende hoogte aangegroeid, dat tot de betaaling der Intresſen, mitsgaders der Lyfrenten, en dertigjaarige Renten byna *twaalf Millioenen* noodig waren; om niet te ſpreeken van de Guarantien uit verſcheiden hoofde van tyd tot gedaan, ten beloope van meer dan *zeventig Millioenen* Guldens.

Wel hadt *Holland*, wegens uitgeſchootene aanzienlyke Geldſommen, ten bedraage van meer dan *dertig Millioenen* in te vorderen; doch van wegen den ſlegten ſtaat van de meesten der Schuldenaaren, was het zeer ligt te voorzien, dat dit Gewest nimmer, althans niet ſpoedig, aan haar agterweezen zou kunnen geraaken; van de invordering der daar op te goed zyn-

(*) Ten bewyze hier van voeren zy aan het IX. Art. der Secreete Inſtructie aan BRANTSEN en REPELAAR. Zie onze *Vaderl. Hist.* XXVII. D. bl. 334. vergeleeken, wat de Geldaanbieding betreft, met het XXX. D. bl. 99.

zynde veelvuldige Intresſen was, in de tegenwoordige ſlegte geſteldheid der Geldmiddelen, weinig of geen baat te wagten. XCV. BOEK. 1795.

By het opneemen van den ſtaat der Kasſen van alle Ontvangers was gebleeken, dat de penningen daar den laatſten van Louwmaand voorhanden, byna *vier Millioenen* bedroegen, de Geld-recepisſen daar onder gerekend. Boven dien hadt *Holland* nog van voorige jaaren, agterſtallige Verpondingen te ontvangen, die inkomende omtrent 3400000 Guldens zouden bedraagen; ook moesten van de Middelen, over de Jaaren MDCCXCIII en MDCCXCIV geheeven, nog, naar voorige jaaren gerekend, één Millioen inkomen.

Dan dit een en ander, vergeleeken met den ſtaat der Schulden van het voorig Beſtuur, welke daar uit zouden moeten worden betaald, al kon 'er een daadlyk gebruik van worden gemaakt, zou op verre na niet toereiken om alle de gemaakte Schulden, en veroorzaakte behoeftens, te kunnen vereffenen.

Onmogelyk was het tot nog toe geweest den netten ſtaat op te maaken van alle de Schulden, voornaamlyk met betrekking tot de Generaliteits Lasten: dan voor zo verre zulks hadt kunnen worden nagegaan, beliepen de agterſtallige Schulden, waar voor de Ordonnantien ter Financie van *Holland*, by het aanvaarden des tegenwoordigen Beſtuurs, waren opgemaakt en aangenomen, zo voor de Land- als Zeemagt, ruim 230000 Guldens.

XCV. BOEK. 1795.

Deeze werden dagelyks met nieuwe vermeerderd door den Raad van Staaten, uit het beloop der Staaten van Oorlog en der Petitien, waar in de voorige Regeering toegeſtemd hadt, en waar op *Holland* nog meer dan *negen Millioenen* ten agteren was. —— Aan agterſtallige Intresſen van voorige Jaaren hadt men nog 6400000 te voldoen. Als mede aan Generaliteits Intresſen over de Jaaren MDCCXCIII en MDCCXCIV, 348416. Mitsgaders aan Rantſoenen der Gemeene Middelen voor de Godshuizen en het Geestlyk Kantoor, geſchat op 300000 Guldens. Ook moest, wegens de agterſtallige Soldy der oude Militie, als eene oude ſchuld worden opgegeeven de ſom van 1400000 Guldens.

Geheel onberekenbaar waren de kosten, tot de binnenlandſche Verdeediging der Republiek beſteed, even zo die daar van het onmiddelyk gevolg zouden weezen, tot herſtel der geruineerde Vestingen, doorgeſtooke Dyken, tot aanvulling der ontledigde Magazynen, en aanſchaffing van zo veel verkwiste Krygsbehoeften, en eindelyk tot zo veele hoogloopende ſchaden, zo door de Onderwaterzettingen, als door de roof- en plunderzugt der *Engelſche* Benden, aan den Lande in 't gemeen, en aan de Ingezetenen in 't byzonder, toegebragt; al het welk, mitsgaders de verdere naadeelen, en verdere bezwaaren door de plotslyke inrukking der zo talryke *Franſche* Armée, en daar uit voortgeſprootene verpligting om dezelve, in een

een zo ſtreng Saiſoen, van Inlegering, Leevensmiddelen, en Noodwendigheden te voorzien; als mede het in omloop brengen van Aſſignaaten voor hunne volſtrekte benoodigdheden, veroorzaakte immers, als een noodwendig gevolg der onberaaden ſtappen van het voorig Beſtuur, dat hier nog noodwendig moet worden bygevoegd, 't geen zeker op verſcheide Millioenen zou moeten worden berekend. XCV. BOEK. 1795.

Met opzigt tot de gewoone ſtaat der Financie, voor zo verre die by raaming kon worden opgegeeven, was het jaarlyks Inkomen van *Holland* doorgaans *drie Millioenen* minder dan de gewoone Lasten en Uitgaven. Dan 'er was uitzigt, dat, byaldien de Staat van Oorlog, welke, zints den Jaare MDCCXCII tot over de *dertien Millioenen* hadt bedraagen, en het aandeel van *Holland* daar in omtrent 8300000 Guldens 's jaarlyks, behoorelyk herzien en op een min kostbaaren voet gebragt, dit *te kort*, in gewoone tyden, zo niet geheel weggenomen, althans aanmerkelyk zou verminderd worden: voor het overige zouden, door eene gepaste bezuiniging in de Gewestlyke huishouding, en eene verbetering in de heffing der Middelen, de drukkende lasten op veele noodwendige middelen van beſtaan, ten genoegen der Ingezetenen, minder drukkend kunnen gemaakt worden.

Dit alles breedſpraakiger ontvouwd hebbende, laaten de Proviſioneele Repreſentanten zich woordlyk in deezer voege hoo-

XCV. BOEK. 1795.

hooren. „ Dat, gelyk aan den eenen „ kant, deeze onbewimpelde voordragt „ van den Staat der Geldmiddelen, naar „ hun inzien, genoegzaam was, om die „ geenen, aan welken het Volk van *Holland* het Opperbewind proviſioneel hadt „ toevertrouwd, of in 't vervolg zou toe„ vertrouwen, voor het tegenwoordig en „ voor de volgende Geſlachten buiten „ verantwoording te ſtellen, wegens die „ verbaazende Geldverſpillingen, welke „ byzonder in de laatſte jaaren van het „ geſubſiſteerd hebbende Bewind hadden „ plaats gehad, en die, wel verre van „ ten nutte des Volks, ter verdeediging „ van zyne Vryheid, ter bevordering van „ de Commercie en Navigatie, Trafieken „ en Fabrieken, Kunſten en Weetenſchap„ pen, aangewend te zyn, alleen gediend „ hadden om den kostbaaren Zetel van „ den Stadhouder, en van het van zyn „ wil en wenken afgehangen hebbend „ Gouvernement, zo lang mogelyk, ſtaan„ de te houden. —— Dat zo ook, aan „ den anderen kant, deeze openlegging „ van den Staat der Financien, naar hun „ oordeel, het geſchikſte middel was om „ de Natie te overtuigen, dat, om het „ zo deerlyk vervallen Provinciaal Credit „ te herſtellen, de noodige veerkragt aan „ alle de takken van het Publliek Beſtuur „ te geeven, de wettige Schuldeiſchers „ van den Staat, en hun, die den Lande „ hadden voorgeſchooten, omtrent de ze„ kere Inkomſten van hun vlyt en bezui-

„ ni,

„ nigingen gerust te stellen, de noodige aanmoediging en bescherming aan de Commercie en Zeevaart te verleenen, en de Landmagt tevens op eenen respectabelen voet te brengen, en te houden — dat 'er, om in dit alles promptelyk te voorzien, buitengewoone maatregels zouden moeten worden genomen, zonder welke aan den opbouw van den bloei en welvaard van het Vaderland niet alleen, met geen hoop van een gelukkig gevolg, zou kunnen gearbeid worden; maar, zonder welke kragtdaadige maatregelen en voorzieningen, het zelve voor eenen geheelen ondergang niet langer meer kon worden bewaard.

„ Dat zy derhalven vertrouwden, dat het vrye Volk van *Holland* de onvermydelyke noodzaaklykheid daar van gevoelende, geene zwarigheid zou maaken, om des gevraagd wordende, door Pecunieele Opofferingen, zyne Vertegenwoordigers in staat te stellen, zyne opgenoemde gewigtige belangens te kunnen bevorderen, en alles voor een onherstelbaar bederf te bewaaren; op dat het gebouw der Vryheid verder kon worden opgetrokken en voltooid, en deeze onafhangelyke Republiek, gelukkig voor haare Bewoonders, nuttig voor haare Bondgenooten, en geducht voor haare Vyanden, kon worden gemaakt. Terwyl het Volk van *Holland*, dat aan ons deszelfs provisioneele Representatie heeft toevertrouwd, steeds zal gelieven

„ te

XCV. BOEK. 1795.

XCV. BOEK. 1795.

„ te bedenken, dat de tegenwoordige „ ſtaat van zaaken, mitsgaders de maat„ regelen, die daar uit noodwendig moe„ ten voortvloeijen, aan het tegenwoordig „ Beſtuur geenzins te wyten zyn; neen, „ maar alleen de gevolgen zyn van het „ hier boven opgenoemde Syſthema, wel„ ke het voorig Bewind, met alle hard„ nekkigheid, tot op de laatſte oogen„ blikken van deszelfs beſtaan, hadt vast„ gehouden (*)."

Beſluit tot het doen opbrengen van gemaakt Goud- en Zilverwerk in *Holland*.

Eene openlegging van dien aart, met de daar by gevoegde bedenkingen, was de zeer hoorbaare voorſlag van een wel ſpoedig te wagtene Geldheffing. By het inbrengen van onderſcheidene Verſlagen den ſtaat van 's Lands Geldmiddelen betreffende, deedt de hooge nood bedagt weezen om een ſpoedig en daadlyk werkend mindel ter hand te neemen, en baarde het beſluit, dat het gemaakt Goud en Zilver der Ingezetenen van *Holland*, binnen een zekeren tyd, en onder behoorelyke bepaalingen en uitzonderingen, in 's Lands Schatkist zou worden geſtort. Deeze opbrengst zou ſtrekken in vermindering van de groote Finantieele Operatie, welke zou moeten gedaan worden: zodanig egter, dat die meerder in Goud en Zilver zou hebben opgebragt, dan hy voor het geheel zou moeten betaalen, van dit meerdere wedergave in Geld zou ontvangen.

De

(*) *Decr. der Prov. Rep. van Holl.* 4 Maart 1795.

De Proviſioneele Repreſentanten van *Holland* hadden dit niet vastgeſteld, en vier Leden, STAPHORST, VAN SWINDEN, HOVENS en VOLLENHOVEN niet benoemd, of zy bepaalden tevens, 's anderen daags, deswegen hun Hoog Mogenden kennis te geeven: met wel uitdruklyke byvoeging, dat zy van de andere Gewesten het beſluit tot denzelfden Patriottiſchen ſtap verwagtende waren; ten einde *Holland*, in deeze edelmoedige handelwyze, geene navolgers vindende, niet genoodzaakt zou weezen, de Bondgenooten verantwoordelyk te ſtellen voor de allernoodlottigſte gevolgen, welke daar uit onvermydelyk zouden ontſtaan, en dezelve aan hun eigen lot moeten overlaaten (*).

XCV. BOEK. 1795. Aanmaaning der andere Gewesten om dit voorbeeld te volgen.

In eene Onderhandeling met de Gemagtigden uit hun Hoog Mogenden en van beide de Committés, openden die van *Holland* hunnen last, en toonden de noodzaaklykheid eener onverwylde voorziening van Geld. Alle de Leden waren des overtuigd; doch konden, ongelast zynde, niets bepaalds op zich neemen. Dit belette niet, dat, naa veel woordwisſelings, het Plan tot het opbrengen van Goud en Zilver geleezen werd. Veel vondt men er tegen in te brengen. Meer neigings betoonende tot den voorſlag van *Overyſſel*, om drie of vier Leden uit hun Hoog Mogenden te volmagtigen tot het doen eener

Veele zyn daar toe ongereed en volgen liever een ander Plan.

zo

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 20 Maart 1795.

XXV. BOEK. 1795.

zo min mogelyk drukkende Geldleening van niet boven de twaalf Millioenen, onder Guarantie der Zeven Provincien. Zes Gewesten ſtemden hier in toe, *Holland* nam het over (*).

Holland blyft 'er op ſtaan.

By eenen naderen last gaven de Afgevaardigden van *Holland* rondborstig te verſtaan, dat zy in het beraamen en vaſtſtellen van zodanig eene Geldligting volſtrekt niet konden komen; niet enkel, om dat 'er, in 't algemeen, zeer gegronde bedenkingen waren tegen dergelyke Geldligtingen; maar in 't byzonder, om dat dezelve, in de daad alleen ten laste van *Holland* zou loopen.

Zy voegden 'er, ten naderen aandrange, nevens, den verderen last „ dat de Proviſioneele Repreſentanten des Volks van „ *Holland*, overtuigd van den dringenden „ nood om Penningen, en eenigzins zul„ lende te gemoete komen aan de vol„ maakte ontlediging van 's Lands Kaſſen, „ door die van het voorig Gouvernement, „ welken ongetwyfeld gedagt hebben, dat „ zy, van hunne throonen van geweld „ afgeſtooten zynde, ten minſten moesten „ tragten te zorgen, dat door de alge„ heele uitputting van 's Lands Geldmid„ delen, het ontwerp ter vestiging van „ de Vryheid wel ras in duigen zou val„ len; — dat, zeggen wy, daar aan eenig„ zins te gemoet zullende komen, onze „ Com-

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 24 Maart 1795.

„ Committenten beginnen zullen met in *Holland* onder zekere bepaalingen, al het gemaakt Goud en Zilver op te eischen, en wy zyn bereid, Hoog Mogende Heeren! (vergunt my, dat ik hier de Vergadering van *Holland* persoonifieere,) wy zyn bereid het geheele montant van deeze Patriottische Opeisching, over welker noodzaaklykheid een ieder zich hebbe te troosten, als een gevolg van het voorig geweld, in de Algemeene Kas te storten; in de blyde hoop en de billyke verwagting, zo wel als onder de uitdrukkyke mits, *dat ook de andere Bondgenooten* gelyke maatregelen neemen, en dat men daar op een beslisfend antwoord zal erlangen op den eersten April aanstaande.

„ Wy maaken geene zwaarigheid U „ Hoog Mogenden te zeggen, dat de „ noodige Publikatie daar toe nog heden „ staat gearresteerd te worden, en wy „ zullen niet nalaaten dezelve, zo dra mogelyk, aan deeze Vergadering aan te „ bieden: voor het overige ons niet toelaatende om maar eenigzins in twyfel „ te trekken, den yver en bereidwilligheid van al het vrye Volk van *Nederland* om hun meest al onnut, dikwyls „ schadelyk Goud en Zilver, aan Vryheid „ en Vaderland op te offeren, en ook „ aan uwe respective Committenten het „ onregt niet aandoende, om by voorraad te betwyfelen hunne bereidvaar-

XXV. BOEK. 1795.

XOV. BOEK.

„ digheid ter ſtyving van de Algemeene „ Kas (*)."

1795. Publikatie wegens het opbrengen van gemaakt Goud en Zilver in *Holland*.

Dat de andere Gewesten niet gezamenlyk in deezen maatregel traden, zal het vervolg uitwyzen, ſchoon een ander de voetſtappen van *Holland* drukte. De zeldzaamheid deezer Opbrengst, die ten voorboode van eene daar by aangekondigde groote Geldheffing diende, verpligt ons tot de hoofdzaaklyke opgave van den inhoud der Publikatie. Naa zich beroepen te hebben op de opengelegden, waaren en beklaaglyken toeſtand van *Hollands* Geldmiddelen (†), voeren zy tot drangredenen van deezen zonderlingen ſtap aan, behalven den nood, waar in het Vaderland zich bevondt, den dreigenden aanval van een Volk, dat voorheen Vriend der *Nederlanderen* in ſchyn, toen reeds zo veele nadeelen aan hun hadt toegebragt, en nu, als een openbaar Vyand, de noodige ſchikkingen beraamde om hun met geweld aan te tasten, en ware het mogelyk geheel te vernielen. — Waar uit van zelve voortvloeide de noodzaaklykheid om de Land- en Zeemagt op een geduchten voet te brengen, en vooral eene Vloot uit te rusten, die geſchikt zou zyn om de Havens en Zeegaten te verdeedigen, den Vyand in zyne onderneemingen te beteugelen, den Handel in de *Oost-* en *Noord-*

zee

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 24 en 26 Maart 1795.

(†) Zie hier boven bl. 6.

ve, en na andere plaatzen, de benoodigde beſcherming te verleenen. XCV. BOEK. 1795.

Ten einde nu daar toe, als ook tot vereffening van de loopende Schulden, waar toe de gewoone Inkomſten, als die onder het voorig Beſtuur, minder geweest waren, dan de Uitgaven, de noodige penningen te vinden, verklaarden de Repreſentanten reeds van overlang bedagt geweest te zyn op zodanig een Plan, waar in de gegoede, naar maate van zyne gegoedheid, deel nam — en dus, om dat hy meerder misſen kon, dan een minder vermogende, zonder egter daar door meerder te worden benadeeld, in evenredigheid ook meerder opbragt. Een Plan, waar door eene genoegzaame ſom zou worden verſtrekt om de noodige uitgaven van den Oorlog goed te maaken, en, zo mogelyk, 's Lands Finantien zodanig te herſtellen, dat zy gegronde hoop konden voeden, om nimmer meer in de onaangenaame noodzaaklykheid te zullen zyn, om eenigen buitengewoonen Laſt den Ingezetenen op te leggen; maar in tegendeel, in 't vervolg eenige der meest drukkende gewoone Belastingen te zullen kunnen verminderen. Iets waar in zy hoopten gemaklyker te zullen kunnen ſlaagen, indien deeze buitengewoone Geldheffing, welke zy genoodzaakt zouden weezen, binnen kort, te doen, met gemeenſchaplyk overleg en medewerking van alle de Bondgenooten kon geſchieden, gelyk zy ook reeds by dezelve hadden aangedron-

XCV. BOEK. 1795.

gen, om het Middel thans beraamd, onverwyld in hunne Gewesten ter hand te neemen.

Dan de dringende nood vorderde eene spoedige voorziening, hangende de raadpleegingen over dit gewigtig Plan. Het middel waar door de Ingezetenen het minst zouden gedrukt en tevens het geringste bezwaar aan 's Lands Financien zou worden toegebragt, hadden zy bevonden te bestaan in eene Opoffering, ten dienste van den Lande, van al het ongemunt Goud- en Zilverwerk, dat de Ingezetenen bezaten, en dat alleen tot gebruik of vertooning van Weelde verstrekte, dat in de daad een dood Kapitaal was, en den Bezitter geene Rente, hoe genaamd, opbragt: zo dat hy door het afstaan van 't zelve aan 't Gemeene Land, niets verloor van de jaarlykſche Inkomsten, waar van hy, 't zy als Rentenier, het zy als Landman, het zy als Negotie en Neeringdoende, tot onderhoud van zich zelven, en van zyn Huisgezin, gebruik maakt: terwyl in tegendeel, dit Goud en Zilver door het Gemeene Land in Geld veranderd zynde, de hoeveelheid van Geld aanmerkelyk zou vermeerderen, en het Bestuur in staat zou stellen het noodige tot behoud en verdediging van den Lande daadlyk te bezorgen.

Daar egter, langs dien weg, zommigen meerder zouden geeven, dan zy verpligt waren in de meergemelde Buitengewoone Heffing op te brengen, en deeze Opoffering slegts *by voorbetaaling* geschiedde, zo be-

beloofden zy dat de Kwytbrief voor die Opbrenging uit te geeven, in de Geldligting, even als Geld, zou kunnen worden ingebragt; en indien deeze meerder mogt bedraagen, dan zodanig iemand gehouden was, in dezelve op te brengen, dit hem, in baaren Gelde, zonder eenige korting, zou worden terug gegeeven. Dewyl het oogmerk alleen was terſtond een gedeelte der benoodigde Penningen in 's Lands Schatkist te bezorgen, zonder de Ingezetenen, op een oogenblik te noodzaaken, om groote Geldſommen op te ſchieten. XCV. BOEK. 1795.

Eenige Uitzonderingen greepen 'er plaats als het Goud en Zilver, 't geen een tak van Koophandel uitmaakte; 't geen ten Kerkdienst verordend was; Lepels, Vorken, Meſſenhegten; als mede alles wat tot beſlag van Meubilen diende, Vercieringen tot iemands dragt behoorende, mits voor ieder perſoon, de waarde van Drie Honderd Guldens niet te boven gaande; alle Medailles, Legpenningen, en ſtukken vreemde Munten. Al het overige moest in Goud of Zilver, of in Gelds-waarde, worden opgebragt.

Het opgebragte werd, op kosten van den Lande gewoogen, en de juiste waarde van 't zelve bepaald. Aan den Ontvanger moesten getekende lysten worden overgegeeven, met opgave van het opgebragte, en de naamen der Opbrengeren: waar tegen hy een Kwytbrief zou afgeeven, overeenkomſtig de bovengemelde bedoeling.

XCV. BOEK. 1795.

Wie, ten aanzien der opbrengst of aangaave eenig bedrog pleegde, zou het vierdubbelde der waarde van 't geen hy moest opbrengen, zonder eenige vergoeding, verbeuren, en als Bedrieger, in de openlyke Nieuwspapieren, getekend worden.

Nadere aandrang van *Holland* by de andere Gewesten.

Naa het benaamen en vastſtellen dier Publikatie, werden de Afgevaardigden uit *Holland* by de Algemeene Staaten gelast, dezelve te dier Vergadering in te brengen, en daar aan te dringen, dat alle de Bondgenooten tot deeze maatregel beſlooten, en wel, vóór dat Grasmaand ten halve verſtreeken was, het Beſluit der Gewesten uit te brengen; ten einde *Holland* niet genoodzaakt zou weezen het in dier voege opgebragte Goud en Zilver voor deszelfs byzonder belang en huishouding te beſtemmen; en ten voordeele van dezelve alleen te doen verſtrekken deeze zo aamerkelyke opbrenging van Goederen, als ingevolge van die Uitſchryving wederom door de goede Ingezetenen van *Holland* zou worden gedaan, tot onderſchraaging der om hulp en onderſtand roepende groote belangen des Gemeenen Lands (*).

Tydsverlenging.

Eéne maand was het Tydsbeſtek vóór de Opbrenging geſteld, en eindigde dus die tyd met den zes en twintigſten van Grasmaand; dan werd dit tot den vyftienden van Bloeimaand verlengd, en teffens na-

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 26 Maart 1795.

nadere beſchikking gemaakt op het gemaakt Goud en Zilver in de Banken van Leening (*). — De Municipaliteit van *Amſterdam*, deedt laater een voorſlag, dat het ongemunt Goud en Zilver te dier Stede door Vreemdelingen in de Bank van Leening geplaatst, mogt worden uitgezonderd van de Publikatie tot het opbrengen van Goud en Zilver (†). — De veelvuldigheid en omſlagtigheid dier Opbrengst maakte eene herhaalde verlenging van den tyd tot den vyftienden van Zomermaand noodig (§). xcv. BOEK. 1795.

Zorg gedraagen tegen de ontduikingen aan die opbrengst.

Welhaast gaven zommigen blyk van hunne gezindheid om zich aan den Letter der Uitſchryving te houden, en egter de vereischte opbrengst te ontduiken, daar zy hun gemaakt Zilverwerk tegen de uitgezonderde Lepels en Vorken verwisselden; ten einde alzo ontſlaagen te zyn van 't zelve aan 't Algemeen belang op te offeren. Om deeze gedeeltlyke verydeling van het oogmerk der Publikatie, tegen te gaan, werden Dekens en Gildebroeders van het Goud- en Zilverſmits Gilde, van hooger hand, aangeſchreeven, om den verderen voortgang van die inhaalige en zelfzoekende handelwyze te ſtuiten (**). — An-

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 2 Mey 1795.

(†) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 15 Juny 1795.

(§) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 7 Mey 1795.

(**) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 7 April 1795.

XCV. BOEK. 1795.

Anderen deeden het gewerkt Goud en Zilver verſmelten. Hier tegen poogden de Proviſioneele Repreſentanten des Volks van *Amſterdam* te waaken, door alle Eſſayeurs, Goud- en Zilverſmeeden en Kashouders te verbieden, om eenig gemaakt Werk van Goud of Zilver, dienende tot gebruik of vertooning van Weelde, te verſmelten; ten ware hun daar by ter hand werd geſteld eene Acte van het Proviſioneele Committé van Juſtitie der Stad, waar by de Stukken, hun ter verſmeltinge aangeboden, verklaard werden als de zodanigen, die het vryſtondt te verſmelten (*). —— Te dier zelfde Stede waren veele Burgers en Ingezetenen nalaatig gebleeven in het opbrengen van Goud en Zilver; anderen maakten willekeurige uitzonderingen, en misbruik van de vergunning des Lyfcieraads tot de vastbepaalde ſom; daar zy, hun Lyfcieraad dezelve niet bedraagende, het aanvulden met ander ongemunt Goud en Zilver. Het Stadsbewind ging zulks door eene Bekendmaaking te keer (†). —— De Kasteleins en Logementhouders te *Amſterdam* en elders, uit hoofde hunner Kostwinninge, veel Zilverwerks bezittende, verzogten met de Zilverſmeden en Kashouders gelyk geſteld, en ongehouden geagt te worden om hetzelve op te brengen (§). Niet

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl 2619.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1796. bl. 3724.
(§) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 11 Mey 1795.

Niet zelden worden 'er gevonden, die by Inzamelingen zich ongenegen betoonen voor eene bepaalde som bekend te staan, ook die het voorkomen van nederigheid in die gevallen aanneemen; doch veel al is der zodanige gaave van weinig beduidenis, en strekt ten onlochenbaaren blyke, dat men zich daar door zoekt te onttrekken. Een nieuw bewys van deeze waarneeming leverde de Kist op, in de Kamer van het Committé Revolutionair te *Amsterdam* geplaatst, met herhaalde aanmaaning om door vrywillige offeranden van Gespen en andere onnoodige Gouden of Zilveren Vercierzelen, het zyne tot 's Lands beste toe te brengen. De grootste som was vyfhonderd vyftig Guldens door de *Joodsche* Tooneellisten byeengebragt, ter gelegenheid eener buitengewoone Tooneelvertooning. Zy vonden, by het overmaaken, reden om zich te beklaagen over de kleinheid der geheele Inzameling in eene zo zeer bevolkte Stad: meest was het gekomen van Burgers en Burgeressen minst met tydlyke goederen bedeeld. Dit deedt hun schryven, „ Mogt „ deezer voorbeeld de zodanigen doen „ bloozen, die niets voor het Vaderland „ over hebben, zich onder allerlei voor„ wendzels aan de geheiligde zaak des „ Vaderlands onttrekken, wier liefde tot „ hetzelve hun geen opofferingen kosten „ moet, en in ydel geschreeuw bestaat! — „ Mogt het hun vernederen, wier schat„ ten onvoldoende zynde aan hunne win-

XCV. BOEK. 1795.

Hoe weinig in een Kist te *Amsterdam* gesteld, werd ingezameld

XCV. BOEK. 1795.

„ zugt, voor geene edele daaden tot ves-
„ tiging der dierbaare Vryheid zyn bere-
„ kend, hun ten prikkel worden, tot
„ meerder zugt voor hun Vaderland, in-
„ dien zy anders, niet reeds te laag van
„ ziel, noch voor verbetering vatbaar
„ zyn!" (*).

Opbrengst van Gespen in 's Haage.

Eenige Opofferingen droegen het kenmerk van den geest dier dagen. Onder deeze verdient vermeld het bedryf eeniger Afgevaardigden uit den Burger Krygsraad, benevens Gecommitteerden van de Directeuren der Burger Societeit in *'s Gravenhaage*, die, ter Vergadering van *Holland* gehoor verzogt en bekomen hebbende, te kennen gaven, dat de vrye Krygsraad van het te lang verdrukte *'s Gravenhaage*, benevens Directeuren van gemelde Societeit, beslooten hadden om alle hunne Gespen op 't altaar der Vryheid te komen brengen, terwyl zy meenden op goede gronden te kunnen verzekeren, dat zulks eerlang door alle de Gewapende Burgers en Leden der Societeit stondt, gevolgd te worden. Met toejuiching werd dit geschenk ontvangen, en den Afgezondenen de eer der zittinge verleend.

Kist daar geplaatst. En de toebrenging van het daar

Men besloot eene Kist te plaatzen tot inzameling van zodanige vrywillige offeranden. Met deeze slaagde het beter dan te *Amsterdam*. Althans eene Commissie uit den *Haagschen* Krygsraad en Burger So-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 3172. *Decreeten der Prov. Rep. van Holland* 1 July 1795.

Societeit bragten eerlang ter Vergadering van *Holland* de by hun ingezamelde vrywillige Giften van Schoengespen, verder Zilverwerk en Geld. De Burger C. P. HAAGEN by de overgifte het woord voerende, sprak, „Burgers Representanten! „Het is in naam der Burgers en Ingezetenen van *'s Haage*, die zich in Socieiteit vereenigd en onder het Vaandel „der Gewapende Burgermagt verzameld „hebben, dat wy, als hunne Afgevaardigden, dit vrywillig Offer op het Altaar des Vaderlands, in 't midden „deezer aanzienlyke Vergaderinge, overbrengen.

„Het is in aanmerkinge der behoeftens „van 's Lands Algemeene Kas, eene geringe Offerande, en zeker zouden zy „dezelve van meerder waarde hebben „doen zyn, waren zy niet door de knevelaaryen en afpersingen van 's Lands „Onderdrukkers, zints jaaren, in hunnen „welvaart byna tot op het gebeente toe, „uitgemergeld. — Dan, Burgers Representanten! zy zyn overtuigd, dat „Gylieden meer hunnen goeden wil, dan „wel de waardye van dit Offer, zult in „aanmerkinge neemen: te meer daar zy „U, door onzen mond, op het plegtigste verzekeren, dat zy allen bereid zyn „om de Cordaate Besluiten, die Gylieden, tot heil des Vaderlands, zult neemen, met alle onze vermogens te ondersteunen; dat wy, de handen uitgestrekt tot het Beeld van BRUTUS, ge-

„zwoo-

1795. XXV. BOEK. in geoffereerde.

XCV. BOEK.

1795. Hoe ontvangen.

„ zwooren hebben, om als vrye menſchen „ het Vaderland te helpen, of te ſterven."

De Voorzitter GEVERS beantwoordde zulks met deeze taal. „ Burgers! De Vergadering is getroffen door de gevoelens „ van egte Vaderlandsliefde, die gy aan „ dezelve door uwe voordragt, op het „ ſterkſte, hebt doen blyken, en neemt „ met dankzegging aan de Offers, die gy „ uit naam uwer Committenten by deezen komt doen, als blyken uwer Patriottiſchen yver.

„ Loflyk zyn uwe oogmerken, en ik „ kan U verzekeren uit naam van de Proviſioneele Vertegenwoordigers van het „ Volk van *Holland*, dat daar van op de „ honorabelſte wyze, melding zal gemaakt „ worden in derzelver Registers.

„ Ontvangt intuſſchen onzen opregten „ wensch, dat het uwe Perſoonen, in „ alle uwe onderſcheidene betrekkingen, „ ſteeds welga! De Opperzegenaar bekroone tevens uwe poogingen ten nutte van „ het Algemeen met zyne goedkeuring, „ en geeve U en alle regtgeaarte Vaderlanders, aan den band van Broederſchap „ vereenigd, ſtoffe om zich te mogen „ verheugen in het ſpoedig daarſtellen „ van Vryheid en Gelykheid, op onwrikbaare gronden, en daar uit voortvloeijende ongeſtoorde bloei en welvaart van „ dit ons Gemeenebest!"

Niet alleen werd dit een en ander algemeen toegejuichd, niet alleen beſlooten des loflyk gewag, in het Dagblad der Ver-

ga-

gadering te maaken; maar dit zou geſchieden met uitnoodiging aan alle Welgezinden, die het behoud van hun Vaderland, de vestiging der Vryheid, en de hier uit te wagtene bloei en welvaard van alle Ingezetenen ter harte ging, om dit voorbeeld, ter ſtyving van 's Lands uitgeputte Schatkist naa te volgen. De eer der Zittinge werd de Afgevaardigden aangebooden en door hun aangenomen (*). XCV. BOEK. 1795.

Verbaazend groot was de opgebragte menigte Gouds en Zilvers. Uit aanzienlyke Huizen, en oude Familien, kwamen ſtukken te voorſchyn, die langen tyd, om zo te ſpreeken, geen daglicht gezien hadden. Veelen, die door welvaard verrykt, Zilveren vaatwerk van veelerlei aart hadden aangetuigd, ſtapten 'er van af, en vergenoegden zich, als voorheen, niet min ſchitterend. Ligter konden, over 't algemeen, de laatstgemelden 'er van afſtappen, dan de eerstgenoemden, aangemerkt de algemeene gehegtheid onzes landaarts aan de Goederen der Voorouderen. Eene gehegtheid, die in *Hollands* Noorderdeel byzonder heerscht. Noodzaaklykheid egter, om gereede Penningen te beſpaaren, bragt by veelen eene Opoffering te wege, met

Veel Goud- en Zilverwerk opgebragt.

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 15 April en 15 Mey 1795. Hier en daar werd dit voorbeeld gevolgd; en gaf zulks gelegenheid tot eene verandering in de Schoendragt, zo verre gaande, dat *Gespen* en geen *Strikken* te draagen, bykans voor een kenteken gehouden werd van geen Patriot te zyn, althans ten opzigte van Jonge lieden.

XCV. BOEK. 1795.

met een zugtend hart en betraande oogen nageoogd; terwyl anderen zich van deeze opbrengst, met gullen harte, kweeten, en de min gereeden aanmaanden hun voorbeeld te volgen (*).

De Burgeresse STEENGRAGT vergund een Beker, den Admiraal DE RUITER geschonken, te houden.

Deeze eigenſte Goud- en Zilverheffing gaf gelegenheid tot eene menigte van voorvallen, waar mede het Landsbeſtuur gemoeid werd, en waar over het uitſpraak deedt. Met het ophaalen van een en ander, ten voorbeelde, zullen wy ons vergenoegen. De Burgeresse C. J. STEENGRAGT, Weduwe van VAN DER GOLTZ, gaf by een Verzoekſchrift te kennen, dat zy, geſprooten uit het Geſlacht van den Luitenant Admiraal DE RUITER, onder haare bezittingen hadt een Gedenkſtuk, zynde een Kop en Dekzel, deels van Porcelein, deels van Goud, door Staaten van *Holland* dien Vlootvoogd, in den Jaare MDCLXVII vereerd (†), en verlangde, ten aanziene van dit Gedenkſtuk, niet te mogen vallen onder de gevorderde Opbrengst. Dit verzoek ontmoette eene gereede inwil-

(*) De Heffing van Goud, Zilver en Munten vinden wy op de Algemeene Ontvangst deezes Jaars geſteld op *f* 7,166,275; met byvoeging; het ongemunte Goud en Zilver, zo aan Penningen tot Redemptie opgebragt, als het geen uit de Munte terugkeerde, voor 't derwaards gezonden materiaal, heeft ruim 400,000 meerder opgebragt, dan in de verantwoording geſteld is: ſpruitende dit different voort uit het byeenverzameld Goud in Staafjes verkogt, 't geen nader zal verantwoord worden, gelyk ook uit het geen nog in de Munte is.

(†) Zie BRANDT's *Leeven van* DE RUITER bl. 533.

willigingen, als behoorende het gemelde Gedenkſtuk tot de opgegeevene uitzonderingen (*). XCVI BOEK.

1795. De Wed. ZOUTMAN vry verklaard van de Gouden Degen op te brengen.

De Weduwe van den Luitenant Admiraal J. A. ZOUTMAN, ADRIANA JOHANNA VAN HEUSDEN, gaf by een Verzoekſchrift te kennen, haare onkunde, of de Gouden Degen, wylen haaren Egtgenoot, door den geweezen Stadhouder, als Capitein Admiraal Generaal, ter gelegenheid van den Slag op *Doggersbank* in den Jaare MDCCLXXXI vereerd (†), onder het op te brengene moest gerekend worden. By het verzoek om onderrigt, gaf zy haare gereedheid te kennen om dit Gedenkſtuk aan het Vaderland op te offeren, zo het onder het opgeëischte Goud mogt behooren; doch verzogt als dan van de Vergadering van *Holland* een ſchriftlyk Bewys, 't welk haar, en haare Kinderen, altoos tot eene nagedagtenis zou kunnen dienen. — Hier op viel 't zelfde beſluit als in 't evengemelde geval (§).

HAHN verwerft een getuigſchrift wegens een Zilveren Koelvat.

Zodanig een Getuigſchrift werd verleend aan den Burger J. G. H. HAHN, die ten vollen gereed om het bedoelde Goud en Zilver zyner Bezittinge in 's Lands Schatkist te ſtorten, by een Verzoekſchrift betuigde, zich in verlegenheid te vinden, ten aanziene van zeker Zilveren Koelvat, ter waar-

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 7 Mey 1795.

(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* III. D. bl. 334.

(§) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 8 Juny 1795.

XCV. BOEK. 1795.

waarde van ruim zes honderd Guldens, diens Vader door de Curateuren der *Utrechtſche* Hoogeſchoole vereerd, by het affſaan van een zeer vereerend en voordeelig Beroep na *Gottingen*, met een daar op paſsend Opſchrift. Zeer eigenaartig was de begeerte deezes Zoons, om die Gedagtenis zyns Vaders te bewaaren, en de waarde daar van in Geld te vergoeden, byaldien anders zyne omſtandigheden zulks raadzaam maakte; dan hy oordeelde het wyzer en beter deezen nutloozen klomp Zilvers in den Vaderlandſchen ſmeltkroes te werpen, ingevalle dat geen behouden kon worden, 't welk de waarde van de gehegtheid aan dit ſtuk voor hem en de zynen uitmaakte. Dit oogmerk meende hy dat ten vollen kon bereikt worden, door het Koelvat ter ſmeltinge over te geeven; doch het Opſchrift te bewaaren, 't geen kon geſchieden, wanneer de Repreſentanten van *Holland* hem des het daar toe genomen Beſluit ter hand ſtelden, waar in het Opſchrift letterlyk herhaald werd. — Met eenpaarige toejuiching werd het verzoek des Burgers HAHN toegeſtaan (*).

D. BOUWMAN krygt een dergelyk getuigſchrift.

De *Leydſche* Burger DENYS BOUWMAN hadt, by de opbrengst van al zyn ongemunt Goud en Zilver, alleen daar van nog uitgezonderd, een Zilveren Theeketel, Komvoor en Theeblad, ruim vierhonderd Gul-

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 20 April 1795.

Guldens in waarde, hem, wegens betoonde dienſten aan den Ambagte van *Zoeterwoude* geſchonken, met daar op paſſende *Latynſche*, hem vereerende Opſchriften. Gaarne wilde hy ook deeze Stukken opofferen; doch ongaarne zou hy het doen, indien de Opſchriften, door hem vermeld, en waar op hy altoos een byzonderen prys geſteld hadt, niet bewaard konden worden. Van die bewaaring verzogt hy een Staatsafſchrift. Op eene hem vereerende wyze werd het verleend (*). 1795.

Verzoek van F. BOGAARDS; afgeſlagen; zo hy de waarde niet betaalde.

F. BOGAARDS, Klerk by het Committé van het Bondgenootſchap te Lande, hadt een Zilveren Thee-ſervies van hun Ed. Mog. ontvangen, voor het vervaardigen van een Algemeen Register op de Beſluiten des voormaaligen Raads van Staaten; hy betuigde zyn onvermogen om de waarde van dit Zilverwerk in Geld op te brengen; hy verzogt, uit hoofde van zyne gehegtheid aan dit Gedenkſtuk zyns arbeids, verlof om het te behouden; doch het Beſluit viel, dat hy de waarde diens Zilverwerks in Geld moest opbrengen, en dat hem een Beſluit van dien aart als den Burger HAHN gegeeven was, zou worden ter hand geſteld (†).

De Regentesſen van het Burger Weeshuis

Regentesſen van het Burger Wees- en Armenhuis te *Alkmaar* dienden een Verzoek-

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 6 Juny 1795.

(†) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 16 April 1795.

zoekschrift in, raakende eenig Zilverwerk, in haar bezit, onder de bepaaling, dat het nooit, ten ware de hooggaande nood van dit Armengesticht zulks vorderde, mogt veranderd, veel min verkogt worden. Men nam den raadslag in van den Hove, en besloot, dat aangezien het niet minder de pligt is der Ingezetenen, van in den nood des Vaderlands te voorzien, dan in den nood der Armen, het vermelde Zilverwerk wel deegelyk behoorde tot dat geen, 't welk, ten behoeve van 's Lands Finantien, gevorderd werd, en dat hetzelve (voor zo veel des noods) van het verband, daar op gelegd, ontslaagen was (*).

XCV. BOEK. 1795. Weeshuis te *Alkmaar* tot de opbrengst van eenig Zilverwerk gemagtigd.

De Weduwe van A. AMELSHOFF, C. D. VAN PEENE, uit kragt van zekere Huwelyks Voorwaarde, zodanig Zilverwerk in gebruik hebbende, als 's Lands Publikatie vorderde, verzogt, daar van geen Eigenaresse zynde, dewyl het, by haar overlyden, moest komen aan de Erfgenaamen van wylen haaren Man, by Besluit der Vertegenwoordigeren, te mogen weeten, hoe met dit Zilverwerk te handelen om aan het heilzaam oogmerk van den Lande te voldoen. 't Zelve was, dat het, agtervolgens het Plakaat, moest opgebragt worden, en dat zy, voor zo veel des noods, daar toe werd gevolmagtigd (†).

Zo ook de Wed. AMELSHOFF.

De

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 3 Mey 1795.

(†) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 13 en 26 Mey 1795.

De opbrengst van 't gemaakte Goud en Zilver ſtrekte gewis in mindering van, of liever ter verrekening tegen de aangekondigde Geldheffing. De Vertegenwoordigers des Volks van *Holland*, wilden ook de zodanigen te gemoete komen, wier Bezittingen grootendeels beſtonden in zodanige Effecten of Goederen, welke, in de tegenwoordige tydsomſtandigheden, niet dan met zwaar verlies, ten Gelde gemaakt konden worden; en hun in ſtaat ſtellen, om in de te verwagtene Geldligting hun aandeel, of een gedeelte daar van, te kunnen opbrengen, zonder daar toe, met aanmerkelyke ſchade, zich van klinkende munt te moeten voorzien, en teffens zonder dat daar door werd vermeerderd, de omloop van 's Lands wegen, van Recepiſſen, Promeſſen en Aſſignatien en andere Papieren Munt, welker nadeeligheid, in een Handeldryvend Land, ontwyfelbaar, en door de ondervinding maar al te veel gebleeken was. —— Deeze overweeging hadt aanleiding gegeeven om, voor een bepaalden tyd, een *Generaale Bank van Leening*, voor het geheele Gewest *Holland*, op te richten, binnen *Amſterdam*; daar beſtuurd door zes Commiſſariſſen, die te dier Stede hunne vaste wooning zouden moeten hebben, of neemen. Op den eerſten van Hooimaand deezes Jaars zou dezelve geopend worden; en niet langer duuren dan drie agtereenvolgende Jaaren: kunnende de Effecten en Goederen, met

1795. Beleenbank in *Holland* opgerigt.

XEV. BOEK.

1795.

naame opgenoemd, tot Tachtig ten honderd, beleend worden (*).

Gedrag van GOGEL bydiens aanstelling als Commissaris.

De Representanten der Stad *Amsterdam* zouden een aantal van twaalf Persoonen benoemen, en de Vergadering van *Holland* zes Commissarissen uit hetzelve kiezen (†). Op het benoemde twaalftal bevondt zich de Burger J. J. A. GOGEL. Hy betuigde aan de Municipaliteit van *Amsterdam* zynen welmeenenden dank voor het vertrouwen, 't welk zy op hem hadden gelieven te stellen; maar schreef teffens, „dat „ hy, daar nimmer eenig beginzel van „ eigenbelang, de dryfveer zyner daaden „ was geweest; dat alle zyne poogingen „ alleen de herstelling der Regten en der „ Vryheid van het *Bataafsche* Volk bedoelden, moest verklaaren, deeze Post, „ op den vastgestelden voet, niet te kunnen aanneemen; doch bereid te zyn, „ wanneer de keuze der Provisioneele „ Representanten op hem mogt vallen, die „ te zullen aanvaarden, indien dezelven, „ ten gelyken tyde, het daar aan gehegte „ Tractement van *drie duizend Guldens*, „ als een vrywillig Offer aan het Vaderland, wilden aanneemen." —— „ Hy „ begreep," gelyk hy 'er byvoegde, „ dat „ het de pligt was van elk Burger, die „ zich in de mogelykheid bevondt van „ het

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 12 Mey 1795.

(†) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 28 Mey 1795.

„ het algemeen van eenig nut, in deeze ontredderde situatie van het Vaderland, te kunnen zyn, daar toe, zo veel mogelyk, belangloos mede te werken. Indien hy eenige belooning mogt wenschen, zou hy dezelve daar in vinden, als dit voorbeeld door veelen zyner Medeburgeren mogt worden gevolgd, en elk Lid der *Bataafſche* Maatſchappy, even zo bereid mogt weezen, naar zyn vermogen, het Vaderland te dienen."

De keuze der Repreſentanten op hem gevallen zynde, zondt hy ter Vergaderinge van *Holland* een Afſchrift van die Verklaaring by de Municipaliteit der *Amſtelſtad* gedaan, zich daar aan houdende. Zulk een blyk van belanglooze dienſtvaardigheid voor den Lande kon niet anders dan lof wegdraagen. Gevoelig vonden zich de Volksvertegenwoordigers hier door getroffen; doch deeden 'er zich zeer in 't oog loopende redenen op, om die aanbieding, zo als dezelve lag, niet te aanvaarden: dan men was bedagt op het gereede middel in deezen, om den Burger GOGEL vry te laaten om het Geld, aan het waarneemen van deeze in de daad moeilyke post gehegt, naa de ontvangst, als een blyk van edelmoedigheid, den Vaderlande te kunnen opofferen (*).

Maatregel dezer genomen.

By de Bekendmaaking van het daarſtellen, als mede van de inrichting deezer Be-

Misbruiken der Beleen-

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 8 Juny 1795.

XCV. BOEK. 1795.

bank tegengegaan.

Beleenbank; hadden de Vertegenwoordigers des Volks van *Holland* het aan zich behouden, om, ten allen tyde, zodanige maatregels te mogen beraamen en vast te ſtellen, als zy, ten meesten nutte van dezelve, dienſtig of noodig zouden mogen oordeelen. — Welhaast vonden zy reden om by de Inſtructie door het Committé van Finantie voorgedraagen, op het beheer der Beleenbanke, nog eenige verbreeding te voegen, betrekkelyk tot de goede Orde, en alzo tot bevordering van het Credit deezer Inrichting (*). — Eerlang werden de Commisſarisſen gewaar, hoe baatzugtigen, van de Bankbilletten, zich tot geheel andere oogmerken, dan het oorſpronglyke, zogten te bedienen, en daar van zulk een voorwerp van Negotie en Agiotagie maakten, dat het Credit van de Bank gevaar liep, door de kunstgreepen van eigenbaatige Speculanten, onzeker en wisſelvallig te worden. Een misbruik, te keer gegaan door eene Publikatie, welke bepaalingen en ſchikkingen, tot weering van 't zelve, inhieldt (†).

Eene Vrywillige Geldheffing geopend.

De opbrengst van ongemunt Goud- en Zilverwerk, de daargeſtelde Beleenbank, ſtrekten tot voorbereiding van die meermaals aangeduidde groote Geldheffing, welke men zich voorſtelde als het middel om

(*) *Décreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 6 July 1795.

(†) *Décreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 16 Oct. 1795.

om het Vaderland op eenmaal uit den nood te redden. Twee Plans, daar toe ingediend, werden, by onderzoek, niet voldoende bevonden (*). Dit bewoog het *Hollandsch* Beſtuur, nog eene nieuwe proeve te onderſtaan, om, ware het mogelyk, eene Geldheffing, tegen welke men, als tegen een hoogen berg opzag, geheel te ontgaan, of ten minſten nog eenigen tyd te verſchuiven. Men wilde bezien, wat men van de Vaderlandliefde der Ingezetenen, zonder dwang, zou kunnen verwerven. Ten deezen einde bepaalde het Beſtuur eene Vrywillige, en tevens zeer uitlokkende, Geldheffing, mede in verband gebragt met de groote, en ſtrekkende tot afkorting van ieders aandeel in dezelve. Dewyl dit Beſluit een der belangrykſte van het door de Onafhangelyk-verklaaring gevestigd Landsbeſtuur geweest is, ons de geſteltenis, en tevens de heerſchende geestdrift dier tyden, meer dan eenig ander, doet kennen, zal het ons niet verdrieten, daar van een eenigzins ontwikkeld verſlag te plaatzen.

XCV. BOEK. 1795.

Met den aanvang herhaalen de Volksvertegenwoordigers het by de Afkondiging in Lentemaand reeds gezegde, hoe het, uit de erkende Regten van den Mensch en Burger voortvloeide, dat het Volk regt heeft om Opening van den ſtaat der Geldmiddelen des Lands te eiſchen,

Voorſtel daar toe.

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 29 Mey en 5 Juny 1795.

XCV. BOEK. 1795.

schen, als mede Rekenschap, wegens het gebruik van 's Lands Penningen. — Dat, ingevolge daar van, een breedvoerig verslag aan de Natie zou gedaan worden van ontzettend groote sommen, door het voorig Bestuur afgeperst, als mede van het gebruik van die Gelden gemaakt. Dan dit omslagtig onderzoek was, door veele tusschenkomende zaaken, vertraagd; doch zou onverwyld, nu de zaaken der Republiek tot zekere Vastigheid gebragt waren, met verdubbelden ernst, voort- en doorgezet worden.

Zy herinneren het Volk den arbeid, door hun, en de Bondgenooten, besteed aan het daarstellen van het zo onlangs getroffen Verdrag van Vrede en Alliantie met de *Fransche* Republiek, waar mede het voorig Bestuur des Gemeenebests, zo onstaatkundig als roekloos, zich in eenen verderflyken Oorlog hadt ingewikkeld; een Oorlog, waar door het zich zelven over hoop geworpen hadt; doch waar door ook tevens de Politieke of Nationaale Onafhangelykheid deezes Lands was verlooren gegaan.

Dit verlies was herkreegen door het getroffen en getekende Verdrag; daar door was het *Bataafsche* Volk hersteld in deszelfs Nationaale Vryheid en volkomene Onafhangelykheid. Zegeningen, waar van men zich de heilrykste vrugten mogt beloven.

Doch zou men deeze vrugten plukken, werden daar toe, voor eerst, nog groote op-

opofferingen vereischt, niet alleen om de hoogstnoodige uitgaven voor de Schulden en Behoeften der Republiek te kunnen daarstellen; maar ook om te gemoet te komen aan de billyke Schavergoeding, welke aan de *Fransche* Republiek, wegens de besteede Oorlogskosten, was toegestaan, en welke, binnen weinig maanden, moest voldaan worden. Ten opzigte van welke beide Hoofdartykelen de Vaderlandsche Trouw niet toeliet eenig meerder uitstel te neemen; dan de noodzaaklykheid en de gestelde Betaalings-tydperken medebragten. XCV. BOEK. 1795.

Met het hoogste genoegen hadden zy vernomen, hoe het *Bataafsche* Volk in 't algemeen, en het *Hollandsche* Volk in 't byzonder, het aangaan dier Verbintenisse, met de kennelykste blyken van goedkeuring, hadt toegejuicht. Dit gaf hun grond van vertrouwen op de bereidwilligheid der Natie om de kosten, tot voltooijing van dit zo heilzaam werk onvermydelyk vereischt, vaardig en spoedig op te brengen.

„ Geenzins," dus lieten zy zich woordlyk op dit stuk hooren, „ wilden zy ont„ veinzen, dat hier toe eene aanmerke„ lyke opbrenging van Penningen zou „ vereischt worden; doch daar het ver„ mogen der Burgeren van deeze Repu„ bliek, en byzonder van deeze Provin„ cie, hoe veel ook zommigen mogten „ geleeden hebben, nog zeer aanmerke„ lyk was, zou 'er ook tot eene finaale „ wegneeming der ons zo lang gedrukt

„ hebbende rampen, en om alzo tot den
„ gewoonen gang der zaaken van dit Ge-
„ meenebest te komen, niets anders ver-
„ eischt worden, dan dat een iegelyk
„ Burger, naar evenredigheid van zyne
„ Bezittingen, een gedeelte van zyn ver-
„ mogen aan het dierbaar Vaderland op-
„ offerde. Welke Sacrifice nogthans, in-
„ dien dezelve eendragtig, en met warme
„ Vaderlandsliefde, geſchiedde, voor een
„ byzonder Burger niet zo groot en zo
„ zwaar zou behoeven te weezen, of hy
„ zou dezelve wel ligtlyk kunnen miſſen,
„ of door vlyt en naarſtigheid, binnen
„ weinig tyds, genoegzaam te boven
„ kunnen komen. —— In allen gevalle,
„ welke waarde heeft toch Geld en Goed,
„ in vergelyking van eene Burgerlyke
„ Vryheid en Gelykheid, en van eene
„ Nationaale Onafhangelykheid? En hoe
„ zouden wy kunnen vermoeden, dat eene
„ Natie, die ons met haar vertrouwen
„ vereerd en van ons verwagt heeft, dat
„ wy haar eene binnen- en buitenlandſche
„ Vryheid en Gelykheid zouden bezor-
„ gen, onedelmoedig genoeg zyn zou om
„ ons in verlegenheid te laaten, nu het
„ aankomt op het daarſtellen der midde-
„ len, zonder welke die Vryheid en
„ Onafhangelykheid niet kan verkreegen
„ worden?"

Zy deeden 's Lands Ingezetenen verder weeten, waarom geen der twee ingedien-de Plans, in openbaare druk uitgegeeven, voor als nog, door hun niet omhelsd wa-

waren. — Deeze Plans beſtonden in het invoeren van Papieren Geld; ook eene Uitſchryving van eene buitengewoone Geldheffing, het zy by eene opklimmende Quotiſatie, naar elks Goederen en Bezittingen; het zy door het opbrengen van een jaar Inkomen door elken Burger; het zy door het invorderen van een zestiende Penning. XCV. BOEK. 1795.

De redenen, dat zy tot geen derzelven waren overgegaan, kwamen hier op neder. — *Voor eerst* waren zy huiverig, om, op het voorbeeld van het voorig Beſtuur, dat door een vyf en twintigſte en vyftigſte, of tweemaal één honderdſte Penning, een ſchat van ruim tachtig Millioenen in 's Lands Schatkist geſtort hadt, een zestiende Penning uit te ſchryven; bovenal niet, alvoorens zy den ſtaat van 's Lands Finantien, en 't geen tot derzelver herſtel noodig was, konden openleggen; als mede welke middelen de Bondgenooten zouden gebruiken om met het Volk van *Holland* een geëvenredigd aandeel daar in te draagen; en eindelyk tot dat zy alles, ook het laatſte middel, beproefd hadden om te zien, hoe verre de Natie hun vrywillig zou willen te hulp komen. Zonder dit in agt te neemen, waren alle buitengewoone Belastingen willekeurig, en onder een Vry Volk niet te gedoogen: dan het laatſte middel mislukkende, zou zulks hun in de volſtrekte noodzaaklykheid brengen, en alzo in het regt ſtellen, om, tot behoud van Land en Volk, zonder

XCV. BOEK. 1795.

der verdere bedenkingen, tot eene buitengewoone Belasting over te gaan.

Wel hadden zy het volkomenst vertrouwen op de edelmoedige en vryheidlievende Natie, dat dezelve geene eigenlyk gezegde Belastingen, schoon zwaar, zou weigeren op te brengen, wanneer dezelve slegts wist waar toe dezelve gevorderd, en waar aan zy besteed moesten worden, met een uitzigt op een volkomen herstel van 's Lands Financie; doch zo lang zy van dat alles onkundig was, zo oordeelden zy al zo weinig raadzaam, tot de bepaalde invordering van een zeker gedeelte van elks Bezittingen te komen, als het de Natie gevergd kon worden, een al zulk gedeelte af te staan, zonder te weeten, waarom men niet meer, of waarom men niet minder eischte.

Eene andere niet min gewigtige reden, waarom zy, tot nog, tot geene daadlyke Belasting of geforceerde Geldheffing, in dit Gewest, hadden kunnen verstaan, vonden zy daarin, om dat de buitengewoone Uitgaven, welke gedaan zouden moeten worden, *Holland* niet alleen; maar het geheele Bondgenootschap, aangingen. Zy oordeelden het de onredelykheid zelve, dit Gewest alleen te belasten met de betaaling van 't geen in den tegenwoordigen nood, door de geheele Republiek bekostigd moest worden. Derhalven oordeelden zy, met zulk eene Belasting, te moeten toeven tot dat alle de Bondgenooten daadlyk daar toe beslooten, of dat dezelve door eene na-

de-

dere Vereeniging der thans nog Zeven onderſcheidene en onafhanglyke Gewesten, van het Landſchap *Drenthe* en de Generaliteits Landen, in eene Nationaale Conventie, waar toe een Plan vervaardigd en in openbaare druk uitgegeeven was, algemeen en over de ganſche uitgeſtrektheid der Republiek werd ingevoerd, om door elken Burger, naar gelange zyner Bezittingen, gelyklyk gedraagen te worden; zonder welke geëvenredigde algemeenheid, eene ingevoerde Buitengewoone Belasting in *Holland*, voor dat Volk zo benadeelend zyn zou, dat zy niet hadden *kunnen beſluiten* zulk eene ongelykheid voor hunne rekening te neemen. XCV. BOEK. 1795.

Daarenboven waren zy terug gehouden van eene eigenlyk gezegde Belasting door eene overweeging, ontleend van het Beginzel, volgens het algemeen verklaard verlangen der Natie, by de Vergadering van *Holland* aangenomen, „ dat de Leden „ van het voorig Gouvernement, welke „ ons in deezen rampzaligen ſtaat gebragt „ hadden, Schavergoeding aan den Lande „ en den Volke ſchuldig waren; en dat „ die Schavergoeding, zo dra mogelyk, „ op hunne Goederen, zou worden ver„ haald." Duidelyk genoeg hadden zy in herhaalde Publikatien (*) het Volk van *Hol-*

(*) Dit ſlaat op de Publikatie van 4 en 12 Feb. deezes Jaars. Man vergelyke hier mede wat wy wegens deeze *Schavergoeding* in onze *Vaderl. Hiſt.* XXXII. D. bl. 114. gezegd hebben.

XCV. BOEK. 1795.

Holland doen zien, dat dit hun oogmerk was; doch op dit ſtuk hadden zy, voor als nog, tot geen voldoend beſluit kunnen komen. En daar de ſchuldige Leden van het voorige Gouvernement, zich niet alleen in *Holland*, maar ook in de andere Gewesten, bevonden, die even zeer als die in *Holland* woonden, verpligt waren Schavergoeding aan de Republiek te doen, als zy die in dat Gewest hun gezag zo jammerlyk misbruikt hadden, zo hadden zy, uit deezen hoofde, te minder tot eene Buitengewoone Belasting kunnen beſluiten. De natuurlyke billykheid eischte, dat de ſchuldige Verdervers van het Vaderland, en de Verkwisters van 's Lands Penningen, eerst hunne ſchuld aan de verongelykte Natie betaalden, zo veel naar reden en billykheid, in hun vermogen zou zyn; en dat dan eerst de Onſchuldigen, en zo veel geleden hebbende Natie zou opgeroepen worden om de aan hun toegebragte ſchade, door het afſtaan van een gedeelte van eens iegelyks eigendom, te herſtellen. Die billyke Schavergoeding diende aan de toekomende Belasting voor te gaan, of ten minſten dezelve te vergezellen.

Ondertusſchen bevondt het Vaderland zich in hoogen nood, en vorderde onverwylde hulp. De Voorwaarden des Verbonds met *Frankryk* moesten op zyn tyd voldaan — Zee- en Landmagt in een geduchten ſtaat gebragt worden, ter verdeediging van het Vaderland, den Koophandel, en den toevoer der noodigſte Leevens-

vensmiddelen. —— De opbrengst van het Goud- en Zilverwerk, en het veranderen van hetzelve in gereede Penningen, was een werk van een langwyligen omslag, en op verre na niet toereikende in de zo dringende als groote behoefte (*). XCV. BOEK. 1795.

Geen ander middel schoot derhalven over, dan eene Proeve te neemen van de Vaderlandliefde der Ingezetenen, door het besluiten tot eene Vrywillige Negotiatie. Door dezelve werd ook, aan de Leden van het voorig Bestuur, en derzelver Aanhangeren, gelegenheid gegeeven, om zulke blyken van hunne genegenheid voor het Vaderland te betoonen, dat daar op, by eene door hun, in 't vervolg te geevene Schavergoeding, een billyk agt zou geslaagen worden; ten welken einde de Municipaliteiten volmagt kreegen om hunne Goederen van alle belemmeringen, daar op gelegd, zo veel noodig, te ontheffen.

Daar zy met deeze Inschryving alleen bedoelden, door een edelmoedig voorschot in staat gesteld te worden tot betaaling der meergenoemde Artykelen, verklaarden zy het hun opregt oogmerk te zyn, de Voor-

(*) Zy rekenden dat deeze behoefte, te zamen *Tachtig Millioenen* Guldens beliep, waar van ten minsten de grootste helft gedeeltlyk ten eersten, gedeeltlyk binnen weinig maanden, by de hand moest weezen, zou men de Republiek niet voor zo goed als verlooren moeten houden; terwyl die som, door een buitengewoone Vaderlandlievende pooging zamengebragt, toereikend zou weezen om dat dreigend onheil af te keeren.

XCV. BOEK. 1795.

Voorſchieters ſchadeloos te ſtellen by de Groote Geldheffing, zo door hunne Quitantien, tegen de volle waarde, aan te neemen, als het meerdere, dan hun geregtigd aandeel in dezelve, terug te geeven.

Voor één Jaar, of zo veel korter, als de Groote Geldheffing zou uitgeſchreeven worden, bepaalde men de Inſchryving. In dezelve kon men voldoen met één derde in Geld, twee derden in Bankbilletten, ten laste van de Beleenbank (*), of twee derde in klinkende Munt, en een derde in Recepisſen, uitgegeeven tot Inwisſeling der *Franſche* Asſignaaten; als Geld werden gerekend de Kwytbrieven van het opgebragte Goud- en Zilverwerk. —— De Inſchryvers zouden eene Rente van vyf ten honderd in 't jaar trekken. —— Ieder moest op een daar toe geſchikt Billet tekenen de Som, welke hy opbragt, wanneer te betaalen, in ééns of op de vastgeſtelde tydperken, zyn Doop- en Familie-naam. Zy, die niets inſchreeven, moesten egter hun Billet ondertekenen. Van deeze moesten de Municipaliteiten Lysten opmaaken en Afſchriften overzenden aan den Ontvanger van hun byzonder Diſtrict, en aan het Committé van Finantie, die dezelve, tot een algemeene Lyst gebragt, door den druk gemeen zou maaken. — Alle Voogden, Weeskamers, Diakonien, Adminiſtrateurs en Corporatien, die geagt konden

(*) Zie wegens de Beleenbank hier boven bl. 35.

den worden, in de te doene Belasting voor hunne Pupillen *enz.* te zullen moeten deelen, konden ook voor zo veel inſchryven, als waar toe zy door de Municipaliteiten, of het Hof van *Holland*, zouden gevolmagtigd worden. De Kwytbrieven, uit deeze Geldopneeming ſpruitende, zouden vry weezen van het Collateraal.

De Betaaling der Intreſſen by *Holland* toegezegd.

By al het uitlokkende behelsde deeze Aankondiging, ten ſlot de Toezegging, der Renten van alle Effecten tot last van *Holland*, tegen den eerſten van Hooimaand (*). Eene toezegging, die te aangenaamer klonk, en het hart te meer van klemmende beangstheid verligtte, naar maate het buitengewoon agterblyven duizend giſſingen hadt doen maaken, angſtige uitzigten doen vormen, en de ſchaarschheid van Penningen vergrootte.

Reden van dit agterblyven.

Deeze aangeduidde Betaaling der Renten werd eerlang gevolgd door eene byzondere Aankondiging, daar toe ſtrekkende. Van deeze buitengewoone lange agterblyving gaf men rede. Hoewel, zints den aanvang der Omwentelinge, de Lasten, op den gewoonen voet, waren geheeven geworden, vondt men zich toen niet in de mogelykheid om de verſchuldigde Renten af te betaalen: deels van wegen de bekrompenheid van 's Lands kas: deels om dat men geen Gelden wilde afgeeven, vóór dat men den werklyken ſtaat

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 21 Juny 1795.

XCV. BOEK. 1795.

ſtaat der Kas kende; en deels dewyl het lot des Gemeenebest nog in twyfel hing. Doch nu deeze ſtaat der Kaſſe opgenomen, en de Staatkundige Onafhangelykheid, door het Verbond met de *Franſche* Republiek, bevestigd was, beſloot het Landsbeſtuur tot de verwylde voldoening; verklaarde teffens alle de gemaakte Schulden van het voorig Beſtuur voor Schulden des Gewests; maar te gelyk, (en dit betrof de Obligatien van drie, vier en vyf ten honderd des jongstverſtroeken Jaars,) zonder het nieuwe Beſtuur aan de verpligting tot de betaaling van hooger Renten te onderwerpen, dan van de gewoone twee en een half ten honderd. Inzonderheid werd verordend, ten opzigte van de Geld-Recepiſſen van Wintermaand deezes Jaars, dat derzelver Renten van vyf ten honderd, met het afloopen van Zomermaand, zouden eindigen: terwyl dezelve in de betaaling der uitgedrukte Lasten zouden blyven aangenomen worden (*).

Over

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 16 Juny 1795. Op deeze vermindering der Intreſſen en de daar by gevoegde redenen vielen veele en gewigtige aanmerkingen. De Burger ZILLESEN, die vervolgens veel over 's Lands Financien en de Redmiddelen derzelven, op 't papier gebragt heeft, ſchryft deswegen; „ Het voorig Bewind als ver„ kwistend hier in te willen beſchuldigen, is, hoe „ zeer men de tegenwoordige orde van zaaken mo„ ge toegedaan weezen, ongegrond; het hadt, by „ tyde van Geldgebrek, het zelfde regt om tot „ hooger Intrest Geld te negotieeren, als het te„ genwoordig Beſtuur, en om die reden heeft men

„ ver-

Over de Invoering van dit Papieren Landsgeld spreekende, beschreeven wy hetzelve als uitlokkend voor de Winzugt, en vol gevaars, door gemaklykheid der naamaaking (*). Hoe wel gegrond deeze vrees was, bleek tegenwoordig, daar men eene menigte van valsche Recepissen gemaakt en in omloop gebragt hadt, tegen welk snood bedryf het Bestuur van *Holland* waakte door het aanstellen van Persoonen om de echte van de valsche te onderscheiden, en de strengste straffen te dreigen op het uitgeeven deezer valsche Papieren-munten (†).

XCV. BOEK. 1795. Waakzaamheid tegen valsche Recepissen.

Dan welke gunstige vooruitzigten het Landsbestuur zich ook mogt gevormd hebben, wegens de gereedheid der Ingezetenen om deel te neemen in de jongst voorgedraagene Geldleening, de ondervinding leeraarde welhaast, op het overtuigendst, dat de vulling van 's Lands tot den bodem toe geledigde Schatkist, langs dien weg, onvindbaar was. Tegen eenige voorbeelden van uitsteekenden yver, ten deezen aanziene, verschooven het de meesten, hoe-

De Vrywillige Negotiatie heeft geen genoegzaame opgang.

„ vervolgens ook goedgevonden, het daar omtrent „ bepaalde van de verminderde Interessen in te trek„ ken, en dezelve op den genegotieerden voet te „ laaten. Waarom? men berispte daarden van het „ voorig Bewind, daar men kort daar op, uit „ hoofde van Geldgebrek, zelfs in moest vervul„ len." ZILLESEN *Geschiedenis der Ommenteling* IV. D. bl. 300.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXVIII. D. bl. 8.

(†) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 20 Mey 1795.

XCV. BOEK. 1795.

hoewel zy voor groote geldſommen inſchreeven, het betaalen tot de laatſte tydsbepaaling, of beſtondt de Inſchryving in Kwytbrieven wegens Goud en Zilver, of Recepisſen van Aſſignaaten: waar door wel veel Papiers kwam; doch de Kas van Geld ſchaars voorzien werd (*). —— Van de Naamlysten der Inſchryveren, die in openbaaren druk zouden worden uitgegeeven, is nooit iets in 't licht gekomen, ſchoon wy van derzelver vervaardiging te meermaalen hoorden. Verſcheidene redenen zou men kunnen opgeeven van dit agterblyven; en daar onder zodanige, die veelen onzer Landgenooten niet tot eere zouden ſtrekken; daar zy met den monde voor Vaderland en Vryheid yverden; doch wanneer het op 't verleenen van daadlyken onderſtand aankwam, geen blyk altoos van dien yver gaven, ſchoon in ſtaat om meer dan woorden te geeven.

Uitſchryving der Groote Geldheffing.

Over deeze ſchaarſche vrywillige Opbrengst in gereede Penningen, beklaagde zich het Landsbeſtuur in den aanhef der zo

(*) In de Lyst der Algemeene Ontvangst deezes Jaars vinden wy, dat deeze Vrywillige Geldheffing, zo in Papier, als in Geld, bedraagen hebbe *f* 16,144,964; met byvoeging, dat 'er ruim *Zestien Millioenen* verrekend worden; daar 'er ruim *Achtien* waren ingeſchreeven; doch dat het onderſcheid dier *Twee Millioenen* moet gevonden worden in de verkiezing der Intekenaaren, die geprefereerd hebben, 't nog verſchuldigde in de Vrywillige Negotiatie, naa de arreſtatie der geforceerde Negotiatie van zes per cent, in laatstgemelde leening, direct teſo u rneeren.

zo lang gedreigde groote Geldheffing, tot welke den tienden van Hooimaand beſloo- ten en de Publikatie den zeventienden dier maand uitgevaardigd werd. Deeze Groote Geldheffing beſtondt in eene ligting van de zestiende Penning, of wel van zes ten honderd van alle Bezittingen en Inkomſten. De Uitſchryvers gevoelden te zeer de overeenkomst tusſchen de Heffing nu bepaald, en die van de vyf en twintigſte en vyftigſte Penning onder het voorig Beſtuur, van welke wyze van Geldheffing zy nog ons zeer onlangs den hoogſten afkeer betuigd hadden (*), om des geene melding te maaken, en het groot onderſcheid by te brengen van de einden waar toe de voorige hadt moeten ſtrekken, en waar toe de tegenwoordige moest dienen. De Penningen thans vereischt, waren ten uiterſten noodzaaklyk, en ſtonden gebruikt te worden ter voldoening van eene, tot genoegen des Volks, op zich genomene Schuld, en voorts tot goedmaaking der onkosten, van welke 's Lands behoudenis afhing.

XCV. BOEK. 1795.

Dewyl het gebleeken was dat de opbrengst der wel eer uitgeſchreevene vyf en twintigſte en vyftigſte Penningen juist zo veel als thans vereischt werd, te weeten tachtig Millioenen, bedraagen hadt; en het zestiende gedeelte der Bezittingen van de Ingezetenen op even zo veel geſchat kon worden, vonden zy hier in een nie-

(*) Zie hier boven bl. 39.

XIV. BOEK. 1795.

nieuwen grond tot heffing van zes ten honderd. —— Dan van wegen het vooruitzigt eener nabyzynde Nationaale Conventie, oordeelden zy deeze Geldheffing flegts proviſioneel te kunnen uitſchryven; ten einde dezelve door zodanig eene als de Conventie zou goedvinden daar te ſtellen, te doen vervangen, en met dezelve te doen geconſolideerd worden.

Deeze Geldopneeming uit dit oogpunt beſchouwd, en als een Voorſchot der *Hollandſche* Natie aanmerkende, wilden zy den Deelneemeren de gewoone Rente van twee en een half ten honderd laaten trekken: terwyl de Kwytbrieven uit de Vrywillige Negotiatie ſpruitende, in dezelve zouden mogen en moeten gebruikt worden.

Niemand hoe genaamd, 't zy Perſoon, 't zy Corporatie, was van dezelve uitgezonderd, dan alleen die Fondſen tot Godsdienſtige einden beſtemd, welke bewyzen konden tot deelneeming hier in onvermogend te zyn. Van alles, wat Eigendom genaamd kon worden, en van alle Inkomſten zes ten honderd van de zuivere waarde berekend, moest men volgens deswegen opgegeevene verordeningen, betaalen. Alleen ſtondt het vry Meubilen en Werktuigen, de waarde van vier honderd Guldens niet te boven gaande, af te trekken.

De Kwytbrieven van deezen Opbrengst zouden vervolgens aan eene Commiſſie uit de Municipaliteit, daar toe aangeſteld vertoond, en den dag van die vertooning op de-

dezelve getekend moeten worden, zonder dat men nogthans het beloop openlag. Vervolgens moest eene andere talryker Commisfie, het vertrouwen der Burgery waardig, door de Municipaliteiten aangesteld worden. Ieder voor dezelve opontbooden, om zyn deelneeming in deeze Heffing te bewyzen, zou het vryftaan twee Leden uit dezelve te verkiezen, om hun den inhoud der Kwytbrieve, vergeleeken met den gemaakten overflag zyner Bezittingen, open te leggen. Deeze Leden zouden van zodanigen nader openingen verderen, als zy noodig mogten vinden om de rigtigheid van de opbrengst te beoordeelen. —— Iemand bevonden wordende zyn verschuldigd aandeel niet voldaan te hebben, zou hetzelve moeten aanvullen, en een vyfde deel van dat aanvulzel nog daar by voegen. De Commisfie zou, zo ras aan den inhoud van deezen voldaan was, hier van aan den Eigenaar bewys geeven, waar in egter geene fom mogt uitgedrukt ftaan. Iemand nogthans niet verkiezende, aan zodanig een onderzoek zich te onderwerpen, kon volftaan met het afleggen van den Eed, dat hy aan den inhoud voldaan hadt. — Eindelyk zou 'er nog eene Commisfie van Onderzoek, door de Municipaliteiten benoemd worden, aan welke de gemelde Verklaaringen zouden moeten worden vertoond. Deeze was verpligt naauwkeurige aantekening te houden van wie al, wie niet de gevorderde Penningen opgebragt hadt, de lysten daar van aan

XCV. BOEK. 1795.

XCV. BOEK. 1795.

de Municipaliteiten overgeeven; ten einde door dezelve aan het Committé van Financie te doen toekomen.

Deeze Opbrengst kon geſchieden in Geld, Bankbillietten, Quitantien van Goud en Zilver, of van de Vrywillige Negotiatie, of Recepiſſen wegens Aſſignaten: dezelve werd bepaald tot de drie Tydperken, alle nog, in dit Jaar vallende. En, om zeker te gaan, dat ieder, die hier toe onder de verpligtig lag, in dezelve zou deelen, moesten terſtond, naa den afloop van elken termyn, by elk billietten rondgezonden worden, inhoudende de Verklaaring dat zy, ten opzigte van den afgeloopen termyn, zich van hun pligt gekweeten hadden (*).

Veeler traagheid in die opbrenging. Het Tydperk der Betaalinge verlengd.

Vóór de helft van Oogstmaand was gevorderd een derde gedeelte van de geheele Opbrengst; doch men ervaarde, dat veelen in gebreke waren gebleeven; 't zy dit uit nalaatigheid den oorſprong nam, door niet genoegzaam overreed te zyn van de algemeenheid der verpligting om deel aan deeze opbrengst te neemen; 't zy dezelve moest toegeſchreeven worden aan byzondere bedoelingen, ſchandelyke veronderſtellingen, of ſtrafbaare kwaadwilligheid, en het maaken van uitvlugten, in de tegenwoordige behoefte van penningen niet te gedoogen: om deezen te gemoet te komen, en teffens zorg te draagen, dat geenen

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 10 en 17 July 1795.

nen zich ongeſtraft aan deezen laſt ont- XCV.
trokken, verlengde het Beſtuur van *Holland* BOEK.
het eerſte Tydperk der betaalinge tot ———
den laatſten der gemelde Maand; in 1795.
de Bekendmaaking alles ſtrikter aandringende (*).

Ter beſchaaminge van veeler gedrag diende dat de *Urkenaaren*, die, ten deezen tyde, eenen Brief inzonden, bekend maakende, dat de Municipaliteit diens Eilands by de ontvangst der Publikatie, raakende de Vrywillige Geldopneeming daadlyk bedagt geweest was aan dat oogmerk te voldoen; dat zy, dewyl de Deelneemers weinigen zouden zyn, te raade waren geworden eene Liefdegift in te zamelen, in welke door byna alle Burgers, ter betooninge van hunne goedwilligheid, zo veel de bekrompenheid van hun vermogen toeliet, was opgebragt, bedraagende het geringe ſommetje van Honderd en Vyftig Guldens. De Municipaliteit verzogt deeze pooging van een arm Visſchersdorpje aan te zien, even als of aan de Publikatie voldaan was; doch indien van hun eene naauwkeurige nakoming der Publikatie van de Geforceerde Geldnegotiatie, hun inmiddels toegekomen, gevorderd wierd, zouden zy, zo veel in hun vermogen was, daar aan voldoen, en aan een ieder het bygebragte weder terug geeven. Terwyl men dit ſchryven aan het Committé van

Voorſtel der *Urkenaaren* wegens die Opbrengst.

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 20 Aug. 1795.

1795.

van Financie overgaf, werd in het Dagblad van de goedwilligheid deezer Eilanderen, volgens beſluit, loflyk gewaagd (*). Dan het Committé van Financie, aan welke dit verzoek was in handen geſteld, bragt eerlang een verſlag uit, dat, hoe zeer de bereidvaardigheid der Ingezetenen van *Urk* te pryzen ware, in dit hun vooritel en verzoek, om met die Gifte voldaan te hebben, niet kon getreeden worden (†).

Agterlykheid in de betaaling tegengegaan.

Het gegeeven uitſtel of de Tydsverlenging der betaalinge van het eerſte gedeelte deezer Heffinge, wel verre van aan het oogmerk te voldoen, gaf gelegenheid om te ontwaaren, dat niet alleen deezen en geenen, door het indienen van Verzoeken, onder allerlei voorwendzelen, de betaaling zogten te ontduiken, of uit te ſtellen; maar dat ook, op zommige Plaatzen, eenige Ingezetenen volſtrekt weigerden, om de rondgezondene Billetten te onderteekenen, en daar door genoegzaam toonden zich aan hunne verpligting te onttrekken. Dit bewoog het Beſtuur, om, by eene nadere Publikatie, toen de tyd van de tweede Termyn daar was, te verklaaren, dat zy niet alleen zeer ongereed moesten zyn om de Verzoeken van verſchooning toe te ſtaan; en dat dezelve, indien ze

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 27 Aug. 1795.

(†) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 25 Sept. 1795.

ze niet bevonden werden op gegronde re- XIV.
denen te ſteunen, van de hand zouden BOEK.
geweezen worden; maar ook, te deezer ——
gelegenheid, hunne Mede-ingezetenen, 1795.
op het ernſtigst, te vermaanen tot het getrouwlyk opbrengen, en het onderteekenen der op nieuw rondgezondene Verklaaringen, en zich niet bloot te ſtellen aan de onvermydelyke gevolgen eener tegenovergeſtelde handelwyze: welke weder herinnerd werden, met byvoeging, dat die geenen, welke, by het te doene onderzoek, zouden bevonden worden, ongewillig of in gebreke gebleeven te zyn, om hunne verſchuldigde Opbrengſten, in tyds, te voldoen: dezelven verpligt zouden weezen die als dan nog op te brengen; en wel zodanig, dat die Opbrengſten geheel en al zouden komen en blyven, ten baate van den Lande, zonder dat hun daar voor eenige Obligatien, of Recepiſſen, zouden worden ter hand geſteld. — Ten anderen, dat Perſoonen; die zich door hunne Onwilligheid verdagt gemaakt hadden, nimmer zouden worden toegelaaten om de deugdelykheid hunner Begrooting eenvoudig met Eede te bevestigen; maar in allen gevalle verpligt zouden zyn de geſteldheid van hunnen Boedel volkomen open te leggen, en daar toe door de noodige middelen zouden worden gedwongen (*).

Dit

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 16 Oct. 1795.

1795.

Nog kragtiger middelen voorgeslagen.

Dit alles baatte zo luttel, dat de tyd der betaalinge van het derde gedeelte op handen zynde, het Committé van Finantie een voordragt deedt om de kragtdaadige middelen jongst voorgesteld, met de daad te doen werken. Overeenkomstig hier mede viel het besluit des Bestuurs van *Holland*, om dit Committé, benevens dat van Algemeene Waakzaamheid, te gelasten en te volmagtigen, om aan zodanige Steden of Plaatzen, als dezelve zulks noodig oordeelden, aanschryving te doen, en tot onderzoek, of de Ingezetenen aan derzelver verpligting hadden voldaan, zodanige middelen in 't werk te stellen, als, naa voorafgaande raadpleegingen tusschen die beide Committés, zouden worden bepaald; en wyders, om, ten opzigte van de onwilligen, of gebrekigen, zodanige maatregels te neemen, als, naar de omstandigheden van Plaatzen en Persoonen, zouden worden vereischt. Terwyl die Committés, mitsgaders de Municipaliteiten en byzondere Committés van Waakzaamheid tot het daadlyk ter uitvoer brengen dier maatregelen, in naam des Volks van *Holland*, werden gevolmagtigd (*).

Nadere aandrang.

Alle deeze maatregelen, alle deeze pogingen, om voldoening aan de uitgeschreevene Geldheffing te verschaffen, hadden zo weinig uitgewerkt, dat, den tyd der derde en laatste Opbrengst voor handen zyn-

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 27 Nov. 1795.

zynde, de Repreſentanten des Volks van *Holland* de Ingezetenen, by de herinnering van de gedaane poogingen om 's Lands Geldbehoefte vervuld te krygen, nogmaals aanſpraaken, deels een verzagtende, deels een dringender taal voerende; immers, by de betuiging, dat alle zodanige Ingezetenen, welke, 't zy opzettelyk, 't zy uit misverſtand, 't zy uit eenigerhande andere oorzaake, buiten hun verlof of toeſtemming, in gebreke mogten gebleeven zyn, om op de eerſte of tweede Tydsbepaaling de gevorderde opbrengst te verſchaffen, verpligt bleeven daar aan ten allerſpoedigſten, en wel op den verlengden tyd van den laatſten dag deezes Jaars, te voldoen — betuigden zy, dat allen, die van hun opzet of misverſtand alzo terug gekomen zouden zyn, ontheeven zouden weezen van de boetedoeningen, by voorige Plakaaten vastgeſteld, en gehouden worden even of zy de verſchuldigde Opbrengſten ten bepaalden tyde gedaan hadden. — Dat, ingevolge hier van, een ieder zou kunnen volſtaan met aan daar toe geſtelde Perſoonen, op te geeven, dat, en hoe veel door hem, ter voldoening aan de Geldligting, thans in bewerking, was opgebragt, zonder onderſcheid of zulks in één, twee, of drie keeren was geſchied; waar mede overeenkomſtig het voorſchrift van den Eed veranderd werd. XCV. BOEK. 1795.

Maar zouden zy de Ingezetenen, die, niet tegenſtaande deeze hunne nadere en laat-

XXV. BOEK. 1795.

laatſte minlyke ſchikking; doch tevens ernſtige waarſchuwing, in gebreke gebleeven waren om aan hunne verpligting te voldoen, niet alleen vervallen in de boeten en ſtraffen voorheen vastgeſteld; doch zy vermeerderden dit, by deezen, in zo verre, „dat, wanneer bevonden werd, „dat de Wanvoldoening opzetlyk, en ter „kwaader trouwe, was geſchied, het „*Dubbeld* van hunne verſchuldigde Op„brengſten, waar van zy in gebreke ge„bleeven waren, zouden moeten opleg„gen; op dien voet, dat het geen alzo „door hun zal worden opgebragt, geheel „en al zou komen ten profyte van den „Lande, zonder dat hun daar van eenige „Obligatien of Recepisſen zouden wor„den ter hand geſteld; en dat de Boe„dels van de gedagte Perſoonen, door „de Municipaliteiten of Regeeringen van „derzelver Woonplaatzen, immediaatlyk „zouden worden geſteld onder Seques„tratie, en daar onder zouden moeten „blyven, tot tyd en wyle, dat, ten ge„noegen der Commisſien in de reſpective „Steden of Plaatzen, tot het vooren ge„melde Onderzoek aan te ſtellen, zou „zyn gebleeken, dat het *dubbel* montant „met de daad was voldaan, dat ook, „boven dien, zo men het noodzaaklyk „mogt oordeelen, zich van de Perſoonen „der Gebrekigen, om hun tot voldoening „der voorſchreevene Pœnaliteiten te ver„zekeren, dezelve, *de facto*, in gyzeling „zouden kunnen gebragt worden."

Ver-

Verder zou het de Committés in deeze zaak gelast, vry ſtaan, om, behalven de Commisſien tot Onderzoek door de Municipaliteiten benoemd, ook zodanige andere of nadere aan te ſtellen, als zy, ter bereiking van hun heilzaam oogmerk, dienſtig oordeelden. —— Verdagt gehoudene Perſoonen zouden door de Commisſien tot het afleggen van den Eed niet toegelaaten worden, vóór dat zy de redenen van verdenking aan de Committés van Financien en Algemeene Waakzaamheid zouden hebben opengelegd; deeze gegrond bevonden wordende, mogt men overgaan om de zodanigen, des noods, door middel van Gyzeling tot het openleggen van hun ſtaat te noodzaaken; doch wanneer het mogt blyken, dat zy aan het verſchuldigde voldaan hadden, werd de diepſte geheimhouding bevolen omtrent het geen hun langs dien weg was voorgekomen. —— Eindelyk kreegen meergemelde Committés in last, ten einde de onwilligen of kwaadwilligen te beter te kunnen ontdekken, byzonder te letten op de zodanigen, die in verdenking vielen van gebrekkigen opbrengst, eene meer byzondere oplettenheid te gebruiken, hoe door die Perſoonen met het tekenen en wedergeeven der Verklaaringen, de Geforceerde Negotiatie betreffende, was gehandeld (*).

1795. NOV. BORK.

De opbrengst deezer Heffinge, alleen in Gel-

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 16 Dec. 1795.

XCV. BOEK.

Gelden en buiten de Kas van *Amſterdam*, bedroeg 8,901,019 Guldens (*).

1795.

In *Friesland* wordt de Geldheffing des voorleden jaars doorgezet.

Even als andere Gewesten hadt *Friesland* gedeeld in de buitengewoone Heffingen van het voorig Beſtuur, ſchoon het, uit hoofde van eene betere geſteldheid der Landskaſſe, daar toe laater was gekomen. De Termynen ter betaalinge van twee ten honderd, waren op zo ruimen afſtand van den anderen geſteld, dat de eerſte in Zomermaand des verſtreeken Jaars inviel, en de tweede eerst ten dien ſtonde van dit Jaar zou plaats hebben (†). Weinig dagten de Uitſchryvers op den Lotwisſel in den Lande, inmiddels voorgevallen; doch die door denzelven het Beheer deezes Gewests in handen gekreegen hadden, vonden het geraaden 't nog onbetaalde gedeelte dier Geldheffinge, ten voorſtande hunner zaake, en tot onderſteuninge der Geldmiddelen, van de Ingezetenen deezes Gewests te vorderen, op te brengen tuſſchen den elfden van Bloeimaand en den zesden van Zomermaand.

Taal by de Be-

Zeer eigenaartig mogt men verwagten, dat de hervatte vordering dier Belastinge, tot

(*) Lyst van de Generaale Ontvang des Jaars 1795. Wy vinden hier by aangerekend; de zedert 15 Aug. laatstleden ingekomene Penningen van de geforceerde Negotiatie van 6 percent ten Kantore *Amſterdam*, zyn aldaar in eene afzonderlyke Kas geſtort, ter betaaling van de Wisſelbrieven, door de Kooplieden in de maand Augustus, en vervolgens geaccepteerd, en moeten dus op de Rekening van dit jaar verantwoord worden.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIX. D. bl. 4 en 5.

tot zo tegenovergeſtelde einden, door Mannen op het voorig Beſtuur fel gebeeten, gepaard zou gaan met eenen terugſlag van eenen wel heftigen aart. De Proviſioneele Repreſentanten des Volks van *Friesland* deedt den Volke weeten — „ dat het Gemeenebest der *Vereenigde Nederlanden*, ten gevalle van eenen ondankbaaren WILLEM DEN V. door desſelfs willekeurige Overheerſching, veel „ al zyne Slaaven, moedwillig en ſtrydig „ met het belang der Natie was ingewikkeld geweest in eenen Oorlog, enkel gevoerd om de Republikeinſche en „ Vaderlandſche Grondbeginzelen, die „ niet dan het heil der Maatſchappy en „ van het geheele Menschdom bedoelen, „ zo mogelyk van de aarde te verdelgen; „ zo dat de Regeerders, ondersteund „ door eenen Stadhouder, die met Ampten op Ampten overlaaden, de ontzaglykſte en ongehoordſte Inkomſten, ten „ koste van het Volk van *Nederland*, en „ dus ook van dit Gewest, werden toegevoegd, en naa zich ſleepte, ook hunne „ ingebeelde, doch voor hunne byzondere belangens alleen dienſtige, magt, „ konden ſtaande houden.

„ Immers, was het de wederregtlykſte „ daad, dat het *Vereenigd Nederland*, het „ welk zich der *Spaanſche* Dwinglandy „ wel eer zo roemrugtig onttrokken hadt, „ en het welk men nu voorgaf Vry te „ zyn, al haare Magt en Schatten verſpilde; ten einde aan de *Franſche* Natie „ eene

XCV. BOEK. 1795. kendmaaking hier van gevoerd.

XXV. BOEK. 1795.

„ eene daad te betwisten, waar op dit
„ Land zelve roemde; eene daad die ook
„ voor het nu vrye *Frankryk* in niets
„ minder beſtondt, dan in de bewaaring,
„ handhaaving en verdeediging van hun-
„ ne Welvaard, Bezittingen, Vryheid, in
„ één woord, van de dierbaarſte belan-
„ gens en geheiligſte Regten van het ge-
„ heele Menſchdom. — Hoe weinig be-
„ taamde het den *Nederlander* te zeggen;
„ *Ik ben Republikein; maar zal 'er my, met*
„ *al myn Magt gewapend, tegen verzetten,*
„ *dat ook myn Medemensch een Republikein*
„ *worde!*

„ Zyn dan voorheen de ſchroomlykſte
„ Lasten, waar van men elders te ver-
„ geefsch een voorbeeld zoeken zal, be-
„ taald en opgebragt, en boven dien on-
„ gewoone Heffingen ingeſteld, enkel om
„ Willekeur, Heerschzugt, Weelde en
„ Wellust van hunne Evenmenſchen,
„ veragtende Grooten, te ondersteunen,
„ om Kennis, Kunſten, Weetenſchappen,
„ Koophandel en Zeevaard, integaders
„ alles, wat alleen het waare geluk van
„ dit Volk bevorderen kon, te keer te
„ gaan, of te onder te brengen — zyn,
„ zeggen wy, tot bevordering van die
„ onzalige eindens, uwe Schatten, tot hier
„ toe, verſpild en misbruikt, en 's Lands
„ Kantooren van Geld ontledigd gewor-
„ den — welke Vaderlander gevoelt niet,
„ dat 'er, ter bevestiging en handhaaving
„ van eene pas ontlookene Vryheid, ter
„ beveiliging van Koophandel en Scheep-
„ vaard,

„ vaard, wel eer de voornaame, doch nu
„ uitgedroogde bronnen onzer Welvaard,
„ het herſtel eener byna tot niet gebragte
„ Landmagt, en tot aanvulling van ge-
„ noegzaam geledigde Arzenaalen en Ma-
„ gazynen, zeer groote en gansch onge-
„ woone Geldſommen vereiſcht en beſteed
„ moeten worden, die, by geene moge-
„ lykheid, uit de gewoone en ordinaire
„ Lasten te vinden zyn."

XCV. BOEK. 1795.

Op deeze gronden lieten zy de Uitſchry-ving van het betaalen van de tweede en laatſte Termyn der bovengedagte Geldheffing rusten; teffens betuigende, dat zy, by de vaſtſtelling daar van, zo veel in deeze tydsomſtandigheden doenlyk was, als een hoofdpligt, hadden in agt genomen, dat zy, zorg draagende voor het Algemeen Belang, de min begoedigden in 't geheel niet, en de andere zo evenredig en weinig, als hun doenlyk was, bewaard hadden. Allen, die geen twee duizend Guldens aan Hoofdſom bezaten; alle Amptenaars, wier posten geen vier honderd Guldens, in 't jaar, opbragten; alle Predikanten van de Gereformeerde Religie, en Leeraars van andere Gezindheden, wier jaarlykſche Bezolding niet boven de zes honderd Guldens beliep; alle Predikants Weduwen wegens hun Weduwengeld; alle Scholieren, met opzigt tot het geen zy uit Leenen genooten; alle dienſtdoende Officieren, wegens hunne Militaire Posten, welker Jaarwedde niet boven de zes honderd Guldens, bedroeg en door *Frieſ-*

Uitzonderingen op de betaling.

XCV. BOEK. 1795.

land betaald werden, vonden zich van deeze Heffing ontslaagen. —— Schuldbrieven, rentende drie ten honderd, ten laste van *Friesland*, zouden voor de verschafte Gelden worden afgegeeven. — In de richtige opbrengst werd voorzien, door Strafbedreiging (*).

Erkentenis der gemaakte Schulden.

Reeds hadt het tegenwoordig Bestuur van *Friesland* de Ingezeteuen gerust gesteld tegen alle verkeerde gerugten, die kwaadwilligen, ten deezen tyde, uit byzondere inzigten, tot ondermyning van 's Lands credit, mogten zoeken te verspreiden, door plegtig te verklaaren, dat zy alle Schulden, ten laste van *Friesland* opgelegd, voor Nationaale Schulden erkenden; met belofte van het doen der toegezegde Aflosfingen. Alleen noodigden zy de Houders der Obligatien, welke dit jaar moesten worden afgelost, by de liefde voor Vaderland en Vryheid, uit, om hunne Penningen nog één jaar, ten dienste van den Lande, te laaten verblyven; met aanbod van eene halve Gulden Rente meer van ieder honderd dan de bepaalde (†).

Vermindering van het Hoofd- of Familiegeld.

Ontheffing van Belastingen, boven al van de zodanige, die den minbegoeden drukken, is bykans altoos het doel by Omwentelingen, waar in het Volk deel neemt. De Vertegenwoordigers des *Friesschen* Volks waren niet alleen daar toe ge-

ne-

(*) Dit Plakaat is geheel voorhanden in de *Jaarb. der Bat. Republiek* II. D. bl 344-362.

(†) *Jaarb. der Bat. Republiek* II. D. bl. 59.

negen; maar door hun Lastbrief verbonden, om die verligting, in de eerſte plaats te doen ſtand grypen, omtrent de noodzaaklykſte Leevensmiddelen. Eene opheffing van de halve Impoſitie op de eens gemaalene Rogge, tot Brood geſchikt, was hun terſtond voor den geest gekomen; doch daar deeze eene zeer geringe en naauwlyks voelbaare verligting voor de Minvermogenden zou aanbrengen, en eene verbaazende gaaping in 's Lands Inkomſten veroorzaaken, hadden zy daar van afgezien; en zich bepaald tot het maatigen eener andere Belasting, altoos als een der meestdrukkenden voor den behoeftigen, of met zuuren arbeid zyn Brood winnenden Burger, beſchouwd, te weeten het halve Hoofd- en Familiegeld. XCV. BOEK. 1795.

Belasting op zaaken van Weelde.

Dan, om in deezen tyd van ſchaarschheid aan Geld in 's Lands Schatkist, de gaaping, door eene meer bepaalde Invordering der gemelde Belasting, van welke thans ontheeven werden alle Hoofden van Huisgezinnen en andere Ingezetenen volgens de Lyst der Belastingen, beneden de zes honderd Guldens gegoed, aan te vullen, lagen zy eene gemaatigde Belasting op eenige Artykelen van Weelde; en dus van dien aart dat zy enkel den meer begoeden Burger troffen, en geene belemmering, hoe genaamd, aan Neeringen of Koophandel toebragten (*). Iets

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795, bl. 3293. Men zie over deeze belasting van *Hoofdgeld* den *Tegenw. Staat van Friesland* IV. D. II. St. bl. 396.

4ev. BOEK. 1795.

Bevel tot de opgave van Goud en Zilver.

Iets naar de opbrengst des ongemunten Gouds- en Zilverwerks in *Holland* zweemende, ſtelden de Vertegenwoordigers des *Frieſchen* Volks voor, wanneer zy, 's Lands veel behoevenden toeſtand beſchreeven hebbende, met vermelding der aanleidende oorzaaken, hun aanmaanen tot het doen van edelmoedige, en der *Friezen* waardige, opofferingen. In den omloop was te weinig Gelds, dat zouden zy moeten vermeerderen; daar toe was Goud en Zilver noodig. Het Vaderland eischte dat men zich, ten behoeve van 't zelve, van het onnoodige ontdeedt. Ieder Ingezeten, (de Militairen, en anderen die zich voor een tyd in dit Gewest ophielden, mede begreepen,) hadt, binnen vyftien dagen, ter Secretarye van het Diſtrict zyns verblyfs te overhandigen eene naauwkeurige Lyst van alle Stukken ongemunt Goud en Zilver, niet tot zyn of der zynen Lyfdragt behoorende.

Ten welken einde.

Veelligt zou men denken, dat eene uitſchryving van daadlyke Opbrengst, hier op zou volgen; maar neen, zy verklaarden plegtig, dat het hun oogmerk geenzins was, om den Ingezetenen tot eenige Opbrenging van Zilver en Goud, renteloos en zonder eenige ſchadeloosſtelling of uitzondering, te verpligten; maar alleen op dat aan hunne Opvolgers zou kunnen blyken, welke middelen *Friesland* hadt, om, ingevalle van nood, het gemunt Geld, tot verbetering van den Handel te vermeerderen, zonder dat zelfs iemand iets

iets zou behoeven op te offeren van het geen hy gewoon was tot zyn lyfdragt te gebruiken. — Deeze vreemd klinkende vordering, ging gepaard met een verbod om eenig ongemunt Zilver of Goud buiten het Gewest te voeren, en eene bedreiging aan allen, die in gebreke zouden blyven of bevonden worden ter kwaader trouwe in de opgave gehandeld te hebben, dat zy, als verdagte Perſoonen, die het Vaderland geen goed hart toedroegen, terſtond in hegtenis genomen, en, naar bevind van zaaken, ten ſtrengſten geſtraft zouden worden. XCV. BOEK. 1795.

Dan tegen deeze wel vreemde Uitſchryving kwamen terſtond, zo by Verzoekſchriften, als anderzins, zeer gewigtige bedenkingen op, die de Repreſentanten bewoogen, dit ſtuk nader te overweegen; bedenkingen, die mogelyk wel eenige veranderingen in het Plakaat ten gevolge zouden kunnen hebben: weshalven de gevorderde Lysten, op den voorheen bepaalden tyd, niet behoefden overgegeeven te worden; en zy die ze reeds gebragt hadden, dezelve weder te rug mogen neemen (*). Dit gaat niet door.

Hoe lang ook verwylende met het opleggen eener nieuwe Belastinge, was de aandrang om gereede Penningen, bovenal om aan de Honderd Millioenen der Scha- ver- Eene Belasting van vier ten Honderd uitgeſchreeven.

(*) Het eerſte deezer Plakaaten was van den 19 Juny, en het tweede 29 Juny 1795 gedagtekend. *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 6539—6564.

XCV. BOEK. 1795.

vergoedinge aan *Frankryk*, op den geſtelden tyd, te voldoen, zo groot, dat de *Frieſche* Volksvertegenwoordigers eene Geldligting uitſchreeven, in welke ieder Ingezeten, mits tot zekeren ſom gegoed, vier ten honderd van het beloop zyner Bezittingen moest opbrengen, teffens gelegenheid geevende tot een vrywillig offer, ten behoeve van het Vaderland, in een daar toe ſtaande Kist. De Beleggers, in deeze Geldheffing, zouden Schuldbrieven, drie ten honderd rentende, op *Friesland* ontvangen. —— Thans werd den *Friezen* gelegenheid gegeeven om, in den eerſten en tweeden van de zes bepaalde Termynen, geheel, of ten deele, in Ongemunt Goud of Zilver te voldoen. —— Men ſtelde teffens voor om tot den zes en twintigſten van Wintermaand deezes Jaars, vrywillig Penningen aan den Lande te verſchieten, tegen vier ten Honderd in 't jaar. Deeze Penningen zou de Geldſchieter mogen verrekenen in zyne verſchuldigde Opbrengst van de vyf en twintigſte Penning; zodanig dat als dan de ſom niet minder bedroege, dan het verſchuldigde voor alle de Termynen in de vyf en twintigſte Penning; doch werd teffens vryheid gegeeven om op deeze wyze ſlegts zo veel te beleggen, als de helft van het verſchuldigde beliep, in welk geval zy drie en een tweede ten honderd zouden genieten (*).

Schoon

(*) Deeze Uitſchryving geſchiedde den 22 van Oc-

Schoon allerwegen Geldbenoodigdheid heerschte, sloeg men overal den zelfden weg niet in om daar in' te voorzien. De Gelastigden in *Stad en Lande* tot het onderzoek welke de best mogelyke middelen waren, om aan de dringende behoefte van Penningen voor het Gewestlyk Kantoor te voldoen, oordeelden best geraaden eene Proef te neemen van eene Geldligting op Lyfrenten, met het regt van Tontine of Overleevering van den eerststervenden op den langstleevenden, groot 200,000 Guldens (*). Hoe veel voordeels dit ook mogt belooven, niet uitlokkend genoeg was het, om een toereikend getal van Intekenaaren te verwerven: weshalven den Intekenaaren vryheid werd gegeeven om derzelver opgeschootene Penningen, met den daar op verloopen Intrest, te ontvangen (†).

XCV. BOEK. 1795. Proeve van Lyfrenten by *Stad en Lande* genomen.

Gelegenheid was 'er ook om die Gelden te laaten blyven ten Lands Kantoore, en des goedvindende, met byvoeginge van een derde in de Provinciaale Recepissen (§) te beleggen, in eene vervolgens ge-

Losrenten beproefd.

October 1795, en de Eerste Termyn moest voor den 1. Jan. des Jaars 1796, en de volgende waren van twee tot twee maanden bepaald. *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 6539–6564.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 3363.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1795 bl. 5360.

(§) Een Millioen Guldens aan *Fransche* Assignaaten hadt men aldaar tegen Recepissen, ten laste van het Provinciaal Kantoor verwisseld. *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 6612.

XIV. BOEK. 1795.

geopende Negotiatie van Losrenten ten laste van *Stad en Lande* tegen de jaarlykſche Rente van vier ten Honderd, waar van twee derden in klinkende munte zouden moeten opgebragt, en voor één derde in Provinciaale Recepisſen zou kunnen voldaan worden. —— Dan ook de daar in opgeſchoote Penningen reikten niet toe om 's Lands Kas met zodanige middelen te voorzien, waar uit de thans onvermydelyke Uitgaven konden worden voldaan. Weshalven de Repreſentanten, ten einde aan de Ingezetenen gelegenheid te geeven, om zich van de Recepisſen, welke zy, wegens gedaane Leverantien, ten dienſte der *Franſche* Troepen in dat Gewest, voor Aſſignaaten hadden ontvangen, zo veel mogelyk te ontdoen, goedgevonden, den Ingezetenen kennis te geeven, en te waarſchuwen, dat deeze Negotiatie ter helft van Herfstmaand zou worden geſlooten; náa welken tyd de voordeelen daar by toegezegd, niet meer zouden plaats hebben, waarom zy, die voor den tyd der voleindinge, daar in deel namen, zouden kunnen volſtaan met een derde der Penningen in Provinciaale Recepisſen te voldoen: en zou ook, ten kunnen opzigte plaats hebben, het bepaalde by de Uitſchryving dier Geldleeninge, „ dat die „ Fournisſementen zouden verſtrekken in „ vermindering of voldoening van zoda„ nige Extraordinaire Contributie aan ge„ reede Penningen, als de nood zou mo„ gen vereiſchen, dat in het toekomſtige

„ nog

„ nog zou mogen of moeten worden ge- NOV.
„ vorderd (*)." BOEK.

Niet lang leedt het, of die tyd daagde op, en werd in *Stad en Lande* eene Geldheffing van vier ten honderd den Ingezetenen voorgeschreeven, van alle hunne Goederen en Bezittingen, met toezegging van Schuldbrieven, ten laste des Gewests, vier ten Honderd rentende. In de breedvoerige Afkondiging den vierden van Herfstmaand uitgevaardigd (†), was in algemeene bewoordingen gezorgd voor de rigtige opbrengst; doch hadden de Representanten aan zich behouden, omtrent de nalaatigen en gebrekigen, die hun woord van eer en verpligting aan het Vaderland verzaakten, nadere schikkingen te beraamen. 1795. Geldheffing van vier ten Honderd uitgeschreeven.

In een Land als ons Vaderland, welks welvaard, om niet te zeggen aanwezen, door het opbrengen van zwaare Belastingen moet in stand gehouden worden, kan het niet uitblyven of Buitengewoone Geldheffingen zullen veelen onder den reeds drukkenden last nog meer gebukt doen gaan en zugten. By deeze algemeen werkende oorzaak van bezwaarlykheid in dusdanige opbrengsten, en daar uit voortvloeiende agterlykheid, kwam de onwilligheid aan den kant der zodanigen, die in de veranderde Orde van zaaken in den Lande, geen genoegen namen. Beide dee- Onwilligheid van zommigen ter opbrengste.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 5359.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 5905 enz.

XCV. BOEK. 1795.

deeze oorzaaken wrogten overal by de ten deezen Jaare uitgeſchreevene Geldheffingen; doch by uitſtek vondt zulks plaats in *Stad en Lande*. Althans de Gecommitteerden tot de Heffing van den eerſten Termyn gaven hunne Lastgeevers te verſtaan, „ met veel gronds van waarſchynlykheid, ja zelfs, ten opzigte van veelen, „ met genoegzaame kennis en weetenſchap van zaaken, vernomen te hebben, dat zeer veelen, of in 't geheel „ niet, of niet naar behoren, aan hunne „ verpligting voorneemens waren te voldoen."

Hoe daar in voorzien.

Eene kundſchap, welke de Vertegenwoordigers des Volks van *Stad en Lande* bewoog een naauwlettend oog te ſlaan op der Ingezetenen gedraagingen in dit ſtuk. Zy zagen, met genoegen, hoe zommigen aan hunne verpligting voldaan; doch vernamen, met leedweezen en verontwaardiging, dat anderen zeer gebrekkig daar aan, by de eerſte Intekening, beantwoord hadden (*). Dit kwaad eener onduldlyke ongelykheid, den eerlyken man drukkende, tot ontheffing van den oneerlyken, gingen zy tegen, door te bepaalen, dat, wanneer de Lysten van Betaaling by hun zouden zyn ingekomen, eene Commisſie zou worden benoemd om die

(*) De Uitſchryving beval dat ieder Opbrenger in deeze Heffing, met zyne *Naamstekening* de grootheid der door hun geſtelde ſom moest verklaaren voor zyn verſchuldigd aandeel.

die Lysten te onderzoeken, en daar toe te mogen en te moeten inneemen de aanmerkingen en gedagten van die Perſoonen, welke, zo in de Stad als ten Lande, tot het intekenen en ontvangen dier Contributien waren benoemd geweest, en ook van andere Perſoonen, welke die Commisſie zou oordeelen aan haar de noodige onderrichting en aanwyzing daar omtrent te kunnen bezorgen; ten einde te ontdekken, welken vermoedelyk in de betragting van hun pligt nalaatig waren gebleeven. XCV. BOEK. 1795.

Deeze Commisſie uit het gedaane Onderzoek, redenen meenende te hebben van gegrond vermoeden, dat 'er zodanigen waren, die hun richtig aandeel niet hadden opgebragt, moest des de Repreſentanten kennis geeven: in welk geval aan zodanige Perſoonen *Ordonnantien* zouden gezonden worden om daar op te betaalen zulke Sommen als waar voor de Repreſentanten naar de ingekomene berigten omtrent de grootheid des Boedels van die geenen, welken te weinig hadden opgebragt, oordeelden, dat die Perſoonen moesten worden aangeſlaagen.

Zodanigen nogthans, die zich in dit geval mogten bevinden, en vermeenden een richtigen opbrengst gedaan te hebben, zouden zich by de Repreſentanten kunnen vervoegen, en aan eene Commisſie uit derzelver midden overgeeven een ſtaat van hunnen Boedel, zodanig, dat zy die met Eede konden bevestigen: deeze met de

XCV. BOEK. 1795.

de waarheid overeenkomstig bevonden zynde, zou zulks hun van de betaaling der Ordonnantie bevryden; doch wanneer als dan, of in 't vervolg, bevonden mogt worden, dat zy, met opzet, iets van den staat hadden agtergelaaten, of daar op een valsche opgave van Schulden gesteld, zouden zy, als Myneedigen, naar vereisch van zaaken, worden gestraft.

Ter voorkoming van de onaangenaamste gevolgen werd aan die geenen, welken by de Aantekening eene te geringe opgave gedaan hadden, toegestaan, en dus gelegenheid gegeeven, om vóór of by de betaaling van de eerste Termyn, die te verbeteren, en door eene opregte opgave te herstellen (*). — Wy zyn onderrigt, dat eenigen zodanige *Ordonnantien* kreegen, en derzelver betaaling niet ontgaan konden.

Zeeland schryft de opbrengst van Goud en Zilver uit.

Zeeland, door eene zamenloop van omstandigheden, zo diep in schuld gedompeld, ja als verzonken, gelyk wy dat Gewest, geduurende een reeks van Jaaren, beschouwden, hadt by de Omwenteling, ten opzigte van de Inkomsten zeer veel, en meer dan andere Gewesten, verlooren. De Representanten vonden zich dus in de noodzaaklykheid om redmiddelen te zoeken. Onder deezen bekleedde de eerste plaats, dat zy de voetstappen van *Holland*, omtrent het vorderen van het gewerkt Goud en Zilver drukten (†).

Hoe

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 6655 *enz.*
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 3222—3235.

Hoe uitvoerig het voorſchrift wegens deeze Opbrengst, ook mogt weezen, vondt men 'er die, op deeze en geene wyze, zich daar aan onttrokken, of gebrekkig voldeeden, 't welk ſtrikter bepaalingen noodzaaklyk maakte (*). XCIV. BORK. 1795.

Traag ſpoedde in *Zeeland* de opbrengst van het gewerkt Goud en Zilver, door onderſcheidene omſtandigheden, en hadt door menigvuldige verzoeken van uitzondering en verklaaring nog meer uitſtels, en zulks te grooter, daar anderen het voldoen aan hunne verpligting van de beſliſſing op de ingediende verzoeken vallende, deeden afhangen; terwyl de verandering van de Munſtoffe in *Zeeuwsch* Geld, nog een geruimen tyd vorderde eer men daar van het noodige gebruik zou kunnen maaken. Veele geldopbrengende vermogens van *Zeeland* ſtonden ſtil; die van het *Zeeuwsch Vlaanderen* waren, uit kragt van het Verdrag met *Frankryk*, geheel opgehouden. Terwyl men bezig was met het opmaaken eens verſlags van den ſtaat van 's Lands Geldmiddelen, gaf men, by voorraad, een treurig berigt, dat de opbrengst van de voorheen geheeven vyf en twintigſte Penning niet alleen, doch daarenboven de aanzienlyke ſomme van 26360 Ponden Vlaams uit de Gewestlyke Kas verſtrekt was aan de om geld ſchreeuwende *Oost-Indiſche Maatſchappy* ter Kamer *Zeeland*. Van de vyftigſte Penning of de zogenaamde Li- Uitgeputheid der Kaſſen.

(*) *N. Nederl. Jaark.* 1795. bl. 3974.

1795. Liberaale Gifte waren 270282 Ponden Vlaams besteed tot goedmaaking van de laatstgevoerden Oorlog. Op de beloofde Aflosſingen der *Oost-Indiſche* Maatſchappy, waren de uitzigten gering, en de verſchootene Intresſen bedroegen een groote ſomme. Men moest, uit dien hoofde, de opening van het Kantoor Generaal deezes Gewests nog eenigen tyd verſchuiven.

Vrywillige Geldleening uitgeſchreven.

In deezen nood volgden zy het ſpoor van *Holland*, en ſchreeven eene Vrywillige Geldligting uit, van welke de Deelneemers vyf ten honderd zouden trekken: en liet, zo min als in *Holland*, naa, om in 't flot van Schaavergoedingen des voorigen Beſtuurs te ſpreeken (*). Zo gering was de toeloop om daar in deel te neemen geweest, dat de hoeveelheid op verre naa zo veel niet hadt kunnen bedraagen, als ter Inwisſeling van de Papieren Munt, waar toe dezelve onder andere beſtemd was, benoodigd ware.

Andere Redmiddelen en eene Belasting van zes ten Honderd.

Bovenal knelde de opbrengst van het verſchuldigd aandeel in de Honderd Millioenen aan *Frankryk*. Dit kwam tot een uiterſten van eene gevreesde gedwongene voldoening, by de Algemeene Staaten voorgeſlaagen. —— Een redmiddel ſchonk de overvloedige Oogst, en ſchikkingen met het *Franſche* Staatsbeſtuur, om, voor de reeds vervallene termynen, door het leeveren van Tarwe, voor een redelyken pryſ,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 3676.

prys, te voldoen (*). Dit redmiddel uit eene oogenbliklyke verlegenheid, bragt verpligting mede, om geldig geſtand te doen aan de daar by ingevoerde *Graanrecepiſſen*. Alles drong, om eene Geldheffing van zes ten honderd, op den voet van *Holland*, uit te ſchryven. Dan ten zelfden tyd beloofde zy de opening van het Kantoor Generaal der Provincie tot betaaling der verſcheenen Renten, en de aanneeming der nog onafgeloste Papieren Munte (†). XCV. BOER. 1795.

De Wiſſelbank der Stad *Middelburg* was, wegens eene ontydige ſluiting, in Slachtmaand des voorleden Jaars (§), in wancredit geraakt; dan kreeg men desaangaande, reeds in de volgende Lentemaand, een gerustſtellend berigt, en verzekering, dat dezelve, in Grasmaand weder geheel zou geopend worden; en tot voorige werkzaamheid komen (**). De Wiſſelbank te *Middelburg* herſteld.

Holland hadt aan het *Sticht*, zo wel als *Zeeland*, den toon gegeeven; althans de Belastingen gingen daar bykans op denzelfden voet. By de Uitſchryving eener Vrywillige Gifte ſtelden de Repreſentanten de opoffering voor van ongemunt Zilver en Goud, met toezegging van Recepiſſen (††). Dan deeze proefneeming van der Burgeren vrywillige opbrengst hadt Geldheffingen in 't *Sticht*.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIX. D bl. 239.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 7342.
(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XIX. D. bl. 64.
(**) *Jaarb. der Bat. Regt.* II. D. bl. 272—276.
(††) *Jaarb. der Bat. Republiek* III. D. bl. 70.

XCV. BOEK. 1795.

hadt een zo geringen opgang, dat zy welhaast het voetspoor van *Holland* drukten met het uitgeeven eener Publikatie, ter opbrengst van het ongemunt Goud en Zilver, van soortgelyken aart als de *Hollandsche*; gevolgd van eene, die alles op dit stuk nader bepaalde, en eenige zwarigheden uit den weg ruimde (*). Noch het een, noch het ander, hadt genoegzaam Geld in de Kas deezes Gewests gestort om de behoefte te vervullen, zo dat zy in Wynmaand eene Opbrengst van de Vyftigste Penning, tegen de gewoone Rente van twee en een half ten Honderd, uitschreeven (†). By eenige Tydverlenging in den Opbrengst dreigen de Representanten Lyfstraffe aan die poogingen te werk stelden om die Heffing kragtloos te maaken, of anderen tot het niet voldoen aan te zetten; terwyl zy, die nalaatig bevonden werden, op den bepaalden tyd hun verschuldigde somme op te brengen, met een vyfde die zouden zien verhoogen, indien zy geen voldingende redenen van volstrekte onmogelykheid konden aanvoeren. Allen die eenige Kerklyke of Wereldlyke Ampten bekleedden, Bedieningen waarnamen of Beneficien genooten, de Vyftigste Penning, ten gestelden tyde, niet opgebragt hebbende, zouden onmiddelyk verstooken zyn van die Voordeelen, en gelyk alle nalaatigen onderhe-

(*) *Jaarb. der Bat. Republiek* III. D. b. 147. 168.
(†) *Jaarb. der Bat. Republiek* V. D. bl. 157.

hevig zyn aan Regterlyken dwang (*). XCV.

Geen der Zeven Gewesten of 't zelve BOEK.
hadt groote en gegronde reden van klag- ——
ten van Geldgebrek en Uitgeputheid der 1795.
Gewestlyke Kasse; klagten veel al op den *Overyssels* geldeloo-
zelfden toon gestemd, en by herhaaling ze staat.
aangeheeven; dan meer byzonder mogt het afgematte *Overyssel*, wegens dit lot, een jammerkreet doen hooren. De Representanten des Volks van *Overyssel* stortten deeze ter Vergadering hunner Hoog Mogenden uit, by gelegenheid, dat *Holland* aldaar, door eene buitengewoone Bezending, de Geldbehoeften van den Staat hadt opengelegd. Zy spraaken, op uitdruklyken last hunner Afvaardigeren, „ dat zy, krom gebukt onder alle de „ moeitens, lasten en aandoeningen van „ verdriet en hartzeer, die hun Provisio- „ neel Bestuur vergezeld hadden, het zich „ egter voor eene kortstondige verligting „ toerekenden, dat dit Voorstel der Repre- „ sentanten van *Holland* hun eene ge- „ schikte gelegenheid aan de hand gaf, „ om voor hunne Medebondgenooten een „ Tafereel op te hangen van de situatie, „ waar in hunne ongelukkige Provincie, „ en derzelver geheel uitgeputte Ingeze- „ tenen zich bevonden —— een Tafereel, „ dat, hoe zwart ook gekleurd, egter al- „ tyd nog te flaauw geschetst zou zyn, „ om de Representanten der andere Pro- „ vincien, een toereikend denkbeeld te „ gee-

(*) *Jaarb. der Bat. Republiek* V. D. bl. 327.

1795. „ geeven van de rampen, die *Overyssel* „ drukten; en waar van het einde nog „ in het duistet te zoeken was (*)." —— Zy laaten 'er op volgen; „ Dat, indien „ hunne kragten in deezen geëvenredigd „ waren aan hunnen moed, yver en Va„ derlandsliefde, zy de redding des Va„ derlands, en van *Overyssel*, voor zeker „ zouden kunnen houden: dat zy alle „ de motiven, in de *Hollandsche* Propo„ sitie gepremitteerd, de hunne maakten; „ en dat het was om aan alle de Bond„ genooten een overtuigend blyk te gee„ ven; dat, hoe zeer oneindig meer ge„ drukt dan die Landschap; hoe zeer on„ eindig minder resources hebbende dan „ dat commercieerend Gewest, waar van „ de Ingezetenen door duizende Kanaalen „ kunnen terug winnen al het Goud en „ Zilver aan den Lande opgeschooten, „ het geen hier eenmaal weggegeeven, „ of nimmer, of niet dan naa een lange „ reeks

(*) Wy hebben eenige byzonderheden des vermeld in onze *Vaderl. Hist.* XXIX. D. bl. 212. Het geheele Stuk, dit deerlyk lot, in een treffend schildery afmaalende, is voorhanden in de *Jaarb. der Bataafsche Republiek* III. D. bl. 75 *en* behelzende *Eene Declaratie door Gedeputeerden van Overyssel, op uitdruklyken last van hunne Committenten, ter Vergadering van Staaten Generaal gedaan, ten opzigte der twee pointen, het eerste voorkomende in de Propositie van den 16 April by hun Hoog Mog. door eene buitengewoone Commissie uit de Vergadering der Provisioneele Representanten des Volks van Holland ingebragt, raakende de Financieele Behoeften van den Staat.*

„ reeks van Jaaren, konde worden terug verkreegen; hoe zeer het uitzigt alle „ hoop op ſpoedige en betere tyden moest „ doen verdwynen; egter, niet tegenſtaande dit alles de Proviſioneele Repreſentanten des Volks van *Overyſſel* „ vaardig waren, in den haaren te bewerkſtelligen alle buitengewoone Opofferingen, zo met betrekkinge tot het „ ongemunt Goud en Zilver der Ingezetenen, als met relatie tot andere Geldligtingen, welke zy, naar den aart hunner Provincie, en den hun bekenden „ allerdrukkendſten toeſtand hunner ongelukkig gewordene Medeburgeren, uitvoerlyk zouden vinden (*)."

XCV. BOEK. 1795.

Wat de Repreſentanten deezes Gewests daadlyk uitvoerden en poogden daar te ſtellen, geeven zy hun Hoog Mogenden te verſtaan, by een breedvoerigen Brieve, welks verkortte inhoud de gefteltenis in *Overyſſel*, ten opzigte van de Geldbehoeften en de daar aangewende middelen van voorziening zal doen kennen. Zeer ras naa de Omwenteling, in Sprokkelmaand, namen zy de Proeve van eene Vrywillige Geldheffing, die geheel niet aan het oogmerk beantwoordde. Lang beraadſlaagden zy over eenig ander redmiddel: tot dat het gegrond vooruitzigt, dat het Gemeene-

Wat men ter herſtel deedt onder veel tegenkantings.

(*) Men ontdekt hier trekken van misnoegen op *Holland*; misſchien deels veroorzaakt door het voorgevallene ten opzigte van hun Plan tot aanſchaffen van Geld. Zie hier boven bl. 15.

XCV. BOEK. 1795.

nebest de Onafhangelykheid weder zou terugkrygen, hun tot daarſtellen der heffinge van een Vyftigſte Penning deedt beſluiten, in de verwagting dat dit redmiddel door alle de Leden der Landſchaps Vergadering greetig zou worden aangenomen; de groote meerderheid ſtemde hier in toe; doch eenige weinige Repreſentanten van het Platteland, benevens die van de Stad *Zwolle*, weigerden hier toe te verſtaan, zo men niet, binnen den tyd van zes weeken, middelen beraamde om de Leden der voorige Regeering, die tot het inrukken der *Pruiſſen* hadden medegewerkt, en alle de zulken, die, naa het Jaar MDCCLXXXVII, tot den gelukkigen Ommekeer van zaaken, aan het roer der Regeering gezeten, den verderflyken Oorlog berokkend, of daar zich niet tegen verklaard, en dus ons Vaderland in zo kommerlyke omſtandigheden gewikkeld hadden, werd opgelegd, uit hoofde van hunne gehoudene handelwyze, daar door aan den Lande berokkende rampſpoeden en ſchadens, eene aanzienlyke ſom in 's Lands Schatkist te ſtorten; met byvoeging, dat, indien daar aan, binnen den voorſchreeven tyd, niet werd voldaan, zy hunne toeſtemming voor niet gegeeven hielden.

De meerderheid poogde die Leden te doen begrypen, dat deeze voorſlag te algemeen was, om te kunnen omhelsd worden, dat de Billykheid en het Regt veel voorloopig onderzoeks vorderde omtrent de

de ſchuld, der meer of min ſchuldigen: terwyl zy haar bereidwilligheid betuigden om toe te ſtemmen in de ſtrafoefening der by onderzoek ſtraffchuldig bevondenen, en wyders voorſtelden, om Perſoonen te benoemen tot het onderzoek der Gewestlyke Finantien, mitsgaders van al het geen die aantygingen betrof. XCV. BOEK. 1795.

Die voorſlag ſcheen eenigen invloed op de niet toeſtemmende Leden te maaken; men beſloot eenpaarig, dat tot dit Onderzoek, met den aankleeve van dien, eene Commisſie zou worden benoemd, gelyk daadlyk geſchiedde, en die de werkzaamheden zou aanvangen, zo ras die Leden in de voorgeſlaagene Vyftigſte Penning gaaf zouden hebben toegeſtemd.

Afgevaardigden uit de *Overyſſelſche* Repreſentanten na *Zwolle* vonden de Municipaliteit, het eerſte Lid der Regeeringe dier Stad, daar toe niet ongeneegen; maar zo veel tegenſtands by het Committé van Waakzaamheid en Toezigt, het tweede Lid der Regeering aldaar, dat zy, na verſcheide onderhandelingen, de toeſtemming der Stad *Zwolle* niet hadden kunnen verwerven.

De nadere beſluiten, om de Commisſie tot onderzoek der Financien en van het Gedrag der voorige Regenten daadlyk in werkzaamheid te brengen, dat met de betaaling van de tweede Termyn in de voorgeſlaage vyftigſte Penning, niet zou worden voortgegaan, voor dat die Commisſie tot onderzoek aan het oogmerk zou

XXV. BOEK. 1795.

hebben beantwoord, hadden niets uitgewerkt om de wederſtreevenden over te haalen. — Met de meerderheid in deezen te beſluiten, oordeelden zy ongeraaden: dewyl zulks het Gewest aan allergevaarlykſte gevolgen zou kunnen bloot ſtellen (*).

Een vyftigſte Penning geheeven.

Dit alles bragt te wege, dat *Overyſſel*, op dien tyd niet in ſtaat was om eenige Penningen tot de algemeene Behoeften des Lands op te leveren, of het Krygsvolk, te hunner betaalinge ſtaande, die te verſchaffen: waarom zy des voorziening verzogten. Het geringe overſchot van Geld, zou naauwlyks toereiken, om de verarmde Ingezetenen voor het allerakeligſte van alle rampen, Hongersnood, te beveiligen. — Tot heden waren zy in ſtaat geweest om eenige Municipaliteiten, die aan de *Franſche* Requiſitien hadden moeten leeveren, uit de Gewestlyke Kas, te ondersteunen; doch dit, hun nu mede ontſtaande, hadt zulks te wege gebragt, dat de Stad *Deventer* Geld hadt moeten opneemen ter voldoening aan die Requiſitien; welke ſom die Stad verklaard hadt dat door het Gewest zou moeten worden overgenomen, eer zy in eenige Gewestlyke Geldligtingen zou toeſtemmen; en dus-

(*) Zy beroepen zich, ten bewyze, op eene Verklaaring van het Committé van Waakzaamheid en Toezigt te *Zwolle*, 't welk wy, by eene voorige gelegenheid, mededeelden in onze *Vaderl. Hiſt.* XXXII. D. bl. 110.

dusdanige voorbiedingen hadt men van elders te wagten, alles tot vermeerdering van druk (*). — Dan deeze donkere wolk klaarde, na verloop van eene kleine maand, op; wanneer, van wegen *Overyssel*, ter Algemeene Staatsvergadering, kennis werd gegeeven, dat het heffen van de Vyfligste Penning eenpaarig in dit Gewest was vastgesteld (†). nov. BOEK. 1795.

Gelderland, *Overyssels* nabuur en lotgenoot in de opeengestapelde onheilen des Krygs, zo door de overwonnenen, als door de overwinnaars toegebragt, hadt alle reden om met dit Gewest een jammerkreet aan te heffen, en over uitgeputheid, in veelerlei opzigten, te klaagen (§). Schaarschheid aan Geld in 's Lands Kasse ging 'er onvermydelyk mede gepaard, en de verdeeling in Kwartieren, ten aanzien der Gewestlyke Geldmiddelen elk op zich zelve staande, maakte de bezwaarlykheid om in de Geldbehoefte, en de gevorderde toelaage tot den algemeenen nood des Vaderlands, te voorzien. *Gelderlands* toestand ten opzigte van de Geldmiddelen.

Bezuiniging is het eerste en geroedste middel om in de schaarschheid ter hand gestaagen te worden. Het Kwartier van *Nymegen* deedt zulks door noodlooze Bedieningen en Commissien daadlyk geheel af te schaf- Bezuinigingen in het Kwartier van *Nymegen*.

(*) Deeze Brief was den 13 July 1795 gedagteekend, en is geheel voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1795. bl. 4108 *enz.*

(†) 't Generaliteits Verslag in de *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 14 July 1795.

(§) *Zie onze Vaderl. Hist.* XXIX. D. bl. 212.

XCV. BOEK. 1795.

schaffen; en ter vernietiging eene lyst van zogenaamde *Keuhen-ampten* op te geeven; gepaard met eene Lyst van de Jaargelden en bykomende voordeelen aan de Kwartierlyke Ampten en Commisfien verknogt, om te bezien welk een bezuinigenden voet in deezen zou kunnen gehouden worden (*).

Vergelyking van den Staat des Kwartiers van *Nymegen* met de andere Kwartieren.

Een staat der Finantien des Kwartiers van *Nymegen*, ging gepaard met eene voorbehoedende aanmerking, de Inkomsten betreffende, welke zeer groote Uitgaven hadden te bestryden, hier op nederkomende, dat dit Kwartier, van wegen deszelfs ligging, geenen zekeren staat op de jaarlykfche Inkomsten kon maaken. Het was van boven tot beneden zodanig gelegen, dat het van de zuidzyde van het Dorp *Mook* of *Heumen*, tot voorby *Gornichem*, met eene uitgestrektheid van omtrent twintig uuren, lag aan de Rivier de *Maas*; aan de noordzyde van *Pannerden* tot aan *Buuren* aan den *Neder-Rhyn* en *Linge*, en dat de groote Rivier de *Waal* van *Schenkenschans* tot genoegzaam aan *Gornichem* den loop hadt door het midden des Kwartiers. Dat die Rivieren, en voornaamlyk de *Waal*, in de Ampten van *Over-* en *Neder-Betuwe*, met de *Tielerwaard* aan de noordzyde; en in het Ryk van *Nymegen*, *Maas* en *Waal* en *Bommelerwaard* aan de zuidzyde, in vroegeren en laateren tyde zwaare doorbraaken en overstroo-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 4210.

ſtroomingen veroorzaakt hadden, tot on- XCV.
begryplyke ſchade van 's Kwartiers In- BOEK.
komſten en uitmergeling der Ingezete- ——
nen. —— Dat het onderhoud van omtrent 1795.
honderd duizend roeden Dyks verbaazende ſommen koſtte. Hier by kwamen de ontheffingen en kwytſcheldingen van Laſten in veele gevallen, en verſchotten uit 's Kwartiers Kas. Zo dat, daar andere Kwartieren van *Gelderland*, met meerder of minder zekerheids, konden raamen, en de jaarlykſche inkomſten en voortbrengzels hunner Landen, tot ſterking van derzelver Geldmiddelen, het Kwartier van *Nymegen*, met betrekking tot de Rivieren, die langs en door hetzelve loopen, zich in die hachlyke omſtandigheden bevondt, dat het geen den minſten vasten ſtaat kon maaken op de jaarlykſche voortbrengzelen van Vee en Velden, waar uit hetzelve egter, voor het grootſte gedeelte alleen beſtondt.

Met dit alles paarden zich de nadeelen van den jongſtgevoerden rampvollen Oorlog, waar in *Gelderland*, en het Kwartier van *Nymegen* boven al, hadt moeten deelen, waar door de Financieele Operatien niet alleen hadden moeten ſtilſtaan; maar ook 's Lands Kaſſen volmaakt uitgeledigd waren. In deeze omſtandigheden waren de Geldvorderingen om te voldoen in de laſten van het Bondgenootſchap onvermydelyk, de agterſtallen in de loopende Soldyen, en het aandeel deezes Kwartiers in de Honderd Millioenen aan *Frankryk*, groot,

XXV. BOEK. groot, vorderden de uiterſte pooglagen, en het aanwenden van redmiddelen.

1795. Van deezen toeſtand, als mede van de bereidwilligheid des Kwartiers van *Nymegen*, om alle kragten in te ſpannen tot onderſchraaging van de laſten des Bondgenootſchaps, welke van een getrouw en welwillend, doch door de rampen des Oorlogs uitermaate vermaagerd gedeelte deezes Gewests, eenigzins te verwagten waren, gaven de Proviſioneele Vertegenwoordigers van het Volk des Kwartiers van *Nymegen*, hun Hoog Mogenden by eenen Brieve kennis (*).

Voorſtellen daar op gegrond. In ſchaarſchen tyd rekent men naauwer dan anders; dit bewoog de Afgevaardigden van *Salt-Bommel*, ter Kwartiers Vergadering, voor te draagen; dat zy niet wilden ontkennen, (zonder zulks egter toe te ſtemmen,) dat de aanſlag der Quota van dit Kwartier, zynde *f* 46-19-5 in de *f* 100, welke de Provinciaale Quota bedraagt (†), redelyk en evenredig mogt geweest zyn, ten tyde der beraaminge; maar men hadt in 't oog te houden, dat de Kwartier van *Zutphen* en *Veluwe*, toen zich in eenen vry min voordeeligen toeſtand bevonden, en dat van *Nymegen* in volle kragt, voor geene verbeteringen vatbaar was. Om hier van overtuigd te worden,

hadt

(*) Deeze Brief was den 17 July 1795 gedagtekend.

(†) Het Kwartier van *Zutphen* droeg daar in *f* 21-18-1½, dat van *Veluwe* *f* 31-25½.

hadt men slegts het oog te vestigen op de uitgestrekte Heidelanden in die beide Kwartieren, inzonderheid van *Veluwe*, ten dage der Quota-verdeelinge, dorre Heiden, thans in vrugtbaare Velden en Bosschen herschapen; die haare inkomsten aan den Lande opleeveren: terwyl daar door tevens het getal der Inwoonderen in die Kwartieren was vermeerderd, die dagelyks het hunne toebragten in de bloeiender staat der Geldmiddelen deezer Kwartieren, door minder Belastingen gedrukt dan dat van *Nymegen*.

ZEVENDE BOEK. 1795.

Dat by eene Kwartierlyke Heffing, en de daar uit Kwartierlyke Betaaling der Quotas, deeze Landen, zo wel als de vermeerderde Ingezetenen, de balans deezer Kwartieren aanmerkelyk boven de bepaalde Quota doen overslaan; ten nadeele van het Kwartier van *Nymegen*, voor dusdanige verbeteringen niet vatbaar: waaromm men niet behoorde voort te gaan om aan deeze thans onevenredige Quota te voldoen, met uitmergeling der Ingezetenen van het te zwaar belaste Kwartier.

Vergeefsch zou men hier tegen inbrengen, de meerdere vrugtbaarheid des Kwartiers van *Nymegen*, de oorzaak van deezen hoogeren aanslag: want dit eens toegestemd zynde, zou de vraag vallen of het vrugtbaarder is, dan ten tyde van het opmaaken der Quotas. Daarenboven hadt die vrugtbaarheid, in deeze dagen, regstreeks tegen de Ingezetenen des Kwartiers

XCV. BOEK. 1795.

tiers gewerkt, en aan deszelfs vermogen geen geringen slag toegebragt. Kennelyk was het, dat de *Fransschen*, naa een geruimen tyd op de Grenzen gelegen, en aldaar alles opgeteerd te hebben, allereerst in het Kwartier van *Nymegen* waren doorgebrooken, en terstond hunne ledige Magazynen, uit de volle voorraadschuuren van den Landman, in het Kwartier van *Nymegen*, hadden voorzien, waar alles werd gevorderd, na *'s Hertogenbosch* en de *Meyery* vervoerd, tot onderhoud der daar liggende *Fransche* Armée. —— Dat de *Fransschen* voorwaards rukkende, het min vrugtbaare Kwartier van *Veluwe* vonden, nog boven dien geledigd door de *Engelschen*, die den voorraad aldaar, schoon tegen betaaling, hadden verteerd. —— Dat het Kwartier van *Nymegen* als toen grootendeels in het benoodigste voor de *Fransche* Armée voorzag, terwyl de *Tielerewaard* eerst aan de verwoestingen der *Engelschen* was blootgesteld geweest, en daar naa van rondsomme aan de Requisitien der *Fransschen* hadt moeten voldoen: waar van geen der Ingezetenen, tot nog toe, eenige betaaling in 't allerminste, hadt genooten. —— By dat alles kwam de schade, die de Ingezetenen van tusschen *Maas* en *Waal*, de *Over*- en *Neder*-*Betuwe* en de *Thielerewaard* hadden geleden, door de Onderwaterzettingen, en die van *Thielerewaard* nog dagelyks leeden, en 't geen het Kwartier van *Nymegen*, als aan den eersten aanval liggende, geleden hadt door het

het Krygsvolk ter verdeediginge beſtemd. — Wyders zou men bevinden dat de Hospitaalen door de *Franſchen* te *Nymegen* en te *Bommel* gevestigd, tot hier toe, op eigene kosten dier Steden waren onderhouden, terwyl die, in het Kwartier van *Veluwe*, op het *Loo* en te *Dieren*, ten laste des Gewests, uit de Provinciaale Domeinen, het onderhoud genooten hadden. — Eindelyk hadt geen der Kwartieren zo aanmerkelyk als dat van *Nymegen*, en bovenal de Stad van de gedwongen Asſignaaten geleeden.

xcv. BOEK. 1795.

Op deeze gronden vestigden die van *Salt-Bommel*, den voorſlag, dat by de twee andere Kwartieren behoorde te worden aangedrongen tot het doen van eene Algemeene Geldheffing over geheel *Gelderland*, welker geheele Opbrengst in de Gewestlyke Kas zou worden geſtort, om daar uit, zonder de Kwartierlyke Quotas in agt te neemen, de geheele Quota van *Gelderland*, te betaalen zo in de Honderd Millioenen aan *Frankryk* beloofd, als in de Petitien voor de Zee- en Landmagt, als mede het Krygsvolk ter betaaling van *Gelderland* ſtaande, zo verre deeze op te brengene Penningen zouden ſtrekken: terwyl de algemeene Ontvangst, uit handen der aan te ſtellene Commisſie, zo wel als de betaaling der Provinciaale Quota en Militairen, aan het Provinciaal Collegie zou kunnen worden opgedraagen; en daar van voorts door 't zelve behoorelyke verantwoording aan de Repreſentanten van het

XXV. BOEK. 1795.

het Volk van *Gelderland* worden gedaan; op dat dus den Volke mogt blyken, welk gebruik van de door hun opgebragte Penningen gemaakt was. —— Van dit alles zou opening aan 's Landschaps tafel worden gedaan.

De Afgevaardigden van *Salt-Bommel* ſtelden wyders voor, dat, indien onverhoopt de twee andere Kwartieren mogten weigeren in de voor te ſtellene Gewestlyke Geldheffing te treeden, waar uit eene Kwartierlyke Geldheffing onvermydelyk zou moeten volgen, het Kwartier van *Nymegen* in zulk eene Geldheffing niet meer dan *één derde* in de Gewestlyke Quota behoorde te betaalen, tot den tyd toe dat eene herziening, en eene nadere bepaaling der Kwartierlyke Quotas zou zyn geſchied, en dus, in zodanig een geval, uit naam des Kwartiers van *Nymegen* daar van de noodige Verklaaring aan de twee andere Kwartieren te doen. Tot een voordragt van dien aart werd getreeden (*).

Tot een Geldheffing in het Kwartier van *Nymegen* beſlooten.

Het Kwartier van *Nymegen* beſloot tot eene Geldheffing van twee ten honderd van ieders Bezittingen, tegen de Rente van drie ten Honderd (†). Deeze maatregel ontmoette egter eenigen wederſtand ter Landſchaps Vergadering. Eenige Dorpen in de *Thieler*- en *Bommeler-waarden* hadden verklaard onvermogend te zyn om in die buitengewoone Heffing te kunnen treeden,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 4229—4236.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 4914.

den, en aangedrongen op eene Vrywillige Geldleening, des noods tot de rente van zes ten honderd loopende. Men hadt reden om deeze weigering, wel op onvermogen gegrond, te houden voor het uitwerkzel van ſlinkſche inboezemingen; ten einde door twist en oneenigheden te verwekken, en dit allerbillykst middel, 't welk met eenpaarige ſchouders door alle Ingezetenen, naar ieders vermogen gedraagen wordt, ware het mogelyk buiten beſluit naar de orde van regeering, te houden. Het ontmoette een kragtloosmaakende wederſpraak. XXV. BOEK. 1795.

De voorſlag des Kwartiers van *Nymegen* om, in den dringenden nood, tweemaal honderd duizend Guldens uit de Provinciaale Kas te leenen, en wederte betaalen by de laatſte Termyn der daar vastgeſtelde Heffing, werd door de twee andere Kwartieren billyk gekeurd en toegeſtemd.

Dan, noch het Kwartier van *Zutphen*, noch het Kwartier van *Veluwe*, in de voorgeſlaagene Landlyke of Provinciaale Geldheffing toeſtemmende, deedt het Kwartier van *Nymegen* den bovenvermelden voorſlag, wegens de betaaling van een derde gedeelte in de Provinciaale Quota (*). De andere Kwartieren verſtaan in geen Provinciaale Geldligting.

Het Kwartier van *Nymegen* aangeſchreeven wegens de Aanneeming der Wiſſels van *Amſterdamſche* Kooplieden ter betaalinge van de reeds verſcheenen Termynen Hoe zeer zich dat van *Nymegen* beklaagt.

in

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 4942—4950.

XCV. BOEK. 1795.

in de ſomme aan *Frankryk* verſchuldigd, gaf hun Hoog Mogenden te verſtaan, dat het Kwartier van *Zutphen* aangenomen hadt, vóór het uiteinde van Slachtmaand, deszelfs volle aandeel in de dertig Millioenen, ter beſchikking van het Committé van het Bondgenootſchap te Lande te ſtellen, en dat ook haar aandeel in de Tien Millioenen, het aanſtaande jaar vervallende, tydig zou voldaan worden, als mede dat het Kwartier van *Veluwe* daar op orde hadt geſteld. Maar zy haalden in 't breede op wat het Kwartier van *Nymegen* geleden, en om den uitgeputten ſtaat te gemoet te komen, eene vyftigſte Penning uitgeſchreeven hadt; doch zich genoodzaakt gevonden, de betaaling van den eerſten Termyn niet vroeger dan den eerſten van Wintermaand te bepaalen. Dan de geheele Opbrengſt dier Heffinge, wilden zy bepaalen tot verzekering der Kooplieden en andere Ingezetenen van het Gemeenebest, die met hun vermogend Credit, tot behoud van het veege Vaderland, wel hadden willen tuſſchen beiden treeden, en om dezelve te ſtorten in de Algemeene Kas, zich vleiende, dat uit de opbrengſt van den eerſten Termyn, benevens de 21000 Guldens, reeds ter beſchikkinge van het Committé tot de Algemeene zaaken van het Bondgenootſchap te Lande geſteld, in de Algemeene Kas, binnen twee of drie maanden, geſtort zou kunnen worden één en een halve of twee Tonnen Gouds, en dat in 't geheel, naaf-

afloop der beide Termynen, ongeveer vyf Tonnen Gouds in dezelve zouden zyn opgebragt. XCV. BOEK. 1795.

„ Het griefde," luidt hunne taal, „ hun „ ondertusschen, met de gevoeligſte aan„ doening, buiten ſtaat te zyn, om hun„ ne volle Quota, in de dertig Millioe„ nen, gelyk de twee andere Kwartieren „ hebben verklaard te zullen doen, bin„ nen den bepaalden korten tyd, naa den „ dag der gemaakte engagementen daar te „ ſtellen; en daar door niet alleen onder „ magtige en gebrekhaftige te moeten „ worden geplaatst; maar ook gehouden „ te worden, als aanleiding te kunnen „ geeven tot ongelukkige gevolgen, die „ op het Kwartier van *Nymegen* zouden „ nederkomen; doch die wy niet kunnen „ afkeeren, en waar toe wy den byſtand „ onzer Bondgenooten moeten inroepen."

De Vertegenwoordigers des Kwartiers van *Nymegen* beklaagen zich over de mislukte pooging om eene Algemeene Geldheffing over het geheele Gewest, daar te ſtellen, waar toe de twee andere Kwartieren niet hadden kunnen verſtaan. Zy beloofden alles te zullen aanwenden, om zo ras, en zo veel mogelyk, hun aandeel te zullen opbrengen (*).

Om den *Gelderſchen* Geweste Geld te verſchaffen, werd voorgeſlaagen, het oud Gebouw, eeuwen lang voor de vernie- Het *Valkenhof* te *Nymegen* verkogt.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 5992—5998. Deeze Brief was den 28 Oct. 1795 gedagtekend.

XCV. BOEK. 1795.

nieling des Tyds bewaard, en 't geen nog eeuwen hadt kunnen verduuren, aan de vernieling van houweel en breekyzer over te geeven, het *Valkenhof* te *Nymegen*. De laatſte hand was aan dit Gebouw geſlaagen, om het ten geſchikten verblyve voor het Stadhouderlyk Gezin te maaken, wanneer het, in den Jaare MDCCLXXXVI, 's *Gravenhaage* verlaaten hadt. Het *Franſche* Geſchut hadt dit door oudheid eerwaardig Gefticht beſchadigd. Men gaf voor dat de gelſommen, tot herſtel noodig, de Domeinkas te veel zouden ontblooten: en oordeelde, dat dezelve daar en tegen merklyk kon aangevuld worden, wanneer men dit Gevaarte floopte, en de onmeetlyke hoeveelheid van Duiffteen tot geld maakte. Sterk was dit lokaas. Een dubbel voordeel, ingevalle van verkoop. Het vonnis der verdelging werd met meerderheid van ſtemmen geveld; ondanks de billyke en met veele redenen bekleedde tegenverklaaring van de Stad *Nymegen*, en van het *Ryk* tuſſchen *Maas* en *Waal*. Niets kon zulks keeren: dewyl baatzugt, en misſchien ook afgunſt, dat *Nymegen* met zulk een gadeloos ſtuk van oudheid prykte, daar tegen inſtemden. Het gevaarte mogt niet meer gelden dan negentigduizend en vierhonderd Guldens vry geld, met byvoeging dat de oppervlakte of de grond van de Gebouwen, benevens de zogenaamde *Heidenſche Kapellen* te behouden zouden zyn voor zeven duizend Gulden. Het Kwartier van *Zutphen*, 't welk zich

zich met anderen, waarſchynlyk Tonnen Gouds van den verkoop hadt voorgeſteld, wilde in den toeſlag niet beſluiten; doch de Afgevaardigden van de Stad *Nymegen*, met de hunnen 'er toe verſtaan, indien de zogenaamde *Reuzentooren*, waar men de merken van de Ryks- en Lands-dagen, door de *Frankiſche* Koningen en Keizeren daar gehouden, nog duidelyk zien kon, en twee *Romeinſche* Kapellen met de Hofpoort, voor welke de lyfſtraffen gewoonlyk werden uitgeoefend, en de ſchilderagtige ruïnen der Ringmuuren, die geen onderhoud behoefden, voor de beminnaars der Vaderlandſche Oudheden en van de Tekenkunst, in hun geheel, en buiten den toeſlag mogten blyven. Het Kwartier van *Veluwe*, waar van *Arnhem*, de mededingſter van *Nymegen*, de Hoofdſtad is, oordeelde dit te veel afgeſtaan, en kon alleen beſluiten tot den grond, en één, of zo mogelyk twee der *Romeinſche* Kapellen. Dit gevoelen werd gevolgd en de verkoop geſlooten. Men ſloeg de verdelgende hand aan dit Geſticht, en lag het in Herfstmaand des volgenden Jaars geveld. De tyd daar aan beſteed, en de handen, die 'er by aanhoudenheid aan werkten, van honderd tot honderd en vyftig Man, bewyzen, dat 'er eene onmeetlyke voorraad van Duiffteen voor handen was, en teffens bleek dit Gebouw nog eene vastheid te hebben, die eeuwen hadt kunnen tarten. De Grondvlakte is een Wandelplaats geworden, en de twee zo-

XCV. BOEK. 1795.

XCV. BOEK. 1795.

genaamde *Heidenſche* Kapellen zyn ſtaande gebleeven (*). —— Dit alles ingevolge van eene nadere overeenkomst op den voorſlag van Gelastigden der Stad en het Schependom van *Nymegen*, om den Grond benevens de beide Kapellen over te neemen, voor eene ſom van tienduizend Guldens, te betaalen in Schuldbrieven ten laste der gemelde Stad: dewyl het regt van Jurisdictie op den grond van den Burg twyfelagtig geweest was, de Stad, zo wel als het Ryk, uit naame van de Landſchap, daar van het bezit hadt (†).

(*) E. M. ENGELBERTS *De Aloude Staat en Geſchiedenisſen der Vereenigde Nederlanden* IV. D. bl. 321. 325. 331. Men zie de ſtukken daar over gewisſeld in de *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 4898. 5446. en voor 't Jaar 1796. bl. 507—518. Kunstplaaten bewaaren de Afbeelding deezes verdelgden Geſtichts. — Wel te regt ſchryft de Heer VAN WYN, „ de eerwaardige, en, van den alverſlinden„ den tyd zelve geëerbiedigde overblyfzelen van „ het Keizerlyk Paleis, zyn helaas! in onze ty„ den, (en hoe zal het de kunstminnende Nako„ melingſchap gelooven?) door *Nederlandſche* han„ den geſloopt geworden." *Huiszittend Leeven* I. Deel by J. ALLART.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1796. bl. 1508.

VA-

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZES EN NEGENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Stoffe deezes Boeks. Wat reeds voorloopig in Holland ten voordeele der Fabrieken was onderſtaan. Poogingen van een Committé te Rotterdam ten dien einde. Klagten over de weinige vrugt. Bemoediging. Hoe Leyden het gebruiken van Inlandſche Stoffen voorſtaat. Verbod van Staatswegen wegens den Invoer van vreemde Kouſen. Wat de Vertegenwoordigers van Gelderland ten voordeele en ter bevordering van de Binnenlandſche Fabrieken voorſtaan. Frieslands bekrompener gedrag in deezen. Poogingen ten voordeele van de Kleine Steden, en het Platteland in Holland, wat de Fabrieken betreft. Voorſtel der Kooplieden van Amſterdam tot ſtuiting van verſpreide nadeelige gerugten den Handelſtaat deezes Lands betreffende. Voorſtellen van het Committé van Handel en Zeevaard. Beſluit daar op. Bepaalingen, wegens den Uitvoer van Scheepsbouw-

XCVI. BOEK.

bouwſtoffen en Schepen. Voorſtellen den Franſchen gedaan wegens den vryen In- en Uitvoer. Hollands ſterke taal in deezen. Bepaalingen op dit ſtuk van wegen de Franſche Repreſentanten. Plakaat van hun Hoog Mogenden daar mede overeenkomſtig. Onderhandeling wegens de wedergave der Schepen met de Franſche Natie in Oorlog. Hoe zeer BLAUW *en* MEYER *te Parys dit ſtuk aandringen. Hoe deeze Gezanten voor andere Handelbelangen waakten. De Vischvangst in de Noordzee verboden. Onder zekere bepaalingen gebragt. Wat 'er wegens de Groote of Haringviſſchery te doen viel. Bezorging van het uitvaaren der Haaringbuizen ten deezen Jaare. Nadere voorzorgen. Geſteldheid dier Collegien in het Noorder en Zuider Kwartier. Benoodigdheden tot die Viſſchery van 's Lands wege. Verzoek daar toe betrekkelyk. Beklaaglyk Vertoog, wegens de Oost-Indiſche Compagnie. Behoeftige toeſtand.* BROUERIUS VAN DER VELDE; JOAN DU TOUR, GUILLAUME TITSINGH *en* CHRISTIAAN BEERESTEYN *van wegen Holland aangeſteld tot opzigt der zaaken van de Oost-Indiſche Maatſchappy. Deezer Verzoek. Hetzelve toegeſtaan. Voorſtel om de Werklieden gedaan te geeven. Dit voorſtel verworpen. Een ander redmiddel voorgeſlaagen. Edelmoedig gedrag van* TITSINGH, *te dier gelegenheid. Voorziening in de Geldbehoefte. Verſlag wegens den ſtaat der Oost-Indiſche Maatſchappye, in Zomermaand ingediend. Inhoud van hetzelve. Gelastigden tot het ontwerpen van een Plan ten beste der Oost-Indiſche Maatſchap-*

ſchappye. Uitgebragt Plan. Inhoud van hetzelve. Hetzelve by Holland goedgekeurd. Berigt ter beſtrydinge van dit Plan. Het Plan, met eenige veranderingen aangenomen. Nadere vaſtſtellingen en bepaalingen. Het Octroy nog twee jaaren verlengd. Voorſtel van J. REDELINGHUIS, *wegens de Kaap de Goede Hoop. Gunſtige tydingen van daar ontvangen. De Engelſchen komen aan de Kaap de Goede Hoop, en eiſchen dezelve op voor den Prins* VAN ORANJE. *Die voorſlag verworpen. Oogmerk om de Kaap te verdedigen. Uitwerking van dit berigt hier te Lande. Nadere voorſlagen van wegen de Engelſchen aan de Kaapbewoonders. Krygsbedryven. Daadiging. Wat onze Miniſters* BLAUW *en* MEYER *te Parys doen by het berigt wegens de Overgaave van de Kaap de Goede Hoop. Hoe men in Frankryk zogt onze Oost-Indiſche Schepen te beveiligen. Vloot uit Frankryk gezeild. Geſteldheid in Batavia. Hoe de Engelſchen Ceylon vermeesteren. Malacca en Cochin aan de Engelſchen overgegaan. Beſluit om* E. LUCAS *met een Vlootdeel na de Kaap en de Oost-Indien af te vaardigen. Toeſtand der Bezittingen in de West-Indien. Voorſtel van* PIETER PAULUS, *wegens het Beheer der West-Indiſche Volkplantingen van den Staat. Directeuren van de Berbice vervoegen zich by de Municipaliteit van Amſterdam, wegens het Beheer dier Volkplantinge. Voorſtel om nog twee Perſoonen in den Colonieraad te doen zitting neemen.* ABRAHAM VEREUL *en* JAN STAPHORST *daar toe benoemd. Tot*

XCVI. BOEK.

XCVI. BOEK.

de verandering in het Beheer dier Volkplantingen beſlooten. Wat Zeeland bedingt en verwerft. Het Committé benoemd. Brief van WILLEM DEN V. *aan den Gouverneur van Suriname* JURIAAN FRANCOIS FREDERICI. *Voorſtel, wegens het gehouden gedrag des Gouverneurs. Aandoening, welke 's Prinſen Brief verwekte. Beſluit omtrent deezen Brief by Holland genomen. Beſluit van hun Hoog Mogenden. Poogingen door de Engelſchen ten opzigte van Demerary en Eſſequebo aangewend. Beſluit aldaar om geen Engelſchen in te neemen. Brief des Generaals* VAN GROVESTEINS. *Wat 'er voorviel naa het vertrek diens Gouverneurs. Nadere Brief door Engelſchen gezonden. Hoe beantwoord door het toenmaalig Beſtuur dier Volkplantingen. Geſteldheid aldaar. Geſteldheid te Curacao. De Vice-Admiraal* BRAAK *na de West-Indien gezonden ter Regeeringsverandering.*

1795. Stoffe deezes Boeks.

Het Jaar MDCCXCV, zo ryk in groote lotgevallen den Vaderlande bejegend, zo overvloeijende in gebeurtenisſen, op dit kleine, maar voor ons zo belangryke hoekje werelds, voorgevallen, zou, ondanks de Deelen, welke derzelver beſchryving reeds beſlaat, onvolkomen vermeld weezen, indien wy onze Geſchiedpenne lieten rusten. Immers mag niet onvermeld blyven, welk het lot was van de Fabrieken en Trafieken, van den Koophandel, van de Zeevaard, en de Viſcheryen, en bo-

bovenal moeten wy de aandagt wenden tot de Buitenlandſche Bezittingen van den Staat, welke niet konden miſſen, in dien lotwisſel te deelen, en waar in zeer zonderlinge tooneelen, meestal van eenen den rechtſchaapen Vaderlander bedroevenden aart, werden opengeſchooven. Schryfſtoffe van eenen wydverſchillenden aart biedt zich, voor dit Boek, aan; deeze moge belangryker dan geene weezen, de meeste draagen den ſtempel der zonderlinge tydsomſtandigheden, en die daar mede niet getekend zyn, hebben veel al iets anders, 't welk dezelve ter ingedagtenishouding aanpryst. XCVI. BOEK. 1795.

Voorloopig hebben wy iets te boek geſlaagen van de bemoeijingen in eenige Steden onzes Vaderlands, om de vervallene Fabrieken op te beuren, hoe *Leyden*, *Haarlem* en *Rotterdam* daar in, voorbeeldlyk uitſtaaken; terwyl, in dit Gewest, de uitbreiding en verbetering des Landbouws, voorgeſlaagen en daadlyk ter hand genomen werd (*). Watreeds in *Holland* ten voordeele der Fabrieken was onderſtaan.

Het Committé van Fabrieken en Tafrieken te Rotterdam, beſtaande uit Burgers, met Stedelyk gezag bekleed, werkzaam om het loflyk en heilzaam doel te beſchieten, het doen herleeven van den algemeenen bloei en welvaard, ſpande alle poogingen in om narigten in te winnen, hoedanige Voortbrengzels, de Inlandſche Fabrieken en Trafieken opleverden; ten einde daar door de Poogingen van een Committée te *Rotterdam*, ten dien einde.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXX. D. bl. 83.

XCVI. BOEK. 1795.

de noodloosheid van buitenlandſchen toevoer te doen opmerken, en den Ingezetenen onder 't oog te brengen, hoe hunne meeste behoeften, zonder dien toevoer, konden vervuld worden. Ongelukkig vondt het reden om zich te beklaagen over de geringe uitwerkzelen, welke hunne poogingen en herhaalde uitnoodigingen te wege bragten.

Maar al te gegrond was het vermoeden, dat de oorzaak dier nalaatigheid, of liever onverſchilligheid, daar in moest gezogt worden, dat 'er reeds zo veel maalen Uitnoodigingen geſchied en Verbintenisſen aangegaan waren, om, by voorkeur, Inlandſche Voortbrengzels te gebruiken; doch welker vrugtloos- of kortſtondigheid, de meeste Fabrikanten, van nieuwe poogingen even weinig vrugts verwagtende, het der moeite niet waardig deeden rekenen, om aan de gedaane verzoeken, op eene meer voldoende wyze, te beantwoorden.

Klagten over de weinige vrugt.

Met reden mogt dat Committé de oude klagt herhaalen, dat men, voor als nog, by den *Nederlander* weinig genegenheids beſpeurde, om waarlyk en met de daad het welvaaren des Lands te bevorderen, door zyne Medeingezetenen hun beſtaan te doen vinden, in het door hunne nyverheid en kunde gewerkt goed, by voorkeuze, te gebruiken. Ziet men niet, vraagt het Committé, ter ſchande der Landgenooten, dat allerwegen vergeefsch gezogt wordt na Buitenlandſche Waaren? Beklaagt men

zich

zich niet over de duurte van dezelve, uit hoofde van de Publieke omſtandigheden, en egter begeert men nog niet het geen Binnenlandsch gefabriceerd is; maar men ziet met veragting daar op neder; wyl het niet vreemd, noch fraay is voor het oog, alſchoon het nogthans, in deugd en weezenlyke waarde, het geliefkoosde vreemde verre overtreft (*). — Met grond daar by

XCVI. BOEK. 1795.

(*) Hoe veel en wat de *Œconomiſche Tak*, ter bevorderinge van Inlandſche Fabrieken en Trafieken daargeſteld heeft, toont de Eerw. E. M. ENGELBERTS in zyne gedaane Redenvoering ter *vieringe van het vyf en twintigſte Jaar der Oprichting van den Œconomiſchen Tak, nu Nationaale Huisboudelyke Maatſchappy*; en wordt zulks nog nader, door de byzondere vermelding der Verrigtingen, met derzelver Uitſlagen, aangeweezen, door A. VAN BEMMELEN in eene Verhandeling, waar in hy dien Tak van alle zyden beſchouwd, geduurende deszelfs vyf en twintig jaar beſtaan. Dit Gedenkſtuk te *Haarlem* by A. Loosjes Pz. ten jaare 1803 uitgegeeven, en terwyl wy dit ſchreeven ontvangen, verſchaft ons, ten aanziene van de Vaderlandlievende poogingen dier Maatſchappy, de voldoendſte narigten, en verdient de opmerking van elk Vaderlander. — Wy kunnen niet nalaaten uit het laatstgemelde Stuk, eene en andere byzonderheid aan te haalen, wegens de dwaaze zugt onzer Landgenooten voor het buitenlandſche, met agteraanſtelling en veragting van het binnenlandſche. Immers VAN BEMMELEN voert daar van deeze beſchaamende bewyzen aan; „ De bedoeling der „ Maatſchappy was, te doen zien, (in derzelver „ boven opgehaalde verrigtingen,) dat men op „ den Vaderlandſchen Grond even goede voort„ brengzelen kon daarſtellen, als by andere Na„ tien, en dat men dus niet verpligt was om elders „ te gaan zoeken, 't geen men hier even goed „ vinden kan. — De Maatſchappy kan dus wel lei„ den;

XCVI. BOEK. 1795.

byvoegende, dat, zou een Fabrikant worden aangespoord om zyne te maakene Stoffen al die volkomenheid te doen verkrygen, die dezelve zouden kunnen hebben, zo

„ den; maar niet dwingen; wel onderrichten, maar
„ niet gebieden; wel raaden, maar niet slaafsch
„ doen volgen. Het kan der Maatschappye niet
„ ten laste gelegd worden, zo 'er thans nog veelen gevonden worden, die den neus optrekken
„ voor iets dat Inlandsch is, al evenaart het zelfs
„ het Buitenlandsche. — Het is de schuld der
„ Maatschappye niet, dat, wanneer zy eerst door
„ aanmoediging de Pottenfabrieken in ons Vaderland zo verre gebragt heeft, dat derzelver Potten die van *Frankfort* volkomen evenaaren; zo
„ zelfs, dat 'er thans weinig of geen uit *Frankfort* meer in 't Land komen; dat, zeg ik, de
„ Uitvinders van deeze Inlandsche Potten egter genoodzaakt zyn, dezelve, onder den naam van
„ *Frankfortsche* Potten, by veelen te verkoopen,
„ zo zy niet met veraguing wilden weggezonden
„ worden. — Het is de schuld der Maatschappy
„ niet, wanneer de Winkelier zich in de verpligting bevondt, om van Kousen, die nog voor
„ weinig tyd te *Haarlem* gefabriceerd werden,
„ het Merk van den Fabrikeur weg te neemen, om
„ dat hy dezelve dan, (en niet in het andere geval) greetig verkoopen kon, wyl men meende
„ dat men *Engelsche* Kousen kogt. — Het is de
„ schuld der Maatschappye niet, wanneer zy elke
„ vordering in het namaaken van *Engelsch* Aardewerk heeft aangemoedigd, en het daar in zo
„ verre gebragt heeft, dat men verscheidene stukken van het *Engelsche* niet onderscheiden kan;
„ dat men, zeg ik, dit nagemaakt *Engelsch* Aardewerk verachtlyk afwyst, als men daar op het
„ Merk van den Fabrikeur vindt, terwyl men het
„ zonder Merk greetig koopt, om dat men tusschen dit en het *Engelsche* geen onderscheid
„ ziet. — Het is de schuld der Maatschappye niet,
„ wanneer zy door aanmoediging het zo verre ge-

„ bragt

zo moest hy, door het vertier, als het loon van zyn yver en moeite, aangemoedigd worden. Hy moest kunnen ſtaat maaken, dat de meerdere kosten, door het meerdere vertier zouden vergoed worden, en dan kon hy zyne Fabriek verbeteren, en het werd der moeite waardig alles daar aan te koste te leggen. XCVI. BOEK. 1795.

Voorſtellen aangedrongen door deeze bemoedigende taal; „ Welaan dan, Medeburgers! laaten wy ons bevlytigen, Bemoediging.

„ om,

„ bragt heeft, dat men hier te Lande de *Engelſche* „ Spelden volkomen namaakt, dat, zeg ik, de Fa„ brikeur, in zyn nog onlangs gegeeven berigt „ klaagen moet, dat zyne Spelden zeer veel in „ waarde verliezen, wanneer hy die op *Holland„ ſche* Speldebrieven ſteekt; terwyl zy, integen„ deel, alle voor *Engelſche* verkogt worden, als „ zy op *Engelsch* Papier geſtooken zyn. — Nóg „ eens, het is de ſchuld der Maatſchappy niet, „ wanneer zy door herhaalde aanmoedigingen het „ *Hollandsch* Plaatdrukpapier aan het *Engelsch* „ heeft doen evenaaren, dat egter dit Papier niet „ geagt is, wanneer de Fabrikeur daar in zyn eigen „ naam doet leezen; terwyl hy integendeel buiten „ ſtaat is aan de veelvuldige Commisſien te vol„ doen, wanneer hy in dat zelfde Papier een ver„ dichten *Engelſchen* naam plaatst." Dit laatſte was het geval van den Heer KOOL, Papier Fabrikeur op *Zaandyk*, hier breeder vermeld. „ Zulke „ daadzaaken," ſchryft de Heer VAN BEMMELEN, „ te moeten aanvoeren, doen moeite aan elk, die „ nóg zyn hart voor zyn Vaderland voelt kloppen, „ om dat zodanig eene denkwyze, eene Natie ken„ ſchetst, als zulk eene, die haare veerkragt byna „ geheel verlooren heeft, en omtrent welke men „ alle reden heeft om te vreezen, of dezelve nog „ wel lang als een afzonderlyk Volk zal kunnen „ beſtaan." bl. 66 *vgg.*

XCVI. BOEK. 1795.

„ om, is het mogelyk, het reeds zo „ lang ten ondergang hellende, doch nu „ vrygeworden Vaderland, ten top van „ glorie en luister op te heffen. Laaten „ wy den moedeloozen en onder zwaare „ lasten zugtenden Fabrikant tragten op „ te beuren, om zyne kwynende Fabriek, „ met lust, te herſtellen, en, als voor„ heen, uit te breiden; of om nieuwe, „ voor onze behoeften noodige Fabrieken „ op te richten, en laaten wy ons daar „ door bevlytigen, om onze behoeftige „ Medeburgers een eerlyk en genoeg„ zaam beſtaan te verſchaffen, en alzo „ toonen, het waare en weezenlyke Pa„ triotismus, met daaden, te willen behar„ tigen en uitoefenen. 't Kan niet anders „ zyn, of het moet dan allen man wel„ gaan; de Koophandel, Zeevaard, en „ alle Neering en Hanteering zullen bloei„ jen, en wy wederom tot dat toppunt „ van aanzien geraaken, dat ons, als „ voorheen, by onze Vrienden geagt, en „ by onze Vyanden geducht maaken „ kan (*)."

Niet

(*) By deeze Aanmoediging voegt het Commité eene Lyst van de haar opgegeeven Fabrieken in den Vaderlande. Zie de *Alg. Konſt- en Letterbode* voor 1795. II. D. bl. 92 *enz.* Wy vinden byvoegzels hier op bl. 142 en 175. 't Zyn deeze opgaven, welke, hoe onvolkomen ook, dienen om den ſtaat der Fabrieken en Trafieken, ten deezen dage, eenigzins aan te wyzen, en te toonen, dat hoe vervallen, in vergelyking van voorige dagen, veele Fabrieken en Tafrieken ook waren, de opbeuring, onder voeglyke medewerking, niet hooploos was,

of

Niet vreemd dat de Provisioneele Raad der Gemeente der Stad *Leyden*, die zo zeer van den bloei der Fabrieken, wat derzelver welvaard betreft, afhangt, vroeg in de weere ware, om hunne Stadgenooten tot het gebruiken van binnen 's Lands gewerkte stoffen aan te zetten. De kwyning, het verval, ja bykans den geheelen ondergang der voorheen zo bloeijende Fabrieksneeringen ophaalende, als de bron van 't onheil, 't welk hunne Stad, in 't byzonder, trof, waar de nyvere handwerksman zich naauwlyks, met zyner handen arbeid, het onderhoud voor zyn Gezin kon bezorgen; 't welk mismoedigheid verwekte, en aanleiding gaf tot zedenbederf. —— Zy weeten dit aan het voorig Landsbestuur, als veronagtzaamende de bron van welvaard, door het bevoordeelen der uitheemsche Manufactuuren, of de Plakaaten daar tegen niet ter uitvoer brengende. Thans oordeelden zy den tyd des algemeenen herstels gebooren. In het vrye *Nederland* moest de Vryheid en het Volksgeluk bevestigd, het Nationaal Character gevormd, de aloude *Hollandsche* spaarzaamheid en arbeidzaamheid, en goede trouw, herstelt worden, en hier toe elk deugdzaam *Nederlander*, met zyn geheele vermogen, medewerken. Op deezen grond spoor-

XCVI. BOEK. 1795. Hoe *Leyden* het gebruik van Inlandsche Stoffen voorstaat.

of eene ydele harsenschim, waar mede deezen en geenen in den Lande zich streelden, en toen de voorwerpen waren van de belaching der Voorstanderen van buitenlandsche gewerkte goederen.

XCVI. BOEK. 1795.

ſpoorden zy hunne Medeburgers aan om zich met *Leydſche*, en althans met Inlandſche Manufactuuren, door Vaderlandſche handen bearbeid, te kleeden. De Raad mogt zich beroepen op het voorbeeld 't geen zy gaven, en zeggen *Volgt ons!* (*).

Tot eene ontzettende laagte waren de Fabrieken te *Leyden* gedaald, en vervielen by den aanvang van den Jaare MDCCXCV nog meer; dan de duurte der vreemde Manufactuuren, de moeilykheid om dezelve in te voeren, de behoefte van de Armée, en de *Franſche* Troepen in dienſt der Republiek, gaven langzaamerhand, aan eene en andere een weinig opbeurens (†).

Verbod van Staatswegen wegens den Invoer van vreemde Kouſen.

Deeze mogt men zich, in uitgebreider maate, belooven, wanneer de Algemeene Staaten 's Lands Ingezetenen, naa betuigd te hebben, wy laaten hun zelve ſpreeken — „ Dat, naardien, zedert veele jaaren, het „ op onze welvaard in 't algemeen, en „ op onze Commercie in 't byzonder, zo „ afgunſtig *Engeland*, zich ſteeds beyverd „ hadt;

(*) *Jaarb. der Bat. Republiek* II. D. bl. 111. Deeze Publikatie was van 16 Maart 1795.

(†) Zie *Miſſive van de Municipaliteit van Leyden aan het Staatsbewind der Bataafſche Republiek, betreffende den voormaaligen en tegenwoordigen ſtaat der Fabrieken.* Te *Leyden* by HERDINGH en DU MORTIER. Een Brief alzins leezenswaardig, om het beſchreielyk verval dier Fabriekſtad te leeren kennen, en in dit lot deelden alle Fabriekſteden. *Haarlem* mogt dezelfde jammerklagten, met reden, aanheffen, *Naarden* en *Utrecht* denzelfden toon ſtaan!

„ hadt, om door het in deeze Republiek
„ invoeren hunner Manufactuuren, (en
„ veele derzelven zonder aan eenige in-
„ komende Regten onderheevig te zyn,)
„ zich, ten nadeele van de goede Inge-
„ zetenen van dit Gemeenebest, te verry-
„ ken, niet alleen; maar ook byna ge-
„ heel meester te maaken, en door hier
„ in maar even zeer naar wensch te slaa-
„ gen, even daar door de lust en yver
„ te verdooven van de zodanigen binnen
„ deeze Republiek, welken voor zich
„ zelven Fabrieken hadden, of daar in
„ voor anderen werkten, en alzo het
„ hunne konden toebrengen, tot het in
„ stand houden en doen bloeijen van dee-
„ ze alzins zo voordeelige zaak — en
„ naardien hier door teffens zeer veele
„ van hunne behoeftige Medeburgers,
„ buiten staat gesteld werden of bleeven,
„ om, het zy door het bereiden en spin-
„ nen van onze eigene inlandsche Wolle,
„ (waar van eene goede voorraad thans
„ voorhanden is (*),) het zy door het
„ bereiden, weeven, of soortgelyke Hand-
„ werken uit te oefenen, aan eenig be-
„ staan te geraaken, zo dat zy nu dik-
„ werf als Lediggangers, moesten komen
„ tot last van Armenkassen, welke nog-
„ thans

XCVI. BOEK. 1795.

(*) Zy zouden 'er vry hebben mogen byvoegen, *veel verbeterd.* Men zie in de boven aangehaalde Redenvoering van den Eerw. ENGELBERTS en de Beschouwing van VAN BEMMELEN, wat 'er tot verbetering der Inlandsche Wolle gedaan is, door het invoeren der *Spaansche Rammen.* bl. 57, 87 en 119.

XCV. BOEK. 1795.

„ thans zeer ſchraal voorzien waren, in „ evenredigheid van het toeneemend ge„ tal der behoeftigen, dagelyks meer en „ meer uitgeput werden, eene voorzie„ ning noodzaaklyk maakten, oordeelden „ zy die voorziening niet voordeeliger te „ kunnen geſchieden, dan door het aan„ moedigen onder anderen der Fabrieken, „ als waar door dan ook tevens, aan on„ zen baatzugtigen Vyand, een zeer ge„ voelige ſchade zou kunnen worden toe„ gebragt," —— een Verbod uitvaardigden, tegen den invoer van *Engelſche*, *Schotſche* en *Ierſche* Kousſen, van welke ſtoffe ook gemaakt. Een Verbod door de zwaarſte Geldboetens, en by mangel van Geld, met openbaare Geesſeling bedreigd. Als mede tegen het houden in de Winkels en het verkoopen derzelven, gepaard met eene opwekking aan 's Lands Ingezetenen, om zich van Inlandſche Stoffagien, zo veel mogelyk, tot hunne Kleeding te bedienen; ten einde daar door het vertier te vermeerderen, en de *Engelſche* Natie de gelegenheid te beneemen, om voortaan zich op hun eigen werk en meerdere kunde, zo wel als meerder voordeel, ten onzen ſchade en nadeel, te beroemen. Fabriekeurs en Werklieden, worden elk in hun kring, aangemaand, het hunne ter bevordering van het vervaardigen der Inlandſche Kleederſtoffe aan te wenden. En beloofden de Algemeene Staaten, van hunnen kant, alles te zullen toebrengen, wat in deezen het Vaderlandsch vuur kon op-

opwakkeren, en den voorigen bloei der Fabrieken, in dit opzigt, kon doen herleeven. Hier toe het Committé van de Administratie der *Fransche* Troepen in deeze Republiek volmagtigende en gelastigende, om, wegens de Inlandsche Fabrieken, voor zo verre die ten behoeve van het Gemeeneland, mogten noodig weezen, met de Fabrikeurs derzelven zodanige gunstige Overeenkomsten te maaken, als dezelven wel ten nutte van het Gemeeneland in 't algemeen; maar egter ook tot aanmoediging van de Fabrikeurs, zouden oordeelen te behooren, en zo door het terstond betaalen by de leevering, als door het tydig bekend maaken van het geen 'er voor den Lande noodig mogt weezen, den lust en moed om ten algemeenen nutte iets te onderneemen, aan te wakkeren (*).

Wat de Vertegenwoordigers van *Gelderland* in dit vak deeden.

Gelderlands Vertegenwoordigers, zich verzekerd houdende, dat hun Gewest, door deszelfs ligging en andere voordeelige omstandigheden, ten hoogsten geschikt was ter uitbreiding niet alleen van den Landbouw; maar ook van de Fabrieken en Trafieken, moedigden eerlang hunne Medeburgers aan, om, niet minder dan de trotsche en afgunstige Inwoonder van *Groot-Brittanje* voor zyn Geboortegrond, van liefde voor het Vaderland te blaaken. De *Brit* toch, merkten zy te regt op, bezeffende dat dit de waare rykdom van den Staat, waar van ieder Lid is, en dus ook

(*) *Resol. van hun Hoog Mog.* 20 Nov. 1795.

XCVI BOEK. 1795.

ook de zyne uitmaakt, acht niets te dierbaar, en heeft alles veil om de Fabrieken en Trafieken van zyn Eiland uit te breiden, en in bloei te brengen. Hier in zyn 't *aldaar* Regenten en Ingezetenen altoos eens. Met eene Nationaale veragting wordt hy aangezien, die zich kleeden of voorzien mogt met andere Stoffen, dan die bewerkt en bereid zyn in zyn Vaderland. Het is aan deezen wyzen maatregel, en dit, ten minſten hier in navolgenswaardig Volks-character, mede te danken, dat hun Koophandel in oneindige Takken wordt uitgebreid; daar zy met hunne eigene Producten die van andere Landen inruilen, en deeze wederom elders te markt brengen: terwyl zy hier door tot een trap van Magt en Rykdom geſteegen zyn, welke dien van de meeste andere Natien verre overtreft.

Naa dit tafereel van *Engeland* te hebben opgehangen, luidt hunne *Aanmoediging*, gelyk zy dit ſtuk met regt benoemden; „ Welaan dan Medeburgers! Laaten „ wy hun niet langer, door onze verlie„ zen, ryk maaken; dat zy niet langer „ op onze puinhoopen hun geluk veſti„ gen. Neen: laaten wy liever duizen„ den handen en monden, die, in ons „ eigen Vaderland, om werk en brood „ roepen, zo veel in ons vermögen is, „ beide tragten te verſchaffen. Laaten „ wy allen plegtig beloóven, en ons ver„ binden by de liefde van ons Vaderland, „ en die belofte onwrikbaar nakomen,

„ om

„ om alle Stoffen, zo tot onze verſchil- XCVI.
„ lende Kleeding, als huislyk Cieraad en BOEK.
„ Gebruik noodig, voor zo verre die bin- ——
„ nen deeze Republiek kunnen verkree- 1795.
„ gen worden uit Inlandſche Fabrieken,
„ en uit geene andere, ons aan te ſchaf-
„ fen. —— De uitoefening van deezen
„ Pligt moge ons, in den beginne eenige
„ kleine opofferingen van gemak, cieraad
„ en gewoonten kosten; zy moge, in 't
„ eerst, ons eenigzins duurder te ſtaan
„ komen, veelal zal de deugdzaamheid
„ dier Artykelen, tegen die meerdere duur-
„ te opwegen; en van dag tot dag zul-
„ len onze Vaderlandſche Fabrieken, in
„ getal toeneemende, door een ryk ver-
„ tier, ons eenen ruimen voorraad, tot
„ billyke pryzen, kunnen opleveren.

„ Geene Poſitive Wetten," vervolgen zy, „ zyn in ſtaat om dat heilzaam oog-
„ merk volledig te kunnen bereiken; ten
„ zy elk Vaderlandlievend *Nederlander*
„ zyne Vertegenwoordigers in deezen te
„ hulpe kome, en aan winzugtige Koop-
„ lieden, door eene edele en ſtandvastige
„ afwyzing van alles wat geen Vader-
„ landsch maakzel zy, (immers voor zo
„ verre dit eenigermaate in onze Repu-
„ bliek te krygen is,) derzelver hoop op
„ winst kragtdaadig te leur ſtelle; en hun
„ alzo noodzaake zich op het vertier van
„ Vaderlandſche Stoffen en Inlandſche
„ Fabrieken toe te leggen. —— Hoe
„ ſchoon, hoe voortreffelyk zullen de ge-
„ volgen deezer waare Patriottiſche daa-

XCVI. BOEK. 1795.

„ den niet alleen voor deeze Provincie
„ zyn, indien ze ſlegts, eerdaat en op den
„ duur, worden ten uitvoer gebragt; maar
„ hoe heerlyk ook voor onze geheele
„ Republiek, wanneer, gelyk men reeds
„ op verſchillende plaatzen begonnen
„ hadt (*), deeze maatregel algemeen
„ werd werkſtellig gemaakt (†)."

Friesland bekrompen gedrag in deezen.

Zeer ſtak by deeze algemeene Vaderlandlievende Aanmoediging der gulle *Gelderſchen* af eene Publikatie, ten dien dage, door de Repreſentanten des Volks van *Friesland* uitgegeeven, bepaalende, dat *binnen dit Gewest* geene *buiten die Provincie* gemaakte Wolle Kousſen, Handſchoenen, Wanten of Mutzen, zo geweeven als gebreid, noch ook eenige Wolle Gaarens of Sayetten, op zwaare boeten zouden mogen worden ingevoerd: verbiedende na het verloop van weinige maanden, in Winkel of Pakhuis te mogen hebben, veel min ten verkoop aan te bieden, de bovengemelde goederen en ſtoffen (§).

Poogingen ten

Zints lange hadden de Kleine Steden en aanzienlyke Dorpen in *Holland* den druk der

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXX. D. bl. 83 en 84.
(†) *Jaarb. der Bat. Republiek* VI. D. bl 148.
(§) *Jaarb der Bat. Republiek* VII. D. bl. 72. Men neeme in aanmerking, dat deeze Publikatie den 19 Jan. 1796 gedagtekend is, en vergelyke dat tydperk met de gebeurtenisſen in *Friesland* ten dien dage, en wy zullen den ſleutel vinden van deeze Gewestlyke handelwyze. Men ſlaa terugge tot het XXXII. D. onzer *Vaderlandſche Historie* bl. 75. waar van wy vervolgens nog breeder zullen moeten ſpreeken.

der grootere Steden meer of min moeten lyden. Men wilde, in deeze dagen van gelykheid, die ongelykheid weeren. Eene Commisſie, aangeſteld tot het opneemen der Bezwaaren van de Kleine Steden en het Platteland, deedt, onder andere, het Voorſtel betrekkelyk eene Algemeene Vernietiging van alle Octroyen, en om tot het uitoefenen der Handwerken en Fabrieken, aan alle Inwoonderen ten Plattenlande, eene gelyke Vryheid te verleenen, als tot hier toe alleen aan de Inwoonderen der Steden vergund was. Deeze meermaals te vergeefsch getokkelde ſnaar, werd gehoord, en het ſtuk geſteld in handen der Committés van Algemeen Welzyn, van Financie en van Koophandel en Zeevaard (*).

XCVI. BOEK. 1795. voordeele van de Kleine Steden en het Platteland, wat de Fabryken betreft.

Niet lang, naa het daarſtellen der Omwentelinge, hadt men buiten 's Lands, in onderſcheidene plaatzen, verſpreid, hoe in 't algemeen de Kooplieden en Handeldryvenden binnen *Amſterdam*, in hun vermogen zodanig verkort waren, dat aan hun, niet dan met het grootſte gevaar, eenig vertrouwen kon gegeeven worden, en daar benevens den toeſtand des Vaderlands in 't algemeen, en van de grootſte Koopſtad in 't zelve, afgemaald, als zeer gevaarlyk tot het zenden van Schepen en Goederen. Dewyl deeze uitſtrooizels zeer ver-

Voorſlag der Kooplieden van *Amſterdam*.

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 25 Sept. 1795.

XCVI. BOEK. 1795.

verre bezyden de waarheid waren, namen de handeldryvenden te dier Markt van geheel *Europa* zulks zeer ter harte. Een aantal der voornaamſte Kooplieden en Makelaars vervoegden zich by de Vertegenwoordigers des *Hollandſchen* Volks, met ernſtig verzoek om te bewerken, dat, ten ſpoedigſten, by hun Hoog Mogenden zodanig eene voorziening mogt gedaan worden, waar door niet alleen deerlyke kwaade oogmerken, in het verſpreiden van ſlegte en geheel buiten de waarheid loopende gerugten, met grond werden tegengeſprooken en geheel vernietigd; maar ook dat voor Schepen van alle Volken, met welken wy niet in Oorlog waren, de Havens deezer Landen zouden blyven opengeſteld, waar door zy niet alleen konden overtuigd worden van de volſtrekte valschheid der uitgeſtrooide gerugten; maar ook te verzekeren, dat zy niets voor hunne Goederen te vreezen hadden, volkomen meester blyvende over dezelve, en beſchikking over hunne eigendommen; en dat alle zodanige Schepen, die, geduurende dit loopende jaar, in eenige Havens deezer Landen mogten binnen vaaren, zonder last te breeken, weder vry zouden mogen vertrekken, zonder onderheevig te zyn aan de betaaling der in- en uitgaande Regten, zo wel voor de Laading als de Schepen, en dat hunne Schippers, met hunne Schepen, in allen gevalle, verder zouden behandeld worden, als de Nationaale Schepen. —— Dit ſtuk werd in han-

handen gesteld van het Committé van Commercie en Navigatie (*).

1795. Voorstellen van het *Committé van Handel en Zeevaard.*

Het was eene lang erkende en onlochenbaare waarheid, dat ons Vaderland, met den bloei of het verval van Fabrieken, van Koophandel en van Zeevaard, staan of vallen moest. Het ging even zeker, dat thans die voorheen vrugtbaare takken van bestaan en welvaard kwynden, dat veelerlei oorzaaken dezelve meer en meer verminderden, ja met eene geheele vernietiging dreigden. Wy beleefden een tydvak, waar in, naa het stillen der beroeringen in *Europa*, door de veranderde Regeeringsvorm in *Frankryk*, door de verovering van *Brabant* en *Luyk*, door de vernietiging der oude Handelverdragen, en vooral door de Opening van de *Schelde*, en door eene te hoopene vryere Vaard op den *Rhyn* en de *Maaze*, het geheele stelzel des Koophandels eene groote verandering zou ondergaan; eene verandering, die, daar zy oude Kanaalen van Handel verstopte, misschien nieuwe zou openen.

In zulk een toedragt van zaaken was het pligt, en belang, dat de Bestuurders van een grootendeels door den Koophandel leevend Volk, in tyds, bedagt waren, om alle hunne vermogens aan te wenden, om die middelen, welke kunde, vlytbetoon, en de Voorzienigheid schonk, by

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 20 Maart 1795.

XC VI. BOEK. 1795. by onze ten Koophandel zo gunſtige ligging voegende poogingen aan te wenden, om die kwynende welvaard te doen herleeven en den Koophandel uit den diep vervallen ſtaat op te beuren, daar toe geene gepaste middelen onbeproefd te laaten.

Het Committé van Koophandel en Zeevaard, getrouw en volyverig in het waarneemen van die hoogstdierbaare Vaderlandſche belangen, oordeelde te regt, tot een voornaam onderwerp van zyne overdenkingen en beraadſlaagingen te moeten maaken, het uitvinden van middelen, die hetzelve geſchiktst voorkwamen, om, ware het mogelyk, niet alleen het tegenwoordig verval te herſtellen; den nayver onzer afgunſtige Nabuuren te verydelen; van het Bondgenootſchap met *Frankryk*, tot ons en der *Franſchen* nut, allen mogelyk voordeel te trekken, en niet alleen de afgeloopene Kanaalen van welvaard weder na onzen Vaderlandſchen bodem te geleiden; maar zelfs nieuwe derwaards heen te doen vloeijen.

Ter bereiking van zo loflyke en den Vaderlande heilzaame oogmerken, ſtelde het Committé in Herfstmaand den Repreſentanten des *Hollandſchen* Volks voor het benoemen eener Commisſie, deels beſtaande uit Leden dier Vergaderinge, deels uit Ingezetenen van de voornaamſte Koopplaatzen, en in den algemeenen Handel meest ervaaren.

Gaarne zag het Committé, met deeze ge-

gewigtige taak belast, de Leden met eenpaarige ſtemmen benoemd; althans behoorde 'er geen Lid in gevonden te worden, die niet algemeen voor Vaderlandlievend, belangloos en onpartydig, bekend ſtondt, en van alle Leden der Vergadering van Repreſentanten daar voor gehouden werd. De verkoozenen behoorden, naar hun inzien, vryheid te hebben omtrent de Plaats hunner Zamenkomst, 't zy in den *Haage*, het zy in eene der Koopſteden van *Holland*, naar hunne keuze. XCVI. BOEK. 1795.

Die Commisſie zou haare werkzaamheden behooren te beginnen met het verzoek om de bedenkingen en raadgeevingen van alle Committés en Collegien van Handel in de Landen des geheelen Bondgenootſchaps; en voorts, zo verre het mogelyk was, het licht ontſteeken by alle kundige byzondere Kooplieden, Reeders, Fabrikeurs en Viſchers, en waar zy verder meenden noodige of nutte kundſchappen te kunnen opdoen.

De Inleveraaren van dit ſtuk, oordeelden eenige punten te moeten opnoemen, waar op zy inzonderheid de gedagten van deeze Collegien in perſoon zouden dienen in te neemen. Zy ſtipten, ten dien einde eenige der belangryke aan.

Als alle Lasten en Bezwaaren des Handels, onder welk eene benaaming ook voorkomende, zo veel mogelyk te verligten; daar by in 't oog houdende, dat 's Lands Inkomſten, voor als nog geene vermindering konden lyden; maar zelfs ver-

XCIII. BOEK. 1795.

vermeerderd behoorden te worden. —— Dit vak was zeer wyd; doch moest tevens een der gronden opleveren, om ons in ſtaat te ſtellen tegen onze Nabuuren te markten. Thans, dit leedt geen twyfel, was de Handel zeer bezwaard en onderheevig aan veele voor 's Lands inkomen nuttelooze kosten. —— Ten deezen einde diende het aan de te benoemene Commisſie geoorloofd te zyn, van eenige jaaren herwaards de opgave te verzoeken van het ten naasten by beloop van alle inkomende en uitgaande Regten, Convoygelden, Licenten, Premien, binnen- en buitenlandſche Pasporten, Tollen, Ceeltjes, en met één woord van alles, dat door 's Lands handeldryvende Inwoonders wordt uitgegeeven. —— Op dit punt hadt het te onderzoeken hoe veel van die Gelden in 's Lands kas kwam, en hoe veel aan het groot getal van Beampten, van allerlei benaamingen, hangen bleef; en hoe veel 'er dus zuiver voor den Lande overſchoot.

Voorts kwam in aanmerking om den Handel van alle belemmeringen en ophoudingen te bevryden; en, zo veel mogelyk, te ontheffen van de zodanige, die, tot het voorkomen en beletten van bedriegeryen, van weinig of geen nut waren; doch den Koopman dikwyls van onberekenbaar nadeel, door altoos plaatsgrypend tydverlies, en niet zelden het bederf van Koopwaaren.

Veele zaaken, nog onbeſlist, dienden on-

onderzogt te worden. Als, of eenige Waaren dus lang voor Contrabande gehouden, zo moesten blyven, dan wel met zwaardere of min zwaare Regten behoorden belast te worden. — Rype overweeging verdienden de aangevoerde bewyzen voor en tegen, of het den Lande nuttig en dus raadzaam zou weezen, in dit Gemeenebest, één of meer *Porto Francos* op te richten. — Niet minder het bepaalen, welke voorregten men aan 's Lands eigene Scheepsbouw, Scheepvaard en Visscheryen zou kunnen verleenen, zonder de Verbonden met Vreemde Mogenheden te kwetzen, dezelve omtrent deezen Lande ongezind te maaken, en langs dien weg de waare belangen van het Vaderland te benadeelen. — Desgelyks verdiende overwoogen te worden, hoe verre de Geldligtingen voor vreemde Mogenheden of Volken, in ons Gemeenebest behoorden geoorloofd te zyn, of geheel verboden, of bezwaard zouden kunnen worden. — Men moest de aandagt laaten gaan om te onderzoeken, welke Handelverdragen met andere Natien, ten grooten nutte van den Vaderlande, in dit misschien daar toe gunstig oogenblik, zouden te maaken weezen. XOVI. BOEK. 1795.

Ongetwyfeld was het de post van dit Committé de beste middelen aan de hand te geeven om onze Fabrieken en Trafieken, op alle mogelyke wyzen, aan te moedigen en te herstellen. Naauwkeurig te onderzoeken, welke Artykelen wy tegenwoor-

1795.

woordig reeds maaken konden; waar toe wy eerlang in ſtaat zouden weezen; en wat wy nog volſtrekt uit andere Landen moesten trekken. —— Wyders wat van buitenlandſche Manufactuuren voor onzen Tranſit-handel nuttig was, en in hoe verre die tak van Handel, zonder onze binnenlandſche Fabrieken te benadeelen, kon toegelaaten en aangemoedigd worden.

De tegenwoordige tydsomſtandigheden, leeverden een uitſteekend bezwaar op door de Opening der *Schelde*. Ten deezen aanziene ſtondt te onderzoeken, hoe men best de nadeelen, welke de Opening dier Riviere onzen Koophandel dreigde, zou kunnen afwenden, en de vrye Vaart op die Rivier en de Wateren, daar mede gemeenſchap hebbende, ten voordeele van ons en onze Bondgenooten ons zou kunnen ten nutte maaken; „ Die opening," merkten zy op, „ moest ons de ſterkſte prikkel ter aan„ moediging van onzen Koophandel zyn: „ want blyven wy die verwaarloozen, zo „ zal zo zeker de bloei van *Antwerpen* „ op ons verval gevestigd worden, als „ weleer onze Koopſteden haaren wel„ vaard aan het verminderen van die der„ zelver Stad te danken hadden."

De aangepreezene Commisſie, ten opzigte van de aangeduidde, en daar toe betrekkelyke onderwerpen, de noodige kundigheden opgedaan hebbende, zou, hunne oordeels, naa rype overweeging der zaaken, een beredeneerden Raadſlag moeten uitbrengen, dezelve ter Vergadering der Re-

Repreſentanten des *Hollandſchen* Volks, of aan de dan, zo te hoopen ſtondt, werkzaame Nationaale Conventie indienen, om daar uit eene keuze te doen, naar hun beste inzigt, tot heil van den Lande. XCVI. BOEK. 1795.

By het indienen van deezen Voorſlag wilde het Committé niet onderzoeken of de Perſoonen tot deeze Commisſie benoemd, immers voor zo verre zy zich buiten de plaats hunner wooninge zouden moeten ophouden, eenig Daggeld behoorden te trekken; doch het vleide zich, dat 'er kundige Kooplieden zouden te vinden weezen, die gaarne, zonder bezolding, hun tyd aan dit gewigtig onderwerp zouden willen beſteeden: terwyl zy, die na eene andere plaats dan die hunner wooninge, uit deezen hoofde, zouden moeten trekken, zich met de wedergave der Reis- en Teerkosten, zonder de beooging van eenig voordeel, zouden vergenoegen. — Eén Secretaris en één of twee Bedienden, waren onontbeerelyk, en dienden van 's Lands wegen eene redelyke bezolding te ontvangen. — Nuttig oordeelde het Committé, dat de Leden van deeze Commisſie van alle andere Commisſien wierden verſchoond, aangezien, het werk hun aanbevolen, eenen geruimen tyd, genoegzaame bezigheden zou opleeveren; een arbeid, die alleen de inſpanning van alle hunne vermogens zou vorderen en verdienen.

Geen wonder, dat een zo belangryk voorſtel de gevestigde aandagt der Verga- Beſluit daar op.

XCVI. BOEK. 1795.

deringe trok, geen wonder, dat men het in handen gaf der Committés van Algemeen Welzyn, om daar over, met dat van Koophandel en Zeevaard, nader te handelen, en de Vergaderinge met daar op gegronden raad te dienen: terwyl men het Voorſtel zelve op 's Lands Drukkerye, ter algemeene verſpreiding, liet drukken, en in het Dagblad plaatzen (*).

Bepalingen wegens den uitvoer van Scheepsbouwſtoffen en Schepen.

Reeds in Lentemaand hadden de Algemeene Staaten, op raad van het Committé tot de zaaken der Marine, eene Afkondiging uitgevaardigd, by welke den Uitvoer van alles, wat tot aanbouw, herſtel en uitrusting van Schepen noodig was, als mede het in vreemde handen overbrengen van volbouwde Schepen, zich ten dien tyde in de Havens deezer Landen bevindende, als ook die 'er vervolgens zouden mogen aangebouwd worden, en daar voorhanden zyn, en aan Inwoonders van den Lande toebehoorden, verboden werd: met uitzondering egter van die byzondere gevallen, waar in zy bepaaldlyk hunne goedkeuring en toeſtemming zouden mogen geeven. Alles onder bedreiging der ſtraffen by 's Lands Plakaaten, tegen den uitvoer van verbodene Goederen geſteld (†).

Voorſtellen den *Franſchen* ge-

Te meermaalen deeden de Algemeene Staaten, kort naa de Omwenteling, by de Repræſentanten des *Franſchen* Volks, de nadruk-

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 17 Sept. 1795.

(†) *Reſol. Gen.* 27 Maart 1795.

druklykſte voorſtellen, omtrent den vryen invoer, en onder behoorelyke voorzorgen van den vryen uitvoer van alle Goederen hier te Lande, met uitzondering van die, welke uit vyandlyke Havens kwamen, of na dezelve beſtemd waren. —— Te meermaalen hadden zy die zelfde Repreſentanten verzogt, dat zy ook van hunnen kant, tot een zo heilzaam opgmerk wilden medewerken, en alle de *Franſche* Burgerlyke en Krygsmagten te gelasten, om den in- en uitvoer van Goederen, geenzins zo als tot dien tyd toe, plaats hadt, te beletten; maar integendeel te bevorderen.

daan wegens den vryen uit- en invoer.

Onder andere wilde *Holland*, dat door hun Hoog Mogenden, met ronde en manlyke woorden, aan de *Franſche* Repreſentanten kennis zou worden gegeeven, dat, byaldien zy voortgingen met te beletten, dat de *Hollandſche* Schepen, uit 's Lands Havens in Zee ſtaaken, en op die wyze den geheelen Koophandel meer ſtremden, dan dat wy in de daad eenen Oorlog ter Zee voerden, 'er binnen korten tyd, hier te Lande, een Hongersnood zou moeten ontſtaan, en het verder onmogelyk was, aan de gedaane Requiſitien te voldoen: dewyl de meeste Artykelen over Zee uit andere Landen moesten gehaald worden; en dienvolgens aan te dringen, dat onverwyld door de *Franſche* Repreſentanten, de Scheepvaard ter Zee, onder de noodige voorzieningen, werd opengeſteld (*).

Holland, ſterke taal in deezen.

Niet

(*) *Decr. der Prov. Rep. van Holl.* 26 Maart 1795.

XCVI. BOEK. 1795.

Bepaalingen op dit ſtuk, van wegen de *Franſche* Repreſentanten.

Niet zender vrugt waren deeze herhaalde voorſtellen, ter wegneeminge van die in den weg gelegde belemmeringen. Immers gaven de *Franſche* Repreſentanten ALQUIER en RICHARD, zich te *Amſterdam* bevindende, eene Bepaaling op dit ſtuk, om in 't *Fransch* en *Nederduitsch* gedrukt en aangeplakt te worden, van deezen inhoud. Dat zy Repreſentanten des *Franſchen* Volks, by het *Leger van 't Noorden* en in de *Vereenigde Nederlanden*, in overweeging genomen hebbende, dat het Committé van Algemeen Welzyn van de Nationaale Conventie, aan de Oorlogſchepen en Fregatten van de *Franſche* Republiek de nadruklykſte orders hadt gegeeven om de *Hollandſche* Koopvaardyſchepen te beſchermen; dat het *Bataafſche* Gouvernement ook maatregels genomen hadt om het uitzeilen en inkomen van de Schepen in de Havens deezer Landen te dekken; en dat de kragtdaadige werking deezer voorzorgen moest ſtrekken ter wegneeming van de voor den Handel zo rampſpoedige ſtremming en ongerustheden, beſlooten — Dat de Vaard, zo binnen als buiten 's Lands, van alle Havens, Rivieren en andere Wateren der Zeven Vereenigde Gewesten, geheel vry was — Dat alle uitvoer na *Groot-Brittanje* of eenige Havens, nu, of voortaan, in 't bezit van dit Ryk zynde, op bedreiging van voorbeeldlyke Straffe, verboden werd — Dat de uitvoer van alle Oorlogs Ammunutie en Scheeps-materiaalen, zo als

als dezelve, in alle Verdraagen uitvoerig beſchreeven worden, na alle Landen, uitgezonderd na *Frankryk*, verboden was. Derwaards zouden dezelve ook niet mogen worden gezonden dan met Borgtogt van de drie dubbele waarde, en voorzien van een *Acquit de Caution*, door den Conſul van *Frankryk* af te geeven — Dat alle gemaakte Wapenen, Buskruid en Salpeter, niet dan na *Frankryk*, mogten worden verzonden, en zulks alleen door de Binnenwateren, en voorzien met een dergelyk *Acquit de Caution*. Terwyl zy alle Civile en Militaire Magten, op hunne Verantwoording, gelasten, de hand te houden aan het wel ten uitvoer brengen van dit vastgeſtelde. XCVI. BOEK. 1795.

Overeenkomſtig hier mede vaardigden hun Hoog Mogenden een Plakaat uit, om in alle opzigten tot het oogmerk eens vryen Handels en Zeevaards mede te werken, zodanig dat aan den gemeenen Vyand geen voordeel en aan de *Franſche* Natie geen nadeel werd toegebragt (*). Plakaat van hun H. Mog. hier mede overeenkomſtig.

Der *Franſchen* Zaakbezorger by de Algemeene Staaten, de Burger PINSOT, hadt met de tot die zaak gelastigden uit de Repreſentanten des Volks van *Holland* vastgeſteld, dat 'er een minzaam Verdrag zou getroffen worden, betrekkelyk de wedergave der Schepen en Laadingen toebehoorende aan Onderdaanen van Mogenheden met de *Franſche* Natie in Oorlog, en die zich Onderhandeling wegens de wedergave der Schepen met de *Franſche* Natie in Oorlog.

(*) *Reſol. Gen.* 17 April 1795.

XCVI BOEK. 1795.

zich in *Hollandſche* Havens bevonden, ten tyde van den intocht des *Franſchen* Krygsvolks, en welke men reeds hadt aangevangen, in beſlag te neemen.

Hoe BLAUW en MEYER te *Parys* dit ſtuk aandringen.

Onze Gezanten te *Parys* BLAUW en MEYER, merkten, ten deezen opzigte by het *Committé de Salut Publicq* aan, dat men tot die overeenkomst niet getreeden was, dan om het geheel bederf des Koophandels te voorkomen, en de Ingezetenen der *Vereenigde Nederlanden* niet buiten ſtaat te ſtellen om de buitengewoone Belastingen, hun afgevorderd, te betaalen. Het was handtastlyk, dat de Vyandlyke Mogenheden niets meer verlangden, dan een dergelyk voorwendzel te hebben, om, op hunne beurt, alle de eigendommen van byzondere Perſoonen, in deeze Landen, welke zich in hunne Havens bevonden, in beſlag te neemen. Het verlies 't welk de Onderdaanen deezer Mogenheden, in dat geval, zouden lyden, evenaarde op verre na de verliezen niet, welke de Ingezetenen van deeze Landen, zouden ondergaan. Zy verlangden overzulks, dat de overeenkomst met den Burger PINSON aangegaan, zo ras mogelyk, bekragtigd en overeenkomſtig daar mede alle inbeſlagneeming opgeheeven, en die Schepen, met derzelver Laadingen, ter beſchikking der Eigenaaren gelaaten werden.

Het leedt ſlegts weinige dagen, of zy ontvingen ten antwoord, dat de Leden van dit Committé zich terſtond met die zaak zouden bezig houden, welke hun toe-

toeſcheen van het uiterſte aanbelang te weezen voor den Koophandel deezer Landen, en uit dien hoofde alleen al hunne aandagt verdiende: want niets 't geen den voorſpoed van de *Bataafſche* Republiek kon bevorderen, was hun onverſchillig (*). XCVI. BOEK. 1795.

Die zelfde Gezanten betoonden zich voor het handeldryvend Volk, welks belangen zy in *Parys* waarnamen, altoos volyverig. De *Hollandſche* Handelaars op *Keulen* genooten hun voorſpraak wegens de Goederen, welke zy derwaards gezonden, en, ſtrydig met het regt des Oorlogs, in Requiſitie geſteld waren (†). Hoe zy voor andere Handelbelangen waaken.

Zeer kort naa der *Franſchen* intocht hier te Lande, bleek, hoe zeer de gemeenſchap met *Engeland* aan den gang bleef door middel der Viſchuiten van verſcheide Zeedorpen op de Kust, 't welk aanleiding gaf om derzelver uitvaaren ter Vischvangst, op aandrang der *Franſchen*, volſtrekt te verbieden. Dit hadt een volſtrekte ſtilſtand der Viſcheryen onzer Strandbewoonderen ten gevolge. Hier door vondt dat gedeelte der Ingezetenen; 't welk in die Vischvangst alleen beſtaan en kostwinning vondt, zich daar van ontzet; zonder ſpoedige voorziening ſtonden die Zeedorpen geheel in de diepſte armoe- De Vischvangst in de *Noordzee* verboden.

(*) *Brief van* BLAUW *en* MEYER *aan het Comitté de Salut Publicq* 18 July 1795. *Met* het *Antwoord*. MSS.

(†) *Brief van* BLAUW *en* MEYER *aan hetzelfde Comitté* 27 July 1795. MSS.

XCVI. BOEK. 1795.

moede te ſtorten; terwyl de Ingezetenen de gewoone vervulling van die ſmaakly-ke tafelgeregten moesten misſen, en de *Roomschgezinden* het bezwaarlyk vonden, by dit Vischgebrek, de inſtellingen van hunne Godsdienstbelydenisſe te beleeven.

Onder zekere bepaalingen vrygeſteld.

Ter afweeringe van dit onheil dier Zeedorpen, en ter gemoetkoming aan die min en meer noodzaaklyke behoefte, traden de Vertegenwoordigers des *Hollandſchen* Volks met de zich hier bevindende Repreſentanten des *Franſchen* Volks en den Generaal PICHEGRU in overleg. Zulks baarde eene veroorlooving ter Vischvangst in de *Noordzee*; doch onder veele bepaalingen, die de tydsomſtandigheden, en het gehouden gedrag dier Dorpelingen, veelal het Huis van *Oranje* geneegen, niet alleen geraaden, maar noodzaaklyk maakten. Dan, hoe veel belemmerends hier uit ontſtondt, men was blyde, niet geheel verſtooken te zyn van het eenig middel des beſtaans. Zeer ſtrikt waren die bepaalingen; hoofdzaaklyk hier in beſtaande, dat alle Visſchers telken reize, als zy ter Vischvangst zouden in Zee loopen, zich te vervoegen hadden by den bevelvoerenden Officier, of op plaatzen waar geen Krygsvolk lag, by de Municipaliteit, om Pasporten te verzoeken; en dat zy die verkreegen hebbende, het onderzoek der Perſoonen en Schuiten, voor dat zy in Zee ſtaaken, gewillig moesten toeſtaan. — Wanneer, naa zulk een onderzoek, geene Brieven, Papieren, Koopmanſchappen of Goederen, dan

dan de noodige tot de reis, en geene Perſoonen, buiten de ten Vischvangst geſchikte, aan boord gevonden werden, zou men de verzogte Pasporten afgeeven, waar op de dus onderzogte Visſchersvaartuigen, zo ſpoedig mogelyk Zee moesten kiezen. — By de wederkomst moest 'er onderzoek van gelyken aart geſchieden, en weder uitvaarende, het Pasport vernieuwd of ſchriftlyk verlof gegeeven worden, om andermaal op hetzelve te mogen uitvaaren. — Volſtrekt was het den ter Vischvangst gaande verboden, Brieven, Papieren, veel min eenige Perſoonen, aan boord te mogen neemen, om dezelve aan eenig Schip of Vaartuig af- of over te geeven, of op deeze of geene plaats aan den wal te brengen, zonder van wegen de Repreſentanten daar toe uitdruklyk en ſchriftlyk gelast te zyn, en daar toe de vereischte Pasporten verkreegen te hebben. Perſoonen, die hun tot het tegendeel mogten tragten te verleiden, hadden zy, op hunne verantwoordelykheid, terſtond aan den Krygsbevelhebber, of Municipaliteit, aan te geeven en bekend te maaken, ten einde de zodanige in verzekerde bewaaring mogten genomen worden. XEVL. BOEK. 1795.

Alle Schippers en Bootsgezellen, onder die bepaalingen uitgevaaren, en niet binnen den behoorelyken tyd, terug gekomen, zonder eene voldoende verontſchuldiging, wegens hun agterblyven, te kunnen bybrengen — als mede, die aan de voorgeſtelde bepaalingen niet ſtiptlyk vol-

deeden, of zich, op eenigerlei wyze, tegen het bevolen onderzoek mogten verzetten, of de Verzoekers tot het medeneemen van Papieren of Perſoonen niet aanhaalden, of op de gevorderde wyze bekend maakten, zouden niet alleen als Overtreeders en Wederſtreevers van de heilzaame bevelen en oogmerken der Repreſentanten; maar als Verraaders van het Vaderland, aangemerkt en gehouden, en zo wel als zulke Vaderlanders zelve, zonder oogluiking of aanzien van Perſoonen, naar bevind van zaaken, aan den Lyve, en zelfs, naar maate van de verzwaarende omſtandigheden, met den dood geſtraft worden (*).

Wat 'er wegens de Groote Visſchery te doen viel.

De Groote of Haringvisſchery hadt van de *Franſchen*, in den voorgaanden Jaare veel geleden. Groot was de ſchade aan de *Vaderlandsvaarders*, door deezen, toegebragt (†). Met vernieuwden moed en yver wilde men de Haringvisſchery voortzetten. Het Collegie daar van was, by de Omwenteling vernietigd, en ſtondt vervangen te worden, door een *Committé tot de zaaken der Groote Visſchery*. Op een Adres der gezamenlyke Deelhebberen, was den twaalfden van Bloeimaand, beſlooten, dat zy toegang tot, en inzien zouden hebben van alle Boeken en Papieren daar toe behoorende. De Secretaris VAN HEEMSKERK was overleden, de Klerk VAN DER MANDE-

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 20 Feb. 1795.

(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXIX. D. bl. 152.

DELE weigerde hun den toegang niet; doch zy bevonden dien omslag van Boeken en Papieren te groot, om alles, naar eisch, na te gaan, en de tyd vóór het uitloopen der Haringbuizen zo kort aanstaande, dat zy bezwaarlyk de noodige Plakaaten, Waarschuwingen en Ordonnantien voor dezelve in gereedheid konden brengen. XCVI. BOEK. 1795.

In eene nadere vervoeging by de Repreſentanten des Volks van *Holland* hadden de Deelhebbers verzogt, onder den tytel van *Committé der Directie tot de zaaken van de Groote Visschery*, de werkzaamheden van het voorig Collegie te mogen uitoefenen, de Stuurlieden en het Scheepsvolk beëedigen, de Plakaaten en Orders op het stuk van de Haaringvaart, volgens oud gebruik, aan boord medegeeven. Zy hadden, onder goedkeuring der Vergadering, een Committé van tien Perſoonen benoemd, om in *'s Gravenhaage*, op de minst kostbaare wyze, by een te komen; reis- en teerkosten vergoed te krygen, was hun dit jaar genoeg. Zy wilden, zonder eenige belooning, hun arbeid, ten nutte der groote Visschery, besteeden. De Mannen, die zo Vaderlandlievend dagten en hunnen dienst aanboden, waren, wegens *Vlaardingen:* TEUNIS BROBBEL, PAULUS DROSSAART, JOANNES VAN DER KEMP en PIETER WYNA — wegens *Maasſluis* GOVERT DE HOEST, LAMBREGT SCHELVISCHVANGER en HENDRIK VAN DER END — wegens *Enkhuizen* THADE PAN en ANDRIES KLUPPEL — wegens de Bezorging der uitvaart ten deezen jaare.

Ryp

XCVI. BOEK. 1795.

Ryp WILLEM BEK. Gunſtig werd dit aangenomen, en zy ſtelden, uit kragte van de volmagt hun verleend, tot Secretaris aan, den door veele jaaren in dit vak kundigen Burger PHILIPPUS BOUWMEESTER. Alles werd met dien ſpoed verrigt, dat de Haringſchepen, ten bekwaamen tyde, en met noodige voorzieningen, in Zee liepen.

Nadere voorzorgen.

Naa het verſlag van deeze verrigtingen was 'er nog overig een Plan of Reglement, waar op een nieuw Committé van Directie tot de zaaken van de Groote Viſchery zou worden aangeſteld, om de noodige voorzieninge te doen, op dat geen kwalykgezinden, zorgelooze of eigenbaatzoekende Stuurlieden, Bootsvolk, Keurmeesters en Pakkers, en andere met het Haringwerk zich geneerende Perſoonen, door misbruik of verzuim, den roem der *Hollandſche* Haring zouden verminderen, en om alles aan te wenden om die Viſchery in ſtand te houden.

Hier over gaven zy hunne gevoelens op, wegens de Voorjaars Vergaderingen, ter richtige bezorginge van alles wat tot de Viſchery behoort. — Zy ſpraaken van de noodzaaklykheid der twee zogenaamde Buis-convooyers, of liever Hospitaal-ſchepen; het gemis daar van was deezen Zomer eenigen op groot verlies te ſtaan gekomen. — Ook behoorde tot de werkzaamheden van dat Committé het vaſtſtellen, veranderen, vernieuwen. of doen drukken en nitgeeven der Plakaaten, Ordon-

donnantien op de Haringvaart, het beëedigen der Stuurlieden en Matroozen, en wat verder aan den verkoop der Haring vast was. XCVI. BOEK. 1795.

Kosten vorderde een zodanig Committé. Zo in het Zuider als in het Noorder Kwartier toonden zy dat het aan toereikende Penningen ontbrak. Wegens het Noorder Kwartier bragten zy de bewysſtukken te berde. Ten aanziene van het Zuider Kwartier ontbraken die door de weigering der overgaave van veele Papieren, door den geweezen Klerk VAN DER MANDELE; doch gingen de uitgaven, in de laatſte tien jaaren, door dit Kwartier, die van het Noorder zeer verre te boven. Gefteldheid van die Collegien in het Zuider en Noorder Kwartier.

Men kon veele uitgaven vernietigen, en afſchaffen, voornaamlyk in het Zuider Kwartier, blykens de kostbaare Maaltyden op de jaarlykſche Rekeningen gevonden, groove Geldſpillingen aan zogenaamde Preſent-haaring, tot de duurſte pryzen ingekogt, 't geen jaarlyks verbaazende ſommen beliep. Op de rekeningen van het Noorder Kwartier vondt men geene zulke verſpillende kosten, alles was daar uitgegeeven tot noodwendig onderhoud: weinige en bykans niet noemenswaardige bezuinigingen kon daar plaats grypen.

Die van het Noorder Kwartier hadden, ten opzigte van de Hospitaal-ſchepen, veel vooruit by die van het Zuider Kwartier. By het eerstgemelde was nog voorhanden een Buisconvoijer, geheel toegerust, een Magazyn en Comptoir, alle eigen-

XXVI. BOEK. 1795.

gendommen der Groote Visscherye: by het eerstgenoemde vondt men geene Magazynen, twee jaaren geleeden was de Buisconvooyer, met alle toebehooren, door een *Fransschen* Kaaper weggenomen.

Benoodigdheden tot die Visscherye van 's-Lands wege.

Het bedoelde Committé tot bestuur der zaaken van de Groote Visschery kon, betoogden zy, noch bestaan, noch in werkzaamheid blyven, indien het der Representanten des Volks van *Holland* niet behaagde de gewoone en buitengewoone Onderstanden te verleenen; als den gewoonen van 6000 Guldens, ingevolge des Besluits van Lentemaand des Jaars MDCLXXX en van 400 tot wedergave van 's Lands Impositie voor de Hospitaal-schepen, en dat het dan nog te kort komende, als een buitengewoone tehulpkoming, 's jaarlyks uit 's Lands Kas zou worden voldaan.

Verzoek daar toe betrekkelyk.

De Inleeveraars van dit Vertoog, waar op wy wat breeder stilgestaan hebben, als schetzende de daadlyke gesteldheid van dit den Lande zo belangryk, en in eenige opzigten, veel verwaarloosd stuk, „ge„ voelden," om hier hunne eigene woorden te bezigen, „zeer wel, hoe bezwaa„rend een Pecunieel verzoek voor 's Lands „ Kas in deeze tydsomstandigheden en uit„geputten staat van dezelve, zyn moest; „doch zy verzogten *deezen Jaare*, geene „daadlyke voorziening in die Subsidien; „dan alleen de wedergave van de noo„dige gemaakte kosten; maar alles voor „volgende tyden, uit overtuiging van de „belangrykheid der Haringvisscherye dee„zer

„ zer Landen, byzonder voor deeze Pro- XCIX.
„ vincie, daar duizenden van Ingezetenen BOEK.
„ in tyden van Vrede, een eerlyk bestaan
„ by vonden, de Armenkassen merkelyk 1795.
„ verligting, en Kinderen reeds aan brood
„ hielpen tot styving van der Ouderen
„ Huisgezinnen; een tak, die een onge-
„ looflyken invloed hadt op het algemee-
„ ne welzyn, en waar van de waardy
„ nimmer zou gekend worden, dan by
„ deszelfs verval, en daarom van ouds,
„ en nog heden ten dage de GROOTE
„ VISSCHERY genaamd, en aldus by on-
„ ze Voorvaderen en ook by het voorig
„ Bestuur als zodanig aangemerkt." ——
Hier opgehaald hebbende de uitgeloofde en betaalde Premien voor elk Haringschip, 't welk na Zee ging, zo ter aanmoediging als ter gemoetkoming van de steeds klimmende kosten ter uitrusting om daar door de Belanghebbenden in staat te stellen om tegen Vreemden met de Haring te kunnen markten, en daar door teffens de Visschery te bewaaren; vervolgen zy —
„ Ja, Burgers Representanten! wy moe-
„ ten het herhaalen, de Geintresseerdens
„ zyn het alleen niet, die hunne voor-
„ deelen uit deeze Visscherye tragten te
„ trekken, want de ondervinding heeft
„ hun geleerd, hoe veel fataale en onge-
„ lukkige Jaaren, hun tot eene groote
„ schade hebben getroffen; maar de ny-
„ vere Arbeidsman, Zeevaard en wat 'er
„ meer betrekking op heeft, hebben al-
„ toos, zonder in de verliezen te deelen,
„ een

XCVI. BOEK.

1795.

„ een eerlyk beſtaan en voordeel daar in „ gevonden."

Voorts toonden zy de noodzaaklykheid, dat, daar de Leden van het vernietigde Collegie in het Noorder Kwartier, tot den Jaare MCCCXCIV, behoorelyke Rekening en Verantwoording van Ontvang en Uitgave hadden gedaan; zulks mede van Penningmeesteren des Zuider Kwartiers werd afgevorderd, met overgave van alle de Papieren tot het Secretariaat van de Groote Visſchery behoorende. Ondanks de zwaarigheid, welke zich aldaar opdeedt, door de Ineenſmelting der twee Collegien van de Groote Visſchery en dat der Pilotagie, behoorde hier in voorzien, en de noodige ſchikking tot het bekomen der Papieren tot de Haaringvangst betrekkelyk, gemaakt te worden.

Voorſtel tot een Decreet deeze Visſchery betreffende.

Naa dit voorgedraagen te hebben, gaven zy een Plan op van een Reglement, waar volgens voortaan, huns oordeels, een Committé tot de zaaken van de Groote Visſchery zou moeten worden ingerigt. De Burgers P. GEVERS, VAN ZONSBEEK, DE KRUYFF en VAN DE VELDE, kreegen volmagt, om nevens het Proviſioneele Committé van de Groote Visſchery, dit Verſlag te bekorten, des een Voordragt ter Vergaderinge te doen, en een Concept-Decreet voor te draagen, over den voet en wyze waar op een ſtandhoudend Collegie van de Groote Visſchery zou kunnen daargeſteld worden, met bepaaling van deszelfs werkzaamheden, 't welk in Slachtmaand tot ſtand kwam.

Het

Het voorgedraagene betreffende de Papieren van het Collegie in het Zuider Kwartier, vondt zo veel ingangs, dat men onverwyld besloot, de Burgers BUYSKENS van wegen het Algemeen Welzyn, VAN LIENDER van wegens de Finantie; en CRENA van wegen het Committé van Zeevaard, te volmagtigen, om zich by het Committé de Marine te vervoegen, en hetzelve te verzoeken zommige Leden te willen gelasten, om zich, nevens eenige Gecommitteerden van het Provisioneel Committé tot de zaaken van de Groote Visschery, na *Delft* te begeeven, en van den Klerk VAN DER MANDELE over te neemen alle zodanige Papieren, Charters, Boeken en Gelden, als tot het voormaalig Collegie van de Groote Visschery en de Pilotagie behoord hadden, of daar toe eenigzins betrekkelyk konden geoordeeld worden; voorts van hem af te vorderen behoorelyke rekening en verantwoording, met uitdruklyken last, dat hy daar aan, zonder eenig uitstel, zou voldoen, en zelfs om, des noods, indien zulks door de Commisarisen mogt worden begeerd, of noodig geoordeeld, zich met Eede te zuiveren van niets hoe genaamd onder zich te houden (*).

XCVI. BOEK. 1795. Besluit omtrent de Papieren van het Zuiderkwartier die Visschery raakende.

De na *Delft* afgevaardigden volvoerden hun last, met het gevolg, dat op het verslag hunner verrigtingen, de Uitvoerders van

Uitslag hier van.

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 26 Aug. en 11 Nov. 1795.

van den Laatſten Wil van wylen den Secretaris HEEMSKERK by aanſchryving gelast werden om de Boeken en Papieren, wegens de Groote Viſschery en Pilotagie, onder hun berustende, binnen den tyd van veertien dagen, aan het Committé van Algemeen Welzyn over te geeven, en de Penningmeesters van de Groote Viſschery en Pilotagie aan te ſchryven, om, op den vyftienden van Wynmaand, in *'s Haage* zich te vervoegen, ten einde, by de overgifte der Papieren en Gelden, rekening en verantwoording te doen (*).

Beklaglyk Vertoog wegens de O. I. Comp.

Het behouden binnenkomen der *Oost-Indiſche* Vloote, in den Jaare MDCCXCIV, hadt wél eenige ruimte; doch geene redding, aan de *Oost-Indiſche Maatſchappy* toegebragt. Dezelve bevondt zich in een ſtaat, zo reddeloos als immer, blykens een Klaagbrief van de Heeren J. H. SCHORER en J. VAN DEN HOUTE, wegens *Zeeland* tot de zaaken dier Maatſchappye afgevaardigd, en den zesden van Lentemaand des Jaars MDCCXCIV geſchreeven, waar in zy den hoogſtzorglyken toeſtand der Maatſchappye blootlagen, veroorzaakt zo door het agterblyven der herwaards beſtemde Schepen, het aanwaſſen der Schulden en Renten, als het aanhoudend gebrek van Zeevaarenden, zo wel hier te Lande als in de *Oost-Indien*. Een ingekomen ſtuk hun door Gecommitteerde beëedigde Hoofd-

deel-

(*) *Decreeten der Provinciaale Rep. van Holland* 9 Sept. 1795.

deelhebbers uit de Kamers *Amſterdam* en *Zeeland*, ter hand geſteld, wees uit, dat de Compagnie het, des noods, tot het uiteinde van Hooimaand des gemelden Jaars zou kunnen gaande houden, indien eenige Posten van Uitgaaf werden afgetrokken, en de betaaling daar van, voor eenigen tyd, uitgeſteld. Doch dan zouden twee punten van meer belangs, als onvermydelyke voorwaarden, moeten vaſtſtaan, terwyl zonder die, de Maatſchappy eerlang, en binnen zeer korten tyd, het zou moeten opgeeven; en niet alleen verpligt zyn met de dagelykſche Betaaling op te houden; maar ook genoodzaakt haare Werven te ſluiten, en de gewoone Arbeidslieden af te danken.

XCVI. BOEK. 1795.

Deeze twee punten waren, *voor eerſt*, dat, geduurende dit Tydvak, geene Geldſpecien, op welker verzending de Compagnie, van het voorgaande Jaar nog twee Millioenen Guldens ten agteren was, met de uitgaande Schepen, na *Indien* zouden worden gezonden. —— *Ten anderen*, dat de betaaling van de verſcheenen, en nog tot in de maand July te verſchynen Intreſſen, welke de Maatſchappy aan de Staaten van *Holland*, en aan die van *Zeeland* verſchuldigd was, mitsgaders van het beloop der honderdſte en tweehonderdſte Penning op de Actien, bedraagende tuſſchen de vyftien en zestien Tonnen Gouds, voor eerſt zouden moeten worden uitgeſteld, en tot een bekwaame gelegenheid opgeſchort.

XCVI. BOEK. 1795.

Naa aangemerkt te hebben, dat het niet zenden van Geld na *Indien* in de daad hetzelfde was, als, van nu af aan, aanſtalte maaken tot Ontbinding der Maatſchappy: terwyl het toeſtaan van het Tweede Punt van de tegenwoordige omſtandigheden en de geſteldheid der Gewestlyke Financien zou afhangen, beſluiten de Schryvers van deezen Brieve, dat, met al dien onderſtand voor het tegenwoordige, de zaaken van de Maatſchappy, naa het einde van July, dan evenwel niet gered waren: naardemaal het ten eenemaal onzeker bleef, of de verwagt wordende Goederen, zo dezelve al behouden mogten binnen komen, toereikend zouden weezen, om uit de opbrengst van dezelve de verdere noodige onkosten voor de Maatſchappy te kunnen vinden; welke tot de Voorjaars Verkooping van MDCCXCV betaald moesten worden; en waar voor zy, zo uit hoofde van de voortduurende Sterfte in de *Indien*, en het daar door veroorzaakt gebrek aan Zeevaarenden, als om dat de Hooge Regeering misſchien zwaarigheid zou maaken, de beladene Schepen, by gebrek aan Convoyen, herwaards te zenden, ten uiterſten beducht waren (*).

Behoeftige toeſtand.

Ondanks dit alles, ondanks het opbrengen van zes rykgeladene t'huiskomende Oost-

(*) *Miſsive van de H. H. Gecommitteerden wegens Zeeland tot de zaaken van de O. I. Comp. van den 6 Maart* 1795.

Oost-Indische Schepen in *Engeland*, ten dage der Omwentelinge (*), was de *Oost-Indische* Maatschappy nog in stand; doch in dien wankelenden, waar in dezelve zints jaaren, verkeerde, daar de opgehoopte schuld, de uitzigten steeds meer en meer verdonkerde (†). XCVI. BOEK. 1795.

Onmiddelyk naa de Omwenteling was de Persooneele Commissie, in den Jaare MDCCXC, tot de zaaken der *Oost-Indische Compagnie* benoemd, ingetrokken, en tot het opzigt daar over waren door de Provisioneele Representanten des Volks van *Hol.* Personen van wegen *Holland* aangesteld tot opzigt van de

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXX. D. bl. 125 *enz.*

(†) Men staa het oog op deeze ontzettende Lyst van de agteruitvaard, zo als wy die vinden in het Rapport van 15 Juny 1795.

In 1782 kwam de Staat der Comp. ten agteren		20 Mill.
— 1783		26 —
— 1784		37 —
— 1785		40 —
— 1786		49 —
— 1787		59 —
— 1788		64 —
— 1789		74 —
— 1790		80 —
— 1791		92 —
— 1792		100 —
— 1793		107 —
— 1794		112 —

In ieder Kamer was het te kort komen den laatsten van Juny deezes Jaars;

Amsterdam	*f* 5798 3000
Zeeland	*f* 281[illegible] 0
Delft	*f* 6
Rotterdam	*f* [illegible]
Hoorn	*f.* 01[illegible]0000
Enkhuizen	*f* 6176000

XCVI. BOEK. 1795.

Holland aangeſteld, de Burgers BROUERIUS VAN DER VELDE, JOAN DU TOUR, GUILLAUME TITSINGH en CHRISTIAAN BEERESTEYN (*). Het leedt niet lang of deeze aangeſtelde Burgers vaardigden eenen Brief af aan den Voorzitter, met verzoek om volmagt van hunne Aanſtellers, dat zy, in zaaken van gewigt, en die geen uitſtel konden lyden, zodanig mogten handelen, als zy in gemoede, tot het bereiken der heilzaame bedoelingen der Vergadering van *Holland*, dienſtig zouden oordeelen.

zaaken der O. I. Maatſchappy, deezer Verzoek.

't Zelve wordt toegeſtaan.

Hier op viel het gunſtig beſluit, om dit Committé te volmagtigen, dat het, in zaaken die om ſpoed riepen, en waar in alle vertraaging gevaarlyk, of ſchadelyk, zou kunnen weezen, zodanig zou mogen handelen, en zulke maatregels neemen, als hetzelve, tot redding van de Compagnie, uit haare tegenwoordige ongelegenheden, door het aanwenden van de gereedſte middelen, in den boezem der Compagnie zelve gevonden wordende, zouden oordeelen te behooren: zonder egter daar door hetzelve volmagt te geeven tot eenige beſchikking over 's Lands penningen, dan naa vóór af daar toe gevraagd en bekomen verlof (†).

Voorſtel om de

Weinig oogenblikken naa het ontvangen deezes blyks van vertrouwen, waar mede zy

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIX. D. bl. 202.

(†) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 16 Feb. 1795.

zy zich hoogst vereerd vonden, verſcheen eene Bezending van het Bewind der Maatſchappye by de Burgers, bekleed met die wydſtrekkende magt. Deeze ving het onderhoud aan met een zeer ſterk Vertoog des zo laag vervallen ſtaats der Geldmiddelen, dat men volſtrekt het Ambagtsvolk, waar van men de werkdagen, zedert langen tyd, merkelyk verminderd hadt, nu zelfs op dien voet niet aan 't werk kon houden, en betaalen; dat men daarom bedagt was geworden, den werktyd op de helft te verminderen, en 't zelve voorts te laaten leedig loopen. Een ſtap welken men niet hadt willen doen, zonder alvoorens daar over met de Perſooneele Commisſie geſprooken, en dier gevoelen vernomen te hebben. XCVI. BOEK. 1795. Werklieden gedaan te geeven.

Geenen ingang vondt dit voorſtel. Hoe noodzaaklyk ook de hervormingen en verbeteringen in het Lichaam der Maatſchappy waren, kwam het de geraadpleegde Burgers zeer hard voor dezelve te beginnen van de Werklieden. Allerdrukkendst voor die Menſchen was zodanig eene beſnoeijing, en kon ter redding van de Maatſchappy geene noemenswaardige baate bybrengen. Zy hielden het voor eene wreedheid, in het tegenwoordig knellend jaargetyde, en by de duurte der eerſte levensbehoeftens. Zy hoopten het Bewind te zullen zien ſlaagen in de herſtelling der Maatſchappy, en wilden daar toe, van hunnen kant, alles aanwenden, hoe zeer zy ook ontmoedigd waren, door der- Hetzelve verworpen.

XCVI BOEK. 1795.

zelver allerdiepst verval; maar zouden nooit de hand leenen om dit te doen ten koste van honderden Huisgezinnen! Dat de Maatschappy het algemeene nut behoorde uit te breiden.

Vooraf verwittigd wegens het onderwerp deezes verzogten gespreks, hadden zy niet alleen daar over ryplyk kunnen nadenken; maar zich ook voorzien van het goeddunken hunner Principaalen ten deezen opzigte; en moesten diensvolgens betuigen, dat dezelven wel verre waren van te willen, dat het Werkvolk nog meerder in de Werkloonen werd gedrukt, het integendeel ten hoogsten billyk en menschlyk keurden, dat deeze ongelukkigen, wegens het reeds geledene, wierden te gemoet gekomen, ten minsten dat het niet langer op dien voet voortging, en dat derhalven het Werkvolk, naa den eersten Gelddag, weder tot het volle werk zou worden toegelaaten.

Een ander redmiddel voorgeslaagen.

Fondsen waren hier toe noodig, dan zy vermoeden, dat 'er misschien by de Compagnie, even als by andere Corporatien, eenige voorhanden zouden weezen, welke anders tot byzondere gunstbetooningen van Dienaaren geschikt, naar hun inzien, niet beter konden besteed worden dan aan deeze Mededienaaren van de Compagnie; als dan zou zulks kunnen geschieden buiten bezwaar der Kasse zelve.

Ten deezen aanziene verzogten zy opening van zaaken. En, byaldien het mogt blyken, dat die aangeduidde Fondsen, tot dat

dat einde, niet lang zouden kunnen ſtrek- XCVI.
ken, dan zou de Maatſchappy, huns be- BOEK.
dunkens, zich kunnen redden, op dezelfde
wyze als elk byzonder Koopman, die wel 1795.
Goederen, maar geen gereed Geld hebbende, zyne Goederen daar toe beſteedde, en of ten Gelde maakte, of beleende. Hadt de reeds op handen zynde Verkooping kunnen gehouden worden, dan zeker zouden 'er penningen weezen om in de tegenwoordige behoeften te voorzien: het zou daarom, by ontſtentenis van Geld, beter zyn, eenige van de eerstdaags te verkoopene goederen te beleenen, en van de Gelden dat gebruik te maaken, 't geen 'er van gemaakt zou geweest hebben, hadt men die Goederen reeds geleeverd.

De Afgevaardigden des Bewinds namen het op zich om het noodig onderzoek te doen, daar van opening te geeven, en op de voorziening tot deeze uitgaven bedagt te zyn, en het Werkvolk, naa den eerſten gelddag, weder aan het volle werk te ſtellen.

De verandering door deeze ſchikking, ten opzigte van de Arbeidslieden, bekend geworden zynde, veranderden de treurige in blyde vooruitzigten, waar van zy de gevoeligſte blyken gaven, ten ſtreelenden genoegen van de bewerkers des geluks van dit nuttig en onontbeerlyk deel der zamenleevinge; zo dikwyls de eerſte ſlachtoffers van de ongelegenheden, die aanzienlyker en vermogender lieden treffen (*).

Aan-

(*) *Decr. der Prov. Rep. van Holl.* 23 Feb. 1795.

XCVI. BOEK. 1795.

Edelmoedig gedrag van TITSINGH te dier gelegenheid.

Aan ſchoone woorden en hoogklinkende voorſtellen mangelt het zelden, veeltyds aan daar mede overeenſtemmende daaden: dan hier ſtemden daaden met woorden overeen. Een der Gecommitteerden, een Man die zich, in veelerlei opzigten, voornaamlyk het Zeeweezen betreffende, verdienſtlyk gemaakt hadt by den Vaderlande, en veertig jaaren lang de zaaken der Compagnie, met eene byzondere bevlytiging, behartigde, die daar over ſprak en ſchreef, toen veelen zweegen, deedt, in dit tydsgewrichte, eene Vaderlandlievende daad, welke niet te vermelden, onverſchoonlyk zou weezen. Wy ſtellen ze te boek met de eigene woorden van een zyner Medegecommitteerden, den Burger VAN DER VELDE. „ Gy hebt, zo even „ gehoord, dat de Commisſie niets hadt „ onbeproefd gelaaten om Penningen, tot „ byſtand van de Compagnie, te bezorgen, niets is waaragtiger, en de Boeken van de Compagnie kunnen het getuigen; maar daar zy zwygen van de „ wyze, waar op dit onder andere is geſchied, en Gylieden niet onverſchillig „ zyt over daaden, die lof verdienen, „ mag ik Ulieden niet verbergen, dat ons „ Medelid, de Burger TITSINGH, by de „ onophoudelyke werkzaamheid, die hy „ zich, voor het behoud der Maatſchappye gedaan, blyft geeven, nog heeft „ gevoegd eene daad van belangloozе „ Menschlievenheid; wanneer hy naamlyk, uit zyne eigene Middelen, zonder

„ daar

„ daar voor eenigen Intrest of Pand te vorderen, aan de Compagnie heeft opgeſchooten eene aanmerkelyke ſomme Gelds, zo, om in den guuren Winter het arme Arbeidsvolk, zo lang doenlyk, in het werk te houden, als ter betaalinge van eenige behoeftige Crediteuren, en zulks voor zo lange als hy die Penningen eenigzins zou kunnen miſſen, of dat dezelve hem, uit de inkomende Penningen, door de Compagnie zouden kunnen worden te rug gegeeven (*)."

XCVI. BOEK. 1795.

Aanhoudend en dringend was en bleef de Geldbehoefte by de *Oost-Indiſche* Maatſchappye, en het Committé tot de zaaken van 't zelve aangeſteld, vondt welhaast zich in de noodzaaklykheid, om met het Committé van Financie in onderhandeling te treeden, over een gedaan voorſtel, tot eene Geldopneeming in den thans allerdringendſten nood. 't Zelve was van oordeel, dat men dit verzoek zou kunnen inwilligen, mits dezelve, de ſom van 120,000 Guldens niet te boven ging, en de daar by voorgeſtelde vrydom van Collateraal, zich niet langer uitſtrekte dan tot den eerſten van Oogstmaand des Jaars MDCCXCVII. De Vergadering van *Holland* droeg hier in toeſtemming (†).

Voorziening in Geldbehoefte.

Ons

(*) *Rapport van de Gecommitteerden tot de zaaken van de Oost-Indiſche Compagnie, aan de Proviſioneele Repreſentanten van Holland* 15 Juny 1795.

(†) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 15 April 1795.

XCVI. BOEK. 1795.

Ons Geſchiedblad, van de hoogstbelangryke *Oost-Indiſche* Maatſchappy gewaagende, heeft van tyd tot tyd, aangeweezen, hoe het, jaaren lang, niet ontbrooken hadt aan voorgeſlaagene en deels aangewende redmiddelen, die geen baat aangebragt; doch, onder welker aanwending, de agteruitvaard toegenomen was (*).

Verſlag wegens de Maatſchappy in Zomermaand ingediend.

Het naa de Omwenteling aangeſtelde Committé, waar van wy gewaagden (†), gelast om den ſtaat dier Handel Maatſchappye te onderzoeken, diende, te midden van Zomermaand, een Verſlag in, 't welk een meesterſtuk mogt heeten, in ſtyl naar het onderwerp geſchikt, verre van het laage en even zeer verwyderd van dat zwellende, 't geen wy, ten dien dage, te meermaalen, in Staatsſtukken aantroffen, en ten minſten genomen valſche welſpreekenheid mogt heeten, en teffens in zaaken, daar de ſluier, die voorheen vaak den waaren toeſtand dier Maatſchappye bedekte, of ſlegts, met ſchroom, aan deeze en geene ſlip werd opgeligt, geheel wegnam.

Inhoud van 't zelve.

De taak, welke die Burgers zich voorſtelden, geeven zy op met deeze woorden; „ In de eerſte plaats, Burgers Re„ preſentanten! zullen wy U doen zien, „ welk een ſteun deeze Maatſchappy is „ van het Vaderland, zelfs te midden van „ haaren tegenſpoed, zo wel met opzigt

„ tot

(*) Zie de ſchets hier boven bl. 149.
(†) Hier boven bl. 150.

„ tot 's Lands magt na buiten, als des- XXVII
„ zelfs Financieel beſtaan, en het waare BOEK.
„ belang der Ingezetenen; en by die ge- ——
„ legenheid onderzoeken, of ook diezelf- 1795.
„ de voordeelen, op eene andere wyze,
„ zouden kunnen behaald en behouden
„ worden.

„ Wy zullen, in de tweede plaats,
„ voor Ulieden niet verbergen den Staat,
„ waar in wy deeze voortreflyke Maat-
„ ſchappy, (welke naa het doorſtaan van
„ zo veele ſchokken en ſchuddingen, ge-
„ duurende byna twee Eeuwen, en zo
„ veele mishandelingen van Vyanden niet
„ alleen, maar van Vrienden, egter nog
„ niet geheel is bezweeken,) tot ons leed-
„ weezen bevonden hebben. En hoe zeer
„ ook de ondervinding door alle tyden
„ moge geleerd hebben, dat waarheid haat
„ baart, verkiezen wy liever uw eigen
„ voetſpoor, ten opzigte van 's Lands toe-
„ ſtand drukkende, met getrouwheid en
„ naar waarheid, dien der Compagnie
„ openlyk aan den dag te leggen, dan
„ Ulieden te misleiden, in het oordeel,
„ 't welk gy zult meenen, ten beste van
„ het Vaderland, te moeten vellen, in
„ vertrouwen dat onze Voorſtellen daar
„ door te meer ingangs zullen vinden by
„ de deugdzaamen en wyzen, welken wy,
„ met voldoening aan ons eigen gewee-
„ ten, alleen zoeken te behaagen.

„ Wy zullen, in de de derde plaats,
„ aan Ulieden niet onthouden, wat al, in
„ de geduurig toeneemende veragtering

„ van

XVII. BOEK. 1795.

„ van de Compagnie, nopens de oorzaken daar van, en de middelen daar tegen, aan het Bewind is voorgeſteld, welk gebruik daar van door 't zelve is gemaakt, en wat my meenen, dat, naa dat de zaaken tot dat deerlyk verval gekomen zyn, beproefd zouden kunnen worden, om dezelve niet alleen daar uit te redden; maar, onder den Godlyken Zegen, weder in bloei te brengen, en te doen ſtrekken tot eene ſteun van 't Vaderland, en zegen voor deszelfs Bewoonders.

„ Eindelyk zullen wy, in de vierde plaats, Ulieden voorſtellen, wat wy noodig oordeelen tot eene betere Organiſatie van het Bewind, en middelen om het aantal bedienden, hier benoodigd, tot eene naauwkeurige betragting hunner pligten te verbinden."

Niet dan een verkorte ſchets van 't geen wy, onder de opgemelde Hoofdzaaken, in dit geheel leezenswaardig ſtuk aantreffen, duldt onze Geſchiedenis; doch eenige hoofdtrekken mogen wy niet onopgetekend laaten. —— Benevens andere voordeelen welke de *Oost-Indiſche* Maatſchappy aanbrengt, worden, in de eerſte Afdeeling, opgegeeven de gelegenheid, welke dit Lichaam oplevert tot het onderhoud eens grooten aantal Zeevolks, het zy voor de Schepen, die het ten zynen dienſte huurt, het zy voor de bemanning der eigene Schepen en Zeemagt, welke zeer aanzienlyk is, en, volgens de laatſte

daar

daar van opgemaakte lyst, behalven eene zeer groote menigte kleine Vaartuigen, in honderd en tien Schepen beſtondt. — Met voorbygang van mindere posten, die egter te zamen eenige Tonnen Gouds beloopen, wordt wyders aangetoond, dat de Admiraliteit alleen meer dan *Duizend Guldens* daags van de Maatſchappy geniet, behalven de groote Geldſommen, welke Uitgaande Regten opbrengen van Goederen, die, voor rekening van vreemde Natien, by de Compagnie worden ingekogt, mitsgaders de Inkomende Regten van de Goederen, in betaaling daar van herwaards gezonden: terwyl nog daarenboven de honderdſte en tweehonderdſte Penningen der Amptenaaren, der Actien, der Obligatien, mitsgaders het beloop der Belastingen op Waaren, daar aan onderhevig, de Waaggelden en zo veele andere, meer dan een half Millioen 's jaars bedraagen. — Behalven de Voordeelen, welke de Maatſchappy het Gemeene Land aanbrengt, vinden wy hier aangeweezen, welke Voordeelen het Koophandeldryvend gedeelte des *Nederlandſchen* Volks trekt, uit eenen onophoudelyken omloop, het gevolg van den grooten aanvoer der uit *Indie* komende Goederen, van welke 's jaarlyks voor meer of min Twintig Millioenen verkogt werden. Hier toe behooren de Voordeelen uit den aanbouw, toetakeling en uitrusting van Schepen, als mede der Manſchappen, zynde in den tyd van tien jaaren, te weeten van MDCCLXX tot MDCCLXXX, een

XXII. BOEK. 1795.

XCVI. BOEK. 1795.

een aantal van ruim acht en zeventig duizend Koppen, zo Zeevaarenden als Militairen, met de uitgaande Schepen van hier na de *Indien* overgevoerd. —— Voorts wordt onder deeze Afdeeling beweerd, de volſtrekte onmogelykheid, dat de Handel op de *Oost-Indien*, door middel van een eigenlyk gezegde Vrye Vaart, op den duur, door byzondere Perſoonen, met eenen gelukkigen uitſlag, kan worden gedreeven.

Het tweede Hoofdpunt wyst de bedroevende waarheid aan, dat de Maatſchappy, in weerwil van de onmeetlyke Schatten, welke boven de te lande ingevoerde Goederen, in baaren Gelde, zedert den Jaare MDCCLXXXII tot MDCCXCIII, in haare Kas geſtort zyn, door zo veele Negotiatien, Guarantien en Geldopſchietingen op eene ontzettende wyze was ten agteren geraakt.

By het derde Hoofdpunt worden onderzogt de meerdere en mindere Middelen, door deezen en geenen, van tyd tot tyd, voorgeſteld, ter Bezuiniging en Herſtel van den vervallen ſtaat der Maatſchappye, als het afſchaffen der zogenaamde uitdeelingen van Portien Speceryen; van de Jagten der Compagnie; van het Logement in *'s Gravenhaage*; het afzien van den aanbouw van eigene Schepen, en het overgaan tot het vaaren met gehuurde Schepen; het ineentrekken der zes Kameren; het afſchaffen der Paketbooten; het verbeteren van de Gebreken hier te Lande

in

in 't algemeen, en de verzending van Goederen op den eisch uit *Indie* in het byzonder; gelyk ook van de nadeelen, welke de Compagnie leedt door onoplettenheid op haare Scheepskosten; mitsgaders de verliezen door Inkoop en Verzending voor eigen Rekening van Goederen na *Indien*. XCVI. BOEK. 1795.

Onder het laatste Hoofdpunt vinden wy opgegeeven wat 'er tot eene betere Inrigting van het Bewind der Maatschappye behoort in agt genomen te worden by de Heeren tot Bewindhebberen, en beëedigde Hoofddeelhebberen, en het geen verder omtrent de Bediendens behoorde stand te grypen, zou het der Maatschappye welgaan.

Dit alles, in 't breede, ontwikkeld hebbende, drukken de Gecommitteerden zich in deezer voege uit. „ De voorige Staats-„ Commisiën hebben de bewoordingen „ uitgeput, om den Souverain tot de suc-„ cesive Geldleeningen te beweegen. „ Wy zouden, zo de voet van 's Com-„ pagnies Beheer dezelfde bleef, als toen „ veel al is geschied, eenen anderen weg „ inslaan. Wy zouden Ulieden afraaden „ dat Lichaam verder te ondersteunen, „ op dat uwe schade niet grooter wor-„ de; dewyl geen uittedenken Tresoir toe-„ reikende is, om de Depenses van het-„ zelve aan te vullen; maar de oorzaak „ van haar verval is bekend, en, volgens „ den algemeenen Regel van Financie, „ ontwyfelbaar, dat dezelve nergens an-„ ders

XCVI. BOEK. 1795.

„ ders in gelegen is, dan in dat geene, „ het welk by alle groote Huishoudens, „ als uit den aart der zaaken voortvloeit, „ naamlyk de meer en meer toeneemen- „ de Geldverkwistingen, waar door de „ Uitgaven de Inkomsten hoe langer „ te meer te boven gaan. En zouden „ wy ons dan niet mogen belooven, dat „ het Bewind op de aangeweezene dub- „ bel zal attent zyn, en door het kwaad „ te doen cesseeren, zelve de geneezing „ zich zal opdoen?"

Gelastigden tot het ontwerpen van een Plan ten beste der O. I. Maatschappy

Geene geringe voldoening schonk dit Verslag ter Vergadering van *Holland*; en de aandrang deezer Gecommitteerden, om de *Oost-Indische* Maatschappy met gereede Penningen by te staan, werd aan het Committé van Financie tot onderzoek, ter hand gesteld. Stoffe verschafte het gedaan Verslag, 't geen men besloot, ten voordeele van den Lande, te doen drukken, tot het voordraagen van eenige te neemen Besluiten, deeze groote zaak betreffende. De last om dezelve te ontwerpen werd aan de Burgers VAN DER VELDE, DU TOUR, TITSINGH en BEERESTEYN, de Inleeveraaren, opgedraagen; en aan hun voegde men tot deeze arbeid toe de Burgers P. PAULUS, P. GEVERS, S. J. WISELIUS, VAN LIENDER, LIEBEHERR, en J. VAN STAPHORST (*).

Uitge-

Onverwyld sloegen deeze Burgers de han-

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 15 Juny 1795.

handen aan dit omſlagtig en netelig werk. Zy waren in Herfstmaand, gereed met een Stuk, 't geen zy oordeelden niet dan naa de rypſte overweeging, en menigvuldige beraadſlagingen, aan de Vergadering der Repreſentanten des volks van *Holland* te moeten voordraagen: naardemaal zy overwoogen hadden, dat deeze allergewigſtigſte zaak niet ſlegts voor *Holland* en de Ingezetenen van dat Gewest in 't byzonder; doch daarenboven voor den algemeenen Staat der geheele Republiek, van de grootſte aangelegenheid moest geagt worden, en ten vollen doordrongen waren hoe men, in deeze allergewigtigſte zaak, niet ligtvaardig; maar met de hoogſte en allerzorgvuldigſte oplettenheid, moest beſluiten. —— Zy oordeelden teffens, dat de gronden van het gunſtig Beſluit, 't geen de Vergadering van *Holland*, ten opzigte van de *Oost-Indiſche* Maatſchappy, thans ſtondt te neemen, duidelyk en ontwikkeld behoorden te worden voorgedraagen, en daar by, gelyk zy woordlyk ſpraaken, „ wel uitdruklyk „ aangetoond, dat het geenzins het tegen„ woordig wettig Beſtuur deezer Landen; maar veel meer het voorgaande „ Despotiek Bewind geweest was, het „ welk, overtuigd van de onbeſtaan„ baarheid der voortduuring van de te„ genwoordige Directie over deeze Maat„ ſchappy, begreepen hadt, dat in dee„ ze eene geheele verandering behoor„ de plaats te hebben." —— Zy hadden

XCVI. BOEK. 1795. brugt Plan.

zevn. BOEK. 1795.

verder begreepen, dat het getal van een-en-twintig Leden van een Committé, het welk aan het tegenwoordig Bewind der Maatſchappy, ingevolge van het Decreet der Vergadering van *Holland*, zou behooren optevolgen, niet genoegzaam toereikende was, om alle deszelfs bezigheden behoorelyk te kunnen verrigten: weshalven zy dit getal met zeven Perſoonen hadden moeten vermeerderen.

Inhoud van hetzelve.

Wy zouden, daar wy, in voorgaande Jaaren, vry uitvoerig boekten wat deeze hoogstbelangryke Maatſchappy betreft, ons ſchuldig maaken aan eene oneenpaarigheid met ons zelven, indien wy hier geene plaats gaven aan de gronden, waar op de Gelastigden hun voorgedraagen Beſluit deeden rusten. Te meer moeten wy dit doen, uit hoofde van de Handelkundigheden, te dezer gelegenheid, bygebragt, en de ontdekking van veele voorheen verzweegene of ſlegts met den vinger aangeroerde gebreken. Voor eene geheele opgave is het ſtuk veel te uitvoerig. Zie hier de hoofdtrekken.

In de eerſte plaats merken zy op, dat, onaangezien alle de poogingen, reeds zedert veele jaaren, door het voorig Gouvernement, van tyd tot tyd, hoewel gebrekkig, en in de daad onvoldoende, aangewend, om eene verbetering, niet ſlegts in het Beheer der Maatſchappye te wege te brengen; doch, daarenboven, om haar verder, verval en eindelyken ondergang, door de onvoorbeeldigſte onderſteuning van

ont-

ontzettende Geldſommen te gemoet te ko- XCVI.
men, zulks nogthans, tot hier toe, van gee- BOEK.
ne het geringſte gevolg was bevonden ge- ——
worden, als zynde de Staat dier Maat- 1795.
ſchappye, welke onder het wys Beſtuur haarer eerſte Oprichteren, en van derzelver vroegſte Opvolgeren, met het maatig Fonds van ſlegts zes Millioenen, tot het aanzienlyk toppunt van haar aanzienlyk vermogen was opgevoerd geworden, thans, zints naamlyk vyftien jaaren, tot een agterweezen geraakt was van niet minder dan elfhonderd en twintig Tonnen ſchats.

Wyders bragten zy onder 't oogc, dat alle Middelen van Herſtel, door het voorig Beſtuur ter hand genomen, en voornaamlyk beſtaande in het daarſtellen van Staats-commisſien; het toevoegen van een vyfde buitengewoon Departement, aan het plaatshebbend bedorven Beſtuur; het zenden eener kostbaare en onnoodige Commisſie na de *Indien*; het benoemen eener ſtandhoudende toeziende Commisſie uit den boezen van den Souverain van *Holland*; het onophoudelyk verſchaffen van Penningen, zo ten koste van den geheelen Staat, als van deszelfs byzondere Ingezetenen; het ſchaars en ongenegen beproeven van weinigbeduidende bezuinigingen; en eindelyk het bewerkſtelligen, in eenen geheel verkeerden en tegenſtrydigen zin van alle zodanige Middelen, als tot eenig wezenlyk Herſtel en Opbeuring van den deerlyk vervallen Staat van

XVII. BOEK. 1795.

Zaaken zouden hebben kunnen dienen, en tot niets anders hebben medegewerkt, dan om den val en ondergang van de Maatſchappy, in plaats van dezelve te gemoet te komen, in tegendeel, zo veel mogelyk, te verhaasten.

Verder toonden zy aan, dat de weezenlyke oorzaaken van het afneemen van den bloei der Maatſchappye, en het diep verval, waar toe zy eindelyk, in deeze laatſte jaaren, was gebragt, nimmer gezogt waren geworden in die bronnen, waar uit dezelve met de daad voortſprooten: voornaamlyk gelegen in het gebrek van tydige aandagt op de verandering van het ganſche Handelweezen van *Europa*, en wel byzonder op de langzaamer hand toeneemende zamenloop des vlytbetoons van andere omliggende Volken, tot het dryven van dien Handel, welke de Maatſchappy, in vroegere jaaren van haar beſtaan, geheel en alleen aan zich hadt weeten te bezorgen, en in welke zy zich, door den vlyt en nyverheid van haare toenmaalige Directeuren, op de verwonderenswaardigſte wyze, hadt weten te handhaaven. Doch welke aandagt, vlyt en nyverheid, in plaats van toe te neemen, in tegendeel, waren afgenomen naar dezelfde maate, waar in de wakkerheid en nyverheid van den Handelgeest by andere omliggende Volken was aangewakkerd en doorgebrooken; tot dat eindelyk de Directie van dit handeldryvend Lichaam langzaamerhand geheel was overgegaan en

toe-

toevertrouwd geworden in handen van zo- XCVI.
danige onkundige en onbevoegde Perſoo- BOEK.
nen, welke de toeneemende grootheid ——
van andere handeldryvende Natien, met 1795.
een onverſchillig oog, hebben zien ge-
vestigd worden op den zigtbaar afneé-
menden bloei en welvaard der Maatſchap-
py, aan hunne zorg aanbevolen; en die
verder voor niets anders wisten te zorgen,
dan voor het behoud hunner Perſoonlyke
Inkomſten, en der voordeelen of aangenaam-
heden, aan hunne Bedieningen, in gun-
ſtiger tyden, vastgehegt, eindelyk eenſtem-
mig met het voorig Gouvernement, welks
Gunſtelingen en Beampten zy te eenemaal
geworden waren, geene andere middelen
ter Redding hadden weeten by de hand
te neemen, dan, gerugſteund door het
gezag hunner heillooze Beſchermeren, de
Schatkisten van den Staat, zo wel als die
van deszelfs vermogende Ingezetenen, te
openen, met geen ander vooruitzigt, dan
om, zonder eenig weezenlyk nut ter her-
ſtellinge van den toeſtand der Maatſchap-
pye, beiden zo wel den Staat als deszelfs
Ingezetenen, in den overweldigenden
ſtroom van haare onvermydelyke ruïne,
en volſtrekten ondergang, geheel en al
mede te ſleepen en te bedelven.

Intusſchen was by het voorig Gouver-
nement niet onbekend gebleeven, dat het
tegenwoordig Beſtuur der Maatſchappye
even onbeſtaanbaar was met, als onbevoegd
tot het vereischt wordende Beſtuur over
deeze aanzienlyke Handel-Maatſchappy.

XXII. BOEK. 1795.

Ten bewyze hier van beriepen zy zich op de taal der *Hollandſche* Staats-Commiſſie, in de laatſte jaaren, by eene en andere gelegenheid, gevoerd (*).

Daarenboven was het, uit het geheel gedrag van het tot hier toe plaats gehad hebbende Beſtuur, ten vollen kennelyk, dat de tegenwoordige Bewindslieden, noch de weezenlyke gronden kenden, die ten grondſlage van een gewenscht Herſtel konden dienen, noch de bronnen, waar uit het verval voornaamlyk voortvloeyde; dat dezelve Directie, daarenboven, alleromſlagſtigst, en in evenredigheid van haare onkunde en onbevoegdheid, kostbaar en allerſchadelykst was; en eindelyk, dat van zodanig een Beſtuur voortaan nimmer eenig heil; maar in tegendeel verder de jammerlykſte rampen voor dat Lichaam te duchten waren.

De grondſlag van het gebouw, waar op de *Oost-Indiſche* Maatſchappy gevestigd werd, was geheel en al van aart en natuur veranderd. Dezelve was, by de oprichting, en tot ſlegts voor weinige jaaren, aangemerkt, en by 's Lands Souverain beſchouwd, als eene Maatſchappy van Handelaars, welks Leden ieder voor zich een uitſluitend regt en aanſpraak hadden op deszelfs Deelgenootſchap en Beſtuur, uit hoofde der alleen door hun in deeze Han-

(*) Hier worden de Rapporten in Maart van 15 Mey 1793. 14 Maart 6 Juny, 12 Sept. en 11 Dec. des Jaars 1794. woordlyk aangehaald.

Handelmaatſchappy ingelegde Particuliere Kapitaalen ten bedraage van een Fonds van zes Millioenen; doch aan welk Fonds, geduurende de laatſte jaaren, de Natie deel genomen, en eenen onderſtand verleend hadt, welke na genoeg twintig maalen het zuiver ingelegde Fonds der *Oost-Indiſche* Compagnie te boven giſng, en van welke aanzienlyke op en bylaage, door den Souverain van *Holland*, ongeveer niet minder dan een Som van negentig Millioenen aan de Ingezetenen van den Staat was geguarandeerd geworden. XCVI. BOEK. 1795.

Noch het belang van den Staat, noch dat der byzondere Ingezetenen, liet eenigzins toe om dit mishandeld en thans zo tot last geworden Lichaam te ontbinden; maar geboden veel eer, op een dringenden toon, alle kragten in te ſpannen om 't zelve te behouden, en, ware zulks mogelyk, in den voorigen bloei en aanzien te herſtellen. Men behoorde, over zulks, by de tegenwoordige raadpleegingen geenzins te denken aan het intrekken of vernietigen van het Octroy; maar alle mogelyke middelen, in tegendeel, aan te wenden om der Maatſchappye den ouden luiſter te rug te bezorgen, en haar te herſtellen in de mogelykheid, waar in zy zich, onder een kundig en ſpaarzaam Beſtuur, in haare bloeiendſte dagen, bevondt, om niet ſlegts aan alle haare verbintenisſen naauwkeurig te kunnen voldoen; doch daarenboven haar Vaderland, in den dringenſten nood, op

XCVI. BOEK. de kragtdaadigſte wyze, te kunnen by-ſtaan.

1795. Uit al het aangevoerde bleek, hums oordeels, ten overvloede, dat, ingevalle men immermeer op een gewenſcht Herſtel van dit voor deeze Landen zo aangelegenst Lichaam zou kunnen hoopen, men ook daadlyk tot kragtdaadiger maatregelen zou moeten beſluiten, dan tot hier toe was geſchied; en dat men, in de allereerſte plaats, „ zou behooren over te „ gaan," dit zyn de eigene woorden, „ om het geheel bedorven, onnut, en „ allerſchadelykst geworden Bewind, het „ welk tot nog toe over de hoogstbe-„ langryke Maatſchappy gevoerd wordt, „ geheel en al te vernietigen, en eene „ geheel andere Directie over dezelve aan „ te ſtellen, van welke men, met reden „ zou kunnen verwagten, dat dezelve „ niet ſlegts alle noodige middelen van „ Spaarzaamheid, daadlyk in het werk „ zou ſtellen; maar, daarenboven, eenen „ geheel nieuwen geest en leeven aan „ den Handel deezer Maatſchappye by-„ zetten."

Overeenkomſtig hier mede wilden zy de Afgevaardigden van *Holland* ter Algemeene Staatsvergadering gelast hebben, als het Beſluit deezes Gewests, voor te draagen, de geheele omſchepping des Beſtuurs hoofdzaaklyk hier op neder komende.

Dat, onverminderd het Octroy, door hun Hoog Mogenden aan de *Oost-Indiſche* Maatſchappy verleend, het tot hier toe

plaats

plaats gehad hebbend Bewind over de geheele Maatſchappy daadlyk te eenemaal zou worden vernietigd; met ontſlag van alle deszelfs Leden, Ministers, en beëedigde Hoofddeelhebbers, en Bedienden; de laatſten egter hadden hunne posten, tot nadere beſchikking, waar te neemen. In plaats van 't zelve, zou door hun Hoog Mogenden worden aangeſteld *een Committé tot de Zaaken van den Oost-Indiſche Handel en Bezittingen*, beſtaande uit *acht en twintig Perſoonen.*

Dit acht en twintig tal, zou door hun Hoog Mogenden, uit alle de Gewesten, of wel uit de geheele Republiek, worden benoemd. *Holland*, als de Guarandeur van de voornaamſte ſchulden der Maatſchappy, zou *twintig* Perſoonen voordraagen, *Zeeland drie*, en ieder der overige Gewesten één Lid, zorgdraagende om geſchikte en bekwaame Leden voor te ſtellen.

De werkzaamheden van dit Committé werden in vier afdeelingen onderſcheiden, en bepaaldelyk afgebaakend.

Om aan deeze werking in Departementen meer gemaks toe te brengen, zou 't aan ieder derzelven vryſtaan eenen afzonderlyken Secretaris, onder den naam van Subſtituut Secretaris, met de noodige Klerken en Bedienden, aan te ſtellen. Voorts zou het Committé zorg hebben te draagen, dat twee of drie van deszelfs Leden zich ter plaatze bevonden, waar tot hier toe de Kamers der *Oost-Indiſche* Compagnie

XCVI. BOEK. 1795.

nie beſtaan hadden, in *Zeeland* twee, te *Rotterdam* en *Delft* te zamen twee, zo ook te *Hoorn* en *Enkhuizen*.

Voorts zouden hun Hoog Mogenden aanſtellen een Advocaat Fiscaal, een Secretaris voor het geheele Committé, en een Viſitateur Generaal.

Eindelyk zou het Committé zelve de Zittingen te *Amſterdam* moeten houden. De Voorzitter, moest alle acht dagen veranderen. Het zou bevoegd zyn om ter Vergaderinge van hun Hoog Mogenden, of die deezen opvolgden, te verſchynen, zo dikwyls het zulks, voor zyn byzondere belangen, of ten dienſte deezer Landen, noodig zou mogen oordeelen.

Dit Beſluit moest, door de Afgevaardigden van *Holland* ter Algemeene Staatsvergadering voorgedraagen en ten ſterkſten aangedrongen worden: en zy moesten daar by uitdruklyk verklaaren, dit zyn de eigene woorden, dat, „ hoe zeer de „ Vergadering van *Holland*, doordrongen „ was van de aangelegenheid, om deeze „ aanzienlyke Maatſchappy, ten nutte van „ het gemeene Vaderland, te moeten be„ houden, en langs dien weg de ruïne „ en elenden van duizenden der Ingeze„ tenen van dit Gemeenebest voor te ko„ men; en hoe zeer dezelve daarenbo„ ven, ten vollen, door de Rapporten „ van haare Gecommitteerden geconvin„ ceerd was, dat deeze gewigtige Maat„ ſchappy, door eene ſpoedige en zeer „ aanmerkelyke Pecunieele Subſidie, in „ dee-

„ deezen haaren laatſten nood behoord geholpen, of, by gebrek aan dezelve, aan haar eigen lot geagt moest worden overgelaaten te weezen, egter niet genegen was om eenige verdere poogingen, tot onderſtand van dezelve te beproeven, alvoorens de overige Bondgenooten zich bereidvaardig zouden betoond hebben, om in den by deezen geproponeerden maatregel, van wegen dit Gewest te conſenteren en tot dezelve eenſtemmig te concurreeren; laatende zy, by weigering van dien, alle de gevolgen daar van, ten eenen maale, voor rekening en verantwoording der in deezen onwillig zynde Bondgenooten; met uitdruklyke betuiging, dat de Vergadering van *Holland* geheel en al ongehouden wil zyn aan al den jammer en elende, welke het gedrag derzelven, in zodanig een geval, onvermydelyk naa zich zouden moeten ſleepen. Wanneer, in tegendeel, de overige Bondgenooten, gelyk zy billyk meent te kunnen en te moeten verwagten, met haar gelieven te concurreeren tot het daarſtellen der voorſchreeven maatregelen, en alzo van dusdanige middelen, die de gebreken, waar door de Maatſchappy in den allerelendigſten toeſtand gebragt was, eenmaal radicaal zouden kunnen geneezen; dat deeze Vergadering als dan volkomen bereid was, om al te doen, wat in haar vermogen is, om dezelve

XCVI. BOEK. 1795.

„ Com-

XCVI. BOEK. 1795.

„ Compagnie ſtaande te houden, en door „ het helpen fourneeren van Penningen, „ in ſtaat te ſtellen, tot het continueeren „ van haaren thans geheel ſtilſtaande Han„ del."

't Zelve by *Holland* goedgekeurd.

Het voorgedraagene Stuk, van hoe wydſtrekkend een uitzigt, en hoe zeer ook des tegenkanting te wagten ſtondt, werd by *Holland* goedgekeurd en een Staatsbeſluit (*).

Berigt ter beſtrydinge van dit Plan.

Schoon dit Plan van verandering des Beheers de goedkeuring van *Hollandt* Repreſentanten weg droeg, en veelen in den Lande daar aan hun zegel hingen, hoorde men welhaast de ſtem der wederſpraake. De Proviſioneele Repreſentanten des Volks van *Zeeland*, 't zy over het beſlootene dier geheele omſcheppinge niet voldaan, 't zy zich wegens de gegrond of ongegrondheid nader willende vergewiſſen, ſtelden 't zelve in handen van Gecommitteerde Bewindhebberen, uit de onderſcheide Kameren der *Algemeene Nederlandſche Oost-Indiſche Maatſchappye*, *ter Vergadering van Zeventienen*; ten einde hun van Berigt, in eene zaak van die aangelegenheid, te dienen.

Zeer uitvoerig was het Stuk ter wederſpraake. Wy zullen 't zelve ſchetzen. In de eerſte plaats ſtelden zy zich voor de waare oorzaaken aan te toonen van den agterlyken ſtaat der *Oost-Indiſche Maat-*

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 25 Sept. 1795.

Maatſchappy, en hoe dit agterweezen moest worden beſchouwd. Wel wilden zy bekennen, dat een oppervlakkig overzigt van den Staat der Maatſchappye de gedagten hadden kunnen doen geboren worden, om den oorſprong der onheilen in het Beſtuur zelve te zoeken en dit, als *bedorven* en *allerſchadelijkst*, af te maalen; dan zy vleiden zich de ongegrondheid van dit oordeel te kunnen doen blyken, en dat de groote veragteringen, welke, in de laatſte jaaren, plaats gegreepen hadden, genoegzaam alleen toe te ſchryven waren aan oorzaaken, welker voorkoming buiten het bereik van het Bewind was geweest, en dus in 't byzonder de tegenwoordige toeſtand geheel toevallig en buiten ſchuld des Beſtuurs was te voorſchyn gekomen. XCVI. BOEK. 1795.

Ten dien einde haalen zy op den gunſtigen ſtaat, waar in de Maatſchappy zich, by het uitbarſten van den *Engelſchen* Oorlog, in den Jaare MDCCLXXX, vertoonde. Gebreken, die dezelve voor lang van tyd tot tyd, hadden doen agteruitgaan, erkenden zy: als mede dat naa dit noodlottig tydſtip, de ontzettende veragteringen hadden ſtand gegreepen. De oorzaaken hier van zoeken zy, in de mindere Ontvangſt, of den minderen Opbrengſt der verhandelde Goederen, uit verſcheide oorzaaken ontſtaande, welke zy doen voorkomen als van het Beſtuur niet afhangende. —— Vervolgens voeren zy redenen aan, waar om de Uitgaven, in het tydvak der laatſte twaalf

XIV. BOEK. 1795.

twaalf jaaren, die zy met de twaalf voorgaande vergelyken, zo aanmerkelyk veel ja meer dan Dertig Millioenen te boven gesteegen waren. Die buitengewoone Uitgaven moest men toeschryven aan de onkosten, welke de Compagnie verpligt was te doen, in den *Engelschen* Oorlog, en hadt men te zoeken, in het meerder bezwaar van het Krygsweezen, geduurende en naa denzelven; in de buitengewoone kosten, welke 'er by den aanzienlyken aanbouw van eigen Schepen, tot het inkoopen van zommige en het inhuuren van andere, hadden moeten besteed worden; als mede in de aanmerkelyk meerdere betaalingen, die ten behoeve van *Indien* hadden moeten geschieden; en eindelyk in het hoog beloop van Intrestgelden, voor opgenomen Penningen, die men zich hadt moeten aanschaffen, om die uitgaven te kunnen bestryden.

In de tweede plaats tragten zy te doen zien, in welken staat de *Oost-Indische* Maatschappy zich reeds, in dit loopende Jaar, zou hebben kunnen bevinden, indien 'er geen Oorlog was tusschen beide gekomen. Veel moesten zy hier veronderstellen; veel in het ruwe begroeten. Met meer zekerheids konden zy gewaagen van de waarde der Laadingen der zes in *Engeland* in beslag genomene Schepen, als mede van het *Chinaasche* Schip in *Ierland* aangehouden, en een van *Batavia* te *Lisabon* binnen geloopen, van acht Schepen, die de reis behouden tot aan

de

de *Kaap de Goede Hoop* hadden voortgezet van de Schepen voor de tweede Bezending des Jaars MDCCXCV beſtemd. Het deswegen opgehangen tafereel, „ toonde, zo zy vermeenden, ten klaarſten," dit zyn de eigene woorden, „ de „ voordeelige ſituatie, waar in de Maatſchappy, in dit Jaar, zou hebben kunnen „ geweest zyn, wanneer niet onze Republiek ongelukkig in den Oorlog was geraakt; als wanneer men de Retouren „ voor MDCCXCIV en MDCCXCV, uit *Indie* „ gedestineerd, hier te Lande zou hebben „ mogen ontvangen, en dezelve, (daar als „ dan ook de algemeene Commercie niet „ zou zyn geſtremd geweest,) alle voor „ behoorelyke pryzen zou hebben kunnen „ van de hand zetten: waar door dan de „ Compagnie niet alleen in de gelegenheid „ zou geweest zyn aan alle haare Engagementen te kunnen voldoen; maar ook „ haaren Handel met kragt door te zetten, „ en door Afloſſingen haaren inwendigen „ ſtaat te verbeteren; zo dat men zich als „ dan met grond hadt mogen vleijen, dat, „ wanneer geene nieuwe rampen de Compagnie mogten getroffen hebben, en met „ de inzameling der Retouren, op dien „ voet, mogt zyn voortgegaan, waar toe „ men mede gegronde hoop mogt voeden, „ de Maatſchappy niet alleen zou hebben „ kunnen gerekend worden, voor den Lande behouden te zyn geweest; maar ook „ tot de beginzelen van den voorigen bloei „ herſteld zou zyn geworden."

XCVI. BOEK. 1795.

XCVI. BOEK. 1795.

Voorts behelst dit Berigt eene breede wederlegging van het geſtelde omtrent den algemeenen ſtaat der Maatſchappye hier te Lande. Men hadt de ſchulden alleen opgehaald, en niet in aanmerking genomen wat de Maatſchappy nog bezat, 't welk intusſchen noodig was tot het waare denkbeeld van het agterweezen. — Groot ook was het verſchil van den toeſtand waar in de eerſte Opzigters, en volgende Beſtuurders zich bevonden. — De aangewende Middelen tot Herſtel, waren niet zo geheel vrugtloos geweest. Zy beriepen zich op de voordeelige veranderingen aan de *Kaap de Goede Hoop* daargeſteld, en de ſchikkingen op *Batavia* gemaakt. — Men hadt, zints lange, niet uit het oog verlooren de veranderingen in het Handelweezen van *Europa*. — De aanmerkingen door het voorige Landsbeſtuur op het Beheer der *Oost-Indiſche* Maatſchappye gemaakt, werden erkend; doch in eenen geheel anderen zin geduid. — Zeer geraakt betoonen zy zich over de perſooneele beſchuldigingen van wanbeſtuur, onkunde, eigenbelang en agtloosheid.

Zy ontkenden niet, dat 'er, zedert lange, aanmerkelyke Veranderingen en Verbeteringen, in het Beſtuur der *Oost-Indiſche* Maatſchappye, en de behandeling der zaaken, zo hier te Lande, als in de *Indien*, noodig waren geweest. Doch of tot deeze de geheele vernietiging van het tegenwoordig Beſtuur werd vereischt, en de invoering van een zodanig geheel nieuw Be-

Beſtuur als door de Repreſentanten van *Holland* thans werd voorgedraagen, was by hun aan zeer veele bedenkelykheden onderheevig. Bedenkelykheden, welke zy uitgewerkt aanvoeren. — Of de nieuwe wyze van Beſtuur minder omſlagtig en minder kostbaar, dan het tegenwoordige, kon worden gerekend, was hun niet klaar; noch ook hoe hetzelve werkzaam zou weezen tot het bewerken van het vereischte Herſtel; 't welk eene uitgebreide kunde en eene veeljaarige ondervinding vorderde. — Zy konden niet nalaaten in bedenking te geeven, welk eene geweldige ſchok eene volſlaagene vernietiging van het Beſtuur hier te Lande, en de Omkeering van een Lichaam, als dat der *Oost-Indiſche* Maatſchappy, in de *Indiën* noodwendig zou veroorzaaken, zo wel by de Gevolmagtigden, en Bedienden der Compagnie zelve, als onder de Inlandſche Vorſten; die veelligt, door de vreemde *Europeeſche* Natien aangeſpoord, en van hunne zwakſte zyde, die van Eigenbelang en ſchoonſchynende Beloften aangetast, hier uit veelligt gelegenheid zouden ontleenen, om zich van de plaatshebbende Overeenkomſten ontſlaagen te rekenen, zonder dat eene genoegzaame magt dezelve zou kunnen noodzaaken daar aan geſtand te doen. — Hier by voegen zy andere redenen, ſtrekkende om te toonen, dat de invoering van een gansch Nieuw Beſtuur onnoodig was, en dat het tegenwoordig Bewind, in allen gevalle, geſchikter ware, dan nieuwe

XCVI. BOEK. 1795.

XCVI. BOEK. 1795.

Beſtuurders, om, (tyden en omſtandigheden zulks toelaatende,) de vereischte Verbeteringen te bewerkſtelligen.

Tot eene nadere overweeging van het Plan zelve treedende, merken zy op, dat de Guarantie der Penningen, huns oordeels, geen genoegzaamen grond tot het veranderen des Beſtuurs opleeverde. De Evenredigheid tusſchen *Holland* en *Zeeland* daar by voorgeſteld, was meer *Zeelands* dan hunne zaak; wat de Plaats der beſtendige Zittinge van het Nieuwe Committé betrof, dit ſtondt daar mede gelyk, en hadt *Zeeland* daar het meeste belang by. Voorts waren veele veranderingen ten aanziene van de Ampten voorgeſlaagen, welker nut zy niet begreepen.

Dan, ten beſluite, hadden zy nog eenige aanmerkingen voor te ſtellen, zo dewyl de aart der zaake zulks vorderde, als om dat de Beëedigde Hoofddeelhebbers, te hunner Vergadering tegenwoordig, 'er byzonder op hadden aangedrongen. Hoofdzaaklyk kwamen dezelve hier op neder. — Dat het ontſlaan des tegenwoordigen Beſtuurs, waar van de Leden, uit kragte der benoemingen van Deelhebberen waren aangeſteld, en het ſcheppen van een geheel nieuw Beſtuur, buiten medewerking en goedkeuring van Deelhebberen, wier goederen en belangen 't zelve uitſluitend zou beheeren, eene daad zou weezen rechtſtreeks aanloopende tegen de erkende Regten van den Mensch en Burger, volgens welke ieder de bevoegdheid heeft, om

om Beſtuurders zyner Eigendommen en Belangen zelve te verkiezen. De Octroyen kenden dit aan hun toe; en welke veranderingen ook in het Beſtuur waren voorgevallen, was nooit het plaatshebbend Beſtuur vernietigd, en door een ander, buiten toeſtemming of keüze der Deelhebberen vervangen. XCVI. BOEK. 1795.

Verder zou die geheele Vervanging door anderen eene aanmerklyke verkorting der toegekende Regten inſluiten; naardemaal het Beëedigde Hoofddeelhebberen, volgens de Octroyen, vryſtondt de raadpleegingen der Bewindhebberen by te woonen, en daar een raadgeevende ſtem uit te brengen: van al 't welk zy werden uitgeſlooten.

Daarenboven vondt men, by het Plan der nieuw in te voeren Directeuren, geene melding gemaakt, of de Leden van het voorgeſtelde Committé, eenig Aandeel zouden moeten hebben in de Maatſchappy, gelyk, met veel wysheids, by de Octroyen was bepaald.

Eindelyk ſcheen men, by het voorgeſtelde Plan, niet bedagt geweest te zyn op eenige Schavergoeding, ten opzigte van het thans plaats hebbende en te ontſtaane Bewind, als mede de verdere Amptenaaren en Bediendens, wier gehouden gedrag zy meenden op eene overtuigende wyze verantwoord te hebben: behalven dat nog de meesten derzelven, ter zaake van hunne Posten, by den aanvange en jaarlyks, veele belastingen aan den Lande had-

XCVI. BOEK. 1795.

hadden moeten opbrengen, behalven de deelneemingen, ter oorzaake hunner Ampten, in de onderſcheidene geforceerde Geldheffingen. Stukken van dien aart, dat zy zich ten uiterſten verongelykt zouden kunnen rekenen, wanneer daar in niet werd voorzien (*).

Het Plan met eenige veranderingen aangenomen.

Het is onze taak niet te beſliſſen, welk een gewigt deeze tegenbedenkingen hadden; maar te vermelden, dat dezelve, de beoogde Verandering in het Beheer niet terug hielden: dewyl het Plan daar toe gevormd, ſtand greep; met deeze Verandering, dat door *Holland* zeventien, en door *Zeeland* zes Leden zouden worden benoemd; als mede dat, volgens het vorig gebruik, een vierde van de Uitrusting en Verzorging, welke door de Maatſchappy geſchiedt, aan *Zeeland* zou verblyven. — Onafgedaan bleef by dit Beſluit en in handen geſteld, de bepaaling van den Finantieelen voet, en het in werking brengen van het nieuw bepaalde Committé; als mede of, en in hoe verre, de Leden van 't zelve deel in de Maatſchappye moesten hebben? of den Deelhebberen eenig toe- en inzigt, ten aanziene van het beheer van dit Committé zou toekomen? Of men een Jaargeld dan eene Schadeloosſtelling zou toeſtaan? en in hoe verre het Committé de Judicature over deszelfs On-

(*) Dit tweede ſtuk is voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 6381—6433.

Onderhoorigen en Suppoosten zou hebben? (*).

Eer het jaar ten einde liep, kwam 'er afdoening van deeze in bewerking gelaatene punten, en wel in deezer voege, dat aan den Secretaris 6000 Guldens en een gelyke ſom aan den Advocaat Fiscaal, mits de laatſte niets vorderde ten koste van den Lande, zou worden toegelegd. De Viſitateur Generaal zou een Jaargeld van 4000 Guldens en tien Guldens Daggeld trekken, als hy, ter Viſitatie der Comptoiren, zou afweezig zyn. Een gelyk Jaargeld werd den Ontvanger Generaal toegelegd: dan zou deeze gehouden zyn een Borgtogt van 60,000 Guldens te ſtellen. 1795. Nadere Vaſtſtellingen en Bepaalingen.

Het *Committé tot de zaaken van de Oost-Indiſche Handel*, zou den negentienden van Louwmaand des volgenden Jaars de werkzaamheden aanvangen. Het tegenwoordig Bewind kreeg, tot den laatſten van Grasmaand des gemelden Jaars, tyd tot het doen van deszelfs verantwoording. —— Om verkiesbaar te weezen tot Lid van het Committé, werd geen Deelgenootſchap in de Compagnie vereiſcht. — Telken tweeden Woensdag in Louwmaand zou 'er eene Commisſie benoemd worden, beſtaande uit vyf Leden, door de Hooge Regeering deezer Landen verkoozen, en vier Leden door de Deelhebberen in de Com-

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 16 Nov. 1795.

XCVI. BOEK. 1795.

Compagnie aangeſteld, die de noodige inzage zou hebben van de Rekeningen en 't Beheer; ten einde hunne aanmerkingen daar op te kunnen inleeveren. —— De Gouverneur Generaal en verdere Beamptten, voorheen door den Stadhouder aangeſteld, zouden nu door de Hooge Regeering deezer Landen, uit een ingediend getal benoemde Perſoonen, gekoozen worden. —— Het voorſtel tot het geeven van Schavergoeding aan de nu aftreedende Leden van het Bewind bleef nog onbeſlischt (*).

Het Octroy nog twee jaaren verlengd.

Inmiddels hadden Gecommitteerde Bewindhebberen der onderſcheidene Kameren dier Handel Maatſchappye ter Vergadering van Zeventienen, eenen Brief by hun Hoog Mogenden ingezonden, betreffende het eindigen van het Octroy, met den Jaare MDCCXCVI, en den voorſlag inhoudende om dit Octroy nog, voor één of twee Jaaren, te verlengen. *Hollands* Afgevaardigden kreegen in last ter Algemeene Staatsvergaderinge voor te draagen, om dit Octroy, naa deszelfs voleindiging, nog voor twee jaaren te doen voortduuren, en daar toe in te ſtemmen, ten dage dat 'er een Beſluit wegens de voorgeſtelde Verandering zou bepaald worden (†). —— Overeenkomſtig hier mede viel de Bepaaling,

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 30 Dec. 1795. Generaliteits Rapport.

(†) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 16 Oct. 1795. Generaliteits Rapport.

ling, waar van, by openbaare Afkondiging, door de Algemeene Staaten kennis werd gegeeven (*).

1795. Voorſtel van J. REDELINGHUIS wegens de *Kaap de Goede Hoop*.

De Burger J. REDELINGHUIS, reeds in den Jaare MDCCLXXXV van de *Kaap* herwaards gekomen, met een Volmagt der *Kaapſche* Burgeren, wier deugdlykheid door het Landsbeſtuur ten Jaare MDCCLXXXVII nooit betwist was geworden, hadt zich met een dringenden voordragt by het tegenwoordig Beſtuur van *Holland* vervoegd, het een misdaad rekenende indien hy, in de hoedanigheid van Repreſentant der Burgery van de *Kaap de Goede Hoop*, niet te hunner kennisſe bragt zodanige zaaken, welke de aandagt der Vergadering diende bezig te houden, om door derzelver invloed te verhoeden, dat deeze Volkplanting, door de poogingen van eenen heerschzugtigen en veroverenden Nabuur, aan de *Bataafſche* Republiek, zo niet voor altoos verlooren, ten minſten voor het tegenwoordig tydſtip, geheel nutloos gemaakt wierd.

Naa een opgehangen zwart gekleurde Schildery van het Beſtuur aldaar, 't welk te wege bragt, „ dat," gelyk hy het uitdrukte, „ de Volkplanting langer dan anderhalve eeuw hadt moeten verſtrekken „ ten prooije van den gouddorst en roofzugt der Naastbeſtaanden van Bewindhebberen der Maatſchappy, en andere „ zogenaamde Grooten in de *Hollandſche* „ Re-

(*) *Reſol. Gen.* 26 Nov. 1795.

XCVI. BOEK. 1795.

„ Republiek. Naastbeſtaanden en Gunſtelingen, die alhier in *Europa* hun vermogen en hunne eer op de ſchandelykſte wyze verſpild en vernield hebbende, door de veragtlyke Bewindhebberen, na de Oosterſche Volkplantingen der Republiek, in de aanzienlykſte Regeeringsposten gezonden werden, om aldaar, door moord en plundering, hun zogenaamd fortuin te verbeteren." — Naa het bybrengen van ſchreeuwende gevallen deswegen; en het aanwyzen van een zyner voorheen Medeafgevaardigden MARTHINUS ADRIAAN BERGH als een alzins gevaarlyk en den *Engelſchen* toegedaan Man, die thans in een der *Britſche* Zeehavens gereed lag op het *Oost-Indisch* Schip *Oosthuizen*, om na zyn Vaderland te ſtevenen, en daar de *Britten* in de hand te werken, ſtelde hy voor, om ter voorkominge hier van, eene Commisſie met de Souveraine Magt des *Bataafſchen* Volks bekleed, met een *Americaansch* Schip, te *Amſterdam* gereed liggende, derwaards te zenden; in welk geval hy zyn perſoon aanboodt om een Lid dier Commisſie uit te maaken (*).

Gunſtige tydingen van de *Kaap de Goede Hoop.*

Het verlangen na tydingen, wegens de geſteltenisſe aan de *Kaap de Goede Hoop* en de Bezittingen in de *Oost-Indien*, kon niet uitblyven. Ten midden Zomer inloopende berigten hielden in, dat het aan de

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 19 Maart 1795.

de *Kaap*, in Sprokkelmaand alles in goeden staat van verdeediging was (*). Men vernam vervolgens, dat de Volkplanting aan de *Kaap de Goede Hoop*, in Grasmaand, kundschap ontvangen hadt van de Verandering der zaaken in het Vaderland. Wat men van daar meldde was geruststellende (†). XCVI. BOEK. 1795.

't Leedt niet lang of dit gelaad der dingen veranderde. Een Brief des Gouverneurs A. J. SLUYSKEN, in Zomermaand gedagtekend, hieldt in, dat drie *Engelsche* Schepen van 74 en drie van 64 Stukken, benevens twee Fregatten, en twee kleindere Schepen, onder den Admiraal ELPHINSTONE, zich in *Baai-Fals* bevonden; dat het uitgaande *Hollandsch* Schip *Columbia*, gevoerd door Schipper WILLIAM MALEI, by het inkomen van gemelde Baai, aangehouden was, met afneeming zyner Papieren zo voor *Batavia* als voor het Gouvernement aan de *Kaap*: waar voorts het gemelde Schip was aangekomen, zonder eenige Papieren, behalven eenige weinige, alleen tot het Schip betrekkelyk. De *Engelsche* Admiraal zondt een aantal door hem geopende Brieven aan de Regeering van de *Kaap*; maar tevens eenen Brief van den Prins VAN ORANJE, uit *Kew*, den zevenden van Sprokkelmaand laatstleden gedagtekend. Gemelde Admiraal boodt eerst den Ingezetenen van de *Kaap* den bystand van

De *Engelsche* komen aan de *Kaap*, en eischen dezelve op, voor den Prins van *Oranje*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 3464.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 5089.

XCVI. BOEK. 1795.

van zyne *Groot-Brittannſche* Majeſteit aan, en noodigde vervolgens de *Kaapſche* Regeering en Inwoonders uit, om de Volkplanting onder de Beſcherming zyns Konings te ſtellen, tot dat de Republiek zou herſteld weezen.

Die voorſlag verworpen.

Een voorſlag die de *Kaapſche* Regeering, nevens de Ingezetenen, van de hand weezen, te gader beſlooten hebbende om getrouw te blyven aan den Eed den Lande gedaan, de Volkplanting, tot het laatſte te verdeedigen, te beſchermen en het Land voor den wettigen Souverain te bewaaren. Ten deezen einde waren alle de Bewoonders der Buiten Diſtricten, met allen yver, Kaapwaards gekomen: de voorige Geſchillen vergeetende, of ter zyde ſtellende.

Oogmerk om de *Kaap* te verdeedigen.

Intuſſchen hadden de *Engelſchen* één Schip van *Batavia* komende, en twee Schepen derwaards beſtemd, in beſlag genomen. Buiten dit hadden 'er geene vyandlykheden plaats gegreepen; doch de Gouverneur SLUYSKEN betuigde niet te mogen verzwygen, dat, indien de *Engelſchen* het wilden onderſtaan de *Kaap* te neemen, zy oneindig meer wederſtands zouden vinden, dan zy verwagtende waren. Hy voegde 'er met zo veele woorden by, „ de animoſiteit is tot den hoog„ ſten top geklommen, en het bloedbad „ zal verſchriklyk zyn: terwyl dan zelfs, „ wanneer wy voor overmagt mogten „ moeten bukken, het nut, het welk „ den *Engelſchen* als dan van de *Kaap* „ zul-

„ zullen kunnen trekken, weinig zal wee-
„ zen (*)."

Geene geringe ontzetting baarde dit berigt, en zondt men onverwyld, vol verontwaardigings over het gedrag des geweezen Stadhouders, een Afschrift deezes Briefs aan de Hoogleeraaren VOORDA en VALCKENAER, om daar van zodanig gebruik te maaken, in de Acte van Beschuldiging tegen den geweezen Stadhouder, als zy noodig oordeelden. Het gedrag en voorneemen des Gouverneurs van de *Kaap* werd, in het Dagblad, met lof vermeld.

1795. Uitwerking van dit berigt hier te Lande.

De *Engelschen* hadden, eer zy iets verders tegen de *Kaap* ondernaamen, meer versterkings afgewagt. Die bekomen hebbende, volgde de daadlyke Opeisching, daar zy oordeelden eene Magt zamen te hebben, die te werk gesteld, allen tegenstand nutloos maakte. De Generaal CLARKE, de Vice Admiraal ELPHINSTONE en de Generaal Major CRAIG, hielden zich, gelyk zy

Nadere voorslagen der *Engelschen* aan de *Kaapbewooners*.

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 19 Oct. 1795. — Wegens den verdeedigbaaren staat aan de *Kaap* in den Jaare 1792 verdient nageleezen, te worden, de *Reizen van* CORNELIUS DE JONG *na de Kaap de Goede Hoop*, by F. BOHN 1802. I. D. bl. 110. en nog nader in den Jaare 1794 en 1795 het II. Deel dier Reizen bl. 73 en 84. Te welker laatstaangeduidde plaats DE JONG betuigt; „ dat, „ door de Uitvinding van den Colonel GORDON, „ de middelen ter Verdeediging zodanig veranderd „ waren, en de *Kaap* in eenen zo geduchten staat „ gesteld was, dat, zo 'er slechts 2500 man goede „ troepen meer waren, men met een Esquader „ veel moeite zou hebben om de plaats te neemen."

XCVI. BOEK. 1795.

zy te kennen gaven, zo wel bewust van de gevoelens huns Koninglyken Meesters, dat het voor denzelven veel aangenaamer zou zyn te verneemen, dat de Volkplanting de Beſcherming van *Groot-Brittanje* hadt aangenomen, onder de aan de Ingezetenen reeds aangebodene voorwaarden; dan dat zy, door eene hardnekkige volharding in eene vrugtlooze verdeédiging, zich blootſtelden aan de rampen van eenen ſtaat van Oorlog. In den gewoonen loop der Krygsverrigtingen kon geene Onderhandeling van deezen aart plaats grypen, als eer de Armée zich voor de Werken der Stad bevondt. —— De *Britſche* Bevelhebbers waren egter, volgens hun zeggen, zo zeer bezorgd, om, indien mogelyk, de Volkplanting te behoeden voor de onheilen, die met hunne vordering tot de gemelde Standplaats moesten gepaard gaan; zy wenschten zo zeer om alleen onder zodanige vriendlyke omſtandigheden te naderen, als welken hun in ſtaat konden ſtellen, om de veiligheid van allen eigendom, van ieder ſoort te verzekeren; zy waren zo begeerig om 't Land te bewaaren voor de verwoesting, welke moest voortkomen uit de behoeftens van de Armée, in den loop van welker werkzaamheden Huizen moesten vernield worden om bouwſtoffen tot de werken te verkrygen; men moest ſlaaven uitnoodigen, Vee verdelgen. Tuinen en Velden zouden weinig ontzien worden.

Vyandlykheden.

De Gouverneur SLUYSKEN verwierp deeze voorſlagen niet alleen, in de uitdruklykſte be-

bewoordingen: maar handelde tevens op eene wyze, welke blyken droeg van moedige tegenſtand te zullen bieden. Dit verſterkte het vermoeden der *Engelſchen*, dat het oogmerk des Gouverneurs was, de wooningen aan de *Simons-baai* in brand te ſteeken, uit welke alle Inwoonders zich reeds, op diens bevel, begeeven hadden. Om de uitvoering daar van te voorkomen oordeelden de *Engelſchen* het raadzaam, door eene Landing, zich in het bezit dier plaats te ſtellen. Acht honderd aan land gezondene Soldaaten volvoerden zulks. NEW. BOEK. 1795.

De Burger Krygsmagt en de Hottentotten hielden het Gebergte rondsom bezet, en het leedt ſlegts weinig dagen of zy vuurden op de *Engelſchen*, die last hadden geene vyandlykheden tegen de Krygsmagt der *Hollanderen* te bedryven. De *Kaapſche* Gewapenden hielden den *Muizenberg*, een gewigtige post (*), in; de *Engelſchen* oordeelden, naa de aangevangene vyandlykheden, hun van daar te moeten verdryven, 't geen zy, door het ſchieten Krygsbedryven.

(*) Een *gewigtige post* ſchryven wy. De Heer JOHN BARROW, die, naa de Vermeestering van de *Kaap* door de *Engelſchen*, ons dien Uithoek beter, dan tot nog toe geſchied was, heeft doen kennen, beſchryft de belangrykheid daar van met deeze woorden; „ De doortocht aan den voet van den „ *Muizenberg*, een ſteil en hoog Gebergte, door „ *Baai-Fals* beſpoeld wordende, is de weg van „ Gemeenſchap tuſſchen *Simons-Baai* en de *Kaap*, „ en mag te regt voor onverwinbaar gehouden „ worden, ſchoon de *Hollanders* 'er zich gemaklyk deeden uitdryven; en uit hoofde van de „ borſt-

XCVI. BOEK. 1795.

ten uit de Schepen ondersteund, boven verwagting deeden. Naa de volvoering hier van was de versterking van Volk en van Krygsnoodwendigheden, van den Gouverneur van *St. Helena* gevraagd, opgedaagd. Zy vonden den Admiraal ELPHINSTONE in 't bezit van *Simons-Baai*, den Major Generaal CRAIG meester van den *Muizenberg*, en de *Kaapenaars*, naa een vrugtloozen aanval, na de *Kaapstad* geweeken. Meer Volks werd den reeds gelanden, ter versterking, toegevoegd, derzelver getal beliep omtrent negentienhonderd. Zy vonden de *Kaapenaars* in staat van tegenweer. Men voer voort met meer Volks, benevens de Artillery, en andere Krygsnoodwendigheden te ontscheepen, en zo naby de voorposten der *Hollanderen* te brengen als mogelyk was, verzamelde zo veel leevensmiddelen by een als men hoopte dat genoegzaam zou weezen om de *Kaapstad* te bereiken, en de gemeenschap te openen met de *Engelsche* Schepen in de *Tafelbaai*, en onderstand te krygen uit het land, 't welk zy agter zich lieten.

Vorderting der *Engelschen.*

In deezer voege versterkt en toegerust, toogen de *Engelschen* van den *Muizenberg* op weg. De *Kaapenaars* konden alle hunne beweegingen zien. Het land was ter lengte van

„ borstweeringen, die 'er onlangs op de hoogten „ aangelegd zyn, zou een uitgeleezen troep Volks „ aldaar in staat weezen van een geheel Leger te „ kunnen tegenhouden." BARROWS *Reizen in de Binnenlanden van het Zuidelyk gedeelte van Afrika*, Te *Haarlem* by F. BOHN I. D. bl. 19.

van eenige mylen, zeer gunſtig voor de Kaapbewoonders, om te paard gezeten, en met zeer ver draagende Geweeren voorzien, den vyand afbreuk te doen. Zy vreesden ook voor veel ontrustings en afbreuks onder den weg; doch dit hadt niets te beduiden op den marsch na den *Wynberg*. Te deezer plaatze hadden zich de *Kaapenaars* verſterkt, en verwagtten de *Engelſchen* den hevigſten wederſtand. De ſchikkingen door de Aanvallers gemaakt, bragten de *Kaapenaars* in 't naauw, en zy werden, ten zelfden tyde des aanvals, ontrust door het gerugt van drie Schepen uit de *Tafelbaai* gezonden om eene afwending van dien kant te maaken, aan welke zy zwakst waren. Naa het verlies van zeer weinig Volks, door het *Engelsch* kanon, trokken de *Kaapenaars* af, eer de *Engelſchen* de bergtop konden bereiken. Het vervolgen der vlugtenden werd, om den vallenden avond, en de vermoeienis des Volks, geſtaakt. Wel te vrede waren de *Engelſchen* met den gunſtigen door hun vermeesterden ſtand. XEVI. BOEK. 1795.

De Generaal CLARKE hadt ten oogmerk, 's volgenden daags, den tocht voort te zetten. Dan de moed, om verderen wederſtand te bieden, ontzonk den Gouverneur SLUYSKEN. Hy zondt een Officier met een Vlag, en een Brief, inhoudende een verzoek om Wapenſtilſtand voor acht en veertig uuren, tot het ontwerpen en aanbieden van de voorſlagen, op welken hy de *Kaapſtad*, den *Engelſchen* zou overgeeven. Daadiging.

XCVI. BOEK. 1795.

Niet meer dan de helft van dien tyd werd hem ingewilligd, en was deeze genoeg om de Voorwaarden te bepaalen, en des overeen te komen, op welke die gewigtige Bezitting in de handen des Vyands, op den drie en twintigſten van Herfſtmaand, overging. De voorgeſtelde verdragspunten werden alle toegeſtaan, en de zeer gunſtige voor den Gouverneur SLUYSKEN, tot één toe, volkomen ingewilligd.

De geregelde Krygslieden, te dier gelegenheid, krygsgevangen gemaakt, beliepen omtrent Duizend man. Groot was de voorraad van Geſchut, Krygsvoorraad en Scheepsbehoeften, die den Vyand in handen viel. De Koopvaardyſchepen waren prys, en die van Oorlog werden, zo ver men noodig keurde, onmiddelyk in *Engelſchen* dienst geſtald (*).

Wat onze Ministers te *Parys* doen by het ontvangen berigt der overgave van de *Kaap*.

Het verlies van deezen gewigtigen Uithoek baarde op zich zelve groote ontzetting en teffens kommer voor 's Lands andere Bezittingen in het *Oosten*. Ydel bleeken de genomene voorzorgen van den beginne der Omwentelinge af genomen, om deeze dierbaare panden in veiligheid te ſtellen, tegen eene wel te duchten verraſſing, en wel te wagten vermeestering. De tyding van dit verlies bereikte onze Afgezanten te *Parys* niet, of zy deelden dezelve mede aan den Minister der Buitenland-

(*) *Univerſal Magazine* Vol. XCVII. p. 351 en 355. Men zie de Verdragspunten in de *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 7493.

landſche Zaaken, en ſchilderden hem de noodlottige gevolgen af, welke te wagten ſtonden, indien men aan de *Engelſchen* den noodigen tyd liet om zich daar, op eene geduchte wyze, te verſterken. De Minister was, met hun, daar van ten vollen overtuigd, en gaf de ſterkſte blyken van zyn verlangen om deeze en geene middelen voor te ſtellen en te beraamen, ten einde eene Vloot derwaards te zenden. De Minister der Zeezaaken verzogt hun byzonder, om, indien zy eenige uitzigten daar omtrent hadden, hem dezelve te willen aan de hand geeven. Zy maakten dit den Griffier QUARLES bekend, met bygevoegd verzoek om hun te willen opgeeven alles wat eenigzins dienſtig zou kunnen zyn, ter bereiking van dit heilzaam oogmerk (*). XCVI. BOEK. 1795.

Hoe zy de O. I. Schepen tragten te beveiligen.

Die zelfde Afgezanten hadden zo dra de aankomst eeniger herwaards komende *Oost-Indiſche* Schepen, van 't gebeurde onbewust, te *St. Helena* binnen geloopen, niet verſtaan, of zy deeden poogingen by het *Fransch* Bewind om eene Vloot te verwerven in ſtaat om dien prooy den *Engelſchen* te ontzetten. Doch zy ontvingen, in 't eerst, kranken troost, uit hoofde van de zwakheid der *Franſche* Zeemagt, en de ſterkte der *Engelſche*, egter met genoegzaame verzekering van bereidwilligheid (†). Dat

(*) *Brief van* BLAUW *en* MEYER *aan* QUARLES 7 Dec. 1795. MSS.

(†) *Brief van* BLAUW *en* MEYER *aan het Comitté de Salut Publicq* 23 Aug. 1795. en het Antwoord den 7 *Fructidor*.

XCVI. BOEK. 1795.

Dat deeze niet alleen in woorden beſtondt bleek eerlang uit een meer beloovend geſprek. Immers zy gaven, naa een verder onderhoud, te verſtaan, dat in het Bureau van Marine ſterk werd gearbeid, dat de Admiraal TRUGUET, niets verzuimde, of verzuimen zou, om alle mogelyke magt by den anderen te brengen, ten einde aan het oogmerk te voldoen (*).

Vloot uit *Frankryk* gezeild.

Zints dien tyd hielden zy een waakzaam oog op die Scheepsuitzending. Zy zogten naauwe kennis te krygen met de Leden van het Committé de Marine, en 't was, uit kragte van deeze, dat zy, den tweeden van Wynmaand, den Griffier QUARLES konden melden, zelfs boven hunne verwagting geſlaagd te zyn; daar zes Linieſchepen, eenige Fregatten en Kotters, niet alleen toegerust en van de noodige leevensmiddelen, voor den tyd van drie maanden, voorzien; maar reeds, zints drie weeken in Zee gelopen waren. Met alle mogelyke geheimhouding was dit alles toegegaan, in de Nieuwspapieren werd niets van dit in Zee zeilen gevonden. BLAUW en MEYER, hadden zich moeten verbinden, daar van geen woord te melden, vóór dat de Schepen daadlyk waren uitgeloopen; gelyk zy nu in een gecyferden Brieve deeden; welke tevens inhieldt, dat uit *Frankryk* eene aanzienlyke magt na de *West* gezonden was om de *Engel-*

(*) *Brief van* BLAUW *en* MEYER *aan* QUARLES 25 Aug. 1795. MSS.

gelſchen afbreuk te doen (*). — Wy hebben deeze byzonderheden wel willen te boek ſtellen, ſchoon die pooging in het bereiken des doels miste. XCVI. BOEK. 1795.

Engelſche Schepen uit *China* in *Engeland* gekomen, hadden in Oogſtmaand, *Batavia* aangedaan. Zy bragten het den hunnen behaaglyk nieuws mede, dat de magt der *Hollanderen* aldaar zeer verzwakt was door ziektens, die veelen ten graave ſleepten. Volgens hunne opgave ging de Bezetting dier Stad geen twee honderd daadlyk dienſt doende *Europeaanſche* Manſchappen te boven; en mogt men ſlegts drie honderd aan Inboorelingen tellen. Het getal der Zeelieden was even zeer gedund. Schoon 'er zeven Oorlogſchepen op de reede lagen, waar onder twee van vier en zestig Stukken, was de *Europeaanſche* Manſchap, bekwaam om dienst te doen, niet meer dan vierhonderd ſterk. Terwyl de *Engelſche* Schepen, die dit berigt bragten, zich te *Batavia* bevonden, kwam 'er een *Hollandſch* Fregat van de *Kaap de Goede Hoop*, met de tyding dat de *Engelſche* Admiraal ELPHINSTONE daar verſcheenen was; doch de zwakke toeſtand der *Hollanderen* te *Batavia* was, gelyk de *Engelſchen* ſchreeven, oorzaak dat men de vier *Oost-Indiſche* Schepen, onverhinderd liet vertrekken (†). Gefteldheid in *Batavia*.

On-

(*) *Brief van* BLAUW *en* MEYER *aan* QUARLES 2 Oct. 1795. MSS.

(†) *Univ. Magaz.* Vol. XCVII. p. 444.

1795.

Hoe de *Engelſchen Ceylon* vermeesteren.

Onze Bezittingen in het *Oosten*, zints lang, niet genoegzaam voorzien en verſterkt, ſtrekten ten gereeden prooye voor eene Mogenheid, ter Zee zo magtig. De ſchikkingen ter overweldiging gemaakt, werden daadlyk ondernomen, en volvoerd met eenen uitſlag, waar op de *Engelſchen*, te onzer beſchaaminge, ſtoften. —— Het belangryk Eiland *Ceylon* was een der eerſte voorwerpen van bemagtiging. De *Engelſche* Vice-Admiraal RAINIER, ſtevende van *Madras* derwaards, wel met geene groote; doch, zo 't bleek, genoegzaame magt, op het einde van Hooimaand, en kwam, den eerſten van Oogstmaand, op de hoogte van *Trinconomale* en *Oostburg*, twee onzer belangrykſte Steden en Sterkten. Het oogmerk deezer Opdaaging ontvouwden de *Engelſchen*, van hunne zyde, op 't ſchoonſte. Twee dagen werden in onderhandeling geſleeten. De *Hollandſche* Bevelhebber weigerde aan het dringend verzoek te gehoorzaamen. Geraaden vonden het de *Engelſchen* daar op Krygsvolk te doen landen. Eén der Schepen, 't welk traage zeilders op het ſleeptouw hadt, werkte ſterk om tegen een geweldigen landwind de Baay op te zeilen; doch ſtiet, met zo veel gewelds, tegen een rots, in de kaarten niet aangeduid, dat het pompen van Zeelieden en Soldaaten niets kon helpen, en de Manſchap naauwlyks tyds genoeg hadt om het ten gronde gaande Schip te ontkomen, waar uit niets van ee-

eenig aanbelang gered werd. Zulks veroorzaakte eene vertraaging van tien dagen. Geen wederſtreeven van de zyde der *Hollanderen*, geene vyandlykheden greepen 'er by de ontſcheeping plaats. De *Engelſchen* bragten het noodige ter belegeringe aan wal; ten einde de tegenwoordige Bezitters, indien zy weigerden de *Engelſchen* als Vrienden te ontvangen, als Vyanden met geweld te onder te brengen. Dit laatſte ving tegen *Trincomale* den achttienden van Oogstmaand aan. De Stad werd drie dagen daar naa beſchooten, en weêrnaast hadt men bres. By de toerusting ter beſtorming, werd de overgave andermaal gevorderd. Van de *Hollandſche* zyde deedt men eiſchen, die de *Engelſchen* niet oorbaar keurden in te willigen; doch aan wier op nieuw gedaane eiſchen, op den beſtemden tyd, niet voldaan zynde, het vuur der Belegeraaren hervatte. Toen leedt het ſlegts weinige oogenblikken of de Witte Vlag werd opgeheesſen, en de Daadiging tot ſtand gebragt. XCVI. BOEK. 1795.

De Bevelhebber van de Bezetting op *Oostenburg* hadt de opeiſching afgeſlaagen. De noodige toebereidzels om het voor Krygsgeweld te doen bukken, werden gemaakt; doch de voorgeſtelde verdragspunten aangenomen, en *Jaffnapatnam* desgelyks overgegeeven. Met één woord, alle de Bezittingen der *Hollanderen* op de kusten van dit der *Oost-Indiſche* Maatſchappye zo hoogstbelangryk Ei-

XCVI. BOEK.

1795. *Malacca en Cochin aan de Engelſchen overgegeeven.*

land, vielen in der *Engelſchen* handen (*). Ten zelfden tyde ſtevende Capitein NEWCOME na *Malacca*. Een *Hollandſch Oost-Indisch* Schip zat ter reede in den modder. Op 't zelve door de *Engelſchen* geſchooten zynde, beantwoordde dit weerloos liggend Schip zulks met twee ſchooten, daar op onmidelyk de Vlag ſtrykende. De landing geſchiedde onverwyld. 'Er werd op de gelandden van de Battery door de *Hollanders* gevuurd; dan twee uuren naa de landing volgde de overgave. De *Hollandſche* Bevelhebber zondt een boode aan boord des *Engelſchen* Zeebevelhebbers, met verklaaring van zyne gereedheid om *Malacca* over te geeven op de gevorderde voorwaarde. Dit ſcheen enkel eene Bezitneeming om de belangen van de oude *Hollandſche* Regeering tegen de *Franſchen* te handhaaven. Ten deezen einde zou de Officier der *Britſche* Krygsmagt erkend worden als Bevelhebber van *Malacca*, en de Krygsposten daar aan onderhoorig, en een tweede plaats in den Raad bekleeden (†). — *Cochin*, op de *Malabaarſche* kust viel in Wynmaand, met alle de daar liggende Sterktens en Factoryen den *Engelſchen* in handen: zo dat zy zich mogten beroemen in 't bezit te zyn van alle der *Hollanderen* Bezit-

(*) *Univ. Magaz.* Vol. XCVIII. p. 62. 224. *N. Nederl. Jaarb.* 1796. bl. 497—506.

(†) *Univ. Magaz.* Vol. XCVIII. p. 293. *N. Nederl. Jaarb.* 1796. bl. 1470.

zittingen op het Vasteland van *Indie* (*).

Eer het jaar ten einde liep, viel het besluit, om voor den Zeecapitein ENGELBERTUS LUCAS, eene Commissie af te vaardigen, by welke hy volmagt kreeg, om den Gouverneur Generaal, en alle de Leden van het Gouvernement en de Geemploieerden, in de onderscheide Vastigheden, aan de *Kaap de Goede Hoop*, en in de *Oost-Indien*, te ontslaan van den Eed aan den geweezen Stadhouder, en van dezelve af te neemen den Eed aan hun Hoog Mogenden, of die geenen, welken, door den wil van het Volk, tot het Landsbestuur zouden worden geroepen (†).

XCVI. BOEK. 1795. Besluit om E. LUCAS na de *Kaap* en *Oost-Indien* af te vaardigen.

Geen beter lot was der Bezittingen van den Staat in de *West-Indien* beschooren. Dan, eer wy tot het vermelden van die den Vaderlande zo droeve als schadelyke gebeurtenissen treeden, staat ons te boeken wat 'er, ten opzigte van het Beheer der Volkplantingen, in dat Werelddeel, hier te Lande, by de Staatsomwenteling, voorviel. Ten Jaare MDCCXCI zagen wy de *West-Indische Maatschappy* ontbinden, en het Beheer in andere handen overbrengen, ondanks allen tegenstand door *Zeeland* aan die verandering gebooden (§).

Toestand der Bezittingen in de *West-Indien*.

Zeer onmiddelyk naa de Omwenteling, immers zo vroeg als den elfden van Sprokkel-

Voorstel van P. PAULUS.

(*) *Univ. Magaz.* Vol. XCVIII. p. 225. 294.

(†) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 23 Nov. 1795.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIV. D. bl. 342-359.

XIVde. BOEK. 1795. wegens het Beheer der *West-Indiſche* Volkplantingen van den Staat.

kelmaand, was, by de Proviſioneele Repreſentanten des Volks van *Holland* bepaald, te raadpleegen over de *Colonie-Raad* van de *West-Indien*, en de betrekking waar in dezelve door de Vergadering van *Holland* zou behooren geſteld te worden. De dag daar toe bepaald was de vyfde van Lentemaand. De Voorzitter P. PAULUS deedt, ten dien ſtonde, een breedvoerig voorſtel, hoofdzaaklyk hier op nederkomende. —— Het was ontwyfelbaar zeker, dat, indien het Beheer over de Volkplantingen der Republiek in *Afrika* en *Amerika*, of in de zogenaamde *West-Indien*, eenmaal op een voeglyken voet zou gevestigd worden, waar door dezelve, zo wel in het Politieke, Juſtitieele en Commercieele, als in het Militaire, onder eenpaarige en daar door voor den Lande meest heilzaame ſchikkingen, zouden kunnen gebragt worden, daar over *één Algemeen Beheer* moest worden beraamd, gaande, zonder uitzondering, over alle de Volkplantingen van den Staat in de *West-Indien*, waar door alle derzelver belangen vereenigd, gelyklyk gekend en behartigd konden worden: terwyl dezelve thans onder zo veele verſchillende Directien ſtonden, als 'er onderſcheide Volkplantingen waren.

De voorheen beſtaan hebbende *West-Indiſche Compagnie* deezer Landen, merkte hy op, was oorſpronglyk, even als de *Oost-Indiſche Maatſchappy*, een handeldryvend lichaam geweest; doch zedert veele jaa-

jaaren vóór deszelfs vernietiging, geheel van aart en natuur veranderd, en nogthans, even of het nog een handeldryvend Lichhaam ware, in derzelver deelen zo beſtuurd, dat ze in geen verband met elkander ſtonden, en ten opzigte van dezelve nimmer eenige gemeenſchaplyke ſchikkingen konden worden gemaakt. XCVI. BOEK. 1795.

Daarenboven werden deeze onderſcheide Lichaamen eeniglyk beſtuurd door Kooplieden en Regtsgeleerden; en kon het uit dien hoofde niet anders zyn, of derzelver ſtaat van Verdeediging, zo te Water als te Lande, moest meest al verzuimd, kwalyk beſtuurd, ten minſten niet zodanig behandeld worden, als men mogt en kon verwagten van Lieden, met genoegzaame kennis deswegen voorzien. Het lot der Volkplantingen, in den jongst gevoerden Oorlog met *Engeland* voerde hy ten bewyze aan.

Wyders merkte de Voorzitter op, dat de Ontaarting der *West-Indiſche Compagnie* van een *Handeldryvend Lichaam* in een van louter *Beheer*, haar langzaamerhand buiten ſtaat geſteld hadt om zelfs de Intresſen der gemaakte Schulden te betaalen; de houders van zeer groote opgenomene Hoofdſommen hadden de renten moeten misſen, en de Compagnie was in een volſlaagen wancredit vervallen, zodanig, dat het voorig Landsbeſtuur, by het einde des Octroys, dezelve geheel hadt moeten ontbinden.

Hier uit was een *Raad over de Colonien*

in

XCVI. BOEK. 1795.

in America en *over de Bezittingen van den Staat in Afrika*, ten Jaare MDCCXCII gebooren. Dan, met die verandering bleef 'er een drieledig beheer ſtand houden, tot groot nadeel der Volkplantingen, tot groote vermeerdering der kosten, vereischt tot goedmaaking eens zo drieledigen beſtuurs.

De Souverain miste, uit hoofde deezer ſchikking, allen behoorelyk berigt omtrent derzelver toeſtand, zo te Water. als te Lande; kon 'er naauwlyks meer van weeten, dan het de onderſcheide Beſtuuren behaagde, mede te deelen; en deeze, by hun lastbrieve, of byzondere bevelen, niet verpligt zynde om 'er, naar eisch, voor te zorgen, ja zelfs daar toe geheel ongeſchikt, was het gansch niet te bevreemden, dat die Volkplantingen, by het ontſtaan van eenen Oorlog, in een ſlegten toeſtand waren, tot aanmerkelyk voordeel van den Vyand, en tot onuitſpreeklyk nadeel van den Staat.

Daarenboven maakte het genoegzaam afzonderlyk beheer van ieder der Volkplantingen, alle onderlinge ſchikkingen, ten opzigte van elkanderen, niet alleen zeer moeilyk, maar zelfs ondoenlyk. Men merkte zich niet aan als Leden van het zelfde Lichaam; maar veel eer als onderſcheide Lichaamen, die een verſchillend belang hadden, die jalours ten opzigte van elkander waren. Hier van was het gevolg, dat, in ſtede van eene gemeenſchaplyke werking, ten algemeenen nutte, en tot een zo veel mogelyk eenpaarig

Be-

Beſtuur, eene geheimhouding omtrent elkanderen, en eene onverſchilligheid omtrent elkanders voorſpoed en geluk plaats hadt, welke onder eene welgeregelde Regeeringsvorm van een Land geene plaats behoorde te hebben. XCVI. BOEK. 1795.

Op deeze gronden deedt de Voorzitter de voorſtellen rusten om den tegenwoordigen Colonie-raad, met den aankleeve van denzelven, terſtond af te ſchaffen, om desgelyks te vernietigen de tegenwoordige *Societeit van Suriname* en de *Directie van de Colonie van Berbice*; en dat over *alle* deeze Volkplantingen van den Staat, zo in *America* als in *Afrika*, *één* Generaale Directie en Adminiſtratie aangeſteld behoorde te worden, onder den Tytel van *Committé tot de zaaken van de Colonien en Bezittingen in Afrika en America*, beſtaande uit één en twintig Perſoonen, welk Committé in die Volkplantingen en Bezittingen het beheer zou hebben over de Krygsmagt, de Fortificatien, de Magazynen, Arſenaalen, Hospitaalen, Geldmiddelen, en voorts alles wat daar toe en tot het beſtuur van den Handel met het Moederland eenigzins behoorde.

De één en twintig Perſoonen daar toe aan te ſtellen, zouden door hun Hoog Mogenden, uit alle de Gewesten, of liever uit de geheele Republiek, zonder onderſcheid, worden benoemd, zo nogthans, dat het aan de Stad *Amſterdam*, uit hoofde van haar onmiddelyk belang in *Suriname* en *Berbice*, zo voor zich zelven als haa-

XCVI. BOEK. haare Ingezetenen, zou vryſtaan om *zes* Perſoonen aan hun Hoog Mogenden, ten dien einde, voor te ſtellen.

1795. De werkzaamheden van dit Committé werden in deezer voege voorgedraagen. *Zeven* der Leden zouden byzonder belast weezen met alles wat tot den *Militairen Staat* der Volkplantingen behoorde; *Zeven* anderen met het *Huishoudelyk Beſtuur* in de Volkplantingen zelve; het overſchietend *Zevental* zou zich byzonderlyk moeten bezig houden met het Beheer van de *Handel*, zo op als uit de Volkplantingen, met het werk der Financien, of de beſchikking over de Penningen door alle de Gewesten opgebragt ten behoeve dier buitenlandſche Bezittingen, als mede van die, welke uit de Volkplantingen zelve, of uit de ontvangst van eenige Regten hier te Lande, op van daar inkomende Goederen mogten ſpruiten.

De Algemeene en Opperbeheering van alle deeze byzondere afdeelingen zou by het Committé gezamenlyk berusten.

Om aan de werking der Departementen meer gemaks toe te brengen, zou het aan ieder vryſtaan een afzonderlyke Secretaris aan te ſtellen, met de verder tot de werkzaamheden noodige Perſoonen. Het Committé zou zorgen, dat doorgaans *twee* of wel *vier* van deszelfs Leden zich in de voornaamſte Handelplaatzen bevonden, als te *Amſterdam vier*, te *Rotterdam twee*, te *Middelburg twee*, te *Hoorn* en *Enkhuizen twee*, en te *Groningen*, des noodig zynde, *twee*. Ver-

Verder zou door hun Hoog Mogenden worden aangeſteld een *Advocaat Fiscaal*, een *Secretaris* voor het geheele Committé, en een *Ontvanger Generaal*. — De Zittingen van het Committé zouden in den *Haage* gehouden worden, onder het opzigt van eenen om de acht dagen afwisſelenden Voorzitter. Eindelyk zou het Committé bevoegd zyn om, zulks noodig oordeelende, ter Vergadering van hun Hoog Mogenden te verſchynen. XCV. BOEK. 1795.

Gansch gereeden ingang vondt dit Voorſtel ter Vergadering der Vertegenwoordigeren des *Hollandſchen* Volks; dan het werd by hun Hoog Mogenden door eenige Gewesten overgenomen (*).

Terwyl deeze zaak hing, leverden de Directeuren van de Geoctroyeerde Colonie van *Berbice*, by de Municipaliteit der Stad *Amſterdam*, een breed Vertoog in, zich verheugende, dat die Stad een gelyk belang met hun hadt, ten opzigte van de Societeit van *Suriname*. Zy betuigden hunne bevreemding over het genomen, of te neemen, beſluit ter vernietiging van de Directie over gemelde Volkplanting, met voordragt van hunne belangen in deezen. Ten welken einde zy ontvouwden, hoe de *Berbice* door Koop hun Eigendom geworden was, welks bezit en beheer hun diensvolgens toekwam, en naar de erkende Regten van den

Directeuren van *Berbice* vervoegen zich by de Municipaliteit van *Amſterdam* wegens het Beheer.

(*) *Decreeten der Proviſionele Rep. van Holland* 5 Maart 1795.

XCVI. BOEK. 1795.

den Mensch hun niet kon ontnomen worden. De gronden op welke men die ontneeming, in het tegenwoordige geval, wilde doen rusten, tragten zy te wederleggen (*). Hun inbrengen vondt luttel ingangs.

Voorstel om nog twee Persoonen in den Colonieraad te doen zitting neemen.

De Burgers DIRK WESTRIK en ABRAHAM VEREUL, door het Stadsbestuur van *Amsterdam* aangesteld, om de belangen dier Stad, in de zaaken tot de *West-Indische* Volkplantingen waar te neemen, deeden een Verzoek, dat de Vergadering van hun Hoog Mogenden, hangende de raadpleegingen der Bondgenooten, over het by *Holland* genomene Besluit, het zy door toevoeging eener Commissie aan den Colonie-Raad, of door eenig ander gepast middel, aan den wensch des Handels, en de begeerte der menigte daar by belang hebbende Ingezetenen, zou gelieven te voldoen: dewyl het geen tegenspraak leedt, dat de wyze van overbrenging der eerste tydingen wegens het gebeurde hier te Lande, als mede de wyze waar op het werk der Revolutie in de Volkplantingen bestuurd werd, voor dezelve heilzaame of doodlyke gevolgen kon hebben: terwyl ook boven dien de door *Holland* voorgestelde vernietiging des Colonie-Raads en de overige oude Directien, met de gereed liggende Schepen overgebragt wordende, veel-

(*) Het stuk den 12. Maart gedagtekend, is voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1795, bl. 3144—3151.

veelligt by de onkundigen huiverigheid, en by anderen onwilligheid in het gehoorzaamen, zo als het behoort, van derzelver orders, aldaar zou kunnen doen gebooren worden. —— *Holland* wilde de zaaken ter Vergadering van hun Hoog Mogenden daar heen gestuurd hebben, dat men eenige bekwaame Persoonen benoemde om, staande dien tyd, in de Colonie-Raad zitting te neemen; ten einde de meestgeschikte middelen te beraamen, en daar te stellen (*).

A. VEREUL en J. STAPHORST daar toe benoemd.

Ingevolge hier van werden VEREUL en JAN VAN STAPHORST benoemd om daar zitting te neemen, en zodanig te helpen besluiten, als met hunne bekende Burgertrouw best zou overeenkomen. De Afgevaardigden van *Zeeland* wilden aan hun Lastgeeveren voorbehouden, om, van wegen dat Gewest, 'er nog een Commisaris by te voegen (†).

Tot de verandering in het Beheer besloten.

Naa veel overweegens van het Voorstel door *Holland* ter baane gebragt, en veel aandrangs om hetzelve stand te doen grypen, viel, in Herfstmaand, het Besluit, dat de *Raad der Colonien*, de *Societeit van Suriname* en de *Directie van de Berbice* zouden vernietigd, en het voorheen verdeeld Beheer, vereenigd overgebragt worden aan een *Committé tot de zaaken van de Co-*

lo-

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 23 Maart 1795.

(†) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 28 Maart 1795

XCV. BOEK. 1795.

lonien en Bezittingen in Africa en America, beſtaande uit één en twintig Perſoonen. Ten zelfden tyde verzogt men de Gecommitteerden tot de *West-Indiſche* zaaken, ten ſpoedigſten te onderzoeken de wyze waar op dit Beſluit best uitgevoerd, de Leden en Ministers tot dat Committé benoemd, en 't zelve dus in werking gebragt worden. Hun Hoog Mog. maanden de Afgevaardigden der Gewesten aan, om zich, zo ras mogelyk, te bekwaamen tot het benoemen der Perſoonen, vertrouwende, dat dezulken zouden worden voorgedraagen, van dewelken men, of uit hoofde van derzelver erkend en onmiddelyk belang by den bloei en welvaart der Volkplantingen, of wel door hunne ondervinding, yver en kunde in de vakken van werkzaamheid, in zodanig een Beſtuur voorkomende, met reden kon verwagten, dat zy het hun toe te vertrouwen Beheer, tot onderling nut van dit Gemeenebest, en van de Colonien, zouden uitoefenen.

Wat *Zeeland* bedingt en verwerft.

De Afgevaardigden van *Zeeland* hadden verklaard, tot het Beſluit niet te kunnen inſtemmen, dan onder beding, dat aan hun Gewest het regt gelaaten wierd aan 't zelve toegekend by het Beſluit van hun Hoog Mogenden op den eerſten van Zomermaand des Jaars MDCCXCII genomen, en by het XIV. en XVI. Artykel van den Lastbrief voor de *Colonie-raad* bepaald. Hun Hoog Mogenden bewilligden hier in, ſchoon de Afgevaardigden van *Holland* on-

onder de toeſtemmenden niet behoor den (*). — Van het Beſluit der Vernietiging des Colonie-raads, en de inplaatsſtelling van het Committé gaven hun Hoog Mogenden den drie en twintigſten van Wynmaand by Afkondiging den Ingezetenen kennis (†). XCVI. BOEK. 1795.

Het nieuw Committé door hun Hoog Mogenden benoemd, beſtondt uit de volgende Leden en Ministers, ABRAHAM SANDRA, QUIRYN WILLEM VAN HOORN, G. H. MULDERS, J. P. DU QUESNE, L. NOLST, J. A. DE MIST, A. S. LOCHMAN, G. A. W. RUISCH, D. J. DE KEMPENAAR, D. WESTRIK, C. B. VAN CITTERS, H. ZWAANENBURG, ALLARD SCHELTINGA; H. K. STEENBERGEN, A. VEREUL en B. F. VAN LIEBEHERR. A. HARTMAN werd tot Ontvanger, WILH. IRHOVEN VAN DAM tot Secretaris, en J. SPOORS tot Fiscaal gekoozen. A. VEREUL bekleedde het eerſte Voorzitterſchap (§). Het Committé benoemd.

Dan hoedanig was het met de *West-Indiſche* Bezittingen van den Staat middelerwyle geſteld! De na *Engeland* geweeke WILLEM DE V. deedt, ten opzigte van *Suriname*, eene pooging, eenigermaate gelykſoortig met die hy, omtrent de *Kaap de Goede Hoop* te werk ſtelde (**). Een Brief van WILLEM DEN V. aan den Gouverneur van *Suriname*.

Brief

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 7 Sept. 1795.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 6108.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 6647.
(**) Zie hier boven bl. 187.

XVI. BOEK. 1795.

Brief aan den Gouverneur van *Suriname*. JURIAAN FRANCOIS FREDERICI toegezonden, uit *Kew* den zevenden van Sprokkelmaand MDCCXCV gedagtekend, hieldt woordlyk in, „ Wy hebben noodig geagt „ UE. by deezen aan te ſchryven, en te „ gelasten, om, zo te *Paramaribo*, als verder in de Colonie van *Suriname*, te admitteeren de Troepen, die van wegen „ zyne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit derwaards zullen worden gezonden, en op „ de Rivieren zodanige Oorlogſchepen, „ Fregatten of gewapende Vaartuigen, „ die van wegen Hoogstgemelde zyne „ *Groot-Brittanniſche* Majeſteit derwaards „ zullen worden gezonden, en dezelve te „ conſidereeren als Troupen en Schepen „ van eene Mogenheid, die in Vriendſchap en Alliantie is met hun Hoog „ Mogenden, en die komen om te beletten, dat die Colonie door de *Franſchen* worde geinvadeerd.'

Voorſtel wegens het gedrag des Gouverneurs.

De Burger A. VEREUL zondt een Afſchrift van deezen Brieve, uit naam van Directeuren der Colonie *Suriname*, op den derden van Oogstmaand, aan hun Hoog Mogenden, en boodt denzelven der verontwaardiging van de Algemeene Staaten aan. Met vermelding dat deeze misdaadige pooging, ten einde de braafheid des Gouverneurs te verraſſen, den voorgeſtelden uitſlag niet gehad hadt; dat deeze integendeel, gehoorzaam aan de bevelen van hun Hoog Mogenden, door hem ontvangen, by herhaaling bettigde alles

te

te zullen verrigten, wat men van een Man van Eer, die alle Zyne pligten kende, en het behoud der Colonie voor het Moederland boven alles ſtelde, kon en mogt verwagten. — De laatſt ontvangene Brief uit die Volkplanting, den vyf en twintigſten van Bloeimaand gedagtekend, behelsde het aangenaam berigt, dat de goede orde en rust in de Volkplanting bleef voortduuren. XCVI. BOEK. 1795.

Zo aangenaam dit ſlot deezes Briefs der Vergaderinge was, zo zeer verwekte de *verraaderlyke pooging des geweezen Stadhouders* derzelver hoogſte verontwaardiging. Men beſloot den Gouverneur, van wegen hun Hoog Mogenden, derzelver genoegen, over diens braaf gedrag tot heden gehouden, op het volledigſt te betuigen, en hem aan te moedigen tot een manlyk volharden op dit zelfde ſpoor. Wegens den Brief des Prinſen van *Oranje* zou men nader beſluiten (*). Aandoening, welke 's Prinſen Brief verwekte.

Den Burgeren HAHN, P. GEVERS, P. PAULUS en LA PIERRE werd de zo veel verontwaardigings wekkende Brief in handen geſteld om de Vergadering van *Holland* des met hun berigt te dienen. Zy volvoerden dien laſt, op 't einde van Herfstmaand. By de ontvouwing vingen zy woordlyk, in deezer voege aan —

„ Wy zouden ten opzigte van den Brief „ des geweezen Stadhouders, Burgers Re- „ pre- Beſluit omtrent deezen Brief by *Holland* genomen.

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 4 en 5 Aug. 1795.

XCVI. BOEK. 1795.

„ preſentanten! U reeds lang van onze
„ Conſideratien hebben kunnen dienen;
„ maar de geſtadige verwagting, dat het
„ zogenaamde Huis van *Oranje*, deszelfs
„ ondankbaarheid jegens zyn Vaderland,
„ eerlang zou bekroonen met een open-
„ baar Manifest, en eene gewapende Ag-
„ gresſie van hetzelve, heeft ons terug-
„ gehouden, daar zulks in dit en in an-
„ dere Landen werd verzekerd, en wy ver-
„ onderſtelden, dat Gylieden van zodanig
„ een Manifest legale kennis krygende,
„ de behandeling van dit alles dan liever
„ in ééns zoudt hebben afgedaan. ——
„ Dan wy willen, en wy mogen niet lan-
„ ger draalen, om aan uwen last te vol-
„ doen, en hebben zeer weinig woorden
„ van nooden, om de zwaarte van de
„ Misdaad in deezen, tegen den gehee-
„ len Staat gecommitteerd, te doen op-
„ merken, niet ſlegts naar de beginzelen
„ van dat algemeene Staatsregt, dat op
„ de Natuur en op de Rede ſteunt; maar
„ ook naar de meer bekrompene en zo-
„ genaamde Conſtitutioneele inrigtingen,
„ hier te Lande dus verre plaats heb-
„ bende."

Naa eene optelling van des geweezen Stadhouders bedryven, zints den Jaare MDCCLXXX, ten opzigte van den Lande, en bovenal omtrent deszelfs Patriottiſche Ingezetenen, tot den dag dat hy zich met de zynen, uit den Lande weg maakte; — naa die zwarte lyst, en het ophaalen des beſluits van hun Hoog Mogenden, om aan al-

alle Collonels of Commandeerende Officieren van Regimenten en Corpſen in dienst van den Staat, mitsgaders aan de Gouverneurs of Commandeerende Officieren, kennis te geeven, dat zyne Hoogheid zich voor eenigen tyd geabſenteerd hadt, en dat ook zyne beide Zoons van het Commando waren ontſlaagen, vaaren zy dus voort, „ dat, naa dit alles WILLEM DE V, evenwel zyne verraaderlyke dienstbaarheid aan *Engeland*, zo „ verre den teugel heeft gevierd, dat hy, „ zonder eenige Magt of Authoriteit daar „ toe te hebben, den Gouverneur van „ eene zo belangryke Colonie van den „ Staat *ſub-* en *obrectief*, en alzo verraaderlyk, tot eene daad heeft getragt te verleiden, waar van de gevolgen voor den „ Lande, indien dezelve aan zyne verraaderlyke oogmerken beantwoord hadden, „ allerverderflykst zouden zyn geweest — „ dat WILLEM DE V. zich aan de Misdaad van *Hoogverraad*, ten aanzien van „ de Republiek, heeft ſchuldig gemaakt, „ daar aan vermeenen wy, dat door niemand meer kan worden getwyfeld, en „ dat de opnoeming der daadzaaken, ten „ betooge daar van, alleen genoegzaam is. „ Ondertuſſchen moeten wy bekennen, „ dat dit alles ons minder verwonderd „ dan verontwaardigd heeft. 'Er is niets „ onder alle de openbaare en heimlyke „ aanrandingen van het Volk van *Nederland* in 't algemeen, en van de Vryheid en Onafhangelykheid van *Holland* „ in

XCVI. BOEK. 1795.

XCVI. BOEK. 1795.

„ in 't byzonder, dat men van WILLEM „ DEN V. naa alles, wat men tot hier „ toe heeft zien gebeuren, niet zou ver„ wagten, en onder alle Stadhouders, „ waar van de Historie melding heeft „ moeten maaken, kennen wy 'er geenen, „ wiens misdaaden tegen het Vaderland, „ die van den laatſten, in aanhoudenheid „ en vermetelheid evenaaren, en wiens „ Acte van Beſchuldiging alzo ligter op „ te maaken zou weezen.

„ Het is daarom, Burgers Repreſen„ tanten! dat wy het allernoodzaaklykst „ oordeelen, dat deeze in behoorlyke „ form worde vervaardigd. — *Europa* „ zal dan zien, dat de Affchaffing van het „ Stadhouderſchap geen ligtvaardig beſluit „ was. Elk Vryheidsminnaar zal hetzel„ ve, en onzer gezegende Revolutie, toe„ juichen; zyne Aanhangers zullen ſchaam„ rood worden, en aan veelen waarſchyn„ lyk de ſchillen van de oogen eens val„ len. — Wy zyn egter van gedagten „ dat deeze Procedure niet te naauwkeu„ rig en plegtig kan aangevangen, beſtuurd „ en ten einde gebragt worden. En, om„ ziende na geſchikte Mannen om den „ Lande en Ulieden daar in te dienen, „ hebben wy geoordeeld, en wy zouden „ Ulieden derhalven adviſeeren, om, ge„ lyk de bovengemelde Misſive van den „ geweezen Stadhouder, uit de Vergade„ ring van hun Hoog Mogenden ter tafel „ van deeze Vergadering is gebragt door „ uwe Gecommitteerden ter Generaliteit,

„ zo

„ zo ook hetzelve wederom, benevens dit Advys in handen te ſtellen van de Gecommitteerden, met last om daar van hun Hoog Mogenden kennis te geeven, en het voorts aldaar daar heenen te dirigeeren, dat deeze Stukken, met den meesten ſpoed werden geſteld in handen van de *Leydſche* Hoogleeraaren BAVIUS VOORDA en JAN VALCKENAER, ten einde hun Hoog Mogenden te dienen van conſideratien en advys, nopens den aanleg en de directie der *Crimineele Procedure* ten deezen: zo wel als om aan hun Hoog Mogenden te ſuppediteeren eene Succinte Acte van Accuſatie tegen den voorſchreeven WILLEM DEN V, met faculteit om, van hunne zyde, zodanig iemand te aſſumeeren, of in het werk te ſtellen, en viſie van zodanige Staatspapieren te mogen neemen, als zy tot volvoering van hunne Commisſie noodig zouden oordeelen." XCVI. BOEK. 1795.

Overeenkomſtig met deezen voordragt viel het Beſluit ter Vergadering van *Holland*, in dit zeer zonderling geval (*). Eenſtemmig daar mede beſlooten hun Hoog Mogenden (†). Dat van hun H. Mog.

Vaardiger, dan veel al in gevallen van deezen aart, bragten de bovengemelde Hoog- Advys van VOORDA

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 29 Sept. 1795.

(†) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 7 Oct. 1795.

XVI. BOEK. 1795. en VALCKENAAR.

Hoogleeraars den van hun verzogten Raadslag uit, naamlyk op den zevenden van Louwmaand des volgenden Jaars, en kwam 't zelve hier op neder, „ dat WILLEM VAN „ NASSAU, bekend onder den naam van „ WILLEM DEN V, geweeze Stadhouder „ van de *Vereenigde Nederlanden*, door „ zyn ſchryven aan de Gouverneur van „ de Volkplantingen van den Staat, den „ zevenden van February MDCCXCV, zich „ ſchuldig gemaakt hadt aan Ontrouw, „ Myneed, Aanmaatiging van Hoog Ge„ zag, Misbruik en Overtreeding van „ Magt, en aan Hoog Verraad tegen zyn „ Vaderland; ten minſten, dat 'er zeer „ gegrond fundament voorhanden was, „ om hem van die Misdaaden Crimineel„ lyk te beſchuldigen, en in Regten te „ vervolgen. Behoudens nogthans alle „ middelen van Verdeediging, die hy, „ in den tyd, zou goedvinden te ge„ bruiken."

Twee aanmerkingen voegden zy 'er nevens, hier op nederkomende, dat, ſchoon WILLEM DE V, *volgens de Deciſie der Rapporteurs*, eene lyst van euveldaaden ten zynen laste hadt, en dit ſtuk eer eene *Beſchuldiging* dan een Verſlag mogt heeten, *die Predeciſie niets afdeedt: met de Beſchuldigden moest den gewoonen weg van Juſtitie bewandeld worden.*

Dan voor welk een Regtbank zou hy te regt ſtaan? De bevoegdheid der Regtbanke was toch het voornaamſte en gewigtigſte ſtuk in een Lyfſtraflyk Regtsgeding.

ding. Ten deezen aanziene deeden zich, omtrent den geweezen Stadhouder, zo veele moeilykheden op, dat zy het onmogelyk vonden een bepaald Advys uit te brengen. Alleen gaven zy eenige bedenkingen op, ſtrekkende om aan te toonen aan welke en hoe veele zwaarigheden zodanig eene Regtsvordering onderheevig was, ontſtaande uit 's Prinſen betrekkingen als *Krygsman* en *Burger*. In het eerſte geval zou de *Raad van Staaten* de bevoegde Regter weezen; doch deeze was vernietigd, en ten aaziene van het Committé van het Bondgenootſchap te Lande, durfde men niet beſlisſen of het uit Perſoonen beſtondt, bevoegd tot het waarneemen der Crimineele Juſtitie. — Niet klaarder was het in het andere geval, het *Burgerlyke*: dewyl het veel bedenkens leedt te bepaalen, waar de geweeze Stadhouder eigenlyk gewoond hadt. Wel het meest hadt hy zich in *Holland* onthouden; maar zulks gaf den Hove van *Holland* de bevoegdheid niet om hem te vonnisſen; en ook niet aan de *Magiſtraat van den Haage* — *Gedelegeerde Regters* te benoemen hadt al het haatlyke van het gebeurde met OLDENBARNEVELD en DE GROOT. Het gevoegelykst zou nog weezen, uit elk der Provinciaale Hoven één of meer Leden te verkiezen, of de Oudſte Helft die dan te gader een Regtbank, bepaaldlyk voor dit geval beſtemd, zouden uitmaaken.

NOVI BOEK. 1795.

De beide Hoogleeraars oordeelden voorts zich

1795.

zich te kunnen onthouden van het inleeveren eener Acte van Beſchuldiging: „ dewyl zy dat werk voor hun reeds zaaklyk vonden afgedaan in het Rapport „ der Heeren HAHN; GEVERS, PAULUS „ en LA PIERRE, 't welk zy beſchouwden als een beknopt Register, geſchreeven in eenen treffenden ſtyl." — Verſtond men door die Acte van Beſchuldiging een judicieel ſtuk om 'er de Regtspleeging op aan te vangen, dan moesten zy tot hun leedweezen betuigen, en konden zy verzekeren, „ dat zo iets in de „ geheele *Nederlandſche Crimineele Praktyk* „ onbekend was." — Zy voegen 'er nevens, „ dat 'er veel omſlags en werks zou „ noodig weezen om de Betichtingen in „ het Rapport voorkomende, aan de „ Gronden van het Regt te toetzen, en „ de daar toe behoorende Stukken by een „ te zamelen. Een *Juridicq Advys*, over „ alle die daadzaaken, één voor één, ten „ lasten van WILLEM DE V. te geeven, „ zou een arbeid voor verſcheide jaaren „ opleveren, en de gewiſſe gaapingen, by „ het naſlaan der Staatsregisters en andere „ Papieren, te duchten, deedt hun vreezen, dat veelligt die geheele arbeid voor „ het Vaderland nutloos zou bevonden „ worden."

Poogingen omtrent *Demerary* en *Eſſequebo*.

Een Brief van gelyken inhoud als wy hier boven opgaven aan den Gouverneur van *Suriname*, door WILLEM DEN V. toegeſchikt, werd den Gouverneur Generaal te *Demerary* en *Eſſequebo*, VAN GROVESTEINS,

STEINS, den vierden van Bloeimaand, door den eerſten Luitenant van het *Engelſche* Fregat *de Zebra* aangebragt; deeze ging vergezeld door eenen anderen van den *Engelſchen* Admiraal CALDWELL, en den Generaal VAUGHAN, verzoekende plaats te maaken voor zeshonderd man Krygsvolks, dagelyks uit de *Barbados* te wagten, en voor deeze Rivier beſtemd. XCVI. BOEK. 1795.

De Gouverneur Generaal ontboodt tot zich alle de by de hand zynde Raaden, als mede Officieren der Land en Zeemagt, deelde de Brieven mede. De uitſlag der raadpleeging was, met eenpaarige ſtemmen, in antwoord te ſchryven, „ dat zy „ aan de Orders van den Ex-Stadhouder „ niet konden defereeren; alzo zy bevelen van den Souverain ontvangen hadden, van geene andere Troupen, dan *Hollandſche* of *Franſche*, in te neemen; „ maar integendeel zich tegen het inkomen van Troepen van andere Natien „ met geweld te moeten verzetten; dat „ zy voor geene invaſie der *Franſchen* beducht waren; alzo zy officieele berigten hadden ontvangen van de gemaakte „ en geſlootene Vrede en Vriendſchap „ met de *Franſche* Republiek." Beſluit aldaar om geen *Engelſchen* in te neemen.

De Brief aan den *Engelſchen* Generaal en Admiraal door den Gouverneur geſchreeven, was in vry zagter woorden begreepen, dan dit Beſluit. „ Ik moet, „ dus luidde dezelve, „ uwe Excellentie „ berigten, dat ik afſchriften van Depeches gekreegen heb van wegen hun „ Hoog Brief des Gouverneurs VAN GROVESTEINS.

XCVI. BOEK. 1795.

„ Hoog Mogenden de Staaten Generaal
„ der *Vereenigde Nederlanden*, myne Sou-
„ verainen, my kennis geevende van de
„ Vriendſchap tuſſchen de *Franſche* Natie
„ en de Republiek der *Vereenigde Neder-*
„ *landen* beſtaande, en dat, uit dien hoof-
„ de, de uitvoering der gegeevene Orders
„ ter defenſie tegen de genoemde Natie
„ ophoude. — Ik moet, derhalven, uwe
„ Excellentie berigten, dat de gemelde
„ omſtandigheden, verbonden met de ver-
„ dere Inſtructien, welke my ten zelfden
„ tyde zyn toegezonden, my in de on-
„ mogelykheid ſtellen om aan het ver-
„ zoek te voldoen."

Wat 'er voorviel na het vertrek des Gouverneurs.

De Raaden en Krygshoofden dagten dat de *Engelſche* Officier alleen met die boodſchap zou afreizen; doch zy vernamen, dat de Gouverneur VAN GROVESTEINS met hem na boord van *de Zebra* was vertrokken. Wanneer 's volgenden daags dit vertrek openbaar bekend werd, ontſtondt 'er in *Stabroek* veel beweegings. Tuſſchen de zeventig en tachtig Inwoonders kwamen in een Herberg byeen. Men wist in den beginne niet wat te doen. 'Er werd geſprooken om zekere BEAUJON en BOLLERS als zeer aan den Gouverneur verknogt, af en vast te zetten, de Regeering te veranderen, en een nieuwe Gouverneur te benoemen. Dan men werd te raade, vier Gecommitteerden van *Stabroek* te benoemen om vertoogen, wegens de geſteltenis van zaaken aan de Regeering te doen. Dit geſchiedde. Zy ſchreeven

de

de andere Divisien van *Esſequebo* en *Demerary* aan om desgelyks Gecommitteerden te zenden; ten einde met hun te raadpleegen, en te bezien wat in deeze tydsomſtandigheden te doen ſtondt. Terwyl men die Vergadering van gezamenlyke Afgevaardigden verbeidde, ontſtondt 'er, door eenige weinigen, met die voorshandſche ſchikkingen en gedaane benoemingen niet te vrede, zo veel onrusts en tweedragts, dat een Burger Capitein, met eenige vrywillige Burgers in de wapenen kwam, en het oproer dempte, vier der voornaamſte onrustverwekkers vattende, en voorts in handen des Geregts overleeverende. Hier mede was alles ſtil. Op voordragt van Kiezers werden eenige buitengewoone Raadsleden benoemd. Het Gouvernement werd waargenomen door twee Leden, welke telkens voor acht dagen zaten, een Lid van *Demerary*, en een Lid van *Esſequebo*. XCVII. BOEK. 1795.

By deeze waarneemers des Gouvernements bragten twee *Engelſche* Officieren een Brief, houdende aan de *Voornaamſte Magiſtraaten en Conſuls van Demerary*. Geen gewag maakte dezelve van WILLEMDEN V, en was in deeze woorden begreepen. „ Zyne *Britſche* Majeſteit noodig „ geoordeeld hebbende ten ſpoedigſten af „ te zenden eene Order aan de Gewa„ pende Magt, om de Bezetting van *De„ merary* en deszelfs Onderhoorigheden „ te protecteeren tegen de *Franſche* Wa„ penen, (de regeerende Magten van „ *Frank-* Nadere Brief door de *Engelſchen* gezonden.

XVII. BOEK. 1795.

„ *Frankryk* bezit genomen hebbende van „ *Holland*,) zo noodigen de Officieren „ commandeerende de *Britſche* Zee- en „ Landmagt voor *Demerary* en deszelfs „ Dependentien, de Perſoonen der boven- „ gemelde Colonien uit, om zich te ver- „ voegen onder de milde Beſcherming van „ het *Britſche* Gouvernement.

„ De Godsdienst, de Perſoonen en „ Eigendommen der Inwoonderen zullen „ geëerbiedigd worden, zo lange zy voort- „ gaan in goede verſtandhouding met de „ *Britſche* Natie te leeven: terwyl het „ onvermydelyk, in den tegenwoordigen „ toeſtand van *Holland*, ter nadere beſliſſing „ zal moeten worden overgelaaten, van „ welke *Europeeſche* Magten, de Volkplan- „ ting van *Demerary* en derzelver Onder- „ hoorigheden, voor het vervolg, beſcher- „ ming zullen ontvangen, wanneer de „ groote ſtryd, zo belangryk voor het ge- „ heele Menschdom, door eenen Vrede, „ tuſſchen de Oorlogende Natien zal zyn „ beſlischt (*)."

Hoe beantwoord.

Het toenmaalig Beſtuur der Volkplanting gaf van deezen Brieve, by openbaare afkondiging, berigt, en teffens van het antwoord den *Engelſchen* toegezonden. 't Zelve kwam hoofdzaaklyk hier op neder. By het toeſchikken eens Affchrifts van den Brieve des ver-

(*) Deeze Brief was 16 Mey gedagtekend, en onderſchreeven door HENRY WAWE, commandeerende de Zeemagt zyner *Britſche* Majeſteit, en JOHN RITCHIL, commandeerende de Troepen.

vertrokken Gouverneurs aan den Generaal VAUGHAN en den Admiraal CALDWELL (*); waar uit bleek het bekomen der tyding van de herſtelde Vriendſchap tuſſchen de *Franſche* Natie en de *Nederlandſche* Republiek, verklaarden zy, dat deeze omſtandigheden, en tevens de ontvangene Orders, van welke die Brief gewaagde, alle Protectie, ten hunnen behoeve, tegen de *Franſchen* volkomen deeden vervallen en onnoodig maakten; waarom zy zich aan het gemelde antwoord gedroegen, met uitdruklyk berigt, dat zy, de van wegen zyne *Brittanniſche* Majeſteit aangeboodene beſcherming, op geenerlei wyze, konden of mogten aanneemen; beſtaanbaar met de getrouwheid aan den wettigen Souverain verſchuldigd. —— Zy veronderſtelden, dat de *Engelſche* Land- en Zeebevelhebbers geene kennis gedraagen hadden van die tyding, en deeze orders hunner Hoog Mogenden, hun op eene wettige wyze toegeſchikt, en door daar toe geregtigde Perſoonen getekend, waar om zy zich vleiden, dat van der *Engelſchen* zyde hun Beſluit zou gebillykt worden. „ Zy „ zouden immers," dus ſchryven zy in 't ſlot, „ ongetrouw zyn aan hunne wet„ tige Souverainen, die zy hulde hadden „ gezwooren, en aan 't geen overigs hei„ lig is, ja zelfs de aandagt noch be„ ſcherming van zyne *Groot-Brittanni„ ſche* Majeſteit, of van eenige Natie, ver„ die-

XCVI. BOEK. 1795.

(*) Zie hier boven bl. 221.

XXVI. BOEK. 1795.

„ dienen, maar veel eer hunne veragting, „ wanneer zy, onder ſoortgelyke omſtandigheden, als zy nu ontdekt hadden, „ aan de uitnoodiging of het verlangen „ der *Engelſchen*, voor die opheldering, „ te kennen gegeeven, voldeeden, en daar „ door zich aankantten tegen de orders „ hunner Hoog Mogenden aan hun toegezonden, waar door dezelve, onder „ andere geene geringe blyken hadden gegeeven van hunne ſteeds blyvende Onafhanglykheid, en ondergeſchiktheid aan „ 't *Vry en Vereenigd Nederland.*"

De Afgevaardigden met dit beſcheid, kreegen van de *Engelſche* Bevelhebbers, ten antwoord; „ Wy verzoeken ons Compliment aan de Regeering te maaken; „ en 't is wel!" Uit een verder byzonder geſprek met de *Engelſche* Vloot- en Legerhoofden hadden zy kunnen ontwaaren, dat derzelver oogmerk alleen geweest was de Volkplanting te beſchermen, indien zulks der Regeeringe aangenaam was; dan dat zy, naa het bekomene antwoord, weder met hunne Scheepsmagt zouden vertrekken (*).

Geſteldheid aldaar.

In deezer voege lieten zich de *Engelſchen* dit maal afwyzen, en het Beheer der Volkplantinge kwam, door moed en bedaardheid, de onrust, uit inwendige partyſchappen hervoortkomende, te boven, niet tegenſtaande de Gouverneur dezelve, in de hachlykſte omſtandigheid, op het on-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 5388.

onverwagtst, verliet. In Oogstmaand ontstondt 'er een onheilspellende opstand onder de *Bosch Negers*, welker euvelmoed in het verbranden en afloopen van drie Plantadien, met moeite beteugeld werd. Zy hadden op dien tyd een grooten voorraad van Koffy, doordien 'er geen Schepen ter verzending vertrokken; voorts gebrek aan alles, aan leevensmiddelen, aan geld en kleeding voor het Krygsvolk, alle waaren steegen ten verbaazenden pryze, of waren volstrekt niet te bekomen (*). XCVI. BOEK. 1795.

Omtrent gelyktydig viel 'er op *Curaçao* onder de *Negers* een geweldige opstand voor, die door Krygsvolk, zo dat op het Eiland gelegerd was, als van de daar liggende Oorlogschepen, met veel moeite, gedempt, en van zwaare strafoefening gevolgd werd (†). Dit Eiland bleef, toen ten tyde, door de *Engelschen* ongemoeid. Gestelde held op *Curaçao*.

Gelyken last als wy aan den Zee-capitein E. LUCAS, ten opzigte van de *Kaap* en de verdere *Oost-Indische* Bezittingen, hoorden geeven (§), ontving de Vice-Admiraal BRAAK, om in de *West-Indien* alle Amptenaars uit den ouden Eed te ontslaan, De Vice-Admiraal BRAAK na de *West-Indien* gezonden.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 7485. J. C. DE LA COSTE, een Inwooner van *Demerary*, heeft twee stukjes uitgegeeven, onder deezen Tytel, *Geschiedkundig en waar Verhaal der Gebeurtenissen, welke in de Colonie Demerary by en zedert het vertrek des Barons* VAN GROVESTEINS *hebben plaats gehad.* Uit het *Fransch* vertaald. In *'s Haage* by H. C. SUSAN.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 7124.

(§) Zie hier boven bl. 291.

XCVI. BOEK. 1795.

ſlaan, en den nieuwen af te neemen (*).

In eenen onzekeren en hachlyken ſtaat dobberden onze Buitenlandſche Bezittingen, die niet door de *Engelſchen* reeds bemagtigd waren, en hoe de overige meerendeels dat zelfde lot te beurte viel, ondanks de gedraagene voorzorgen en de toegeſchikte zwakke hulpbieding, zal het Geſchiedblad des volgenden Jaars vermelden.

(*) *Decreeten der Provisioneele Rep. van Holland* 13 Nov. 1795.

*

VA-

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZEVEN EN NEGENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Stoffe deezes Boeks. Bezending van wegen de Leydſche Hoogeſchoole by den Voorzitter der Proviſioneele Repreſentanten van Holland. Dezelve verkiest den Hoogleeraar NICOLAAS SMALLENBURG *tot Rector. Bezending der Leydſche Studenten. Nieuw verkoozene Curatoren van 's Lands wege* WILLEM ANNE LESTEVENON, PIETER PAULUS *en* JACOB GEORGE HIERONYMUS HAHN. *De Leydſche Hoogeſchool voor een Lands Univerſiteit verklaard. Andere Voorſtellen de Vrydommen en Voorregten betreffende. Gemaakte ſchikkingen op het beheer der Hoogeſchoole. Het verzoek der Vrydommen afgeſlaagen, en deswegen gemaakte ſchikkingen. Verdere voordragt van Bezwaaren ten opzigte van de Hoogeſchool. Wat deswegen, en omtrent den inhoud van het Diploma voorviel. Aanſchryving aan de Vierſchaar der Hoogeſchoole om Regt te doen in den naam des Volks van*

XCVII. BOEK.

Holland. BAVIUS VOORDA *als Hoogleeraar herſteld.* C. BOERS, A. KLUYT *en* PESTEL *van hunne Ampten vervallen verklaard.* YSBRAND VAN HAMELSVELD *en* J. VALCKENAER *tot Hoogleeraars beroepen. De Harderwykſche Hoogeſchool bleef in rust. Nieuwe Verordening aldaar, om de Studenten van allen Wapenhandel af te houden. Veranderingen op de Hoogeſchool van Stad en Lande.* FREDRIK ADOLPH VAN DER MARK *in zyn Hoogleeraarampt herſteld. Het lot der Hoogeſchoole te Franeker. Hoogleeraars, by de Omwenteling afgezet. Herſtel aan* IME FREDERIKS TIGCHELAAR *toegekend. Aanmerking hier over. Lotgevallen der Utrechtſche Hoogeſchoole. De Hoogleeraar* FREDERICUS SAXE *keert derwaards weder. De Hoogleeraar* WILLIAM LAURENCE BROWN *verlaat die Stad, en zyn Ampt. Verliest door den dood den Hoogleeraar* STEVEN JAN VAN GEUNS Matthyszoon. *Rouwbetooning over hem, door twee Academieburgers* P. W. PROVO KLUIT *en* D. A. J. TROUILA. *De Hoogleeraar* JODOCUS HERINGA Elizaszoon *houdt, van wegen de Maatſchappy* Tot Nut van 't Algemeen *een Lykreden. Leevensverſtag van* S. J. VAN GEUNS Matthyszoon. *Dood van* ALLARD HULSHOFF. *Leevensverſtag. Diens Zoon* WILLEM VAN OOSTERWYK HULSHOFF *ſterft. Iets wegens hem.* JOHANNES FLORENTIUS MARTINET *ſterft. Beknopt Leevensberigt. Iets wegens* HERMANUS GERARDUS OOSTERDYK.

De

De groote Staatsomwenteling, dus verre door ons in 't breede beſchreeven, die haaren werkzaamen invloed heinde en verre uitſtrekte, baarde desgelyks eene zeer merkbaare en door deezen hoog gepreezene, en door andere diep veroordeelde uitwerking op de anderzins ſtille verblyfplaatzen der Geleerdheid en Weetenſchappen. Het voornaamſte des betreffende mogen wy niet onvermeld laaten. Verbaazend groot was, ten deezen opzigte, de ommezwaay; ging dezelve, in eenige opzigten, zagter toe, hardigheden ontbraken des niet. Men houde zich te vrede met deeze algemeene aanmerking; daar wy, volgens ons doorgaand gevolgd plan, alleen Gebeurtenisſen vermelden, en de beoordeeling den Leezeren overlaaten. — Zeer zal het voegen, en wy ons zelven gelyk blyven, wanneer wy, ten beſluite deezes Boeks, als zeer eigenaartig hier paſſende, aan Vaderlandſche Mannen gedenken, in een en ander vak uitſteekende, die den Lande, ten deezen Jaare, ontvielen; wier naamen en voornaamſte verrigtingen onvermeld te laaten, eene onthouding of tekortſchieting zou mogen gerekend worden, in eene anderzins zo breedſpraakige Landsgeſchiedenis, als wy dus verre ondernomen en uitgevoerd hebben. XCVII. BOEK. 1795. Stoffe deezes Boeks.

Zo vroeg reeds als den zesden van Sprokkelmaand, verſcheen in de Vergadering der Proviſioneele Repreſentanten van *Holland*, eene Bezending, uit naam van Bezending van wegende *Leydſche* Hoogeſchoole.

XCVII. BOEK. 1795.

den Senaat der *Leydſche* Univerſiteit, met gelukwenſchingen, en voordragt van eenige ſtukken 's Lands Hoogeſchool betreffende, omtrent welke zy de voorziening der Vergadering verzogten. Als daar was de verkiezing van eenen Rector uit een drietal, 't welk voorheen den Stadhouder werd aangeboden. Onverwyld diende deeze verkiezing te geſchieden.

N. SMALLENBURG tot Rector verkoozen.

Uit een drietal werd onmiddelyk de Hoogleeraar in de Regten, NICOLAAS SMALLENBURG verkooren. De verandering in de Stadsregeering, door de Omwenteling te wege gebragt, zou veele verſchikkingen in de zaaken der Hoogeſchoole ten onvermydelyken gevolge hebben, te midden van welke veranderingen zy wenschten, dat dezelve als een Lands Univerſiteit, en voortaan niet als Stedelyk, mogt beſchouwd worden (*).

Bezending uit de *Leydſche* Studenten.

Het leedt ſlegts weinig dagen of eene Bezending uit de letteroefenende Jeugd dier Hoogeſchoole liet zich aanmelden by den Voorzitter van *Holland*, met verzoek om ter Vergaderinge den last haar gegeeven, te ontvouwen. Toegelaaten, deedt de Burger VAN HAMELSVELD, naa het uitboezemen van geluk- en zegenwenſchen, het verzoek, dat de Univerſiteit als eene Nationaale Hoogeſchool mogt worden beſchouwd, en voor eerst, zo in het Beſtuur als in de Regtspleeging, zo in het Bur-

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 6 Feb. 1795.

Burgerlyke als Lyfſtraflyke, blyven in den zelfden ſtand, en in gemengde gevallen het Committé van Juſtitie der Stad *Leyden* gelast worden om een gelyk getal uit hun midden, met die van den Senaat te benoemen. Ten aandrange hier van beweerende, dat de Hoogeſchool te *Leyden*, als eene Nationaale School, geen meer betrekking tot die Stad hadt dan tot andere; dat dezelve daar was geplaatst, uit hoofde van het loflyk gedrag der Burgeren tegen den algemeenen Vyand, en 'er derhalven geene byzondere beſtelling over die Hoogeſchool, door eene byzondere Stad, behoorde gemaakt te worden; maar door het Volk gerepreſenteerd, by eene Vergadering als die der Vertegenwoordigeren van *Hollands* Volk, kunnende de Jongelieden, die uit alle Steden en Oorden van *Holland*, en andere plaatzen, kwamen, niet als Burgers van *Leyden* beſchouwd worden. Naa dankbetuiging voor de Zegengroete en Zegenwensch werd hun, by de toezegging, van eene nadere raadpleeging over hunne voorſtellen, de eer der zittinge aangeboden (*). XCVII. BOEK. 1795.

Nieuw verkoozene Curatoren.

De onmiddelyk gedaane verkiezing eens Rectors voor het volgend Academie Jaar, ſchonk voldoening; doch de verandering in het Lands- en Stadsbeſtuur baarde zwarigheid in de afneeming van den Eed des nieuw gekoozen Rectors, en wat meer daar

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 9 Feb. 1795.

XCVII. BOEK. 1795.

daar aan vast ware. De Senaat verlangde Curatoren door de Vergadering van *Holland* benoemd, en den ſtaat der Hoogeſchoole op een vasten voet geſteld te zien. Onverwyld tradt men tot de aanſtelling van nieuwe Curatoren, en werden hier toe verkooren WILLEM ANNE LESTEVENON, PIETER PAULUS en JACOB GEORGE HIERONYMUS HAHN. Men liet de benoeming van Curatoren van Stadswegen aan de Municipaliteit van *Leyden*.

De Hoogeſchool voor een 's Lands Univerſiteit verklaard.

Door die aanſtelling en beſchikking was een en ander punt der noodige voorzieningen, den Voorzitter medegedeeld, en voorts der Vergaderinge ter overweeginge aangeboden, weggenomen. Andere bleeven 'er over, en werden in handen geſteld der nieuwe Curatoren. Dan, op 't verzoek zo van den Rector en Senaat, als van de Letteroefenende Jeugd, betuigden de Proviſioneele Repreſentanten van *Holland*, dat de Univerſiteit te *Leyden* gevestigd, eene *Lands Univerſiteit* was, en by voorraad, zou blyven.

Andere voorſtellen, de Indemniteiten betreffende.

In de gedaane voorſtellen werd gewaagd van het behoud der duslang genootene Indemniteiten, als Vrydom van Accynſen en Inlegering van Krygsvolk. Dan de Letteroefenende Jeugd, dit verneemende, verklaarde, op gronden van Gelykheid, zich de opoffering dier Vrydommen, zo ver hun betrof, wel te willen getroosten (*).

De

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 9 Feb. 1795. Terwyl wy dit, in den Jaare 1804, ter

De nieuw aangeſtelde Curatoren bragten het verzogte Verſlag uit op een en ander der voorſtellen van den Senaat der Hoogeſchoole, in zo verre daar aan niet reeds daadlyk voldaan was. By de Inwyding des nieuwen Rectors, zou de geheele Municipaliteit van *Leyden* verzogt worden tegenwoordig te zyn. Tot handhaaving der Juſtitie zou de Vierſchaar der Univerſiteit blyven beſtaan in de Rector en vier Aſſeſſoren, benevens drie Perſoonen uit de Stads Burgery, door de Vergadering van *Holland*, op voordragt van Curatoren, te verkiezen; en drie Perſoonen uit het Committé van de Stads Juſtitie, door dat zelfde Committé te benoemen, mitsgaders, voor zo verre het Crimineele betrof, de Schout of openbaare Aanklaager van die Stad als Promotor, naar voorige gewoonte. — Ten zelfden tyde werden, op voordragt der Curatoren, tot het helpen uitmaaken van de Vierſchaar der Univerſiteit benoemd de Burgers Joost Romswinkel, Willem van Riebecq en Antonie Cornelis Malnoë (*). De Titulature deezer Vierſchaar zou vervolgens moeten zyn *Burgers en Vaders*. De jaarlykſche Secreta-

xcvii. BOEK. 1795. Gemaakte ſchikkingen.

ter perſſe zenden, zien wy dat die Vrydommen weder verzogt en ook weder verkreegen en door de Letteroefenende Jeugd met blydſchap ontvangen zyn, Zie *Algem. Kunst- en Letterbode* voor 1804. I. D. bl. 99.

(*) Deeze laatstgemelde bedankte voor die post, uit hoofde van zwakheid. *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 20 Feb. 1795.

XCVII. BOEK. 1795.

taris ſtondt zyne aanſtelling te verkrygen van Rector, Curatoren en Aſſeſſoren; verder zou ook door dezelven alles worden verrigt, 't geen te vooren door Rector, Curatoren, Burgemeesteren en Aſſeſſoren pleeg te geſchieden.

Het verzoek der Vrydommen afgeſlagen.

Wat het verzogte behoud der Vrydommen van Belastingen, Inlegering, als anderzins, voorheen by de Hoogleeraaren, en derzelver Weduwen, genooten, betrof, werden de Verzoekers geweezen op de onlangs gedaane Publikatie (*), die alle Vrydommen van deezen aart introk, zonder eenige de minſte uitzonderingen, en van welken aart die vergunningen ook zouden mogen geweest zyn, en waar aan dat misbruik den oorſprong verſchuldigd mogt weezen; doch zou aan ieder der Profeſſoren, als mede aan derzelver Weduwen, 's jaarlyks, boven derzelver gewoone Jaarwedden, de ſom van twee honderd en vyftig Gulden, zonder meer, worden toegelegd. Overeenkomſtig met deezen voordragt viel het beſluit (†).

Verdere voordragt van Bezwaaren ten opzigte van de Hoogeſchool.

Wegens deeze te gemoetkoming betoonden Rector en Senaat hun genoegen; maar op den grond, dat de Univerſiteit eene Lands Univerſiteit was, wel aan de Stad *Leyden* gegeeven tot derzelver voordeel; doch die egter nooit aan het Beſtuur der Stad kon onderworpen zyn, en waar in der-

(*) Deeze was van 5 February.
(†) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 16 Feb. 1795.

derhalven geene Stedelyke ſchikkingen, zonder toeſtemming der Univerſiteit, eenige kragt konden hebben, vooral wanneer dezelve zouden ſtrekken om het werk der Hoogleeraaren en de Letteroefeningen der Academiſche Jeugd eenigzins te belemmeren of te verhinderen. Als zodanige merkten zy aan alle inrigtingen die konden ſtrekken om den toevloed der Studenten derwaards te ſtremmen; hier ten voorbeelde bybrengende, het niet beveiligd zyn van Militaire Conſcriptien, het doen van Schutterlyke dienſten, in de Burgerwagt der Stad; het blootſtaan voor inlegeren van Krygsvolk by Ouderen, die hunne Kinderen ter Hoogeſchool vergezellen; het bezwaar om Hoogleeraaren van elders te krygen by de verkorting der oude voorregten. „ De Stad *Leyden*," dus lieten zy zich hooren, „ zal aan Rector „ en Senaat altoos dierbaar zyn, en de „ Leden van dat Collegie durven zich „ gerust op het getuigenis van hun Ge„ weeten beroepen, dat zy het hunne, „ naar vermogen, tot onderſteuning der „ Godshuizen en Armen, vrywillig toe„ brengen. Maar het ſchynt hun tegen „ de gronden van eene waare Gelykheid „ te ſtryden, dat zy zulke Stadslasten en „ Imposten, welke nergens in *Holland*, „ dan in *Leyden*, geheeven worden of Ste„ delyke Contributien verpligt zouden „ worden te draagen; daar zy, als *Provin„ ciaale Amptenaars*, tot *Leyden* niet meer, „ dan tot andere *Hollandſche* Steden, be„ trek-

XCVII. BOEK. 1795.

XXVII. BOEK. 1795.

„ trekking hadden; even gelyk het tegen
„ de waare Gronden der Democratie
„ ſtreedt, dat zy belast werden door zul-
„ ken, welke hunne Repreſentanten niet
„ waren, of door welken zy niet waren
„ aangeſteld. — Het is dan onze wensch,
„ dat, om de zaaken der Univerſiteit
„ voor een proviſioneel verloop der Stu-
„ denten, (het welk even als het verloop
„ eener riviere, doorgaans onherſtelbaar
„ is,) te bewaaren, door de Vergadering
„ der Repreſentanten van *Holland*, de af-
„ geſcheidenheid van het Lichaam der Uni-
„ verſiteit, ten opzigte van het Stedelyke
„ of Municipaale Lichaam, in alle der-
„ zelver gevolgen, naar den geest van het
„ XXXVIII. en XL. Artykel der Statu-
„ ten, erkend worde."

By de vroegere voordragt van bedenkingen, waar toe de Omwenteling, met de nieuwe inrigtingen daar uit voortvloeijende, aanleiding gaf, hadden zy niet geſprooken van de Belastingen in *Holland*, en ook in *Leyden* en andere Landen en Steden onbekend, aan welke de Studenten, van elders, en bovenal van buiten de *Nederlanden* komende, niet konden onderworpen worden, en welker invordering veelen zou affchrikken van hunne Letteroefeningen daar voort te zetten, en te voltrekken. Om niet te ſpreeken van dat gering aantal van Geleerden en Kunſtenaaren, welke door de weinige Vrydommen der *Leydſche* Univerſiteit uitgelokt, hunne ſtille dagen aldaar kwamen doorbrengen

uit

uit allerlei Steden en Gewesten des Lands, en door hunne verteeringen zeer aanmerkelyke ſommen, niet alleen in den boezem der Burgery; maar ook in 's Lands en Stads Kaſſen 's jaarlyks uitſtortten. XCVII. BOEK. 1795.

Verſcheide Amptenaars en mindere Bedienden der Univerſiteit, wier waarlyk zeer geringe bezoldingen door de geheele of gedeeltlyke bevryding van Stads en Lands Imposten, werden vergoed, behoorden niet minder dan de Hoogleeraars ſchadeloos geſteld te worden. Deeze voordragt werd in handen van Curatoren gegeeven (*).

Hangende deeze verrigtingen zonden de Raaden in den Hove van *Holland* en *Zeeland* eenen Brief aan de Proviſioneele Repreſentanten van *Holland*, met kennisgeeving, dat HENRICUS MALECOTIUS hun hadt aangeboden het Diploma zyner bevordering tot Doctor in de Regten, met betuigd verlangen om tot Advocaat van dien Hove toegelaaten en in den Eed genomen te worden. Zy vonden het geheel op den ouden voet ingericht (†); terwyl zy ook op het daar aan hangende Zegel, be- Wat 'er wegens het Diploma voorviel.

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 3 Maart 1795.

(†) De woorden, welke hunne aandagt byzonder trokken, waren *Qua propter poteſtate nobis ab Excellentiſſimo Principe Guielmo Naſſoviæ Hollandiæ ac Zeelandiæ Gubernatore nec non ab illuſtribus ac potentibus Hollandiæ Zeelandiæque Ordinibus conceſſa, eundem Henricum Malecotium Doctrum Utriuſque Juris pronunciavimus &c.*

XCVII. BOEK. 1795.

behalven het Wapen van *Holland* en der Stad *Leyden*, nog een derde Wapen hadden opgemerkt, 't welk hun toeſcheen het Wapen te zyn van WILLEM DEN I. als Grondvester der *Leydſche* Univerſiteit, op wien ook de aangeduidde woorden zagen. Hoe zeer dit een en ander, naar 's Raads inzien, eene Hiſtoriſche Waarheid behelsde, zou dit in 't vervolg wel eenige verandering noodig hebben (*).

Wegens dit Stuk gaven Rector en Senaat te kennen, dat de woorden, het Hof bedenkelyk voorkomende, ſloegen op het oorſpronglyk Diploma, by 't welk, naa het roemrugtig Ontzet van *Leyden*, de Univerſiteit was opgerigt, in naame van *Holland* en *Zeeland*, en welk Handvest, over twee honderd en twintig jaaren gegeeven, met geene mogelykheid, naar de tegenwoordige Conſtitutie kon hervormd worden. Zy betuigden hunne bereidvaardigheid om over het Formulier der Promotiebrieven, hunne gedagten mede te deelen; terwyl zy op gronden van Regten durfden vertrouwen, dat de reeds afgegeeve Promotiebrieven, door den Hove van *Holland* zouden worden erkend, gelyk door geheel *Europa* geſchiedde. — Ten aanziene van het Zegel meenden zy geene magt in hun boezem te hebben, om daar eenige verandering in te maaken, het was een Regt van de Opperſte Magt

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 20 Feb. 1795.

Magt om aan een Collegie een Publiek Zegel te geeven (*).

XXVI. BOEK.

De Univerſiteits Vierſchaar van *Leyden* kreeg eerlang aanſchryvens om voortaan Regt te doen in naam van het *Volk van Holland*, op dien voet als by alle andere Vierſchaaren geſchiedde. Ten welken einde dezelve ook alle Plakaaten, Publikatien, even als andere Regeeringen in *Holland* zou ontvangen (†).

1795. Aanſchryving om regt te doen in den naam des *Volks van Holland*.

Geene geringe verandering baarde de Omwenteling wyders, ten opzigte van eenige Hoogleeraaren. In 't breede hebben wy te boek geſlaagen het voorgevallene, ten opzigte van den Hoogleeraar BAVIUS VOORDA, en hoe hy, ten Jaare MDCCXC door Staaten van *Holland* „ om „ reden hun daar toe moveerende" van zyne Bediening als Hoogleeraar ontſlaagen was. Hoe zeer zulks ook afweek van den gewoonen ſtyl der Vonniſen by Staaten van *Holland*, en men het lot des ontſlaagen Hoogleeraars verzagte, door het toeleggen van een jaarlyks inkomen, overeenkomſtig met zyne gedaane dienſten en de omſtandigheden waar in hy verkeerde (§), oordeelde men thans dit Vonnis voor van onwaarde, en hem te moeten herſtellen als *Hoogleeraar in het Roomsch en He-*

B. VOORDA als Hoogleeraar herſteld.

(*) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 3 Maart 1795.

(†) *Decreeten der Proviſioneele Rep. van Holland* 18 Maart 1795.

(§) Zie dit alles in 't breede in onze *Vaderl. Hiſt.* XX. D. bl. 276—293.

zevn. BORK. 1795.

Hedendaagsch Regt, met toelegging eener jaarlykſche Bezolding van 2400 Guldens: terwyl men hem, wegens zyne gevorderde jaaren, van het houden van byzondere Leſſen verſchoonde (*).

BORRS, KLUYT en PESTEL van hun Ampten vervallen verklaard. HAMELSVELD en VELCKENAAR beroepen.

Een ander lot trof, uit hoofde van verſchil in Staatsbegrippen, drie Hoogleeraaren. De tegenwoordig aangeſtelde Curatoren der *Leydſche* Hoogeſchoole, vonden goed van hunne Posten verlaaten te verklaaren C. BORRS, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, A. KLUYT, Hoogleeraar in de Oudheden en Geſchiedenis, boven al de Diplomatie der *Vereenigde Nederlanden*, en PESTEL, die als Hoogleeraar in de Regtsgeleerdheid onderwys gaf (†). — By de wederwerking werd Y. VAN HAMELSVELD, te *Utrecht* afgezet (§), de plaats van BORRS opgedraagen, en J. VALCKENAAR, dien wy van de *Franeker* Hoogeſchool zagen ontzetten (**), geroepen om PESTEL op te volgen (††).

De

(*) *N. Algem. Kunst- en Letterbode* 1795. III. D. bl. 73.

(†) *N. Algem. Konst- en Letterbode* III. D. bl. 73.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 133.

(**) Zie het voorgevallene met VAICKENAAR, ten Jaare 1787 te *Franeker*, in onze *Vaderl. Hist.* XIX. D. bl. 21 *enz.* en hoe hy, te *Utrecht* te dien zelfde Jaare, daar voor by de Staatsomwenteling, bedankte, onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 165.

(††) Naa de Staatsverandering ten Jaare 1801, zyn de bovengemelde Hoogleeraars herſteld. De gryze PESTEL, kwam uit *Duitschland*, werwaards hy zich begeeven hadt, terug, om zyn post te hervatten. VALCKENAAR, die naa eene zevenjaarige vry-

De *Gelderſche* Hoogeſchool bleef in rust. Om de Letteroefenende Jeugd by hunne taak te houden, en van alle bemoeijingen, des vreemd, te verwyderen, vaardigden de ten Landdage vergaderde Repreſentanten des Volks van *Gelderland* een bevel uit, dat den Studenten zou verboden worden het waarneemen van Burger-dag- en nagtwagten, of zich te laaten betrekken in de gewapende Burgery, als ſtrookende geenzins met het oogmerk hunner beſtemminge en verblyf aan de oefenplaats der Geleerdheid, om aldaar door eene vlytige waarneeming hunner Letteroefeningen, en door de beſchaaving hunner

XCVII. BOEK. 1795. De Hoogeſchool te *Harderwyk* bleef in rust. Nieuwe Verordening aldaar.

vrywillige ballingſchap wederkeerde tot de post van Hoogleeraar, aanvaardde dezelve met eene Redenvoerig geheel aan den tyd beantwoordende. Immers hy handelde *de Officiis Civis Batavi, in turbata Republica*, dat is, *over de Pligten van een Bataafsch Burger ten tyde eener Omwenteling*, (*N. Algem. Kunst- en Letterbode* IV. D. bl. 122.) Doch deeze het Gezantſchap te *Madrid* verkiezende, werd de Hoogleeraar CRAS te *Amſterdam*, (die reeds in 1788 de opvolging van VOORDA geweigerd hadt,) tot het onderwys van het Natuur- Volken- en Staatsregt te *Leyden* genoodigd; maar wees hetzelve ook toen van de hand: waar op de Hoogleeraar HAGEMAN van *Harderwyk* werd beroepen. In 1799 werd aan Profeſſor CRAS op nieuws de Leerſtoel te *Leyden* aangeboden. Hadt deeze zulks aanvaard, dan zouden, door een zamenloop van omſtandigheden, thans drie Hoogleeraars denzelfden tak van Weetenſchap aan *Leydens* Hoogeſchool onderwyzen; terwyl een vierde, te weeten J. VALCKENAAR ook nog daadlyk *Profeſſor Honorair* aan die zelfde Hoogeſchool is. *Algem. Kunst- en Letterbode* voor het Jaar 1803 II. D. bl. 179.

1795.

ner Zeden, zich tot nuttige Leden van den Staat te vormen. Met dit Artykel werden de Wetten dier Hoogeſchool vermeerderd (*).

Veranderingen op de Hoogeſchool van *Stad en Lande*.

F. A. v. D. MARCK herſteld.

Zagen wy den Hoogleeraar B. VOORDA te *Leyden* in eer en post herſteld (†). Diens Amptgenoot in het Regtsgeleerd onderwys, FREDRIK ADOLPH VAN DER MARCK, die van de Hoogeſchool in *Stad en Lande*, ten Jaare MDCCLXXIII was afgezet (§), en vervolgens deeze post op de *Pruiſſiſche* Hoogeſchool te *Lingen* bekleedde, tot dat de Beſtuurders en Bezorgers der Doorlugtige School te *Deventer* goedvonden dien Vryheids Voorſtander tot Hoogleeraar in het Natuurlyke en Burgerlyke zo wel als in het Vaderlandſche en *Romeinſche* Regt te beroepen en het groot Burgerſchap, ten Jaare MDCCLXXXIII aan te bieden, door hem met vol genoegen aanvaard (**), en bekleed tot hy in MDCCXCIII het Protectoraat van het *Gymnaſium* te *Burg-Steinfurd*, hem opgedraagen, aannam (††), genoot de terugroeping tot zyne eerſte Standplaats, uit welke men hem, met zo veel bitterheids, geweerd hadt, gedreeven door Kerklyke en

(*) *N. Algem. Kunst- en Letterbode* IV. D. bl. 66.

(†) Hier boven bl. 241.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist. ten onmiddelyken vervolge op* WAGENAAR XXIV. D. bl. 337—351.

(**) Zie onze *Vaderl. Hist.* VI. D bl. 336. Hier ſtrekte hy ten ſteun der Patriottiſche Partye. *Ald.* XVIII. D. bl. 72.

(††) *Algem. Kunst- en Letterbode* XI. D. bl. 23.

en Staatkundige Heerschzugt en Onverdraagzaamheid, welke zyne opgeklaarde en vryheidademende gevoelens niet konden verdraagen. De Repreſentanten des Volks van *Stad en Lande* herſtelden hem in zyne voorige waardigheid op de Hoogeſchool, met het genot derzelfde Jaarwedde en Voordeelen. Vergoeding kreeg hy voor het Huis aan 't Gewest behoorende, en eertyds door hem bewoond. De Hoogleeraar L. C. SCHROEDER ſtondt hem af het onderwys in het Natuur- Volken- en Staatsregt; zelve voortaan in het *Roomſche* Regt met den aankleeve van 't zelve, onderwyzende. Vóór het einde deezes Jaars hervatte de gryze VAN DER MARCK die post (*), van welke hy over twee en twintig jaaren beroofd was. Hy hervatte die post, ſchoon hoog bejaard, met het vuur der Jeugd. Geroepen na *Utrecht* als Raad in den Hove van Juſtitie, werd hem door eene ſtaatlyke bezending, den Hoogleeraar CHEVALLIER aan 't hoofd hebbende, in eene treffende aanſpraak te kennen gegeeven, dat zyne *Groningſche* Medeburgers begeerig waren om wel eenige Leſſen over het Natuurregt van hem te willen

1795. BOEK. XCVII.

(*) *N. Algem. Kunst- en Letterbode* III. D. bl. 130. en IV. D. bl. 154. Hy nam ten onderwerpe zyner Intreed Redenvoering; *de Jure, hominis naturæ inſito, ſingulis æqualiter tribuendo, perenni rerum publicarum ſtabilimento* Dat is, „ Over het „ Regt de Menschlyke Natuur ingeſchaapen, aan „ een iegelyk gelyklyk toe te deelen, als zynde de „ ſteun van het algemeen beſtuur." *Ald.* bl. 186.

len hooren, en dat hy het beroep na *Utrecht* mogt afslaan. Eene begeerte, aan welke hy voldeedt: waarom hy eene Schets van dit Onderwys aanboodt, zyne Vrienden verklaarde hy onder andere; „Weest „verzekerd, dat ik, zonder menschen„vreeze, onverschrokken zal voortvaaren „de Godlyke Regten der Natuur open„hartig te leeraaren, en derzelver gren„zen uit te breiden zo veel in myn ver„mogen is (*)."

Het lot der Hoogeschool te *Franeker.*

Diep hadden zich, reeds in den Jaare MDCCLXXXVI de Hoogleeraars J. VALCKENAAR, G. COOPMANS, TH. VAN KOOTEN en S. H. MANGER in de Staatsonlusten gemengd (†), en zulks hun, by de Staatswoelingen des volgenden Jaars, toen zy weigerden aan een Verbod van toenmaalige Curatoren te gehoorzaamen, bewogen, om de door hun duslang met roem bekleedde posten, gelyktydig neder te leggen (§). Naar gelange *Franeker*, 't welk ten zetel van het eene gedeelte des toenmaalig gesplee'ten Beheers diens Gewests strek-

(*) Zie de Voorreden van een *Schets over de Regten van den Mensch, het Algemeen Kerken- Staats- en Volkenregt, ten dienste der Burgery ontworpen, als mede Tafereel van Deelen, Afdeelingen en Hoofdstukken tot een Algemeen Bataafsch Wetboek, beknoptlyk geschetst door* F. A. VAN DER MARCK. Te *Groningen*, by de Wed. JACOB BOLT 1798. Deeze Voorreden is alzins leezenswaardig, zo om 's Mans begrippen als om zyne lotgevallen te leeren kennen.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XIII. D. bl. 150 *enz.*

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XIX. D. bl. 18—30.

ſtrekte, deel genomen hadt in den twee- XCVII.
ſpalt, was het lot dier Stad vernederend BOEK.
en werd dezelve dermaate het hoofd in- ——
gedrukt, dat het wederopheffen onmoge- 1795.
lyk ſcheen. In dit lot moest de Hooge-
ſchool, die zo waardige Hoogleeraars ver-
looren hadt, deelen (*).

Aan de naaween van dit ongeval kwyn- Curato-
de de Hoogeſchool, en naa eenigzins be- ren en
komen te zyn, braken, met de Omwen- Hoogleer-
teling deezes Jaars, de wonden op nieuw raars by
open. De Curatoren en den Secretaris de Om-
werden van hunne Posten verlaaten. Zom- wente-
mige Hoogleeraars werden van hunne ling afge-
Ampten ontzet (†), anderen ſtierven kort zet.
daar naa, en nog anderen deeden vrywil-
lig afſtand van hunne Posten. Drie ge-
heele Faculteiten, de Godgeleerde, de
Regtsgeleerde en de Geneeskundige begon-
nen te ontbreeken. Slegts drie of vier
Hoogleeraaren bleeven 'er over. Den zo-
danigen die zich in de Godgeleerdheid
en Regtskunde wilden oefenen, werd
byna alles tot aanmoediging ontnomen:
over het geheel was het getal der letter-
oefenende Jonglingſchap zo gering, dat
men het, naar 't getuigenis van den Hoog-
leeraar E. WASSENBERG, niet durft noe-
men: waar by, volgens dien ſchryven,
nog kwam, dat de meeste Staatsleden lie-
den waren, die, van alle Geleerdheid ont-
bloot, en daar door geheel onverſchillig
wa-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XIX. D. bl. 170.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXXII. D. bl. 103.

XCVII. BOEK.

waren omtrent het *Academisch* Onderwys.

1795. Herstel aan I. F. TIGCHELAAR toegekend.

Zo scheen het met de Hoogeschool te *Franeker*, ras geheel gedaan te zullen zyn; maar die zelfde ongeleerde Lieden maakten het, op het einde, naar het oordeel des gemelden Hoogleeraars, beter, dan hunne Voorgangers, ja overtroffen zich zelven door het neemen van dit merkwaardig Besluit, „ de *Friesche Academie* „ moet hersteld, 'er moeten, hoe eer hoe „ beter nieuwe Professoren beroepen, en „ alles daargesteld worden, wat tot wel„ zyn derzelve geoordeeld wordt te be„ hooren." Dit besluit wil hy dat *Friesland* Hoogeschool alleen te danken heeft aan IME FREDRIKS TIGCHELAAR, een ongeletterd Man, ten dien dage zitting hebbende in de hooge Staatscollegien; door wiens gedaane voorstellen, raadgeevingen en veelvermogenden invloed hetzelve tot stand gekomen is (*).

Aanmerking hier over.

Hoe breed de roem van deezen TIGCHELAAR ook uitgemeeten worde, meenen des wel onderrigtten, dat deezes Mans toeleg geenzins geweest hebbe om de Hooge-

(*) EVERWINI WASSENBERGH *Oratio, de variâ Academiæ Franequeranæ super fortuna; Habita publice, quum Magistratu Academico, quartum abiret* A. D. XIII. Junii 1803. *Leovardiæ* apud D. V. D. SLUIS. Deezen Herstelter geen *Latyn* verstaande, begroet de Hoogleeraar, te midden zyner *Latynsche* Redenvoering, met een zeer hoog gestemd *Nederduitsch* Lofdicht. Te vreemder is die uitboezeming geweest, indien TIGCHELAAR, zich by het doen dier Redenvoeringe niet tegenwoordig bevonden hebbe, gelyk men ons verhaald heeft.

geschool van *Franeker*, als een Kweekschool van eigenlyk gezegde Geleerdheid, staande te houden, of te herstellen; maar om 'er eene Kweekschool van algemeene Volksverlichting van te maaken, die hy dan voor een ieder wilde opengezet hebben; dan hy zou alleen, dewyl men hem beduid hadt, dat dit doel niet bereikt kon worden, wanneer men eerst de Academie sloopte, zich hebben laaten overhaalen, om vooraf te zorgen, dat het onderwys in de oude Geleerdheid 'er ook werd aan den gang gehouden; waar by TIGCHELAAR egter zyn hoofddoel van algemeen Volksonderwys zo weinig uit het oog verloor, dat op zyn voordragt, by de aanstelling van nieuwe Curatoren, de bepaaling kwam, „ dat twee van de vier geen *Latyn* verstaan mogten." Hy zelve was een der gekoozenen (*).

XCVII. BOEK. 1795.

De Staatsomwenteling, ten deezen Jaare, gaf aan de Hoogeschool van *Utrecht* weder den Hoogleeraar in de Regten FREDERICUS SAXE, dien men zyn post by de Omwenteling des Jaars MDCCLXXXVII ontzegd hadt (†); doch de Leeraar der *Engel-*

SAXE keert na *Utrecht* weder. BROWN verlaat die Hoogeschool.

(*) *Algemeene Vaderlandsche Letteroefeningen, voor den Jaare* 1803. I. D. bl. 595. Volgens berigt, te gemelder plaatze gegeeven, is TIGCHELAAR in die post gebleeven, tot dat het Departementaal Bestuur onlangs wyslyk begreep, dat men aan zulke Lieden als TIGCHELAAR en zyns gelyken het bestuur over hunne Academie niet kon in handen laaten.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 165. *N. Algem. Kunst- en Letterbode* V. D. bl. 12.

XCVII. BOEK. 1795.

gelſche Kerke WILLIAM LAURENCE BROWN D. D., wiens zamenſtemming in Staatkundige begrippen, met die der Beſtuurderen van de *Utrechtſche* Hoogeſchool, ten laatstgemelden Jaare, hem het Hoogleeraarſchap in de Zedelyke Wysbegeerte en Kerklyke Geſchiedenis deedt opdraagen (*), verliet by de inrukking des *Franſchen* Krygsvolks zyn post, en vertrok na het land zyner geboorte *Schotland* (†).

Verliest door den dood S. J. VAN GEUNS M. Z.

De herkomende luister van *Utrechts* Hoogeſchool, die in het barnen der Staatsonlusten zo zeer getaand was, vermeldende, mogten wy, in 't byzonder ſpreeken van 't geen de Hoogleeraars in het vak der Geneeskunde VAN GEUNS, Vader en Zoon (§), daar toe bybragten. Groot was het verlies 't geen die Hoogeſchool leedt, door het afſterven van den laatstgemelden STEVEN JAN VAN GEUNS *Matthiaszoon*, op den zestienden van Bloeimaand deezes Jaars.

Rouwbetooning over hem door Prov.

Terſtond naa 's jeugdigen Hoogleeraars overlyden, boodt de Academiſche Senaat der in diepe droefheid wegſmeltende zwangere Weduwe CLASINA JOHANNA JACOBA DE

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 166.

(†) *N. Algem. Kunst- en Letterbode* IV. D. bl. 10. De Eerw. BROWN heeft zich hier, op geene onvoordeelige wyze bekend gemaakt door zyne *Proeve over de Natuurlyke Gelykheid der Menſchen, en over de Regten en Pligten, welke uit die Gelykheid voortvloeijen*, voorhanden in het XIII. D. der *Verhandelingen van* TEYLERS *Godgeleerd Genootſchap* bl. 171.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIV. D. bl. 300.

STEPH. JOANN. VAN GEUNS.
MATH. FIL. & COLLG.

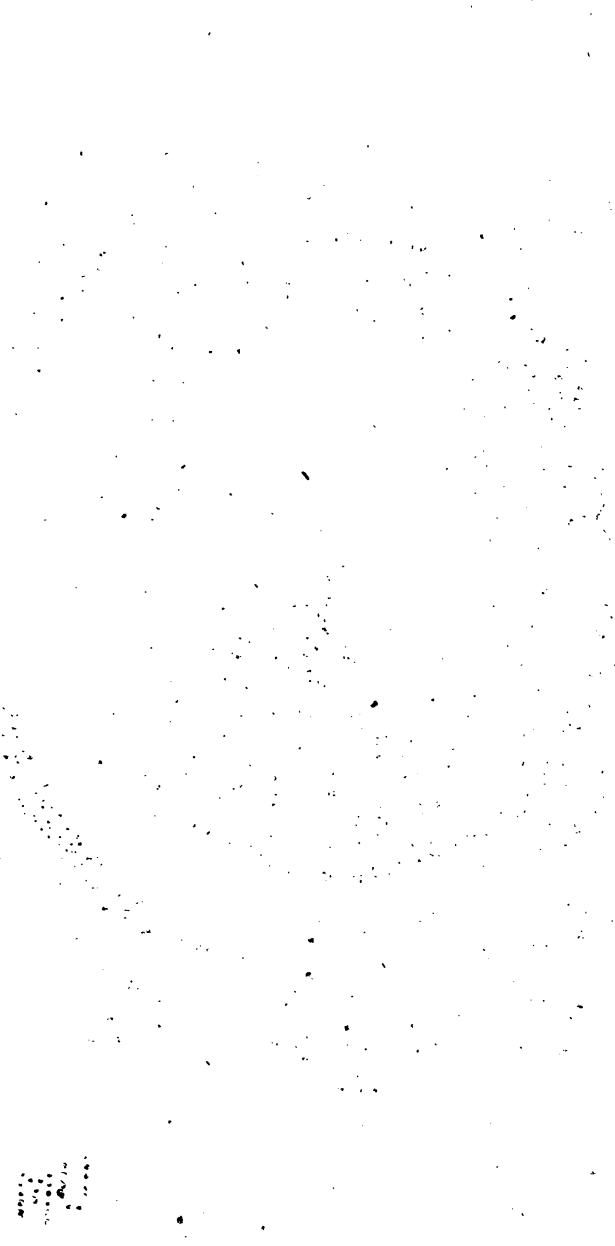

DE VLIEGER, volgens gewoonte, het doen eener Lykreden aan; doch zy bedankte hier beleefdlyk voor. 't Geen haare heuschheid niet verlangde, vorderde de algemeene hoogagting hem toegedraagen, van meer dan eenen kant, des te ernstiger. Betreurden een VAN SONSBEEK en een VAN LENNIP, Leerlingen van den in den voorleden Jaare, vroegtydig weggerukten Hoogleeraar P. NIEUWLAND op de *Leydsche* Hoogeschoole diens naagedagtenis, kort naa het afsterven (*), twee Academieburgers te *Utrecht* volbragten weinig tyds naa het afsterven aan VAN GEUNS dienzelfden pligt. P. W. PROVO KLUIT, schoon in een ander vak, de *Rechtsgeleerdheid*, zich oefenende, en D. A. J. TROUILLA, die onder hem de *Geneeskunde* leerde, gaven een gepast blyk van de hooge agting waar in VAN GEUNS, zo by de geheele Academische Jongelingschap, als by zyne Leerlingen stondt. De eerstgemelde deedt eene *Lykreden*, en de andere sprak een *Lykdicht* uit: beiden behaagden, zo om derzelver inhoud, als de wyze van uitvoering. Een gepast treurmuzyk vermeerderde den indruk, welke beide die stukken maakte op de aanzienlyke menigte Burgers en Burgeressen in de groote Gehoorzaal der Academie zamengevloeid (†).

XCVII. BOEK. 1795. KLUIT en TROUILLA.

By

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXVIII. D. bl. 159.

(†) *N. Algem. Kunst- en Letterbode* III. D. bl. 183. Beide deeze zyn gedrukt en uitgegeeven te *Utrecht* by de Wed. J. VAN TERVEEN *en Zoon*.

XCVII. BOEK. 1795.

By dit zeldzaam rouwbetoon liet men het niet berusten. Een yverig Voorstander van de Maatschappy *Tot Nut van 't Algemeen* was de Overledene geweest, en laatst als Voorzitter van het aanzienlyk *Utrechts Departement* afgetreeden. By 't zelve werd besloten diens gedagtenis, met eene plegtige Redenvoering te vereeren. Het agtenswaardig Medelid de Hoogleeraar JODOCUS HERINGA *Elizaszoon* volbragt dien Lykdienst, in de *Pieters* of *Fransche* Kerk, met eene *Nederduitsche* Lykreden. Een schoon uitgevoerd Treurmuzyk, naar drie Zangstukjes door bovengemelden PROVA KLUIT vervaardigd, stemde de gemoederen vooraf tot treurigheid, verving tusschenbeiden de klagt des Redenaars, en sloot eindelyk de Redenvoering met zorgzagtende troosttoonen. Alle de Leden der Maatschappye verscheenen in rouwgewaad. De Leerlingen des afgestorvenen, schoon de viertyd der Academie reeds begonnen was, waren meest allen tegenwoordig, en was voorts de Vergadering, ter bywooninge van die plegtigheid, zeer aanzienlyk (*).

Hoe

(*) *N. Algem. Kunst- en Letterbode* IV. D. bl. 1. De Redevoering ziet het licht te *Utrecht* by G T. VAN PADDENBURG *en Zoon*. Dezelve gaat gepaard met veele *Bijvoegzelen*, strekkende om ons nader den betreurden VAN GEUNS te doen kennen, „ zo „ als hy door zyn edel Character, en door zynen „ Eerbied voor GOD en Godsdienst voor allen die „ op hem betrekking hadden, hoogst beminlyk, „ en tevens door zyn uitgebreide Geleerdheid, en „ vooral door het aanleggen derzelve, ter getrou-

„ we

Hoe veel gronds men hadt tot deeze zeldzaame en uitſteekende vereering, zal een kort verſlag zyns Leevens uitwyzen (*) Binnen *Groningen* zag hy het leevenslicht (†). By de eerſte ontluiking zyner zielsvermogens vertoonde zich reeds een gunſtige aanleg tot iets groots en edels. Lees- leerzugt en uitſpanningen tekenden dit af. Eene voor zyn aloos zagtaartig, aandoenlyk en toegeevend Character vreemde begeerte, werd door de tydsomſtandigheden en verkeering in hem gaande gemaakt. Nog te jong om na de Academie te gaan, ſchoon daar toe genoegzaam onderlegd, wilde hy den tuſſchentyd ter zee doorbrengen, en als Adelborst dienen by eenen Zeecapitein, wiens moed en beleid in den toenmaaligen *Engelſchen* Oorlog betoond, hoog geroemd werd. Zulks zou, behalven het voldoen van een ontvlamd heldenvuur in zyn jeugdigen boezem, dienen om teffens verzadiging te be-

XCVII. BOEK. 1795. Leevensverſlag van dien Overledenen.

„ we waarneeming zyner moeilyke Posten, tot heil „ van het Algemeen, voor de ganſche Maatſchappy „ onwaardeerbaar was."

(*) Het moge, benevens het door ons elders vermelde, wegens P. NIEUWLAND, eenigermaate dienen, om de eer van vroeg ontluikende en rype verſtanden, ook ten deezen tyde, in ons Vaderland op te houden, en dezelve te handhaaven tegen de ongunſtige gevoelens deswegen ingeboezemd, door den Heere J. MEERMAN, in de aanvange der Voorrede, geplaatst voor de *Vergelyking der Gemeenebesten* door HUGO DE GROOT I. D. Te *Haarlem* by A. LOOSJES Pz. 1801.

(†) Op den 18 Nov. 1767.

XCVII. BOEK. 1795.

bezorgen aan zyn zugt om vreemde Landen te zien, vreemde Dieren en andere voorwerpen der Natuurlyke Historie, die hem reeds vroeg bekoorde, te zien en te verzamelen.

Kinderpligt deedt hem van dit ontwerp afzien, en tot het gezet aanvangen der Academiſche Studien te *Harderwyk*, waar zyn Vader toen Hoogleeraar was, beſluiten. Op verſcheide voorbereidende Letteroefeningen lag hy zich volvlytig toe. Dan eerlang werden de onderſcheide deelen der Geneeskunde zyn meer bepaald voorwerp. En ſmaak en gelegenheid wrogten zamen, dat de Kruid- en Scheikunde bovenal zynen werkzaamen geest bezig hielden. Van zyne vorderingen, in het eerstgemelde vak ſtrekte ten blyke, de vaardig opgeſtelde beantwoording eener vraage by de Maatſchappy der Weetenſchappen te *Haarlem* zonder gelukkig gevolg reeds tweemaal uitgeſchreeven, over de onderwerpen der Natuurlyke Historie, van welke de verdere naſpeuring ten nutte van ons Vaderland ſtrekken konde. Het antwoord van deezen nog geen twintigjaarigen Jongeling, werd met den Gouden Eerprys bekroond (*). Het zelfde jaar, 't welk hem deeze Letter- en Kunsteer ſchonk, zag nog een openbaar blyk van zynen onvermoeiden vlyt en vordering in de

(*) Werken van de Hollandſche Maatſchappy der Weetenſchappen XXVI. Deel.

de Plantkundige Weetenſchap het licht en vermeerderde zyn roem (*). XCVII. BOEK. 1795.

Intuſſchen bleef de Scheikunde onder andere Letteroefeningen een aanzienlyk deel zyner bemoeijing, terwyl zyn Vader hem ook in de bewerking van dit deel zyns vlytbetoons ten ſterkſten aanmoedigde, en daar in voorging op het voetſpoor der thans nieuwe leerwyze.

Onder de Candidaaten, eerst der Wysbegeerte, en vervolgens der Geneeskunde aangenomen, begaf hy zich na de *Leydſche* Hoogeſchool, en maakte zich de leſſen der groote Mannen daar bloeijende, ten nutte, terwyl hy van hunne vriendſchap de onderſcheidenſte blyken genoot. In *Holland* ſtonden de Kabinetten en verzamelingen der ſchoonſte en leerrykſte voorwerpen in de Natuurlyke Historie voor hem open: bovenal dat van de *Leydſche* Academie onder beſtuur van den Hoogleeraar BRUGMANS, dat der *Hollandſche* Maatſchappy der Weetenſchappen en van TEYLERS Stichting te *Haarlem*, waar de toegang en het volledig gebruik, anders niet gereedlyk te bekomen, hem allergemaklykst gemaakt werd door den Opzigter Dr. VAN MARUM, zyns Vaders oude vriend. Te *Leyden* maakte hy kennis met den jongen JACQUIN van *Weenen*, dien hy op de Plantkundige uittochten vergezelde.

Ne-

(*) Dit werk was getyteld *Plantarum Belgii confoederato indigenarum Specilegium, quo Davidis Gorterii viri Cl. Flora Provinciarum locupletatur.*

XCVII. BOEK. 1795.

Nevens zyn ouder Broeder JAN VAN GRUNS (*), tot Doctor in de Wysbegeerte bevorderd, zou hy naa het eindigen van den Academiſchen loop, op twee Vaderlandſche Hoogeſchoolen, den tytel van Doctor in de Geneeskunde hebben kunnen aanvaarden. Dan de voldoening der vroegere reislust, nu anders en bepaalder gewyzigd, deedt hem vooraf, een en andere Hoogeſchool bezoeken, niet zo zeer om op eenige buitenlandſche Hoogeſchool nog leſſen te gaan neemen, als wel om nader kennis te maaken met verdienſtlyke Mannen, en voornaamlyk om zyne kundigheden in de onderſcheide vakken der Natuurlyke Historie verder te volmaaken, byzonder in de Delfſtofkunde.

Door *Westphalen* na *Hanover* reizende, en onder den weg alles opneemende wat zyner aandagt waardig was, kwam hy te *Gottingen*, hoorde de beroemdſte Mannen, wisſelde die leſſen af met twee opſpeurende tusſchenreizen. *Gottingen* vaarwel gezegd hebbende, toog hy na *Wolfenbuttel* en *Brunswyk*; bezogt het merkwaardig *Haatzgebergte*. *Leipzig* en *Dresden* hielden hem eenigen tyd; de Academien van *Halle* en *Jena* vergat hy zo min te bezoeken als het *Saxiſch* Ertsgebergte. Bezoeken by, en kennismaakingen met Mannen van

(*) Thans Leeraar by de *Doopsgezinden* te *Leyden*. De dag der bevordering deezer beide Zoonen, was der Ouderen vyf en twintig jaarigen Trouwdag.

van naam ontbraken op deeze Reize niet. XCVII.

Alles hadt hy voorbereid om, by zyne BOEK.
t'huiskomst tot Doctor in de Geneeskunde ——
bevorderd te worden. Eene plegtigheid 1795.
door zynen Vader verrigt. Als Arts zette hy zich te *Amſterdam* neder, en maakte ras veel opgangs. Vriendſchaplyke verbintenis met geleerde Mannen, en de twee aanzienlyke Gezelſchappen *Felix Meritis* en *Concordia*, dienden tot kweeking van zyn lust en yver voor de Weetenſchappen (*).

De aanbieding van het Hoogleeraarſchap in de Kruid- en Scheikunde op de *Harderwykſche* Hoogeſchool ſloeg hy, om kieſche reden, af. Dan welhaast werd deeze grootmoedigheid beloond, door eene nog aanzienlyker bevordering, die hem tot Amptgenoot zyns Vaders op de Hoogeſchool te *Utrecht* maakte (†). Hy kreeg de aanſtelling tot gewoon Hoogleeraar in de Genees- Kruid- en Natuurkennis des Menschlyken Lichaams (§).

By uitgeſtrekter Hoogleeraarlyken arbeid lag

(*) Van *Utrechts* Departement der Maatſchappy *Tot Nut van 't Algemeen*, 't welk hem met de gemelde naagedagtenis vereerde, was hy een yverig werkend Medelid; zo maakte hy zich ook bekend by de *Haarlemſche*, *Zeeuwſche*, *Utrechtſche*, *Groningſche* en *Gottingſche* Maatſchappyen, welke hem onder haare Leden hadden aangeſchreeven,

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIV. D. bl. 302.

(§) Den 26 van Sept. 1791. aanvaarde hy die post met eene Intreeredenvoering *de inſtaurendo inter Batavos ſtudio Botanico. Algem. Kunst- en Letterbode* IV. D bl. 134.

XCVII. BOEK. 1795.

lag hy meer en meer eers in: deeze veraangenaamd door een allergewenschte Egtverbintenis, ſpelde hem eene ruime maate van aardsch genoegen; dan zeven maanden, naa die gewenschte Egtvoltrekking, werd hy, op den zestienden van Bloeimaand des Jaars MDCCXCV door een zagten dood uit den aardſchen kring zyner werkzaamheid gerukt, ſlegts den ouderdom van zeven en twintig jaaren bereikt hebbende.

Volgens zyne begeerte werd hy aan de *Bild*, in de open lugt, ter aarde beſteld. Zyne Leerlingen gingen de treurkoets vooruit, namen, met eene hartroerende ſtaatlykheid het lyk huns geweezen Leermeesters en Vriends op hunne ſchouderen en droegen het grafwaards, waar hy nederzonk in de *Verzamelplaats van naverwante Dooden*, door zynen Vader, by deeze gelegenheid, aangelegd.

Eene welgemaakte geſtalte, een weinig beneden de middelbaare groote, hadt hy omgedraagen; een leevendig doordringend oog cierde zyn bevallig en van friſſche gezondheid bloeiend gelaad, dat alzins vriendelykheid en menschlievendheid uitdrukte. By een aandoenlyk geſtel en zeer gevoelig hart hadt hy een ernſtig nadenkend gemoed, eenen opregten inborst. Hy was een gemoedlyk Belyder des *Christendoms*, en werd tot het Genootſchap der *Doopsgezinden* door den Doop ingelyfd, ſchoon hy, buiten de door hem aangenomen Doop der Bejaarden, zich met dien Doop

ALLARD HULSHOFF.
Reinst Vinkeles fecit.

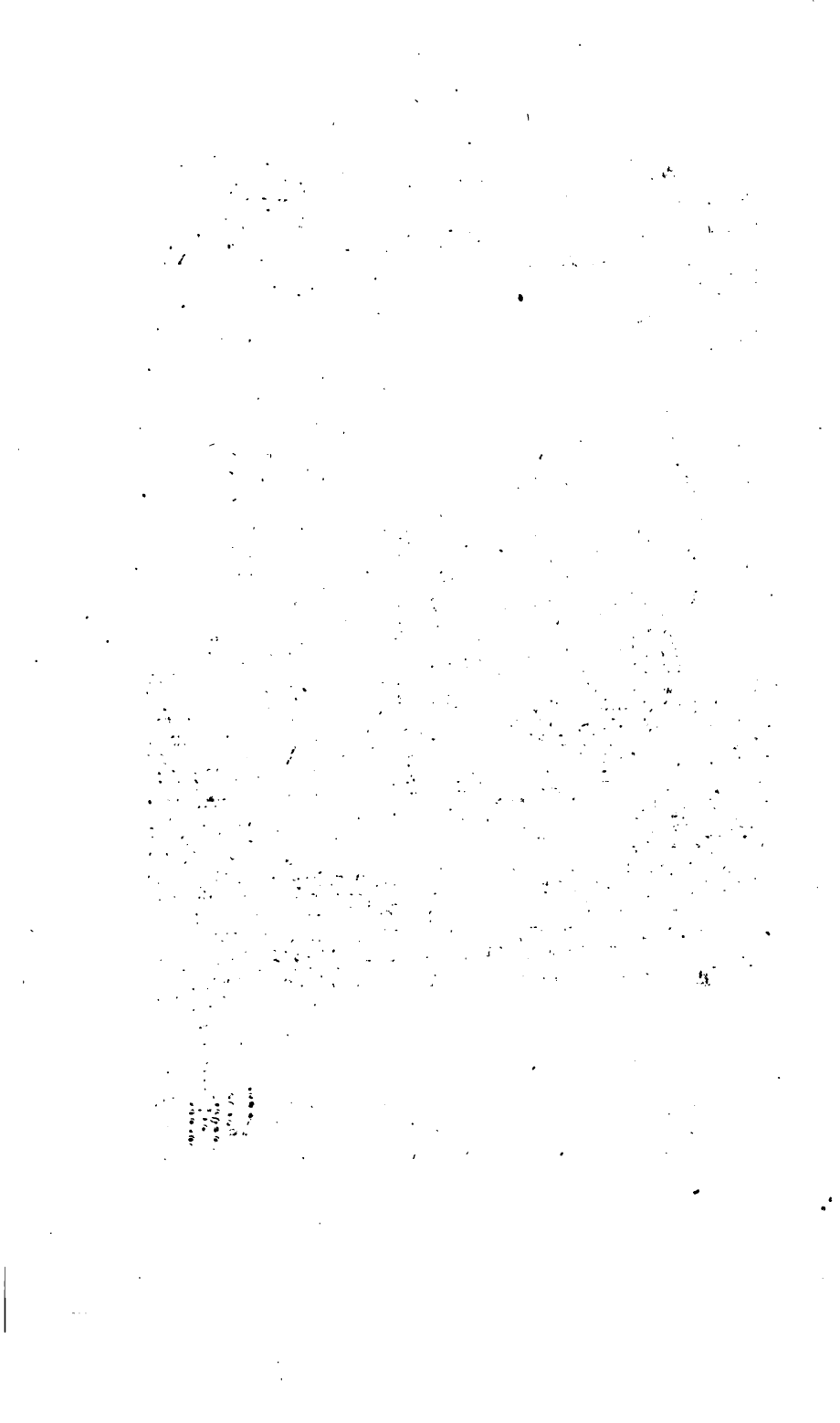

Doop niet verbondt aan eenig byzonder Kerkgenootſchap. Te *Harderwyk* geene Gemeente van die gezindheid beſtaande, geſchiedde zulks te *Amſterdam*, en te meer dewyl zyns Vaders oude Boezemvriend ALLARD HULSHOFF, aldaar Leeraar was (*). XCVII. BOEK. 1795.

't Is dien Leeraar, wiens dood, ten deezen Jaare, op den dertigſten van Hooimaand, voorviel. Wy zouden, het ons ten pligt geſteld hebbende, in onze Geſchiedenis, Vaderlandſche Mannen van uitſteekende bekwaamheden en verdienſten, te gedenken, een onverſchoonlyken misſlag begaan, indien wy van deezen Man niet met onderſcheiding ſpraken. 's Mans waardige Amptgenoot WILLEM DE VOS, heeft diens Leeven en Character voorgeſteld in eene Lykreden (†). Wy neemen daar uit de trekken over om zyne gedagtenis, tot eere van ons Vaderland, te vereeuwigen, en die hulde te bewyzen, aan hem, dien wy van naby kenden, met wien wy, in een zelfde oefenperk, drie jaaren ſleeten, en dien wy het ons eene eere rekenen, onder onze Vrienden te hebben mogen tellen. Dood van ALLARD HULSHOFF.

Het eerſte leevenslicht aanſchouwde ALLARD HULSHOFF, op den twintigſten van Sprok- Leevensberigt.

(*) *Leevensſchets van* STEVEN JAN VAN GEUNS *Matthiaszoon. N. Algem. Kunst- en Letterbode* IV. D. bl. 193 *enz.*

(†) *Leeven en Character van* ALLARD HULSHOFF, *voorgeſteld door* WILLEM DE VOS. Te *Amſt*, by J. VAN HULST en G. WARNARS. 1795.

XCVII. BOEK. 1795.

Sprokkelmaand des Jaars MDCCXXXIV te *Groningen*. Uit deftige Ouderen geſprooten, ſchynt hy meer door eigen lust, dan ouderlyke beſtemming of aanſpooring van buiten, reeds vroeg eenigen Leevensſtand, met de Weetenſchappen verknogt, boven het handelberoep zyns Vaders, gekoozen te hebben. Een eerst aankomend Jongeling, vertoonde hy weinig anders dan zich ook laat opmerken in duizenden. Gansch niet gelukkig van geheugen, moest hy op de Latynſche Schoole, den ſpyt gevoelen, hoe veelen hem voorbyſtreefden; doch ook in de Natuur zyn Eik en Ceder ongemeen langzaam in derzelver aanwas, maar eerlang verheffen zy ſtaatlyk de agtbaare kruinen en blyven dan zeer aanzienlyk onder het geboomte des wouds. Sleet hy zeven jaaren in die Taaloefening, zonder dat hy eenigzins uitſtak. onder de Academiejeugd zyner Geboorteſtad opgeſchreeven, en zich zes volle jaaren, in meenigerlei vakken, onder het geleide van uitſteekende Hoogleeraaren oefenende, ontwikkelden zich, door eene gezetheid en yver, die weinig wedergade vondt, zyne zielsvermogens, en deeden zich de blyken op van den aanſtaanden uitmuntenden Man. Bovenal was hy geheel ingenomen met de Redeneer- met de Wis- en met de Natuurkunde, zo in het proefondervindelyke, als in dat beſpiegelend gedeelte derzelve, hetwelk tot het onzigtbaare en onſtoffelyke voornaamlyk betrekking heeft. Openlyk werd hy tot Doctor in de Wysbegeerte

op

op het einde des Jaars MDCCLV bevorderd (*). XCVII. BOEK.

Met een ſchat van Taal- en andere voorbereidende kundigheden voorzien, kon hy met dezelve zich tot een meer gezette beroeps-ſtudie bepaalen. Vroeg hadden zyne gedagten geloopen op het Predikampt; maar hy liet dezelve eerlang vaaren, en ſchikte zich, in 't volgend Jaar, om de Studien in de Geneeskunst, waar toe hy reeds veel opgedaan hadt, verder aan *Leydens* Hoogeſchool te voltooijen; reeds hadt hy, te dier Stede na eene wooning omgezien en dezelve beſprooken. Maar op die eigene reis van *Groningen* na *Leydens* Academie kwam hy tot andere gedagten. Van deeze keuze en verandering geeft hy zelve deeze rekenſchap (†) — „ zestien jaaren bereikt hebbende, was myn oogmerk om my tot „ den Predikdienst bekwaam te maaken. „ Doch, alle vooroordeelen ter zyde zettende, ſcheen het my, om de veelheid „ en bepaaldheid der Geloofs-Artykelen „ by de meeste Gezindheden, niet alleen „ onmogelyk, de plaats van *Leeraar* te „ bekleeden, maar zelfs by eenige tot „ Lidmaat te worden aangenomen. Dit „ deedt 1795.

(*) De ſtoffe door hem verkooren, droeg blyk van de toen by hem meest gellefde Studie; de Tytel was *Diſſertatio Philoſophica Inauguralis qua Entis Realiſſimi Exiſtentia a priori demonſtratur.*

(†) Uit twee Brieven, in September en December 1756 aan zyn Leermeester en Vriend den Hoogleeraar D. VAN DE WYNPERSSE.

XCVII BOEK. 1795.

„ deedt my beſluiten tot de Studie der „ Medicynen; ſchoon my de Praktyk der- „ zelve eenigzins vreeslyk voorkwam. „ Terſtond naa myne Promotie in de „ Wysbegeerte beſloot ik dit verder voort „ te zetten. Doch aan de Praktyk ge- „ denkende, begon ik te aarzelen. Het „ verworpen ontwerp trok weder myne „ aandagt. En door eenige kennis en „ naauwkeuriger verneemen, naar de ge- „ ſteldheid van zommige *Doopsgezinde* Ge- „ meentens, byzonder te *Amſterdam* (*), „ meende ik de voorige tegenwerpingen „ eenigzins te kunnen oplosſen. Hier „ beſchouwde ik de vryheid van gevoe- „ lens en prediken in haaren vollen luis- „ ter, en beſpeurde, dat de tydlyke uit- „ zigten voor een bekwaam Leeraar niet „ zeer duister waren. Of deeze ſchik- „ king over 't geheel de beste zy, wil „ ik niet beſlisſen. Zy ſcheen my zoda- „ nig voor myn perſoon in 't byzonder. „ Ik pleegde hier op raad met eenige „ bekwaame Mannen (†). — Niemand „ derzelven zogt my myn inzigt af te raa- „ den. Veelen zetten 'er my toe aan. „ En voorts lettende op myne verkree- „ gene, ſchoon geringe kundigheden; en „ bo-

(*) Te *Groningen* behoorden de Ouders tot de Gemeente der *Doopsgezinden*, welke den naam droegen van *Oude Vlamingen*.

(†) Deeze waren inzonderheid der *Doopsgezinden* Hoogleeraar F. NIEUWENHUIS, de Oud-Leeraar P. FONTEIN, de Leeraar K. DE VRIES, de Heeren J. WAGENAAR en J. VAN MAURIK.

„ bovenal op eigen genegenheid, heb ik XCVII.
„ ten laatſten best geoordeeld, my met BOEK.
„ opregten, en zo veel ik weet onparty- ——
„ digen yver, onder den Zegen des Al- 1795.
„ lerhoogſten, tot de Studie der Godge-
„ leerdheid, te *Amſterdam* te bepaalen,
„ terwyl ik met aandagt wensch te lee-
„ zen, of liever niet wil ophouden zon-
„ der vooroordeel te leezen de Schriften
„ van andere Godgeleerden, wier uitge-
„ breide kennis, ſchranderheid en getal
„ my billyk agting inboezemt; en waar
„ van ik, zints een geruimen tyd, reeds
„ verſcheiden, met vrugt en genoegen,
„ gewoon ben te onderzoeken."

Aan die Kweekſchool ſtak HULSHOFF uit in naarſtigheid. Hy genoot het onderwys van den ſchranderen Hoogleeraar F. NIEUWENHUIS, verzuimde niet die van der *Remonſtranten* Hoogleeraar J. KIRCHHOUT, by te woonen, en A. VAN DER MEERSCH in de Kerklyke Geſchiedenisſen zo bedreeven, te hooren. Zyne Leermeesters ſpraken van 's Jongelings voortreflykheid tot de overige Jongelingen, onder welken hy, reeds eer als een kundig Voorganger, dan als een Medeleerling, te beſchouwen viel. Niet lange naa zyne bevordering tot Proponent, zogt eene en andere Gemeente zyn dienst te verkrygen; doch eene Leeraarsplaats te *Amſterdam* openvallende, leedt geen twyfel, of hy was de man, geſchikt om dezelve te vervullen: gelyk hy die met den aanvang des Jaars MDCCLX daadlyk aanvaard-

XCVII. BOEK. 1795.

de: en vyf en dertig jaaren waarnam. Ten deezen Jaare MDCCXCV, door eene kwaale aangetast, werd hy te raade van Ampt en Jaarwedde afſtand te doen. Zyne verzwakking nam toe, en maakte een einde aan het leeven van eenen Man, die als Geleerde, als Openbaar Onderwyzer, als een Verkondiger van het Euangelie, en als een voorbeeldlyk *Christen*, uitſtak.

In alle die opzigten hem te ſchetzen, valt buiten ons beſtek. Eene en andere byzonderheid roeren wy ſlegts aan. Als Geleerde leefde HULSHOFF tot Eer en Roem niet alleen van de *Doopsgezinde* Broederſchappe, der Stede zyner Inwooninge, maar ook van geheel ons Vaderland. Door zynen vroegen Leermeester ENGELHARD opgeleid; maar meest, door eigene diep doorgezette oefening doorzult in de Wysbegeerte en Leermethode van LEIBNITZ en WOLFF, waar van zyne bovenaangetoogene Verhandeling blyk draagt, gaf hy, te *Amſterdam*, andere begrippen gekreegen hebbende, nog Student zynde, eene Proeve in het licht, onder een vercierden naam (*). ter ganſche ontzenuwing, naar het ſchoen van den grooten omvang en de voornaamſte ſterkte, waar op

(*) De Tytel was *Beſchouwing der beste Weereld, of Filoſophiſche bedenkingen over Gods Goedheid en Wyshcid, de Vryheid der Menſchen, en hunnen ſtaat in dit en het toekomend Leeven van* ALETHOPHILUS FILEUSEBIUS. *Amſt.* 1758.

op het zogenaamde *Stelzel van de beste Wereld* rustte; ten einde doorzigtige Aanhangers verder op deszelfs ſtrekking uit te lokken en wakker te maaken. Met graagte werd dit Werkje geleezen. De aanval was geweldig. Veelen hielden het Geſchrift voor onwederleglyk; allen voor een Meesterſtuk. De groote MERIAN gaf 'er, in buitenlandſche Tydſchriften, de vleiendſte en gunſtigſte beoordeelingen en uittrekzels van.

Wy kunnen, om een en andere reden, niet nalaaten hier het ſlot van MERIANS ſchryven, mede te deelen. „ Zonder in „ dit geſchil party te kiezen, laat ik voor „ de *Leibnitziaanen* de zorg over om dee„ ze voornaame ſterkte, dat Heiligdom „ hunner Leer, zelve te verdeedigen. „ Doch ik kan niet eindigen, zonder den „ *Hollandſchen* Wysgeer het regt te doen, „ 't geen men hem verſchuldigd is. Zyn „ geſchrift is diep overdagt, deszelfs dee„ len zyn zeer zamenhangend. — En „ om het te wederleggen, zal het, gelyk „ maar al te veel geſchiedt, niet genoeg „ zyn, deeze of geene enkele zinſneede „ of afdeeling aan te tasten. Nog min„ der zal hy hier kunnen ſlaagen, die zich „ ten ſtryde vertoont, enkel gewapend met „ eenige der gemeen bekende ſtellingen „ uit de Bovennatuurkunde van WOLFF. „ Men ontmoet hier ſcherpe redeneerin„ gen, keurige ontvouwingen; geheel het „ onderwerp is met kunst behandeld, en „ ten zelfden tyde met juistheid en naauw-

XCVII. BOEK. 1795.

„ keurigheid; — met één woord, men
„ moet iets meer zyn, dan enkel behoo-
„ ren tot den grooten hoop der Boven-
„ natuurkundigen, om met zo bekwaam
„ een Tegenſtander eenen kans te waa-
„ gen. —— De fraaije ſtyl, waar in dit
„ Werk geſchreeven, en de ſchoone trek-
„ ken, waar mede het doorzaaid is, wy-
„ zen eenen opſteller aan, die aan *Neder-*
„ *land* en deszelfs Taal eere aandoet. —
„ Men ziet 'er in de daad uit, hoe ryk
„ de *Nederduitſche* Taal zy in haaren ei-
„ gen aart; hoe vrugtbaar bovenal de-
„ zelve zy in Wysgeerige uitdrukkingen.
„ Hier toe heeft zy eigen oorſpronglyke
„ bewoordingen, niet ontleend van uit-
„ heemſchen, en welke de meeste taalen
„ niet in ſtaat zouden zyn haar aan de
„ hand te geeven."

Te recht merkt de Eerw. DE VOS, dit getuigenis van MERIAN bygebragt hebbende, aan; „ Welk eene Lofreden van eenen
„ Buitenlander over onze Taal, over den
„ toen nog onbekenden Schryver, en over
„ HULSHOFF, toen nog onder de Scho-
„ lieren op het Kweekſchool der *Doops-*
„ *gezinden* verkeerende."

By de openbaarwording, dat HULSHOFF de Schryver was, baarde alles verwondering, bovenal de losſe en alleruitgeleezendſte Schryftrant, mitsgaders de verbaazende ommekeer des jongen Schryvers, die beſcheiden, maar moedig, het aangewende ſpoor verliet, en meer der waarheid, dan de by hem zelf eertyds hoog-

hooggeſchatte begrippen hulde wilde doen. XCVII.

Hoe zeer ook het Leeraarampt, althans BOEK.
in den beginne, al den arbeid van HULS- ——
HOFF eischte, wist hy egter tyd uit te 1795.
koopen tot een aanhoudend en diep bezien der gewigtigſte onderwerpen, raakende de Godheid, derzelver Eigenſchappen en Bedoelingen, betreffende den menschlyken Geest, de eerſte gronden onzer verpligtingen; en bovenal om de Leer der heilryke Openbaaringe met de hoogſte bepeinzingen van den ſchranderen Wysgeer zamen te ſtrengelen. Wy moeten ons vergenoegen met het een en ander ſlegts aan te roeren. Een ſchoon Vertoog over de *Zedelyke Opvoeding* droeg een uitſteekenden Zilveren Eerprys weg by de *Haarlemſche Maatſchappy der Weetenſchappen*; laater in dit Genootſchap aangenomen zynde, betoonde hy zich een verdienstlyk Medelid. By de Academie te *Berlyn* werd hy nu nog meer bekend, door twee uitmuntende ſtukken, en het was van daar inzonderheid, dat veele vermaarde *Duitſchers*, zo van beter als ſlechter geruchte, hem zints, als om ſtryd, met hun bezoek overlaadden, en hy met eenigen briefwisſeling onderhieldt.

By de gewigtigſte ontdekkingen in andere vakken was hy ſteeds opmerkzaam op den ſtaat der Godgeleerdheid en Zedekunde in *Duitschland*. Met den gang daar van, geduurende zyn geheele leeven, bleef hy ten vollen bekend. En hoe veel verdriets hem dit ook aanbragt, een Geſchied-

en

XCVII. BOEK. 1795.

en Oordeelkundig verſlag deswegen, ware van zyne hand allerwenschlykst geweest (*).

HULSHOFF beleefde een tyd, waar op veele Stichtingen in ons Vaderland, ter

(*) Wy mogen, als een ſtaal hier van, aanvoeren, een gedeelte zyns Antwoords, op de Vraag van TEYLERS Godgeleerd Genootſchap, *Is het Inwendig Bewys, afgeleid uit de Goedheid en Godebetaamelykheid, of wel uit de ſtrekking der Chriſtlyke Leer ter bevordering van 's Menſchen Gelukzaligheid, genoegzaam ter overtuiging dat dezelve waarlyk Godlyk, dat is, met de daad op Godlyken Last, door* JESUS *en de Apostelen verkondigd is? Of moet 'er, om eene gegronde en volkomene overtuiging des aangaande voort te brengen, het Uitwendig Bewys, ontleend uit de Euangeliſche Geſchiedenis en de Wonderwerken, door de eerſte Predikers dier Leere verrigt, bykomen?* Het gevoelen der laatere Schryveren, die alleen het Inwendig Bewys voldingend houden, en het Uitwendige klein of niets agten, bybrengende het gevoelen veeler *Verlichters* of *Nieuwe Hervormers* beſtrydende, geeft hy veelvuldige Aanhaalingen uit hunne Werken, en zegt 'er, ten ſlot dit van, „ Bykans alles, wat in dit Hoofd„ deel voorkomt, moest belegd worden met be„ wyzende Aanhaalingen; om, by zommigen, de „ Verdenking af te weeren, van vergrooting uit „ partydige Bitterheid. Indien ik hier toe, eenige „ jaaren lang, aantekeningen had verzameld uit de „ voorkomende nieuwſte Schryvers, en voorts ge„ bruik wilde maaken van de gewoone Hulpmid„ delen en Woordenboeken, zou ik eene ryke „ *Bloemleezing* van deezen aart kunnen aanbieden. „ Doch de *Ruiker*, hoop ik, zal genoegzaam be„ vonden worden ter bereiking van het Oogmerk." Zie *Verhandelingen van* TEYLERS *Godgeleerd Genootſchap* XV. D. bl. 316. Deeze Verhandeling werd gedrukt toen de Eerw. Schryver op diens ziek en ſterfbedde lag, en hy, zo als wy in 't zekere onderrigt zyn, was zo begeerig om de uitvoering daar

bearbeiding van Prysvraagen over ſtoffen, naar zynen ſmaak gelegenheid begonnen te geeven. Gunſtig was zulks voor zynen Roem en het Nut van 't algemeen. Gouden en Zilveren Eerpryzen behaalde hy een en anderwerf, zo by het dingen na den Prys by het *Stolpiaantch Legaat*, als by TEYLERS Godgeleerd Genootſchap. En hoe veel eers hem door menigvuldige bekrooningen beweezen zy, zal niemand ontkennen, dat HULSHOFF de Stichtingen verheerlykt en daar door anderen tot loflyken nayver aangeſpoord heeft. Een bekroond Vertoog by het *Haagſche Genootſchap tot Verdeediging van den Christlyken Godsdienst*, ging reeds lang op zyn naam, en heeft hy gewild, naa zyn dood, als Vervaardiger bekend te worden (*). XCVII. BOEK. 1795.

De geheele reeks deezer Opſtellen van HULSHOFF ſtrekt, om hem als een Geleerd Vernuft van den eerſten rang te ſchetzen en te doen bewonderen. Keurigheid kenmerk-

daar van te zien, dat het hem tot zonderling genoegen ſtrekte, de afgedrukte bladen van dezelve en die zyner Mededingeren te ontvangen. Zyne Verhandeling werd met een Zilveren Penning bekroond.

(*) De Verhandeling ſtrekte om aan te toonen, welke de voornaamſte oorzaaken waren, dat allerlei Schriften, die of den Geopenbaarden Godsdienst in 't gemeen, of de voornaamſte Waarheden van dezelve in 't byzonder beſtryden, in onze dagen grooter opgang maaken dan voorheen, door CHRISTIAAN, *Verhandelingen van het Haagsch Genootſchap ter Verdeediging van den Christlyken Godsdienst.* 1791.

XCVII. BOEK. 1795.

merkte zyne Schriften, als mede eene ryke volheid van oorſpronglyke gedagten, alles met ſchoone wendingen, en alles gewyzigd door zulk eene onnavolgbaare *Naïviteit*, en eene zo eigene manier van uitdrukken, dat de ganſche zamenvoeging ſteeds een ſterk treffend en teffens veelal behaagend geheel uitmaakte, nieuwe gezigtpunten aanwees, en altoos uitgebreide en heerlyke gedagten voor den geest ſtelde. Iet zo eigens hadt hy in ſtyl en voordragt, dat by geleerde Genootſchappen de vermomde of vreemde hand, by de Beoordeelaars, den oorſpronglyken Schryver, bezwaarlyk dekken kon. — Hy bezat eene wondere begaafdheid om zyn ſtyl naar de verſchillende onderwerpen te ſchikken (*).

In zyn eigenlyk vak, dat van Kerklyk Redenaar en *Euangelisch* Onderwyzer, ſtak hy even zeer uit. Dit was onder zo veel bywerks als hy ter hand nam, ſteeds de hoofdzaak gebleeven. Schoon het uiterlyke geene onmiddelyke vooringenomenheid baarde, of iet wegſleepens in zich hadt, ontbrak het aan geen natuurlyk en deftigheid. De luisterende aandagt ging welhaast tot bewondering over. Onverwagt klom het eenvoudige voorſtel tot kieſche onderſcheiding op, en liep uit in de

(*) Men ziet dit, met een voorbeeld, geſtaafd, in *Iets over en van den Eerw.* A. HULSHOFF in de *Algem. Vaderl. Letteroefeningen*, *voor* 1796. II. Stuk bl. 37.

de verheevenſte en aaneenverbondene afleidingen. Hy wist aan zyne woorden een zonderlingen klem by te zetten. Hy ſprak niet alleen tot het verſtand; maar ook tot het hart. Om de hartstogten te beweegen en de verbeelding, zonder te groote ſpanning, te treffen, en de nevelagtige of verwyderde voorwerpen des verſtands onderſcheidener te maaken, en nader onder 't oog te brengen, en den geest gevangen te neemen, bezigde hy een groote kunst, doch wist tevens dat kunſtige te verbergen. XVII. BOEK. 1795.

Hoog ſtondt, by alles, wat ter Godsvrugt kan opleiden, ten allen tyde de Euangeliſche Bedeeling, het Geloof in den gekruisten Verlosſer, 't geen ten werkzaamen beginzel wordt, om uit eene vuurige dankbaarheid en wederliefde tot alle Godverheerlykende en den menſchen nuttige vrugten aan te ſpooren. Wy zouden dit overtollig rekenen op te merken in een Christen-leeraar, indien, ten deezen opzigte, by HULSHOFF niet iets byzonders plaats greep; en hy, in de laatere jaaren zyns leevens, wegens zommige bepaalingen, nopens de volſtrekte vorderingen der Godlyke Regtvaardigheid, door zommigen minder gunſtig beoordeeld, door anderen des te hooger gepreezen en gewaardeerd werd. Hy zelf heeft, wegens zyne veranderde gevoelens ſterker en geſtrenger geſprooken, dan veelen in ſtaat geweest zyn, uit de vergelyking zyner vroegere en laatere geſchriften op te maaken. Die hem van naby gekend hebben, kunnen zich geen

XCVII. BOEK. 1795.

geen tydperk in HULSHOFFS leeven herinneren, waar in hy die gronden des *Christendoms*, zou voorbygezien, of getragt hebben, de eigene kragt van de uitſpraaken der Heilige Bladeren hier over weg te redeneeren. Een uiterſte waar toe veelen in deezen tyd voortholden. HULSHOFF doorzag waar op dit in 't einde zou uitloopen. De gemaatigder denkwyze van veelen, die, in alle opregtheid, in het Kruis van CHRISTUS roemen, kon in 't einde hem niet langer voldoen (*). Hy vondt eerlang alleen gerustſtelling voor zich zelven, door *in zommige ſtukken*, nader te komen aan de meer algemeen heerſchende gevoelens by de *Contra-Remonſtrantſche* Godgeleerden. — 's Mans Amptgenoot en Lykredenaar DE Vos, dit vermeldende, voegt 'er. met zo veele woorden, die wy afſchryven, nevens. „ Ik zeg „ met nadrnk, *in zommige ſtukken*; want „ toch in veele andere verſchilde hy merkelyk. Ver was het 'er af, dat men „ hem, in eenig ander Genootſchap, aan „ veele regelen gebonden, zou hebben „ kunnen verplaatzen. —— Aan het volle „ geheel van zulk een onvaranderlyk zamenſtel zou hy niet ligt verkleefd hebben kunnen zyn. —— HULSHOFF voer-

„ de

(*) Wy gedenken hier een breedvoerig geſprek met HULSHOFF gehouden, vóór dat hy openlyk deeze veranderde begrippen ten kansſel voerde; waar in hy betuigde, den tot dus lang gehouden *middenweg* niet langer te kunnen betreeden.

„ de altoos zyne eigene en dikwerf nieu- XCVII.
„ we redenen aan. Niemand was minder BOEK.
„ dan hy gefteld op Schoolfche benaa- ——
„ mingen, zo men ze voor betere ver- 1795.
„ wisfelen kon. Door partyzugt werd
„ hy nimmer gedreeven. Belang kon, al-
„ thans in zynen Stand, geheel niet in
„ aanmerking komen."

HULSHOFF, zo zeer aan zyn Amptwerk, en daar aan paalende Letteroefeningen, overgegeeven, deedt zich als Vaderlander niet byzonder kennen. Zelfs in de veel omwisfelenden ftaat onzes Vaderlands, die niet weinige Leeraars aftrok van hunne Beroepsbezigheden, liet hy zich door dien maalftroom niet wegvoeren. Zo veel wy ons herinneren, was hy een rechtfchaapen Voorftander van Vryheid; en meenen wy in 't zekere onderrigt te weezen, hoe hy, op een der jongfte Bededagen zyns leevens het woord voerende, het fterke en zwakke der twistende Partyen in den Lande, met eene onpartydigheid fchetfte, dat elk over den Redenaar verbaasd ftondt. Wy mogen niet nalaaten hier op te tekenen, dat HULSHOFF, op den merkwaardigen dag voor ons Vaderland, den negentienden van Louwmaand deezes Jaars, fchoon hy niet buitens huis geweest was, en alles alleen by gerugte vernomen hadt, hy egter aan eenen Boezemvriend, daar van eene fraaije tekening gaf; en is het daar uit dat men hem eenigzins, ten deezen aanziene, kan leeren kennen; althans duidt het aan, dat hy verre van onver-

1795.

ſchillig was, en zich bezigten het toekomen van den loop der zaaken. Wy aarzelen niet, ſchoon het bekende, en door ons elders breedvoerig beſchreevene gebeurtenisſen behelze, zulks over te neemen. „ Het gebeurde alhier, myn waarde Vriend! ſchynt miraculeus — of een „ Droom! Nog gisteren ochtend ſprak „ men van dapperheid in het vernielen „ der Environs van *Schoonhoven* en *Woerden*, als of men *Holland* wilde defendeeren. 's Avonds was Dr. KRAYENHOFF reeds bekend als Commandant. „ De toevloed op den *Dam*, in 't *Wapen van Embden*, en andere Clubs boven „ alle beſchryving — De vreugde was „ luidruchtig, maar niet woest. Na elf „ uuren was alles ſtil en de nagt zeer „ vreedzaam en ongeſtoord — Voor acht „ uur heden de Dam, de Environs, Raadhuis, binnen en boven in den Tooren „ vol — Vryheidsboomen! — Zonderlinge geestdrift! eene nooit gezíene „ algemeene Vriendlykheid, behulpzaamheid, begroeting, veiligheid; zonder „ vloek op iemand — als ware er geene „ andere party geweest — als ware vergeeflykheid *Mode* en *Point d'honneur* — „ Naa het afgaan der Regeeringe, eene „ Intrim Municipaliteit verkoozen, die „ bedaard delibereeren kan over Burgemeesteren, Schepenen en Vroedſchappen, en ondertuſſchen de zaaken aan „ den gang houden — Een groote treîn „ in orde geſchaard, heeft de Mannen

„ uit

„ uit het Werkhuis afgehaald, en men
„ zegt dat VISSCHER tot Hoofd-officier
„ is benoemd —— De Schuttery van
„ MIDDELBURG aanvangelyk georgani-
„ seerd —— Kleindere Omstandigheden uit, en
„ eenigen in den Eed genomen —— On-
„ ze dienstdoende Militairen moesten nog
„ één of twee dagen op onde wagten —
„ Na en uit de Posten hebben de *Duit-*
„ *sche* Knegten een Carnagnoolen Leids-
„ man —— Van *waar* komt het Lint,
„ reeds in gebruik by twee à drie hon-
„ derd duizend Petsbonen? —— Couran-
„ ten, Boekjes en Prenten, moeten en *de-*
„ *tail* verhaalen —— Ik meld maar zo in
„ 't algemeen, dat alles hier perfect vreed-
„ zaam en bescheiden toegaat, zonder
„ dat men ergens eenig ongelyk vermoe-
„ me —— Te *Haarlem* schynt men even
„ ver te zyn. —— Wat groote dingen na
„ te wagten! Plannen, om zeven onder-
„ ling kibbelende Staaten tot één te maa-
„ ken — met éénheid is alles; met afschaf-
„ fing van *onz. ons. ons.* Doch ik moet
„ niet vooruitloopen —— Gave de goede
„ Voorzienigheid dat vervolg en uitkomst
„ aan dit *goede begin* mogten beantwoor-
„ den!" (*).

NEVE-
BOEK.
1795.

Eer nog deeze Leeraar, ten wiens op-
zigte zyne Lykredenaar verklaart, „ hy
„ wie

Diens
Zoon W.
VAN OOS-

(*) Getrokken uit een Brief van HULSHOFF aan zynen Boezemvriend den Hoogleeraar M. VAN GEUNS geplaatst in de *Aantekeningen* agter de Lykreden van de Eerw. W. DE VOS bl. 77. By dezelfs een Lyst gevoegd der gedrukte Werken van HULSHOFF.

NOVI. BOEK. 1795. TERWYK HULSHOFF sterft.

„ wie HULSHOFF niet heeft toegeëigend
„ een Character, dat onder de *oorſprong-*
„ *lyke* en zeldzaame; dat onder de *groote*
„ en verhevene; dat onder *agting- lof-* en
„ *verwonderingswaardige* te tellen valt —
„ van dien durf ik wel ronduit zeggen,
„ dat hy HULSHOFF nooit recht gekend
„ heeft," zynen laatſten dag zag, ontviel hem weinig weeken voor zynen dood, een Zoon, dien wy niet onvermeld mogen laaten. WILLEM VAN OOSTERWYK HULSHOFF, behalven één Dogter, de eenige vrugt van 's Vaders Huwelyk met ANNA DEBORA VAN OOSTERWYK, den zesden van Lentemaand des Jaars MDCCLXXI geboooren, was als het volle beeld zyns Vaders, zo niet gevormd om deezen nog te overtreffen. Hy weidde zich, van vroeg af der Weetenſchappen en Godgeleerdheid toe. In de eerſte beginzelen der oude Taalen reeds vry verre gevorderd, werd hy daar in al ſpeelende by de hand geleid door de in alles uitmuntenden, en in alles verwonderenswaardigen PIETER NIEUWLAND (*). Tot hooger onderwys den grondſlag gelegd hebbende, hoorde hy de leſſen der *Amſterdamſche* Hoogleeraaren WYTENBACH, WALRAVEN en VAN ZWINDEN, en vervolgens met het bepaalder doel des Leeraarampts, der *Doopsgezinden* Hoogleeraar HESSELINCK. Allen roemden

(*) Van deezen hebben wy omſtandig geſprooken in het XXVIII. Deel onzer *Vaderl. Hiſt.* bl. 158. en elders. Zie ter aangetoogene plaatze.

den om ſtryd zynen Geest, zyn Oordeel, zyne Zeden; en werd hy andere Kweekelingen in de Weetenſchappen, als een voorbeeld, aangepreezen. XCVII. BOEK. 1795.

Schoon reeds, in den Jaare MDCCXCII, onder het getal der Proponenten by de *Doopsgezinden* aangenomen, hadt hy niet ten oogmerk zich terſtond aan een vast beroep in eene Gemeente te verbinden. Het plan om zyne Letteroefeningen elders nog verder voort te zetten, werd volvoerd. Op *Utrechts* Hoogeſchoole hoorde hy, twee jaaren, de Lesſen der Hoogleeraaren BONNET en ROYAARDS over de Godgeleerdheid, en van ROSYN en HENNERT, over de Natuur- en Wiskunde. Met zo veel vlyts zette hy de beoefening der laatstgemelde Weetenſchappen voort, dat hy tot het beklimmen van den trap van Meester in de Wysbegeerte volkomen bevoegd verklaard werd. In onderſcheidene *Doopsgezinde* Gemeentens liet hy zich, ſtaande dit verblyf op de *Stichtſche* Hoogeſchoole, hooren, en voldeedt als Kansſelredenaar by uitſtek. De tyd naderde, op welken hy ten oogmerk hadt zich, als gewoon Leeraar, aan deeze of geene Gemeente te verbinden, en ten dienſte derzelve zyne opgedaane kundigheden te beſteeden. Dan, de bekommering, welke, van vroeg af, wegens zyn zwak lichaamsgeſtel by Ouders en Vrienden plaats greep, werd maar al te gegrond gevonden. De bloedſtortingen, welke voorheen zich menigmaalen eenigzins herſteld hadden,

XCVIII BOEK. 1795.

den, braken, in Sprokkelmaand deezes Jaars, met zo veel gewelds uis, dat 'er niets anders dan eene langzaame uitteering te voorzien was. Die zukkelingen hielden egter niet lang aan, duurden tot den zeventienden van Bloeimaand, wanneer hy, tien weeken vóór zynen Vader, nevens hem in 't zelfde huis, aan eene zelfde kwaal zukkelende, zagtlyk den laatsten adem uitblies (*).

In andere opzigten het spoor zyns Vaders betreedende, zette hy zich ook tot het behaalen van Eerpryzen. Het Eeregoud werd hem, van wegen de Maatschappy *Tot Nut van 't Algemeen* toegeweezen, als Schryver van de *Geschiedenis van* JOSEPH, een Schoolboek. Twee andere Verhandelingen, de een getyteld JOSEPH *in zyne Kinderliefde en Trouw*, en de andere *Over het wederzien in de Eeuwigheid*, hadden de goedkeuring van het *Haagsche Genootschap*, en ieder een Zilveren Eerprys weggedraagen. Behalven deeze ziet nog van hem het licht eene Verhandeling *over het Nut onzer Onkunde in toekomende Gebeurtenissen* (†).

Was

(*) Dus één dag laater dan zyn Vriend, en Zoon des Boezemvriends zyns Vaders, de *Utrechtsche* Hoogleeraar STEVEN JAN VAN GEUNS *Matthiaszoon*, aan wien wy hier boven bl. 250. in 't breede gedagten.

(†) Het eerstgemelde is een der meest gezogtste Schoolboeken dier Maatschappye. De twee volgende zyn in de Werken der Maatschappy, aan welke zy gerigt waren, te vinden. En het laatste is

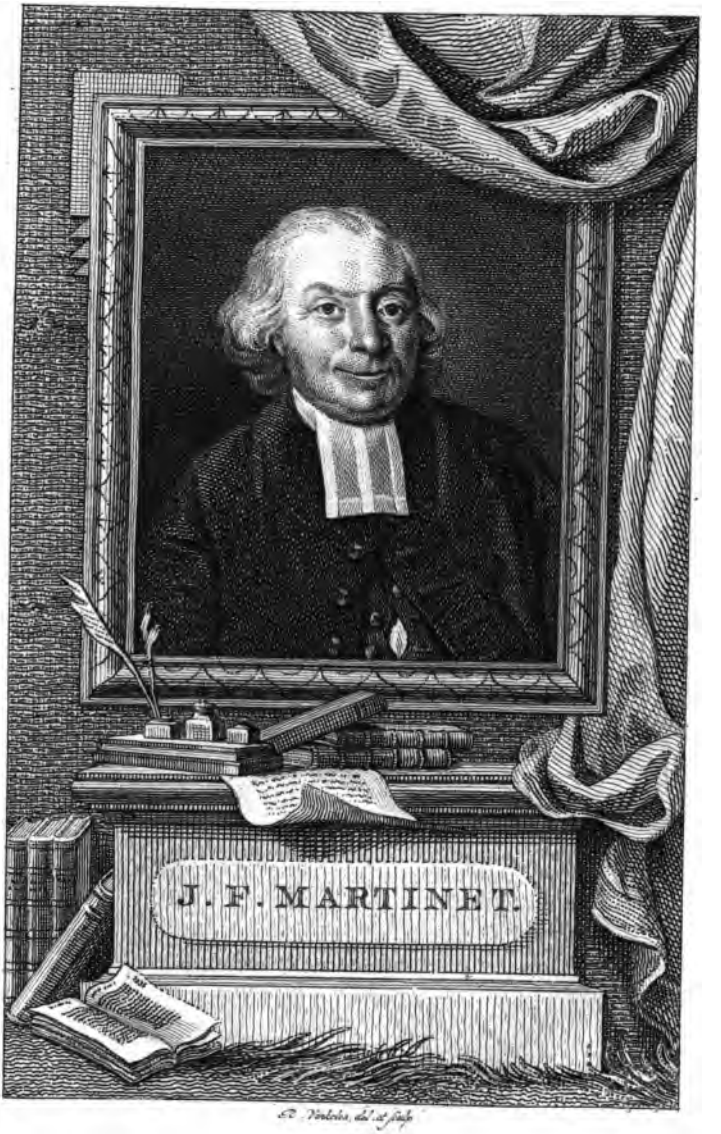
J. F. MARTINET.

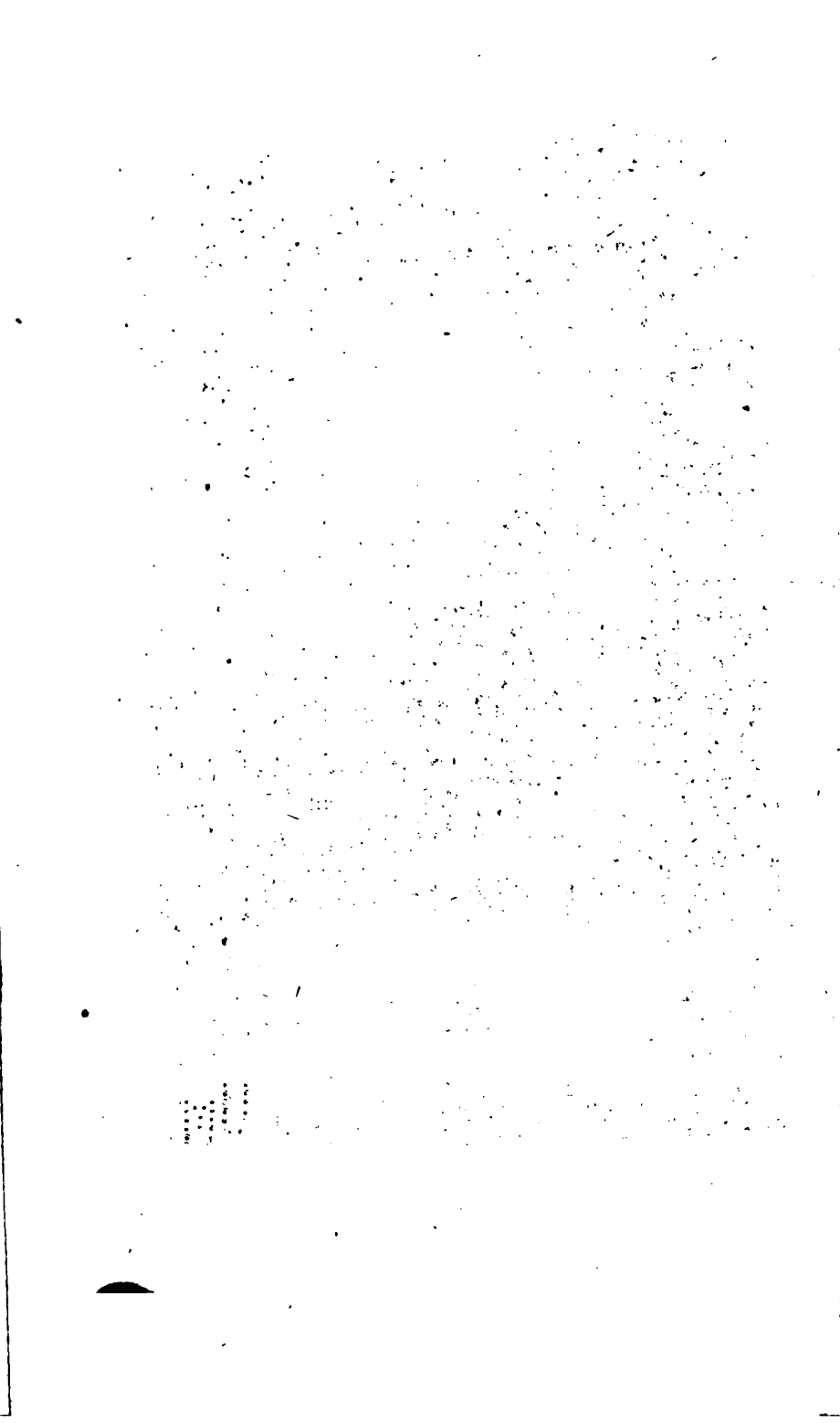

Was 'er reden om zich te beklaagen over het vroegtydig afſterven deezer twee Vrienden van Geuns en Hulshoff, langer genpt mogt het Vaderland trekken van eenen allerbekwaamſten en werkzaamſten Man, die, in zyn tyd, zo veel, en meer dan iemand, deedt, om lust tot onderzoek en oefening in verſchaide vakken, by zyne Land- en Tydgenooten op te wekken, den ſmaak te zuiveren en Godsdienstkennis te bevorderen; doch ook, in dit Jaar het Vaderland en der Weetenſchappen ontuiel. Ik bedoel den Eerw. Johannes Florentius Martinet, van deezen mag ons Geſchiedblad de voornaamſte Leevensbyzonderheden niet verzwygen, en wy betaalen, met genoeglyk herdenken, den tol der naagedagtenisſe, aan eenen onzer oude bekenden. XCVII. BOEK. 1795. J. F. Martinet ſterft

's Mans Vader bekleedde het Leeraarampt onder de Hervormden, in de voormaalige *Meyery van 's Hertogenbosch* op het Dorp *Deurne*, waar Martinet het eerſte leevenslicht, op den twaalfden van Zomermaand des Jaars MDCCXXIX aanſchouwde. Dan zynen Vader werd hem door den dood ontrukt, toen hy ſlegts tien jaaren telde. 's *Hertogenbosch*, werwaards zyne Moeder zich Beknopt Leevensberigt.

is voorhanden in het *Mengelwerk Algemeen Magazyn van Weetenſchap, Konſt en Smaak* III. D. N. 4. by de Erven P. Meyer en G. Warnars 1795. Zie breeder over den jongen Hulshoff, Vos *Lykreden op den Ouden* bl. 49. En *Iets over den Schryver van de Geſchiedenis van* Joseph, door de Eerw. R. Koopmans, voor dat Werkje geplaatst.

1795. zich met hem vervoegde, was de eerſte Kweekſchool van Taalgeleerdheid, en de plaats waar hy zich op de gronden der hoogere Weetenſchappen toelei. De *Leydſche* Hoogeſchool ontving den veelbelooven den Jongeling, die zich, in het beoefenen van allerlei Takken van Weetenſchappen, welke met zyn toekomend Beroep van Leeraar in betrekking ſtonden, volvlytig kweet. En het aantal Proponenten, waar onder hy, ten Jaare MDCCLII werd aangeſteld, 't geen toen ten tyde, eenige honderden beliep, en dat hy van den Hoogleeraar ALBERTI in de Godgeleerdheid het onderwys ontvangen hadt, wiens Leerlingen, min gezogt werden dan die van andere Hoogleeraaren, welke de naam eener zuiverder Regtzinnigheid, dan ALBERTI naging, waren oorzaaken, dat hy drie en een half jaar geene ſtandplaats bekwam. Wel verre van dien tyd in ledig wagten te ſlyten, of nutloos door te brengen, beſteedde hy denzelven grootendeels in het opvolgen zyner overheerſchende neiging tot de Wysbegeerte, en lag zich naarſtig toe op de by hem geliefde tak, de Natuurlyke Historie. Ten blyke zyner vordering ſtrekte eene *Verhandeling over de Ademhaaling der Inſecten*, welke hy in 't openbaar verdeedigde, ter gelegenheid dat hy den eeretrap van Meester in de Vrye Kunſten beklom.

De Gemeentens te *Gellekum* en *Renoy* koozen hem ten Leeraar in den Jaare MDCCLVI. Hy verbleef 'er ruim drie jaaren,

ten, deeze Gemeentens voor die van *Edam* verwisselende. Eene voor hem, zeer gewenschte verplaatzing, welke hem als Leeraar, in wyder kring deedt arbeiden, en tevens nader by zyne hoogagters en vrienden bragt, welke hy reeds in merkelyken getale telde. Zestien jaaren bediende hy de Gemeente in die *Noord-Hollandsche* Stad onder het vlytig voortzetten van zyne geliefde Letteroefeningen, en verwisselde die Standplaats voor *Zutphen*. Op beide zyne eerste Standplaatzen hadt hy onder zyn huislyk opzigt en onderwys eenige Jongelingen genomen, die in hem een bekwaamen Leermeester en yverigen Voorganger vonden. Eene drieledige Vraag van de *Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen te Haarlem*, wat 'er tot dien tyd over de Natuurlyke Historie van ons Vaderland geschreeven ware? wat 'er nog aan ontbrak? en welk de beste wyze was waar op die Historie zou dienen geschreeven te worden? viel te zeer in zyn smaak, was te overeenkomstig met het geen hy, ten deezen opzigte, reeds gedaan hadt, dan dat hy zyne poogingen niet in 't werk stelde om den opgehangen Gouden Eerprys te stryken. Deeze viel den Leeraar der *Remonstranten* te *Rotterdam* CORNELIUS NOZEMAN te beurt, dan met geen minder lof werd die van MARTINET bekroond, toen de beide Stukken in 't licht verscheenen (*). Het slot deezer Verhandelinge heeft

XCVII. BOEK. 1795.

(*) Men vindt ze in het XI. Deel van de *Ver-*

1795. BOEK. 1795. heeft iets MARTINET zo zeer kenmerkende, dat wy het, als een trek zyns characters, niet kunnen nalaaten hier plaats te geeven. Naar den eisch van het laatste lid der Vraage een Plan opgegeeven hebbende, wegens de beste wyze waar op de Natuurlyke Historie des Vaderlands zou dienen geschreeven te worden, laat hy 'er op volgen; „ Dan, heeft de eigenliefde „ my te gunstig van myn plan doen denken? Zyn 'er onoverkomelyke zwaarigheden, die de uitvoeringe stremmen „ en geheel zullen tegenhouden? Doorziet de Maatschappy dezelve volkomen, „ daar ze geheel voor myn oog verborgen zyn? — Ja, zal ze daarom het „ myne, zo dra deszelfs leezing ten einde „ is, afkeuren? Wel aan, ik ga haar „ helpen myn eigen Plan, hoe zeer het „ my bekoort, den bodem in te slaan, „ en wil haar een ander voorstellen, *Zy* „ *verklaare in 't openbaar, dat zy nooit de* „ *hand aan de Beschryvinge van de Natuurlyke Historie onzes Vaderlands zal slaan,* „ *en met genoegen zal zien, dat wy den* „ *Heere* J. LE FRANCQ VAN BERKHEY „ *helpen in zyn begonnen werk* (*), dan zal „ ik

handelingen der Hollandsche Maatschappy der Weetenschappen by J. BOSCH 1769.

(*) Getyteld de *Natuurlyke Historie van Holland*, waar van het Eerste Deel het licht zag in 1769, en tot het vierde Deels Eerste Stuk in 1769 vervolgd is; maar toen, tot leedweezen aller Liefhebberen van de Natuurlyke Historie des Vaderlands, is blyven steeken.

„ik alle myne Landgenooten bidden, dat
„ zy zich met my vereenigen, om alle onze
„ Waarneemingen aan *Hem*, te zenden, en
„ met alle kragten zo te onderfteunen, dat
„ men, naa verloop van weinig tyds, niet
„ behoeve te vraagen, *Waar is de Natuurlyke Hiſtorie van Nederland?*"

XXVII. BOEK. 1795.

Wel zeer regtmatig hadt deeze Vaderlander de Eere verdiend om Lid te worden van de Maatſchappye, die eene zo uitſteekende Verhandeling van zyne hand ontving; op de beklaaglyke waarneeming, die omtrent veele Geleerde Maatſchappyen, geldt, dat in het aanneemen der Leden, waardige en verdienſtlyke Vaderlanders voorbygegaan, en Vreemden, naauw in naam bekend, met het Lidmaatſchap vereerd worden; of dat byzondere betrekkingen en omſtandigheden, meer dan weezenlyke kundigheden, de wegen zyn om eene eere te verwerven, die van betere oorſaak behoort af te hangen, maakte onze MARTINET eene uitzondering, daar, een volgende jaar, op de lyst der Leden zyn naam pronkte. Geen yder vermeldde naam. Hy betoonde zich een der werkzaamſte Leden. Een door hem beredeneerd Regiſter op de agttien eerſte Deelen van de Verhandelingen dier Maatſchappye, wyst uit, dat niemand van alle de Leden zo veele bydragen tot die Verhandelingen geleevert heeft als de vlytige MARTINET; dezelve liepen over Natuurver-

XXVII. BOEK. verſchynzels en de Natuurlyke Historie onzes Vaderlands (*).

1795. Geen wonder dat ook andere Geleerde Genootſchappen een Man van zo uitgeſtrekte kunde en naam aanzogten, en het Lidmaatſchap opdroegen. Die eer viel hem in den Jaare MDCCLXXX ten deele by het *Zeeuwſche Genootſchap der Weetenſchappen te Vliſſingen*, en zeven jaaren laater by het *Bataafſche Genootſchap en van de Proefondervindelyke Natuurkunde te Rotterdam*. Dan beide deeze Genootſchappen trokken zo veel voordeels niet van den arbeid deezes Lids als de *Haarlemſche* Maatſchappy. Slegts één Verhandeling over het *Grond-ys* werd door hem by het *Zeeuwſche* Genootſchap ingeleeverd, en in deszelfs Werken geplaatst.

MARTINET mag onder de voorbeeldig werkzaame Schryvers gerangſchikt worden; werkzaamheid was by hem zints langen tyd, eene behoefte geworden. Eene lyst van Werken door hem zelven opgeſteld, of door hem in 't licht gegeeven, draagt des getuigenis. Hy arbeidde meest in het vak der Natuurlyke Historie en der Kerklyke en Wereldlyke Geſchiedenisſen, en inzonderheid die des Vaderlands. Zyn Werk, getyteld *Katechismus der Natuur*, waar van het

(*) MARTINET verzamelde in den laatſten tyd zyns leevens in één Boekdeel de *Verhandelingen en Waarneemingen over de Natuurlyke Historie van ons Vaderland*, uitgegeeven te *Amſterdam* by J. ALLART. 1795.

het eerſte Deel ten Jaare MDCCLXXVII het licht zag, hadt een verbaazenden opgang, naauwlyks ooit zyn wedergaa, en maakte den ſmaak in de Natuurlyke Historie, ten ſmaak zyner Landgenooten: en hoe veel bykomend lichts uit de waare Natuurkennis te ſcheppen, verſpreidde dit Werk! Hoe zeer diende het om veel by- en waangeloofs te verbannen! Het werd niet alleen in 't *Hoogduitsch* vertaald; maar, zo men ons ſtellig verzekerd heeft, in *Noord-Americæ*, in 't *Engelsch* vertolkt (*). Zyne *Historie der Wereld*, maakte een zyner hoofdwerken uit. Andere Schriften werden door hem uitgegeeven of vertaald (†).

XCVII. BOEK. 1795.

Herhaalde aanvallen van beroerte hadden op 't laatst zyns leevens zyn denken ſpraakvermogen niet weinig geknakt. In den Zomer deezes Jaars MDCCLXXXV hadt hy zich na *Amſterdam* begeeven, om te zyner herſtelling, de kragt der Electrieke bewerkingen te beproeven; dan naa een gerusten nagt doorgebragt te hebben, over-

(*) Men zie de lyst zyner Werken agter de *Leevensberigten van* J. F. MARTINET, door den Eerw. A. VAN DEN BERG.

(†) Dit is reeds iets zeldzaams; dan veel zeldzaamer, het geen men in de Berigten uit *Japan*, in Slachtmaand 1784 ontvangen, leest, „ dat de „ voornaamſte lieden in dat magtig Ryk zich zeer „ ſterk begonden toe te leggen op het aanleeren „ van de *Hollandſche* Taal, en zeer verlangden na „ de beste *Hollandſche* Boeken; en dat SAMMON „ SAMMÉ, Landheer van *Tamba*, bezig was, met de „ overzetting van de *Katechisuus der Natuur*, in „ de taal van zyn Land.". A. v D. BERG als boven.

2DE. BOEK. 1795. overviel hem, onder het ontbyt, zyne oude kwaal, die op een slaapziekte uitliep, en, naa vyf dagen, aan zyn ruim zes en zestigjaarig leeven, op den vierden van Oogstmaand, een einde maakte.

By deeze kenschets van 's Mans leeven moeten wy nog van zyn Character gewaagen. Zo veel schryvens zou veelligt doen denken, dat hy aan dit Bywerk al zyn tyd opofferde, en van zyn grooten pligt als Leeraar weinig werks maakte; doch de Gemeentens, in welke hy dit ampt bekleedde, draagen getuigenis van het tegendeel. Hy was een getrouw aankleever van alle de Leerstukken, die het Kerkgenootschap, waar toe hy behoorde, van andere Christlyke Gezindheid onderscheidde; doch teffens een zeer gemaatigd Godgeleerde, vervuld met eenen onverzettelyken afkeer van allen liefdeloozen yvergeest. Hy was in alle opzigten een bekwaam Kanzelredenaar. Uitsteekend blaakte zyne zugt, en daar aan geëvenredigd zyne bekwaamheid tot byzonder onderwys. De *Zutphensche* Jongelingen en Jongedochters, gaf hy zestien jaaren lang weeklyks geregeld lessen in de Natuurlyke Historie, en bragt die t'huis tot den Godsdienst. Lieden van een laager stand bezorgde hy dat onderweezen wierden. Hy verspreidde het licht van Godsdienstkennis in de nabuurschap zyns Zomerverblyfs op eene ongemeene en zyne naagedagtenis vereerende wyze. Raadgeeving was op zyne lippen. Daadlyke ondersteuning

ning ontvingen de armen van zyne verstandig bestuurde liefdaadigheid; die in veele gevallen arbeidzaamheid bevorderde. Hy was, om dit alleen te vermelden, de Man, die met en nevens de Heeren VAN DER CAPELLEN en MEESTER, een groote Fabriek te *Zutphen* oprichtte, welke nog stand houdt, en aan meer dan honderd menschen werk, brood en vergenoegen schenkt.

XCVI. BOEK. 1795.

MARTINET was een opregt liefhebber zyns Vaderlands; de treurige lotgevallen van 't zelve gingen hem diep ter harte. Zyn Wysgeerige geest en Geschiedkunde ontdekte hem, wat zyns oordeels behoorde te geschieden, om de rust en het welvaaren daar in te herstellen; doch nooit mengde hy zich in de veelvuldige verwarringen, welke hy beleefde. Een en ander zyner Schriften strekken tot getuigen van zyne Vaderlandsliefde, daar zy het nut van 't zelve ten zigtbaaren doel hebben. Het uitbarsten des voorigen Oorlogs met *Engeland* wekte by zyne Landgenooten den geest van kloeke zelfsverdeediging ter Zee. MARTINET deedt het zyne, schreef het *Zeemans Handboek*, en gaf aan het leeven van den Matroos, eene zo vereerende en bevallige gedaante, als recht geschikt was om lust tot deezen leevensstand in de gemoederen op te wekken, en den braaven Zeeman, in de oogen van anderen agtenswaardig te maaken. Hy gaf den Vaderlandschen Matroos goede voorbeelden van Deugd en Dapperheid; hy voor-

zevn. BOEK. 1795.

voorzag hem van nuttige voorſchriften voor zyn leeven en voor zyne daaden; hy ſpoorde hem op tot eerbied voor GOD en zynen dienst, en vervrolykte het hart door Vaderlandſche Gezangen.

Wanneer men, in den Jaare MDCCLXXXI de dapperheid der geſneuvelde Vaderlandſche Zeelieden op *Doggersbank*, met onderſteuning aan derzelver Weduwen zogt te vergelden, was MARTINET de man, die dit ſtuk met zo veel yvers zynen Stadgenooten aanprees, dat deezen hem in ſtaat ſtelden, om eene, naar gelange van het vermogen vry aanmerklyke ſomme aan dat Fonds toe te ſchikken. Waarom de Beſtuurders van de *Amſterdamſche* Zeeſchool die daar uit, naar het ontwerp en door de kragtdaadige medewerking van den Heere G. TITSINGH geſprooten is, hem als hun Medecommisſaris erkend en zyn Naam als zodanig op hunne lysten geplaatst hebben.

Het laatſte Werk, 't geen deezen onvermoeiden Man zynen Landgenooten, ruim twee jaaren voor zynen dood, geſchonken heeft, zyn *Vaderlandsch Huisboek*, is, als 't ware, de oogst zyner veelvuldige waarneemingen in de Menschkunde. In dit ſtuk treedt hy alzins te voorſchyn in zyn beminnenswaardig en inneemind character. Hy ſpreekt als een waar liefhebber zyns Vaderlands; maar wiens ziel een diepgaand verdriet heeft over het algemeen bederf der Zeden en de verbastering van den Godsdienst, welke, gelyk een gewel-

dige

dige ſtroom, die dyken en dammen neder- XCVII.
werpt, in den Vaderlande inbreeken, zich BOEK.
allerwegen verſpreiden, en met allen tegen- ——
ſtand den ſpot dryven — als een Grys- 1795.
aart, die met het beste hart, nog eene laatſte proeve waagt. Het vondt grooten byval, niet alleen om den Naam des verdienstvollen Schryvers, niet alleen door den aandoenlyken voordragt van het lofwaardig oogmerk en de edele beweegreden van den Opſteller; maar van wegen den inhoud, welke een ſchat behelst van heilzaame, op eene zeer inneemende en overtuigende wyze voorgeſtelde aanwyzingen, raadgeevingen en vermaaningen. Het ontwerp en de aanleg van dit Werk is, in allen deele, pryslyk en heilzaam, en de uitvoering daar aan evenredig. Deugd, in de uitgeſtrektſte betekenis van dit woord, onder alle Leden der byzondere Huisgezinnen aan te kweeken, en daar door de goede orde en het geluk dier kleine Maatſchappye te bevorderen, was eene pooging den Wysgeer en den Christen-leeraar waardig (*).

De Genootſchappen van onderſcheiden aart en aanleg in den Vaderlande geeven nu en dan gelegenheid, om de Gedagtenis van Iets wegens H. G. Oosterdyk.

(*) Wie Martinet ten volle wenscht te kennen, die leeze de *Levensberigten van* J. F Martinet, door A. van den Berg, voorgeleezen in het Genootſchap van Natuurlyke en andere Weetenſchappen, onder de zinſpreuk prodesse conamur te *Arnhem*, van 't welk Martinet Medelid was. Te *Amſt.* by J. Allart 1796.

NOVI. BOEK. 1795.

van derzelver Leden, op eene meer onderscheidene wyze, te bewaaren, dan dezelve anderzins tot de Nakomelingschap zou zyn overgaan. Aan deeze handelwyze hebben wy te danken een Leevensberigt en Schets van den *Amsterdamschen* Arts, HERMANUS GERARDUS OOSTERDYK. De Heer JERONIMO DE BOSCH, vereeuwigde op die wyze den Naam van dien Man, zyn Kunst- en Boezemvriend, te midden van het Genootschap *Concordia & Libertate*, en stelt ons in staat om dien veelzins waardigen Vaderlander, in onze Geschiedenis te gedenken.

Kuwyk aan den Rhyn was, op den negentienden van Slachtmaand des Jaars MDCCXXXI, de Geboorteplaats van H. G. OOSTERDYK; doch hy verwisselde, daar zyn Vader, te gemelder plaatze Leeraar by de Hervormden, te *Utrecht* beroepen werd, die Stad voor de plaats zyner Geboorte. Meer behagen vondt de Jongeling in het *Latyn* dan in het *Fransch*. Vader en Grootvader verloor hy op twee elkander volgende dagen; laatstgemelde was Hoogleeraar in de Geneeskunde te *Leyden*. Deeze hadt hem sterk aangezet om Geneesheer te worden; schoon zyne zinnelykheid meer overhelde om 's Vaders beroep te volgen. Dan zyn Oom JOANNES OOSTERDYK SCHACHT, Hoogleeraar in de Geneeskunde op *Utrechts* Hoogeschool, raadgeever omtrent het aanleggen van 's Kweekelings Studien geworden zynde, naa dat hy met lof de *Latynsche* Schoole verlaaten hadt,

hadt, bevlytigde hy zich, onder de ver- NEVE.
maardſte Mannen der *Stichſche* Hooge- BOER.
ſchoole van deesen tyd, op de voorberei- ——
dende Weetenſchappen, en zette zich 1795.
voorts bepaald tot de Geneeskunde. Naa een achtjaarig verblyf op die Hoogeſchoole werd hy tot Doctor in de Medicynen bevorderd, en koos *Amſterdam* ter woonplaatze. Tyds genoeg vondt hy in den aanvange om zyne Letteroefeningen voort te zetten en by tuſſchenpoozen, aan zyn lust tot de *Latynſche* Dichtkunst bot te vieren; een lust die hem van zyn vroege jeugd af bezield hadt, en op de Hoogeſchool, van tyd tot tyd, was aangekweekt. Dan eene gemeenzaame verkeering met *Nederduitſche* Dichteren, gepaard met het genoegen, 't geen hy in den Schouwburg vondt, deedt de *Latynſche* Poëzy, voor eene wyl, plaats maaken voor de *Nederduitſche*. Veele zyner *Hollandſche* Gedichten zyn gedrukt, maar ſteeds op eigen kosten, en aan zyne Vrienden medegedeeld. Dan vervolgens kennis en vriendſchap gemaakt hebbende met den Geleerden JERONIMO DE BOSCH, beving hem van nieuws de lust om zyne kragten in de *Latynſche* Dichtkunst te beproeven, 't geen hy met eenen gelukkigen uitſlag beſtondt.

De Dichtkunst ſtrekte nu ter verpoozinge van een werkzaam beroep: want hy was als Arts by de *Amſtelaaren* zeer geagt en gezogt. Die zelfde kunst nam hy te baate, toen, in de laatſte jaaren

zyns leevens de Burgerlyke Oneenigheden, welke het Vaderland ſchokten, eenen aanmerklyken invloed op OOSTERDYKS inwendige rust verkreegen, in zo verre dat droefgeestigheid de beheerſcheresſe van zynen geest begon te worden. Zulks ſpoorde hem aan tot eene onderneeming, welke noodwendig zyne gedagten van den toeſtand zyns Vaderlands veelal moest aftrekken. HORATIUS was zyn geliefd Dichter. Nu en dan hadt hy een Lierdicht in *Nederduitſche* verzen overgebragt, thans ondernam hy alle de Boeken van dien *Latynſchen* Lierdichter op dezelfde wyze te behandelen; en het mogt hem gebeuren, weinig dagen voor dat de ziekte hem aan zyn kamer verbondt, daar aan de laatſte hand te leggen (*).

Op het ziek- en doodbedde ſtrekte het leezen der Dichteren OOSTERDYK niet alleen tot uitſpanning en vervrolyking, „ maar," dat wy hier de woorden zyns Lofredenaars afſchryven, „ den dood voe„ lende naderen, was hy niet alleen zon„ der vrees; maar ſloeg de hand aan de „ Lier om het Opperweezen, in wellui„ dende Verzen, voor zyne beweezene „ weldaad te danken: wanneer hy niet „ afliet, de byzondere gunst van GOD „ te

(*) De Heer DE BOSCH geeft ons hoope, dat dit belangryk werk door den druk zal worden gemeen gemaakt. Gelyk hy ook een Bundel uitgeleezen Gelegenheids Verzen, als buiten twyfel te verwagten, aankondigt.

„ te erkennen, welke hem in zyne ziekte
„ vergund hadt, zich met die Letteroe-
„ feningen te verlustigen, waar van hem,
„ in zyne gezonde dagen, zyne menig-
„ vuldige bezigheden veeltyds hadden af-
„ getrokken. Terwyl de Voorschriften
„ van een redelyken Godsdienst, en een
„ vast geloof in die Leer, welke door
„ JESUS CHRISTUS is aan het licht ge-
„ bragt, de bekommernisſen deeden ver-
„ dwynen, en de aangenaamſte uitzigten
„ opleverden: zo dat hy nu de zalige
„ rust inging met een welbereid en vro-
„ lyk gemoed, en dien dag, verschriklyk
„ voor anderen, aanmerkte als een geze-
„ gend tydstip, wanneer hy, van alle
„ aardsche zorgen ontslaagen, ruime stof-
„ fe zou vinden tot uitbreidinge van de
„ oneindige goedertierenheden des Aller-
„ hoogsten (*)."

XXVII. BOEK. 1795.

Aan zodanig een Sterfbedde beantwoordde 's Mans Leeven, 's Mans geheele Character. Hy zag zyn laatsten dag op den negentienden van Grasmaand des Jaars 't welk wy beschryven.

Wy zouden deeze lyst van den Vaderlande door den dood ontrukte waardige Mannen kunnen vergrooten; doch, 't is voor

(*) Dit *Latynsch* Gedicht, door OOSTERDYK op zyn Sterfbedde gemaakt, vindt men agter de *Lofreden op* HERMANUS GERARDUS OOSTERDYK, door JERONIMO DE BOSCH. Te *Amst.* by P. DEN HENGST 1795 uit welk Stukje wy het bovengemelde ontleenden, en waar in wy zyn braaf Character met gepaste woorden geschilderd vinden.

XVIII. BOEK. 1795.

voor onze Geschiedenisse genoeg, de voornaamste en die zich meest deeden kennen, vermeld, en hier door de eer van ons Vaderland, ten deezen aanziene, opgehouden te hebben. Ons beftek duldt geen meer vermeldingen, en roept ons om byzonderheden van eenen geheel anderen aart te behandelen.

BLAD-

BLADWYZER

DER

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

A:

Alkmaar (De Regenteſſen van het Weeshuis te) tot de opbrengst van eenig Zilverwerk gemagtigd, 33.

Amſterdam, hoe weinig 'er werd opgebragt in een Kist tot inzamelinge geſteld, 25. Klagten van het Committé Revolutionair deswegen, by de overgifte, *Ald.* Voorſlag der Kooplieden te dier Stede, tot het tegengaan van verſpreide nadeelige gerugten, den Koophandel dezes Lands betreffende, 121.

B.

Batavia (Geſteldheid te) ten deezen Jaare, 197.

Beleenbank in *Holland* opgeregt, 35. Misbruiken dier Beleenbank te keer gegaan, 36.

Berbice (Directeuren van) vervoegen zich by de Municipaliteit te *Amſterdam*, wegens het Beheer dier Volkplantinge, 207.

Boers (C.) van zyn Hoogleeraarſchap ontzet, 242.

Herſteld, *Ald.*

Bogaards (F.) diens verzoek van Zilverwerk te mogen behouden behouden, zo hy de waarde niet betaalde, afgeſlagen, 33.

Bouwman (D.) krygt een Getuigſchrift, wegens opgebragt Zilver Vaatwerk, 32.

Braak (De Vice-Admiraal) na de *West-Indien* gezonden, 227.

C.

Ceylon, hoe door de *Engelſchen* vermeesterd, 198.

Cochin aan de *Engelſchen* overgegeeven, 200.

Colonie-raad van de West-Indien, Voorſtel van P. Paulus deswegen, 202. D. Westrik en A. Vereul ſlaan voor hog twee Perſoonen in den Colonieraad te doen zitting neemen, 208. Dezelve vernietigd, 209.

Committe van Handel en Zeevaard (Het) doet een breedſpraakig voorſtel, ter bevordering van 's Lands belangen in die gewigtige tak

takken, 123. Besluit daar op, 130.
Commissie tot de Colonien en Bezittingen in Africa en America benoemd, 211.
CRAS (De Hoogleeraar) neemt het beroep te *Leyden* niet aan, 243.
Curacao (Gesteldheid op) ten deezen Jaare, 227.

D.

Demerary en *Essequebo*, poogingen der *Engelschen* om deeze Volkplantingen in hun magt te krygen, 220. Besluit om aldaar geen *Engelschen* in te neemen, 221. Brief des Gouverneurs VAN GROVESTEINS, *Ald.* Wat 'er voorviel naa het vertrek diens tot de *Engelschen* overgegaanen Gouverneurs, 222. Nadere Brief door de *Engelschen* gezonden, 223. Hoe van de zyde der Volkplantinge beantwoord, 224. Gesteldheid aldaar, 227.

E.

Engelschen komen aan de *Kaap de Goede Hoop*, en eischen dien op voor den Prins VAN ORANJE, 187. Hunne bedryven aldaar. Zie *Kaap de Goede Hoop*. Hun opeischen van *Suriname* in den naam van WILLEM DE V, 211. Zie verder *Suriname*. Wat zy omtrent *Demerary* en *Essequebo* bestaan, 220. Zie voorts *Demerary* en *Essequebo*.
Essequebo. Zie *Demerary*.

F.

Fabrieken, poogingen aangewend ten voordeele van de Kleine Steden en het Platteland, wat de Fabrieken en Handwerken betreft, 121.
Franeker (Deerlyke gesteldheid der Hoogeschoole te) Herstel aan J. F. TIGCHELAAR toegekend, 248. Aanmerking hier over, *Ald.*
Fransschen (Voorstellen aan de) van wegen de Algemeene Staaten gedaan, wegens den vryen uit- en invoer, 131. Bepaalingen daar op, van wegen de *Fransche* Representanten, 132. Plakaat daar mede overeenkomstig, 133. Onderhandeling, wegens de wedergave der Schepen aan Volken met de *Fransche* Natie in Oorlog, *Ald.* Hoe BLAUW en MEYER dit stuk te *Parys* aandringen, en zulks wordt opgenomen, 134. Onze Afgezanten waaken aldaar voor andere Handelbelangen, 135. Wat zy doen, op de ontvangen tyding wegens de overgaave van de *Kaap*, 194. Hoe zy, de O. I. tragten te beveiligen, 195. Vloot uit *Frankryk* gezeild ter beveiliging onzer O. I. Schepen, 196.
FREDERICI (J. F.) diens gedrag by de opeisching van *Suriname* door de *Engelschen*, 212.
Friesland (In) wordt de Geldhef-

heffing des voorleden Jaars doorgezet, 64. Taal by de bekendmaaking hier van gevoerd, *Ald.* Uitzonderingen op de betaaling, 67. Erkentenis der gemaakte Landsſchulden, 68. Vermindering van het Hoofd- en Familiegeld, *Ald.* Belasting op zaaken van Weelde, 69. Bevel tot de opgave van ongemunt Goud en Zilver, 70. Ten welken einde dit geſchiedde, *Ald.* Zulks gaat niet door, 71. Een Belasting van vier ten Honderd uitgeſchreeven, *Ald.* Bekrompen gedrag van *Friesland* ten aanzien van de Fabrieken en Fabriekgoederen, 120.

G.

Gelderlands toeſtand ten opzigte van de Geldmiddelen, 89. Bezuinigingen in het Kwartier van *Nymegen*, 89. Vergelyking van den Staat des Kwartiers van *Nymegen* met de andere Kwartieren, 90. Voorſtellen daar op gegrond, 92. Tot eene Geldheffing in het Kwartier van *Nymegen* beſlooten, 96. De andere Kwartieren verſtaan tot geene Provinciaale Geldheffing, 97. Hoe zeer dat van *Nymegen* zich beklaagt, *Ald.* Het *Valkenhof* te *Nymegen* verkogt, 99. Aanmerkingen daar over, 100. Wat de Vertegenwoordigers van *Gelderland* deeden, om het gebruik van Inlandsch bewerkte Stoffen te bevorderen, 117.

Geldmiddelen, ten deezen opzigte waren de Gewesten nog op zich zelven gebleeven, 4. Werkzaamheden daar omtrent. Zie op de onderſcheidene Gewesten.

Géspen by de meeste Patriotten in onbruik, 27.

GEUNS (S. J. VAN) *Matthiaszoon* overlydt, 250. Rouwbetooning over hem door PROVO KLUIT en TROUILA 251. De Hoogleeraar J. HERINGA houdt een Nederduitſche Lykreden over hem, wat daar mede gepaard ging, 252. Leevensverſlag, 253.

GOGELL (J. J. A.) diens edelmoedig gedrag by de aanſtelling tot Commisſaris der Beleenbank in *Holland* opgericht, 36.

's Gravenhaage (Opbrengst van Gespen in) 26. Kist daar geplaatst, en toebrenging van het daar geofferde, 26.

GROVESTEINS (VAN) diens gedrag ten opzigte van de *Engelſchen* gehouden by de opeiſching van *Demerary* en *Eſſequebo*, 221.

H.

HAHN (J. G. H.) verwerft een Getuigſchrift, wegens een geofferde Zilveren Koelvat, 31.

HAMELSVELD (Y. VAN) wordt te *Leyden* de plaats van C. BORRS opgedraagen, 242.
Harderwyk, de Hoogeschool aldaar blyft in rust, 243. Nieuwe verordening aldaar, wegens het Wapendraagen der Letteroefenende Jeugd, 247.
Haringvisschery; veel viel 'er deswegen te doen, 138. Bezorging der uitvaart, ten deezen Jaare, 139. Nadere voorzorgen, 140. Gesteldheid deezer Collegien in het Zuider- en Noorder Kwartier, 141. Benoodigdheden tot die Visschery van 's Lands wege, 142. Verzoek daar toe betrekkelyk. *Ald.* Voorstel tot een Decreet deeze Visschery betreffende 144. Besluit omtrent de Papieren van het Zuider Kwartier die Visschery raakende, 145. Uitslag hier van, *Ald.*
HERINGA *Elizazoon* (J.) houdt eene Lykreden voor S. J. VAN GRUNS *Matthiazoon*, op besluit van het *Utrechts* Departement *Tot Nut van 't Algemeen*, 252.
HEUSDEN (A. J. VAN) Wd. ZOUTMAN, vry verklaard van den Gouden Degen, haaren Man geschonken, op te brengen, 31.
Holland, teh aanzien der Geldmiddelen eerst beschouwd en waarom, 5. Verslag van den staat der Geldmiddelen in dit Gewest, 6. Besluit om in 't zelve gemaakte Goud- en Zilverwerk te doen opbrengen, 14. Aanmaaning der andere Gewesten, om dit voorbeeld te volgen, 15. Veele zyn daar toe ongereed en volgen liever een ander plan, *Ald.* *Holland* blyft 'er op staan, en waarom, 16. Publikatie, wegens het opbrengen van gemaakt Goud en Zilver, 18. Nadere aandrang by de andere Gewesten, 22. Tydsverlenging der opbrengst, *Ald.* Zorg gedraagen tegen de ontduikingen, 23. Veel Goud en Zilverwerk opgebragt, 29. Beleenbank opgericht, 35. Misbruik der Beleenbank te keer gegaan, 38. Eene Vrywillige Geldheffing geopend, *Ald.* Voorstel daar toe, 39. De betaaling der Intresten by *Holland* toegezegd, 49. Reden van dit agterblyven gegeeven, *Ald.* Waakzaamheid tegen valsche Recepissen, 51. De vrywillige Negotiatie heeft geen genoegzaamen opgang, *Ald.* Uitschryving van de Groote Geldheffing, 52. Veeler traagheid in die opbrenging, 56. Het tydperk der Betaalinge verlengd, *Ald.* Voorstel der *Urkenzaren* wegens die opbrengst, 57. Agterlykheid in de betaaling tegengegaan,

gaan, 58. Nog kragtiger middelen voorgeslaagen, 60. Nader aandrang, *Ald.*
Holland (Wat in) ten voordeele der Fabrieken was onderstaan, en verder gedaan werd, 107. *Hollands* sterke taal omtrent de bepaalingen door de *Franschen* aan den uit- en invoer gesteld, 131. Besluit by *Holland* over de Brief van WILLEM DEN V, aan de Volkplanting in *Suriname*, 213.
HULSHOFF (ALLARD) overlydt. Leevensberigt deezes Leeaars, 258.
——— (WILLEM VAN OOSTERWYK) kort berigt van diens Leeven, 276.

K.

Kaap de Goede Hoop, Voorstel vrn J. REDELINGHUIS ten opzigte van de *Kaap*, met aanbod om derwaards met een Commissie te vertrekken, 185. Gunstige tydingen van daar ontvangen, 187. De *Engelschen* komen daar, en eischen de *Kaap* op voor den Prins VAN ORANJE, 187. Die voorslag verworpen, 188. Oogmerk om de *Kaap* te verdeedigen, *Ald.* Uitwerking van dit Berigt hier te Lande, 189. Nadere voorstellen der *Engelschen* aan de *Kaapenaaren*, *Ald.* Verdeedigbaarheid der *Kaap*, *Ald.* Vyandlykheden, 190. Krygsbedryven, 191. Vorderingen der *Engelschen*, 192. Daadiging, 193. Het verrigtte van onze Ministers te *Parys*, by het ontvangen van het berigt der overgave van de *Kaap*, 194.
KLUYT (A.) van zyn Hoogleeraarschap ontzet, 242. Hersteld, *Ald.*
KOOL (Wat den *Zaandykschen* Papier Fabrikeur) wedervaart, wegens het Plaatdrukpapier, 111.
Koussen (De invoer van *Engelsche*, *Schotsche* en *Iersche*) door de Algemeene Staaten verboden, 116.

L.

Leyden, hoe zeer en op welk eene wyze die Stad het gebruik van Inlandsche Stoffen voorstaat, 113.
——— (Bezending van wegen de Hoogeschoole te) aan de Provisioneele Representanten van *Holland*, 231. N. SMALLENBURG tot Rector verkoozen, 232. Bezending uit de *Leydsche* Studenten, *Ald.* De Hoogeschool voor een Lands Universiteit verklaard 234. Voorstellen de Indemniteiten betreffende, *Ald.* Gemaakte schikkingen, 235. Het verzoek der Vrydommen afgeslaagen, 236. Verdere voordragt van bezwaaren, ten opzigte van de Hoogeschool, *Ald.* Wat 'er wegens het *Diploma* voorviel, 239. Aanschryving

ving om Regt te doen in den naam des Volks van *Holland*, 241. VOORDA als Hoogleeraar herſteld, *Ald.* Eenige Hoogleeraars, als C. BOERS, A. KLUYT en PESTEL van hunne posten verlaaten, 242.

LUCAS (E.) Beſluit om hem na de *Kaap* en de *Oost-Indien* af te vaardigen, 201.

M.

Maatſchappy (Beklaaglyk Vertoog, wegens de *O. I.*) 146. De Perſoonen van wegen *Holland* aangeſteld tot opzigt van de O. I. Maatſchappy, doen een Verzoek om in eenige zaaken volmagt te bekomen ter behandelinge, 149. Agteruitvaart der O. I. Maatſchappye van 1782-1794. Het gedaan verzoek toegeſtaan, 150. Voorſtel van de zyde des Bewinds, om, tot bezuiniging, de Werklieden gedaan te geeven, 250. 't Zelve verwórpen, 151. Een ander redmiddel voorgeſlaagen, 152. Edelmoedig gedrag van G. TITSINGH te dier gelegenheid, 154. Voorziening in Geldbehoefte, 155. Verſlag wegens de Maatſchappy in Zomermaand ingediend, 156. Inhoud van 't zelve, *Ald.* Gelastigden tot het ontwerpen van een Plan ten beste dier Maatſchappye, 162. Uitgebragt Plan, 163. Inhoud van 't zelve, 164. Dit by *Holland* goedgekeurd, 174. Berigt ter beſtrydinge van dit Plan, *Ald.* Het Plan, met eenige veranderingen aangenomen, 182. Nadere Vaſtſtellingen en Bepaalingen, 183. Het Octroy nog twee jaaren verlengd, 184. Hoe onze *Ministers* te *Parys* te O. I. Schepen door *Franſche* hulp tragten te beveilgen, 195. Vloot daar toe uit *Frankryk* gezeild, 196.

Malacca, hoe aan de *Engelſchen* overgegeeven, 200.

MARCK (FREDRIK ADOLPH VAN DER) Hoogleeraar te *Lingen*, te *Deventer*, bekleedt het Protectoraat van het Gymnaſium te *Burg Steinfurt*, 244. In zyn Hoogleeraarampt op de Hoogeſchool te *Stad en Lande* herſteld, 245. Vergeefsch na *Utrecht* geroepen als Raad in den Hove van Juſtitie, *Ald.* Houdt Leſſen voor zyne *Groningſche* Medeburgers, 246.

MARTINET (JOANNES FLORENTIUS) ſterft, 279. Beknopt Leevensberigt, *Ald.*

Middelburg (De Wiſſelbank te) herſteld, 81.

N.

Noordzee, Vischvangst in dezelve verboden. Zie *Vischvangst.*

Nymegen (Bezuinigingen in het Kwartier van) 89.

Vergelyking van dat Kwartier met andere Kwartieren in *Gelderland*, 90. Voorſtellen daar op gegrond; 92. Tot eene Geldheffing in dat Kwartier beſlooten, 96. De andere Kwartieren verſtaan in geene Provinciaale Geldligting, 97. Hoe zeer dat van *Nymegen* zich beklaagt, *Ald.* Het *Valkenhof* te *Nymegen* verkogt, 99. Aanmerkingen daar over, 101.

O.

Oost-Indien. Zie *Maatſchappy.*

OOSTERDYK (HERMANUS GERARDUS) Schets van het leeven deezes Mans, 289.

Overyſſel, geldlooze ſtaat van dat Gewest, 83. Wat men tot herſtel deedt, onder veelvuldige tegenkanting. 85. Een vyftigſte Penning geheeven, 88.

P.

PAULUS (F.) diens voorſtel, wegens het Beheer der *West-Indiſche* Volkplantingen van den Staat, 202.

PEENE (C. D. VAN) Wed. AMESHOFF tot de opbrengst van eenig Zilverwerk gevolmagtigd, 34.

PESTEL van zyn Hoogleeraarſchap ontzet, 242. Herſteld, *Ald.*

R.

REDELINGHUIS (J.) diens voorſtel wegens de *Kaap de Goede Hoop*, 185. Biedt zich aan om derwaards met eene Commisſie te vertrekken, 186.

Rotterdam (Poogingen van een Committé te) om de Fabrieken en Trafieken in den Lande te doen bloeijen, 107. Klagten van 't zelve over de weinige vrugt, 108. Bemoediging, 111.

S.

Salt-Bommel, voordragt der Afgevaardigden ter Kwartiers Vergadering, wegens de Opbrengſten der onderſcheidene Kwartieren, en voorſtel daar op gegrond, 92.

Schepen (Bepaaling wegens den uitvoer van) en Scheepsbouwſtoffen, 130.

SLUISKEN (A. J.) Gouverneur aan de *Kaap de Goede Hoop*, weigert der *Engelſchen* opeiſching, 187. Zie verder *Kaap de Goede Hoop.*

SMALLENBURG (N.) tot Rector der *Leydſche* Hoogeſchoole verkoozen, 232.

Staaten (De *Algemeene*) verbieden den invoer van vreemde Kouſſen, 114. Bepaaling wegens den uitvoer van Scheepsbouwſtoffen en Schepen, 130. Voorſtellen den *Franſchen* gedaan, wegens den vryen uit- en invoer, 131. Bepaalingen op dit ſtuk, van wegen de *Franſche* Repreſentanten, 132. Plakaat hier mede overeenkomſtig uitgevaardigd, 133.

Stad

BLADWYZER.

Stad en Lande, Proeve van Lyfrenten aldaar genomen om in de Geldbehoefte te voorzien, 73. Losrenten beproefd, 73. Geldheffing van vier ten honderd uitgeschreeven, 75. Onwilligheid van zommigen ter opbrengste, *Ald.* Door welke middelen daar in voorzien, 76.

——— F. A. VAN DER MARCK in zyn Hoogleeraarschap hersteld, 244.

STEENGRAGT (C. J.) de Wed. van VAN DER GOLTZ vergund, een Beker, den Admiraal DE RUITER geschonken, te behouden, 30.

Sticht (Geldheffingen in 't) van onderscheiden aart en hoe aangelegd, 81.

Suriname (Brief van WILLEM DEN V. aan den Gouverneur van) 211. Voorstel wegens het gedrag des Gouverneurs, 211. Aandoening welke 's Prinsen Brief verwekte, 213. Besluit omtrent deezen Brief by *Holland* genomen, *Ald.* Besluit by hun Hoog Mogenden. Advys van VOORDA en VALCKENAAR, 218.

T.

Tak (Œconomische) nu *Nationaale Huishoudelyke Maatschappy*, verslag van de poogingen door denzelven aangewend ter bevordering van Fabricken en Trafieken, 109.

TIECHELAAR (I. F.) het herstel der *Franeker* Hoogeschoole aan hem toegeschreeven, 248. Aanmerking hier over, *Ald.*

TITSINGH (G.) diens edelmoedig gedrag, by eene schaarsheid van penningen ter O. I. Maatschappye, 154.

U.

Urkenaaren, dier voorstel wegens eene Geldopbrenging, 57.

Utrecht, de Hoogleeraar F. SAXE keert, naa de Omwenteling tot zyn Post weder, 249. W. L. BROWNE verlaat, by de Omwenteling de Hoogeschool, en trekt na *Schotland*, *Ald.* Verliest door den dood den Hoogl. S. J. VAN GEUNS, 750. Zie S. J. VAN GEUNS.

V.

VALCKENAAR, Hoogleeraar te *Leyden*, doet zyne Intree-redenvoering, 243. Aanvaart het Gezantschap na *Spanje*, 243.

VERBUL (A.) en D. WESTRIK doen een voorstel om nog twee Persoonen in den Colonieraad te doen zitting neemen, 208.

Visschery (*Groote*) zie *Haringvisschery*.

Vischvangst in de *Noordzee* verboden, en waarom, 135. Onder zekere bepaalingen vrygesteld, 136.

VOORDA (B.) als Hoogleeraar hersteld, 241.

West-